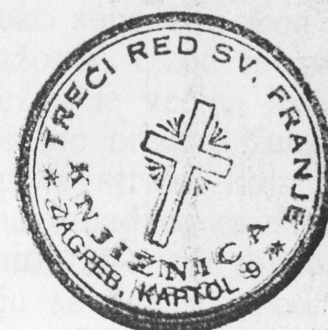
† Dr. ANTUN MAHNIĆ:

Knjiga života

Sabrao i uvodom popratio
A. ALFIREVIĆ D. I.

OSIJEK 1923.
TISKOM PRVE HRVATSKE DIONIČKE TISKARE.

Nrus 381.

NIHIL OBSTAT.

Greg. Galović.
censor.

Imprimatur.

Diacovae, die 22. Februarii 1923.

L. S. **† ANTONIUS,**
eppus.

Nrus 53/23.

Imprimi permittitur.

Zagrabiae, die 12. Februarii 1923.

L. S. **Antonius Prešeren S. J.**
Provincialis

I. DIO:

UVOD I NAČELA.

- GROB ANTUNA MAHNIĆA JE U KATEDRALI UZNESENJA MARIJINOG NA KRKU. PODIGNUT JE OLTAR.

- DO PROSINCA 2002. GROB SE NALAZIO U CRKVI SV. FRANJE KSAVERSKOG NA KSAVERU U ZAGREBU.

UVOD.

Dr. Antun Mahnić g. 1896. imenovan je bisku krčkim. Protivnici su kat. Crkve računali, da su se riješili u Sloveniji svog najljućeg protivnika; mislili su također, da će ga tako zakopati u maloj i siromašnoj bi piji, gdje će tekar morati da uči i hrvatski jezik. No vijek snuje, a Bog boguje. Dobro sjeme, što ga je dr. M nić sijao putem svog časopisa »Rimski katolik« (1888 1896.), urodi stostrukim rodom i kat. pokret med Slov cima razvi se doskora u bujno stablo, a novom je bisk Božja Providnost dodijelila drugo neizorano polje Hrvatima.

Šest godina šuti novi biskup: proučiva žurnalisti književnost, javne prilike i sve oko sebe. Napokon go 1903. istupi s »Hrvatskom Stražom«. Uvod je sam pisao. U njemu jadikuje: »Pretežna je većina hrvats naroda kršćanska . . . Ipak moramo priznati žalosnu njenicu, da je ona protukršćanska struja, koja je odavna zavladala višim slojevima zapadnog društva, i u Hrvatskoj prokrčila put i otimlje sve više maha. D naši naobraženi krugovi odmeću se sve više od sta kršćanskih predaja i povode se za naukama moderne rope . . . Isusova stvar imade u Hrvatskoj vrlo malo ustrašivih, odrješitih pobornika«. Liberalizam je t jednostavno kod nas harao, a što je još gore, katolici jesu ni znali za tu bolest ili nijesu za nju marili. »Hrvat

Straža« poče [illegible]tjerati tmušu krivih načela. Zametnu se ako idejni boj i domala iznikoše dvije izrazite vojske: katolička i liberalna. Jaz je time puknuo između svjetlosti i tame. Liberalci naši pobjesniše na krškog biskupa i dobaciše mu kao Festus Pavlu: »Ti si lud, Pavle! Mnogo te je učenje izludilo« (Dj. ap. 26, 24.). Biskup nije mario na te primjedbe i dalje je orao, jer »nije svoju slavu tražio« (1. Tim. 1, 17.).

Već na početku svog rada on je zaželio, da se omladina oduševi za novi pokret. U tu je svrhu za srednjoškolce (dvaju zadnjih razreda), bogoslove i sveučilištarce osnovao kod »Hrvatske Straže« i posebni prilog. Ovaj je izlazio od g. 1904. do 1908., a onda je ovaj zadatak preuzela Luč (koja je osnovana 1905.). U prvom svom prilogu piše biskup omladini ovako veselo: »S veselim srcem pripoznajemo, da je upravo kod vas, mladi prijatelji, »Hrvatska Straža« našla najviše odaziva. Vi ste s mladenačkim zanosom pozdravili naš list, što nas je uvjerilo, da u vašim grudima još plamti žar one čiste idealnosti, koje u naše materijalističko doba sve više nestaje. Vi ste nas razumjeli. To je za nas utješljivo, to mi držimo zalogom bolje budućnosti . . . Do vas je, prijatelji, da isprekidane veze između vjere i znanosti, između svjetske i duhovne inteligencije u Hrvatskoj opet skopčate . . . Na mladima svijet ostaje — stara je uvijek mlada riječ. Vrijeme teče, sve ruši i obara. Ko jutarnja rosa, kada grane žarko sunce, iščezava i ljudski život. Nestaje ljudi, pojedinaca — ostaje narod, moralno tijelo, kome su pojedinci uda. I kao drvo, što se pomladi, kad u proljeće udare zelene mladice, koje će donesti obilat plod; tako se pomlađuje i narod, kad prožmu mlade zdrave mladice, koje zapasane ponosom i sviješti, srnu u životnu borbu za opće dobro«.

Dobri se biskup nije prevario. Katolički pokret među kat. omladinom poraste silnom brzinom. Nema srednje škole, preparandije i bogoslovlja, gdje iza 5—6 godina ne niknuše kat. organizacije. I kat. sveučilištarci podigoše svoja društva: u Beču »Hrvatsku« (1903.), u Zagrebu »Domagoj« (1906.), u Gracu »Preporod« (1908.), u Innsbruku »Kačić« (1912.), u Budapesti »Antunović« (1914.). (Kasnije osnovaše g. 1919. u Pragu »Krek« i g. 1920. u Beogradu »Dan«). Stoga je opravdano g. 1910. mogao M. E. zapjevati prigodom biskupove 60-godišnjice:

Pod Tvojom rukom i očinskom njegom
Podigla se četa — slaba mala,
I na boj sveti spremati se stala
Pod znakom krsta i hrvatskim st'jegom.
A danas? — Četa već je ojačala,
Ko cilj joj i sad vječno sv'jetlo kr'jesi.
Naudit joj ne će ni svi pakla b'jesi:
U ognju borbe već se okušala,
Sinovi Tvoji i sad napr'jed kreću.
A Tebi žele dug život i sreću.

I imao je biskup Mahnić mnogo sreće s kat. omladinom onamo od g. 1911. pa sve do svoje smrti 14. XII. 1921. Svi se sjećamo onih burnih ovacija, koje mu je ta mladež iskazala prigodom kat. sastanka u Ljubljani g. 1913. To je bio izlijev odanosti i duboke zahvalnosti. Što je bio Ananija Saulu, to je biskup omladini. Onaj je kazao: »Brate Saule, Gospod Isus, koji ti se ukaza na putu, posla me k tebi, da progledaš i napuniš se Duha Božjeg!« (Dj. ap. 9, 10.). I biskup Mahnić vruće je žudio i neprestano radio, da se mladež napuni pravog znanja i Duha Sv. U tu je svrhu i upravio svojoj mladeži poslanice, koje ovdje

donosimo; poticao sastanke, dolazio ili druge slao na dogovore. On je toj mladeži djelom oživotvorio Pavlovu riječ: »Rado ću žrtvovati, dapače i sebe žrtvovati za vaše duše« (II. Kor. 12, 14.); za nju je pisao, putovao, molio i misio. A kako dobrota izazivlje odanost, i kat. mladež ostade vazda biskupu Mahniću privržena i nazivala ga »svojim biskupom«.

Pokojnik je to i zaslužio. On je vazda bio s omladinom. Rodio se je u Kobdilju na Krasu 14. IX. 1850., gimnaziju i bogoslovlje je svršio u Gorici, gdje je 30 IX. 1874. zaređen za svećenika. Nadalje je bio prefektom u malom sjemeništu, te profesorom i ravnateljem u bogoslovlju goričkom. Stoga i kao biskup obraća se on hrvatskoj mladeži: on je imao njezino srce. Tako je i upravio zadnju riječ predstavnicima ove omladine, koji se okupiše oko njegove smrtne postelje: »Nastojte, da sačuvate jedinstvo. Ja se samo toga bojim, da sada, kad smo ojačali, ne nastanu rascjepi u pokretu. Kadgod imate kakvo sporno pitanje, riješavajte ga polagano. Ako se međusobno ne složite, idite pred Seniorat. To jedinstvo moramo sačuvati, jer imamo veliku zadaću, da se s rastavljenom braćom ujedinimo u jednom ovčinjaku Kristovom. O, kad bismo mi Slovenci i Hrvati shvatili tu svoju misiju! Moramo se čvrsto držati u tom radu stijene Petrove, na kojoj je Krist sazidao svoju Crkvu. Rim je princip našeg jedinstva. On je izvor sve Istine. I uz Episkopat moramo čvrsto stajat jer to je veza, koja nas veže s Petrovom stolicom . . . Recite svima, da ih pozdravljam. Kao o t a c pozdravljam. Zbogom!«

*

* *

Nadoći će drugi naraštaj, koji nije općio s pok skupom. I ovaj će htjeti da ima pred sobom misli po nice osnivača kat. pokreta kod nas. Da udovoljim opravdanoj želji, izabrah članke i neke ulomke nje To će s veseljem dočekati i oni, koji su osobno općili kojnikom. Izabrah dakako ono, o čemu se uvjerih iz veze s njime, da će odgovarati njegovoj ukupnoj id giji, makar u glavnim potezima. Nadam se, da će ovo žati kontinuitet katol. pokreta med mladeži, osobito u kim važnim tačkama.

Što je pok. biskup tražio od **katoličkog mladića?** htijevao je: bistro i duboko znanje, nutarnji život, d vanje po načelima kršć. demokracije, zapt i red u kat ganizaciji, te odanost sv. Stolici.

Svestrano znanje i duboko shvaćanje jest oslon vršavanju naravnog i nadnaravnog reda. Zato treba kat. đak mnogo uči; naročito da bude na čistu u vjer pitanjima, da »razum sluša Boga« (2 Kor. 10, 6), je »isprazni oni, u kojima nema znanja Božjeg« (Mudr. 1), a »pravednik po vjeri živi« (Žid. 10, 38), ako je vednik t. j. Boga spoznaje i vrši svoje dužnosti sp Njega. Nego nažalost ne dostaje ovog znanja i kod inteligencije, da ne spominjem drugih ljudi. »Nema is ni milosti ni znanja Božjeg na zemlji« (Oseja 4, 1). S veli Bogu: »Odstupi od nas . . . ne ćemo znanja o tv putevima« (Joel. 21, 14). Tako radi kriva i polovična z nost, a njezini predstavnici u doba Isusovo bijahu f zeji. Njima reče Spasitelj: »Teško vama, zakonici, uzeste ključ od znanja: sami ne uđoste, a koji htijahu uđu, zabraniste im« (Lk. 11, 52). Takovo »znanje udim (1 Kor. 8, 1), jer nema ljubavi spram Boga. Točno zna

o Kristu i njegovoj nauci otimlje nam iz grudi riječ uvjerenja: »Ovo je istiniti Bog i život vječni« (1 Iv. 5, 20) Zato i Pavao piše Korinćanima: »I ja došavši k vama, braćo, ne dodoh s visokom riječi ili premudrosti, da vam javljam svjedočanstvo Božje; jer nijesam mislio, da znam što među vama osim Isusa Krista, i to raspetoga« (1 Kor. 2, 1—2). Ovo znanje može da sve obnovi, kako je preporodilo stari poganski svijet. Stoga biskup Mahnić neprestano preporuča kat. omladini, neka dnevno »raste u poznanju Božjem« (Kološ. 1, 10), bilo da uči jezike, povijest, matematiku i prirodne znanosti, bilo da proučava filosofiju. Znao je, da će kat. mladići biti budući vođe svog naroda. Treba zato da budu puni znanja i bistrog shvaćanja. Biskup je pitao: »Kako ćeš u svojoj starosti naći, što nijesi sakupio u svojoj mladosti?« (Eccli 25, 5). Ta Isus opominje: »Ako slijepac slijepca vodi, obojica će upasti u jamu« (Mat. 15, 14). Tko nije na čistu glede vjerskih pitanja, kako će druge voditi sigurnim i spasonosnim putem? Filosofijski je aksiom: Nitko ne daje drugome, što sam nema.

Ovo znanje treba spojiti i s **nutarnjim životom.** To nažne traži bit kršćanske vjere. O tome govori naš biskup u II. dijelu ove knjige. »Nutarnji život!« To želi tako usrdno sv. Pavao svojim Efežanima: »Poradi toga preklanjam koljena svoja pred Ocem Gospoda našega Isusa Krista, po kome se sva čeljad i na nebesima i na zemlji zovu, da vam da silu po bogatstvu slave svoje, da se Krist useli vjerom u srca vaša, da budete u ljubavi ukorijenjeni i utemeljeni; da biste mogli razumjeti sa svima Svetima, što je širina i dužina i dubina i visina, i poznati pretežniju od razuma ljubav Kristovu, da se ispunite svakom puninom Božjom« (3, 14—19). Bez nutarnjeg života

ostaje svatko tekar na pola kršćanin i teoretski vjernik. A što veli Krist? »Ako tko dođe k meni a ne mrzi na svojega oca i na mater i na ženu i na djecu i na braću i na sestre i na samu dušu svoju, ne može biti moj učenik« (Lk 14, 26) i opet: »Tko ne uzme križ svoj i ne slijedi me, nije mene dostojan« (Mat. 10, 38).

Tu ne govori Učitelj o evanđeoskom savjetu, nego o općoj dužnosti svakog vjernika. Tu on zahtijeva borbu sa našim zlim sklonostima i strastima. Apostol pak njegov piše: »Vidim drugi zakon u udima svojim, koji se suprotivi zakonu uma mojega i zarobljava me zakonom grijehovnim, koji je u udima mojima« (Rim 7, 23) i opet: »S Kristom se razapeh« (Gal. 4, 4). Tko hoće da svoju dušu okiti Isusovim krepostima, treba da prigrli ovu nutarnju borbu. »Carstvo se nebesko na silu zauzima« (Mat. 11, 12); »Ako zrno pšenično padnuvši na zemlju ne umre, onda jedno ostane; ako li umre, mnogo roda rodi« (Iv. 12, 24). Zato treba upoznati svoje mane i nepopuštati im. »Neprijatelji su čovjeka njegovi domaći« (Mat. 10, 36). I »toliko ćeš napredovati, koliko sam sebe svladaš« (Nasl. Kr. I., 25, 11). Ovo nas istina ponizuje, ali je poniznost ključ svim uspjesima. »Sebeljublja, toga mraza svake dobre misli, otrova, koji truje naše najplemenitije namjere, kršćanin se valja najvećma bojati, jer je kršćanin u osobitom značenju riječi službenik Božji; servus Dei. To je njegovo plemstvo . . . Prijatelji, bojte se hvale! bojte se časti!« (Excelsior, 41—2). Poniznost je početak prave mudrosti; »poniznima Bog daje svoje milosti« (1 Pet, 5, 5). A članak je vjere, da Bog ne zapovijeda nemoguće stvari, nego pomaže pri izvađanju (Trident. sess. VI. c. 11). »Sve mogu u onome, koji me jača« (Fil. 4, 13). To je mudrost odozgo; o kojoj primjećuje sv. Jakov, da je »naj-

prije čista, a po tom mirna, krotka, pokorna, puna milosti i dobrih plodova« (3, 17).

Vršak je kršćanke borbe i kreposti u ljubavi prema Bogu. »Cilj je zapovijesti ljubav od čista srca« (1 Tim. 1, 5). Kako se raspršì roj bez matice, tako brzo propada i svaka krepost, gdje nema ljubavi k Bogu. Tu pak naći ćemo u velikom sakramentu ljubavi, u presv. **Euharistiji.** Tu nam je Krist dao sve — sebe. »Kako je ljubio svoje koji bijahu na svijetu, do kraja ih je ljubio« (Iv. 13, 1). U sv. Pričesti je vrelo napretka za naš nutarnji život u nadnaravnom smjeru. Tu ćemo dobiti svjetlost i bistrinu; jer »Bog, koji je zapovijedio, da iz tmine zasvijetli svijetlo, rasvijetlio je naše srce, na svjetlost poznanja slave Božje u licu Isusa Krista« (2 Kor. 4, 6). Krist sam reče: »Ja sam čokot, a vi loze; i koji bude u meni i ja u njemu, on će roditi mnogi rod, jer bez mene ne možete ništa činiti«. (Iv. 15, 5.)

Dobra askeza vodi do kreposti i do Euharistije (Pričesti), da nas ova poput apostola pretvori u »Kristov miris« (2 Kor. 2, 15), te uzmognemo kazati: »Ja živim, nu pak ne ja, već živi u meni Krist« (Gal. 4, 4). K askezi pak i Euharistiji vodi pobožnost k Mariji, a k ovoj Marijine kongregacije.

Primjenimo li najprije na se, osobito na svoj nutarnji život bistro shvaćena Isusova načela, onda ćemo radi Boga ljubiti svog bližnjega, i tu ljubav zasvjedočiti djelom. »Kako je tijelo bez duše, tako je i vjera bez djela mrtva« (Jak. 2, 26). Katolički mladić treba zato da se upozna s načelima **kršćanske demokracije** i po tim načelima da radi, ako će da živi po vjeri prema savremenim potrebama. To je zahtijev žive akcije, pravog kat. pokreta, kako su to preporučili zadnji pape.

No i najbolji i najbujniji pokret zaći će brzo stranputicom ili doskora uginuti, nema li u njemu reda, i **jakog zapta.** To dr. Mahnić naglasuje na više mjesta. Isto vrijedi i za **odanost k sv. Stolici.** Ovo preporuča i u svojoj oprosnoj besjedi, u zadnjoj poslanici pred smrću. Ta je Stolica kamen kušnje za modernu inteligenciju: ili je za nju ili protiv nje. Veliki svjetovnjaci i organizatori, vođe kat. puka zadnjeg vijeka, kao O'Conell, Windthorst, Lueger itd. odlikovali su se neograničenom odanošću spram pape. Kako je povjesničara protestanta Hurtera u 19. vijeku privukla u kat. Crkvu vječna jedinstvenost njezine nauke, tako je i u 20 vijeku povjesničara i protestanta Ruvilla primamila njezina nepogrješnost i nepopustljivost (Natrag k sv. Crkvi, str. 52, 64—5, 67). A drukčije ni ne može da bude. Krist je povjerio svoju Crkvu preko Petra rimskome papi, kako ističe već i IV. opći sabor u Halcedonu. Tko dakle nije odan sv. Stolici, nije uz Krista i tko svijesno omalovažuje ili se ne drži odredaba i uputa papinih, taj možda ljubi Krista jezikom, ali ga vrijeđa djelom; ovome se pak grozi apostol: »Ako tko ne ljubi Gospodina Isusa Krista, neka je proklet!« (1 Kor. 16, 22). Biskup Mahnić u zadnjoj svojoj poslanici nadodaje i ovo: »Kat. omladino, drži se tvrdo ovog ugaonog kamena! Ne samo u vršenju naloga sv. Stolice, nego se spremno odazovi uvijek i njezinim napucima i željama! To je osobito važno za vas, premili mladići, jer se nalazite na pragu Istoka, a uz to i današnji protukršćanski vihor hoće i onako da uništi med ljudima svaki nadnaravni auktoritet.«

Sve je ovo biskup preporučivao, i opetovno u raznim oblicima, samo da se omladina oduševi i u sebi gaji nutarnji nadnaravni život. On je uvjeren bio, da će onda ta mladež biti pravo katolička i u srcu i na djelu, u kući,

u školi i kasnije u javnom životu; da će je voditi Duh Sveti, koji će joj kazivati što treba misliti, govoriti, kako nastupati, raditi u Kristu, po Kristu i za Krsta.

* * *

U ovom sam prikazu postupao tako, te sam izabrao ili ulomke iz oduljih Mahnićevih članaka ili uvrstih one, koje pisac nije bio u prvom redu namijenio mladeži. Tako probrah iz »**Hrvatske Straže**« za I. dio: Stvaralačka snaga načela (g. 1903., 148—150), O značaju (1904., 137—8, 139), Budimo značajni (1904., 141, 143), Škola i značaj (1904., 143—146), Radikalac (1904., 621—625), Radikalizam i liberalizam (1904., 631—633), Budi katolički radikalac (1904., 638—640), Moderna inteligencija bez Boga (1906., 4—13), Zvanje kat. svjetovnjaka (1903., 9—19.); iz »**Sveć. Zajednice**«: Katolička svijest (1913., 24—26), Idealizam (1913., 21—22), Četiri pravila kat. radikalizma (1912., 159 do 161), Kršćanska demokracija (1912., 27—32), Savremenost kat. ideje (1915., 1—4, 25—26), Kršćanstvo i surogati (1915., 26—32), Okorjelost moderne inteligencije (1917., 116—117), Ljudi enciklike i silaba (1916., 145—6), Kat. sloga (1914., 85—88), Radikalizam života (1913., 177 do 180), iz »**Novina**« (Zagreb, 25. 5 .1918.): Zvanje hrvat. naroda; — Za II. dio odabrah iz »**Sveć. Zajednice**«: Mudrost vjere (1914., 65—66), Ljubi Boga (1916., 57—58), Red i sabranost duha (1911., 143), Novi čovjek (1917., 1 do 3), Molimo (1918., 1—5), Djelovanje Euharistije (1911., 127—8), Želiš li ozdraviti (1915., 82—83), Pohota (1918., 22—24), Askeza (1913., 180—181), Dnevni križ (1917., 106, 127—8, 128—9, 132), Iskrenost (1918., 81—82, 83), Kako da radiš (1913., 204—5; 1917., 154), Potreba Duh. vježbi (1916., 147—8). — Za III. dio uzeh iz »**Excelsior**« (uvod), te iz »**Luči**«: Vijenac na oltar Svibanjske kraljice (Ratna knjiga Luči 1914./15. str. 6—16), Naša duh. organizacija (Luč, 1915./16. 5—12), Kat. svjetovnjaci i svećenici (Luč, 1916./17. 3—14). Oršć. slobodi (Luč. 1914., br. 4 i 6), O bit. kat. vjere i o kršć. životu (Luč. 1914., 185—194), Poruka mojim mladim prijateljima diljem Hrvatske (Koledar kat. mladeži 1911./12.), Naš rad (Luč, 1920. 1—4); Ustrajte na kat. putu (Luč, 1921., 113—4).

Kako se vidi, u trećem su dijelu otisnute sve važne biskupove poslanice, koje je on nizom godina upravio kat. omladini. Tako će kat. daštvo imati prvi put skupa objelodanjene poslanice svog miljenika. Ove su krasne svojim sadržajem i aktuelne po raznovrsnosti; prave su to uskrsne pisanice, pa ih stoga i donesoh u posebnom dijelu.

* * *

Katolička mladeži! Evo ti amaneta — velikoga i sada pokojnoga biskupa A. Mahnića. Njega živa ti si voljela, a nadam se, da ćeš jednako rado primiti i ove njegove retke. Tuđe su misli i načela, ne jednog prelaznog čovjeka ili njegova subjektivnog shvaćanja, nego su živa istina, što ju je on crpao iz kršćanske filozofije, sv. Otaca. crkvenih sabora, sv. Pisma; crpao ih je iz izvora, što teče na usta Crkve naučavajuće, a ona je samo rimo-katolička Crkva. Ta načela dolaze od Boga preko naše sv. Crkve, a Bog je »život i svjetlost naša« (Iv. 1, 4). Povijest nam jamči, da narodi nijesu iščezli sa lica zemlje, doklegod su se držali ove Božje nauke. Stoga ako smo radi, da nam narod naš hrvatski žive i napreduje, onda se i mi i narod naš držimo Krista! On je o sebi kazao: »Ja sam put, istina i život« (Iv. 14, 6). Zato sv. Petar za nj svjedoči pred Židovima: »Ovo je kamen, što ga vi zidari odbaciste,

a postade glava od ugla, i nema ni u jednom drugom spasenja; jer nema drugog imena pod nebom danoga ljudima, kojim bismo se mogli spasti« (Djel. ap. 4, 12). I sam Isus reče: »Nebo i zemlja će proći, ali riječ moja ne će proći« (Mat. 24, 35). Na zadnjoj pak večeri veli svome Ocu nebeskome: »Riječi, što si ih dao meni, dadoh njima« (Iv. 17, 8). To je moć istine Božanske, da i narodima i pojedincima daje pravi život. Eto razloga, zašto nazvah ovu zbirku članaka »Knjigom života«.

Zaista ne će »živjeti« ni mladež ni narod, koji ne usvoje načela živog i vječnog Boga i po njima ne živu. Dokaz je tomu između ostaloga i velika francuska revolucija i današnji boljševizam. Obje su činjenice posljedica protukršćanske filozofije, koja samo obara i uništava. Opametimo se sa tuđe nesreće. Ni za čas se ne udaljimo od Krista Boga! Uvažimo riječi, kojima je sv. Petar sokolio druge apostole, da ostanu uz Isusa: »Gospode, kome ćemo ići? Ti imaš riječi vječnoga života« (Iv. 6, 69). Zato je neprocjenljivo blago i u ovoj Mahnićevoj zbirci, jer se u njoj nalazi odraz vječne nebeske nauke i zalog Kristova prijateljstva. Pravo će stoga učiniti i zahvalna katolička mladež, ako uzme ovu knjigu kao »Vade mecum« na put svog života.

Zagreb, 1. siječnja 1923.

A. Alfirević D. I.

1. Stvaralačka snaga načela.

Kako je Bog stvorio čovjeka na sliku i priliku svoju, tako je On i htio, da čovjek donekle oponaša Njegova djela. Božja pak svemogućnost najsjajnije se očituje u svemiru. »Nebesa kazuju slavu Božju, i djela ruku njegovih glasi svod nebeski . . . Po svoj zemlji ide kazivanje njihovo i riječi njihove do na kraj svijeta«.[1] Kako je Bog dovršio ovo djelo svoje svemogućnosti? U početku bijaše zemlja pusta i prazna — tohu vabohu[2] t. j. vasionom vladaše kaos. Onda Bog progovori riječ t. j. misao, koju je imao Bog od vijeka o budućem vasionom svijetu, proniknu svjetovni kaos — nesta tame, rastadoše se tvari i prema zakonu Božje misli pređoše u nove spojeve, e da započnu nove tvorbe: nasta onaj kosmos, koji svojom harmonijom i jedinstvenom skladnošću zadivljuje motrioca.

Stvaralačku silu svoju saopći Bog i čovjeku. Ovu silu čovjek crpa iz iste božanske misli, kojom je Bog stvorio nebo i zemlju. Do gledanja te misli Božje čovjeka uzvisuje um. Uman čovjek razabire misao Božju u vasioni; odavle mu se ona u obliku ideje očituje kao odsjev vječne, nepromjenljive bitnosti božanske, namećuć mu se kao načelo t. j. kao pravilo prema kojemu treba da udešava svoje mišljenje i djelovanje.

[1] Ps. 18.
[2] Mojs. 12.

Preko načela dakle dolazi čovjeku ona stvaralačka snaga, kojom on postaje sposoban da oponaša stvaranje Božje u vasioni. Ljudsko se dostojanstvo baš u tome najsjajnije ističe, što može čovjek nove zamisli začinjati i ostvarati. Time on postaje donekle stvoritelj. To stvaranje se pak ne da pomisliti bez ideje, bez načela. I što savršenija hoćemo da bude tvorba, to uzvišenija i originalnija, to božanstvenija valja da je ideja. Stvaralačka sila ideje postizava svoj vrhunc u lijepoj umjetnosti, koja se između svih ljudskih tvorba ističe originalnošću i uzvišenošću idealne koncepcije; stoga se i pjesnici kod starih Grka nazivali poietai t. j. stvoritelji. No što kažemo o lijepoj umjetnosti, isto vrijedi i za sve ostale ljudske tvorbe. Bez ideje se nije ništa u istinu veliko i trajno u povijesti stvorilo, bez načela nije se proizvela nijedna velika reforma, nijedno epohalno djelo. Veliki muževi, koji su preobražavali lice zemlji i davali vijekovima novi pravac, bili su duboki mislioci, te su iz ideje crpali razboritost, načelo davalo im je nepobjedivu energiju i premoć nad savremenim svijetom. Nevjerojatno je, što može u duhu začeta, trajnim razmatranjem utvrđena misao!

Volney pripovijeda, kako je mladi Napoleon Bonaparte, kod koga je g. 1793. za nekoliko sedmica stanovao u Nizzi, govorio samo o Italiji. Na geografičkoj karti Italije pokazivao je svome gostu sva mjesta i cijelu vojnu sa bitkama, koje bi se imale zbiti: Lonato, Castiglione, Roveredo, Bassano, Arcole, Rivoli, Tagliamento, napokon Lubno. Onda bi stao govoriti o talijanskoj povijesti, spomenuo važnije događaje i čuvene muževe. Volney mladoga, vatrenog satnika nije mogao razumjeti, dapače držao ga za velenadarenog — luđaka. Prođu tri godine

Volney-a nalazimo u Americi. Kad eto donesu novine, da se je u Italiji rat zametnuo, a vrhovno vodstvo da je povjereno mladome Napoleonu. Već prve bitke zbiše se tačno prema poznatom programu. Svaka vijest iz Evrope potvrdi ono, što Volney-u bijaše već poznato iz dobe, kad je bio kod Napoleona. Zato uze Volney u društvu prijatelja nastajuće bitke i njihova mjesta proricati. I gle! novine potvrdiše sve. Napokon Volney proreče čitav ratni nacrt, koji se i u istinu u kratko onako, kako bi očitovan obistini, tako da su Volney-a držali za protjerana francuskog generala! Kadgod bi Volney to pripovijedao, te bi tko primijetio, da je to igra slučaja, on bi rekao: »Ne, ne! nego misao je majstorica događaja!«

Što o Napoleonu spomenusmo, odnosi se samo na jedan rat; veličanstvenije pak očituje se snaga ideje, kad obuhvata čitavi život i svekoliko opširno djelovanje jednog veleuma. To vidimo n. pr. u Sikstu V. Ne da se dokučiti, što je sve ovaj papa za pet godina uradio. Svijet, koji živi samo od trenutka, stoji kao zabunjen pred slikom ovog velikog pape neznajuć, odakle mu tolika duševna snaga. Tajnu odaje njegov životopisac Hubner. Kako se njegov predšasnik G r g u r XIII. u njega nije pouzdavao, Siksto se bijaše povukao u samoću privatnog života. Ovdje si on pomnjivim razmatranjem prigotovio svoje namisli i nacrte; a čim bude izabran papom, eto odmah uze da ih ostvara. Onda tek se ideje dugo sakrivene u obliku gotovih čina pojaviše zadivljenom svijetu! — Misao je majstorica događaja!

2. O značaju.

Značajan je, tko se svuda i svagdje, pa radio što mu drago, drži stalnih, određenih načela ili pravila. Načela se u značajnog čovjeka vežu u jednu cjelinu, potječući kao toliki izvoci iz jednog vrhovnog načela. Kao što sunčane zrake dobivaju svoje svijetlo iz zajedničkog vrela, u kojem su sve jedno; tako u značajnog čovjeka vrhovno načelo sadržaje sva druga.

Vrhovno načelo u značajnog čovjeka je poput centralnog sunca, oko kojega se kreće sav duševni život. Ono određuje pravac mišljenju i djelovanju; ono ga potiče na rad; od njega on sve izvodi, na nj opet sve svodi. Po njemu sve sudi, sve upravlja; nijedan se naum, nijedan se nacrt ne prihvaća, a da se s njim ne podudara.

Vrhovno načelo prema sebi kao uzoru uobličuje svega čovjeka; svaka misao, svako djelo u njemu se odrazuje. Značajni čovjek utiskuje biljeg svojega načela svemu, štogod uradi; dok se nasuprot beznačajni čovjek tromo i trpno preinačuje prema kojemu drago vanjskome dojmu.

Jedinost načela dakle dosljedno primijenjena različitim djelima i prilikama, sačinjava divotu značaja.

Spremnost pak, prema jednomu osnovnomu načelu dosljedno i stalno udešavati misli i djela, zove se značajnost; njom biva značaj ono što jest. Značajnost je apstraktum, komu odgovara u konkretnosti značaj ili značajni čovjek, karakter.

Iz ovoga, što je netom rečeno, slijedi, da je postojanost načela neophodni uvjet značajnosti. Načelo pak može biti pravo ili krivo t. j. ili se slaže s objektivnom istinom, ili joj protuslovi. U potonjem slučaju um pristaje uz bludnju.

Istina je jedna, nedjeljiva i nepromjenljiva. Zato, tko pristane uz istinu, njemu ona podaje nepokolebivi oslon, tako te ne može zalutati, dok se nje drži. A bludnja budući negacija istine, pa kao takva po svojoj naravi mnogovrsna, ne može duhu da poda čvrsti oslon, već mu služi tako dugo, dok ne prihvati druge bludnje, ili ne pristane uz istinu. Sad nam je jasno, da tek istina odnosno načelo, koje se slaže s objektivnom istinom, pruža značaju apsolutno nepokolebivi temelj, te je vrsna uzvisiti ga do uzorne savršenosti.

Iskustvo uči, da gdje nema temeljite duševne izobrazbe ili uvjerenja o istini, budi da si ga tko stekao čvrstom vjerom ili dubokim umovanjem; tamo nestaje i stalnosti i dosljednosti u mišljenju i djelovanju. Mnogi ljudi plemenitoga srca nastoje ozbiljno služiti dobroj stvari; no zaludu ćeš u njih iskati značajnosti: svaka knjiga, što je pročitaju, svaki govor što ga čuju, kadar je preinačiti njihove nazore, na drugo ih prevjeriti; a sa tom promjenom hotice ili nehotice se povodi i volja. Dok duh, koji je zaronio u dubine istine, o njoj umom svojim kanoti o sidru počiva, te ga bilo ma koje vrsti tvrdnje ili nauke mijesu podobne svratit od čvrste stijene, koju mu usred nestalnog mora ljudskih mnijenja pruža istina.

Kao što bludnja smeta stalnosti razuma, i tako u samom korijenu drma značajem; tako i grijeh volji otimlje snagu, da ne može slobodno pristati uz ono, što joj razum propisuje. Grijeh je nama tu ne samo prekršaj zakona Božjeg, nego i požuda, strastvenost i svako neuredno nagnuće, koje čovjeka navodi na zlo.

Već stari pjesnik veli: »Video meliora proboque: de

teriora sequor.« A sv. Pavao tako klasično piše: »Radujem se zakonu Božjemu po nutarnjem čovjeku; ali vidim drugi zakon u udima svojim, koji se suprotivi zakonu uma mojega i zarobljava me zakonom grijehovnim, koji je u udima mojim.«[1]

Grijeh zamamljuje volju, da ne pristane uz ono, što joj kazuje razum; nego da se povede za onim, što stoji u opreci s Božjom zapoviједi, koju mu navješta savjest; grijehom se čovjek iznevjeruje načelima razuma, postaje beznačajnim.

Grijeh, u koliko je odmetnuće od pravila, što ga razum preko savjesti proglašuje pravim, znači beznačajnost. Pokajanje je nekako priznanje naše nedosljednosti, kojom smo se po volji stavili u opreku sa savješću, odnosno sa razumom. Svojim obraćenjem pak počinjemo opet volju i čine svoditi u sklad sa savješću ili sa razumom t. j. mi počinjemo živjeti značajno.

Međutim može biti i takih ljudi, u kojih je savjest ugušena, te je posve umukla, tako da više ne osjećaju, što kazuje razum.

Može se donekle govoriti i o zlom značaju, u koliko se naime u njem odrazuje dosljedno, stalno i snažno provođenje izvjesnih načela ili naumova, bila ova načela i najgora, ovi naumovi i najzlobniji. Ta i u ovom slučaju, ma kako je krivo načelo negacija pozitivnog načela i istine, dakle za pravo ništa; ono ipak služi poput principa ili pravila, koje ravna voljom i potiče je na rad. A uzmemo li k tome, da volja u istinu u službi krivog načela i ustraje, dosljedno i stalno nastoji provesti ga do konca: onda imamo sve, što se zahtijeva od značaja.

[1] Rim. 7, 22. 23.

Svakako je to dosljednost i stalnost u zlu; ali i to nas zadivljuje; premda mi ne odobravamo grijeha samoga. Razbojnik se obvezao prisegom, da će usmrtiti jedno visoko lice. Zaista nemoralni naum: griješno će biti sve, što ćemo ga vidjet da poduzimlje, e bi izvršio svoju namisao. No ipak — onaj lukavi izum, koji bira sredstva; ustrpljivost, kojom neumorno ustraje do kraja; pogibli, kojima se izlaže; napokon neustrašivost i hladnokrvnost, kojom izvršuje svoje nedjelo, premda zna, da će biti uapšen i da će za svoj zločin platiti vlastitom krvlju: sve to očituje neku dosjetljivost, dosljednost, neku čvrstoću volje — sve sami biljezi značajnosti; pa to je, čemu se divimo.

Jedna od najsimpatičnijih ličnosti staroga vijeka za cijelo nam jest — Hanibal. Još kao dječak prisegao je on mržnju i osvetu Rimljanima. Ova neutaživa mržnja bi motivom njegovih junačkih djela i ratova. Mržnja ga potiče, da prinosi najteže žrtve, podnosi neizrečene muke, napokon tragičnu smrt. Kolika vjernost položenoj prisegi, kolika dosljednost!

Uza sve to, govoreći o značaju mi običavamo ovu riječ uzeti u dobrom smislu; a nitko ne će značajnim zvati n. pr. đavla, premda je on između zlih značajeva bez sumnje prvi; ta nije moguće ni pomisliti, da bi tko mogao većom ustrajnošću mrziti Boga, većom načelnošću i dosljednošću priječiti njegovu slavu i uništavati djela njegova. Niti mi zovemo značajnim zločinca, makar on bio u svojem poslu ne znam kako dosjetan, čvrst i dosljedan. I zaista, kako je već pojedini grijeh, kao zlo djelo, negacija, dakle ništavilo; tako je i zli značaj, kao negacija dobroga značaja — neznačaj. Ista snaga i dosljednost, koja se očituje u zlom značaju, budući da volju u zlu učvršćuje i ustrajnijom čini, sačinjava još viši stupanj zloće odnosno

negacije. Ali zato značaj još manje zaslužuje, da se zove značajem, nego da se grijeh nazove kreposnim činom.

3. Budimo značajni.

Dva su bitna momenta, koji uvjetuju značajnost: postojanost ili nepromijenivost načela i čvrstoća volje. Prva je to veća, što čvršće duh pristaje uz istinu, i što je dalje od bludnje; druga pak, što je uzvišenija volja nad grijehom, što je prostija od neurednog nagnuća i požude, koja navodi na grijeh. Gdje je pak nepogrešivost razuma i neposrljivost volje, tamo se i značaj nahodi u apsolutnoj savršenosti; to jest pravi uzor-značaj.

No ovakova apsolutnoga uzor-značaja medu ljudima nema, izuzev jednog samoga čovjeka, Boga-čovjeka: Isusa Krista. On sam, zbog hipostatičnog sjedinjenja s drugom Osobom Božanskom, bijaše nepogriješiv i neposrtljiv. On jedini jest čovjek »savršen«, On jest »cijeli« muž. Tu njegovu savršenost sv. Pavao zove »punoćom«, »mjerilom doba« t. j. uzorom, za kojim nam se valja povesti, da ne budemo više mala djeca«, već — zreli muževi, značajni.

Zaista kršćanstvom nam se ne samo objavio uzor-značaj sve savršenosti Isus Krist, nego kršćanstvo nam također pruža sva sredstva, kojima služeći se možemo prema ovom uzoru preporoditi se i usavršiti. Koliko Svetaca, koji su niknuli iz kršćanstva, toliko i karaktera, što ih prema Božanskom uzor-značaju uzgojila katolička Crkva. Isus veli: »Tko ustraje do konca, spast će se«[1] t. j. budi stalan u kršćanskom načelu i živi prema njemu; budi kršćanski značaj, ako hoćeš da se spaseš. Načelo kršćansko jest vjera, »od koje pravednik živi.«[2] Vjera je

[1] Mat. 10, 22. — [2] Rim. 1, 17. —

Svecima bila vrelo nebeske mudrosti, vjera im pružala pravila kršćanskoga života, poticala ih na kreposna djela; dok je volja crpala nadnaravnu snagu iz Kristovih sakramenata, te je vjerna ostala zakonu evanđeoskomu i svladavši požudu, svijet i sve neprijateljske sile do kraja ustrajala u ljubavi.

Kršćanstvo je religija značajnosti, a Crkva katolička, kao predstavnica čistoga kršćanstva, zavod je, gdje se pojedini ljudi i narodi uzgajaju u značajnosti. Isto vrijedi i za čitavi ljudski rod. O tom uzgoju ljudskoga roda po kršćanstvu, kao i o svrsi njegovoj, izrazio se je s najvećim oštroumljem sv. Pavao u poslanici Efežanima, gdje spominje uredbu Kristove Crkve, koja ide za »sazidanjem tijela Kristova dokle stignemo svi u jedinstvo vjere i spoznanja Sina Božjega, u čovjeka savršena, u mjeru rasta punoće Kristove; da ne budemo više mala djeca, koju ljulja i zanosi svaki vjetar nauke, u laži čovječjoj, putem prevare; nego da vladajući se po istini u ljubavi, u svem uzrastemo u Onom, koje je glava, Krist; iz kojega je sve tijelo sastavljeno i sklopljeno svakim zglavkom, da jedno drugomu pomaže, djelujući svako udo, kako mu je odmjereno, eda tijelo raste usavršujuć se u ljubavi.«[3]

»Milost i istina postade (objavi se) po Isusu Kristu.«[4] A to je upravo, čega čovjek treba, da bude značajan. Umom treba da pristaje uz istinu, volja treba da mu jači i čvrsti milost. Bez istine i milosti čovjek uzalud nastoji značajno živjeti. Odmetnuće od kršćanstva ima uvijek za posljedicu malaksanje moralne snage, propadanje značajnosti.

[3] Ef. 4, 12—16. — [4] Iv. 1, 17.

4. Škola i značajnost.

Značajnost nije nikomu prirođena: nju treba steći ustrajnim vježbanjem i nastojanjem. O značajnosti vrijedi isto, što i o učenosti ili kreposti: dijete je gledom na značajnost neodređeno, ono može postati značajnim ili beznačajnim, ovu mogućnost privesti u djelo, značaj ostvariti — zadaća je uzgoja.

Dvije su, kao što vidjesmo, duševne moći, na čijoj se uzajamnoj djelatnosti značajnost osniva: razum i volja. Zato uzgojitelj treba da se osobito na ove dvije moći osvrće, e da uzmogne uspješno vršiti zadaću svoju.

Kako vrše ovu zadaću čimbenici, kojima je danas povjerena javna nastava i uzgoj naroda? Ne govorimo tu o domaćem uzgoju, što ga dijete dobije, dok živc sa svojim roditeljima.

Glavna uloga u tom poslu ide dandanas u modernoj Evropi javnu školu. Tu valja na žalost konstatovati, da javna nastava u tom pogledu uopće ne odgovara svojem zadatku. Premalo pomnje obraća na razvoj i bistrenje umnosti i jačanje volje, dok se ostale, niže moći duševne prekomjerno njeguju.

Tako što se tiče razumnive ili mašte. Razumniva hrani i vježba se naročito beletrističkim štivom. Uopće se danas narodna lijepa knjiga precijenjuje i mladeži, u koje je mašta i onako živahna i bujna, prekomjerno hvali i preporuča. Ne ide se toliko za tim, koja načela pisac iznosi, već se traži samo, da on piše klasičnim jezikom, i to je dovoljan razlog, da mora mladež čitati, učiti i na izust kazivati. Ima doba, a to obično traje više godina, u koje gimnazijalac dušom i srcem zaduben živc samo u poezijama i romanima, sav obuzet od slika, što si ih je skupio čitajući svakojake pjesnike i pripovjedače, tako te nije apsolutno podoban baviti se učenjem ozbiljnih predmeta. Naravska posljedica toga jest, da razumniva, budući joj se dovodi previše hrane, začne prekomjerno bujati, te sprečavati razvoj ostalih duševnih moći; mlada, vruća krv se uspaljuje, a mašta nadvlada u duši, zarobljujući razum i volju. Mjesto krepkih, odvažnih značaja škola uzgaja bezvoljne tlapavce bez čvrstih načela, bez djelatne volje.

Isto se tako u modernoj školi prekomjerno opterećuje pamet. Pače školsko učenje pretežno opstoji u pamćenju. U jednu se ruku zanemaruje razgovijetno, mladenačkom razumu shvatljivo tumačenje školskih predmeta — stvar, koja nije nikako laka i iziskuje od učitelja marljivu pripravu; dok se u drugu ruku hoće, da školska knjiga nadomjesti živu riječ, koja je jedino pravo i naravno sredstvo za uzgoj čovjeka. Prekomjernim pamćenjem bez razumijevanoga shvaćanja ugušuje se misaona snaga, zarobljuje se duh pod jaram mrtvog slova, te ne može materijom obladati, niti je slobodno obrađivati u idealnije svrhe, u čemu za pravo sastoji plemenitost naučne naobrazbe. Pamćenjem postaje učenje mehaničnim; a intelektualni mehanizam je smrt samostalnog, logičnog mišljenja, bez kojega nema u čovjeka čvrstih načela. A to je opet prvi uslov značajnosti.

Treće zlo u modernoj nastavi je atomiziranje znanosti. Moderna je pedagogija primjenila atomistički princip i na nastavu ili uzgoj. Atomiziranje znanosti istina danas je potrebito, te je, što se tiče potankosti u obrađivanju pojedinih znanstveinh grana, od najveće koristi. No prekomjernom se težnjom za neovisnošću pojedina znanost ruši, raskida njezina sveza s drugima, te tako duh

zaluta u bludnje, kojima bi se moglo uklonuti, kad bi se jedna znanost obrađivala s obzirom na drugu, te posljeci jedne ispoređivali s posljecima drugih. Iz ovoga nezajedničkoga obrađivanja znanosti neizbježivo se izrode protuslovlja među pojedinim znanostima, dok ono, što jedna tvrdi, druga poriče.

Najužasnije pak posljedice ima to atomiziranje za ljudski uzgoj. Duh naš, buduć jednovit, zahtijeva, da bude i jednovito uzgojen. Duh naravi svojom čezne za jedinošću u mišljenju i htijenju. Nitko ne može u sebi podnositi protuslovlja. Protuslovlje duh mori, uništuje logiku, ono je smrt duševnog života. Zato treba čovjeka uzgajati jedinito, u koliko mu se, negativno, ne smije dovoditi oprečnih pojmova! a pozitivno, u koliko valja njegovu uzgoju postaviti za temelj jedno osnovno načelo, iz kojega se izvodi i na kojem se osniva sve njegovo umovanje i mišljenje.

Moderna je pedagogika usvojila atomistički princip primijeniv ga na javni uzgoj i nastavu. Nema na pedagoškom polju užasnije zablude, nego ova što je. Ovo vrijedi naročito za naša srednja učilišta, t. j. za onu dobu ljudskog života, u kojoj se određuje pravac čitavome daljnome razvoju čovječjeg duha. Školski su predmeti poredani na pojedine satove, tako da svaki predmet predaje i tumači jedan profesor stručnjak; a taj nije ni u kakvom odnosu ili sporazumku s ostalima. Niti se obično nastoji, da bi se uz toliku različitost školskih predmeta išta uradilo u svrhu zajedničkog postupka pri uzgoju. Svaki predaje ne obazirući se, da li je nauka njegova i način postupanja u suglasju s onim njegovih kolega. Tako se događa, da ono, što čuju đaci u prvom satu od učitelja vjere, niječe profesor prirodoslovlja u drugom satu; i to što uče Platon

u grčkoj uri o neumrlosti duše, poriče malo iza toga profesor fizike i kemije, učeći, kao da je sva duševna djelatnost rezultat kemičkih slučenina, jer to je tobože rezultat — eksaktne znanosti! Čuvši đak ovako oprečne nauke, koju će da drži za istinu? Auktoritet je svih profesora jednak; a đak nema ni toliko znanstvene spreme, da bi mogao razlučiti i prosuditi, koji između ovih nazora je istinit, a koji kriv. Naravska je po tom posljedica, da on počne dvojiti o izvjesnosti spoznaje i o istini uopće — ta škola mu sama obara osnovnu stavku spoznaje, onu protuslovlja — te sve tolike nauke i nazore smatrati subjektivnim mnijenjima. On postane skeptik, a skepticizam je smrt svake načelnosti i značajnosti.

Drugi čimbenik, koji uvjetuje značajnost, jest čvrstoća i postojanost volje. Kako uzgaja moderna škola volju? Volju, da prione uz samostalno htijenje, treba pobuđivati, dovodeći joj shodnih poticala. Ova su pako poticala to krepča, što je čišće i više vrelo, odakle ona izviru. Moderna škola se većinom osniva na racijonalističnom principu interkonfesijonalnosti; ona odijeliv se od pozitivnog kršćanstva i Crkve, priugotavlja poticala za uzgoj volje u smislu Kantova autonomističkog morala. Čovječnost, opća dobrobit, dostojanstvo ljudsko, krepost sama radi sebe, imperativ razuma nezavisnog od Boga i t. d. — ove su i njima slične fraze, kojima se sada čovjek potiče na vršenje dužnosti i na savjesni rad. No sva ta poticala svode se konačno na čovjeka samoga, koga bi ona imala poticati na ćudoredni život. Čovjek, prekršiv ovakav moralni »zakon«, vrijeđa sam sebe; no kako je on sam svoj zakonoša i sudac, Zato može on sam sebe i odriješiti. Po ovoj teoriji ćudoredni zakon gubi svaku sankciju, a tim i svaku moralnu snagu. Htjeti ljude uzga-

jati za moralnost na podlozi racijonalističkog morala, jest posao ne samo uzaludan, nego i pravi nesmisao. U čas napasti, kad pohota navali, kad krepost zahtijeva žestokih žrtava, samozataju, a možda i žrtvu istog života; one zvučne fraze ishlape i izgube svoj čar, a svaka budala razumije, da je onda najbolje uvrijediti svoje vlastito veličanstvo, o kojem i onako znade, da je ono uvijek spremno podijeliti si potpun oprost — i bez svake pokore!

Moderni uzgoj dakle ne postizava svoje poglavite svrhe, koja sastoji u tome, da postavi u mladome čovjeku uslove značajnosti razvijajući i bistreći um i jačajući volju.

5. Radikalac.

Radikalac jest onaj, koji nastoji doprijeti do samog korijena stvari — usque ad radicem — t. j. do zadnjeg, sveopćenitog, apsolutnog razloga, s namjerom, da mu ovaj određuje mišljenje i djelovanje njegovo.[1]

U tom je smislu čovjek reg' bi rođen radikalac. Ta u njega se nalazi neodoljivo čeznuće za vječnim i neizmjernim, za apsolutnim .To čeznuće ostvaruje se na dvostruki način, prema dvjema poglavitim moćima duše: razumu i volji.

Razumu je bitno da pita: zašto? Ovaj upit ide za spoznanjem razloga. No razum nije zadovoljan s kojekakvim razlogom, već neodoljivo teži za najvišim zadnjim razlogom, t. j. za razlogom, koji obuhvata sve druge razloge, riješava sva pitanja; na koji se može sve svesti, a

[1] Sr. Rimski Kat. VII. str. 9 ss., gdje se ovo pitanje klasički raspravlja.

s njega sve izvesti. U tome sastoji intelektualni ili teoretički radikalizam.

Kao što ide razum za spoznanjem razloga, tako teži volja za postignućem dobra. Ovo se dobro volji pokazuje kao poticalo ili motiv, što je sebi privlačuje. No volja nije zadovoljna kojekakovim dobrim ili što je dobro »djelomice«, nego i ona neodoljivo čezne za postignućem potpunog dobra, ili što je sasvim dobro, apsolutno dobro. U ovom se dobru valja konačno smiriti i utješiti, s ovoga ona sva druga dobra uvažava i procjenjuje. U tome sastoji praktični radikalizam.

U ostalom postoji između intelektualnog i praktičnog radikalizma neka zamjenitost. Ta ono isto, što je umu razlogom, bude i volji motivom; kako i volja od svoje strane potiče um, da traži novih razloga, koji će opet za volju postat isto toliko motiva. Um se i volja između sebe podupiru. Um svijetli volji, kažući joj put i sredstva k najvišem dobru; dok volja svojim neugašljivim čeznućem za apsolutno dobrim razum sklanja, da joj sve više riješava dvojbe i raspirši tmine, koje joj priječe polet u viši svijet. Što je radikalnija volja, to je radikalniji razum, i obratno. Kakogod to vrijedi za težnje na ozgo, isto tako to vrijedi i za težnje na ozdo. Ako se je volja, odvrativši se od idealnih težnja, povela za požudom puti, ona će za sobom povući i razum, potamnjujući ga sve više i više; no razum sa svoje strane volju odvraća time, što je prividnim razlozima sve više opsjenjuje, prikazujuć joj kao dobro i kao vrijedno, te se poželi ono, što je zlo i pogano.

Pošto čovjek razumom i voljom neodoljivo čezne za najvišim, apsolutnim; to se pita, da li je predmet njegova čeznuća nešto realno, objektivno, ili je ovo čeznuće bezpredmetna, skroz subjektivna obmana? Ali ovo pitanje

opet zavisi o tome, da li ima uopće nešto apsolutno naj više, jedan općeniti uzrok svemu, što bivstvuje? Na ovo potonje pitanje odgovara zdravi razum: nešto apsolutno, vječno, nužno, mora da bivstvuje; jer inače ne bi moglo uopće ništa bivstvovati niti svijet, niti mi sami, niti ma šta bilo. Imade dakle realan predmet čeznuću za najvišim i apsolutnim.

Da takvo »apsolutno« mora zaista postojati, dokazom je i samo čeznuće za njim. Ta ovo je čeznuće čovjeku pri-rođeno, naravsko, jer s istom naravi čovjeku dano. No glas, zahtjev naravi ne može biti iluzoran, njemu valja da odgovara i u zbilji primjeran predmet; jer u protivnom bi slučaju narav sama bila nenarav, nestvor, nonsens t. j. nešto apsurdno; a to nije moguće.

Isti razlog zahtijeva, da predmet za kojim čovjek umom i voljom neodoljivo čezne, na kojigod način mora biti dostižan; jerbo je apsurdno pomisliti, da narav čovječja naginje na nešto, što ne će nikad dostići, budući joj je to sasvim nedostižno.

Ima dakle nešto apsolutno realno, ima jedan prauzrok svemu, što bivstvuje; a taj je prauzrok, u koliko smo ga upoznali, za um najviši, apsolutni razlog, a za volju najviše, bezuvjetno dobro. Tako se realni i spoznajni ili idealni svijet među sobom uvjetuju i popunjuju.

Čovječji se duh uz realno bivovanje stvari penje do spoznanja prvoga uzroka, odnosno do najvišega sveopćenitoga razloga. Prvi uzrok svega bivovanja jest Bog. Bog nije puka utvara naše misli, nego on bivstvuje i izvan nje. Zato i spoznanje Boga kao prauzroka nije bespredmetno, već mu odgovara i u objektivnosti primjeran predmet. Stoga i najviši, sveopćeniti razlog, odnosno apsolutno dobro, za kojim čovjek teži razumom svojim i voljom, eda u njemu nađe postojanost i mir, nije prazno, subjektivno domišljanje.

Bog, kao prauzrok, kao najviši, apsolutni razlog svega, što bivstvuje, jest težište, koje tajinstveno sebi privlači duhovna bića; kao što se i tjelesa fizičkim zakonom težišta privlače prema središtu zemlje. I čovjek jest duhovno biće, u koliko ima razum i slobodnu volju. Stoga je i on potčinjen zakonu duhovnog težišta.

Prema zakonu težišta tjelesa se na zemlji kreću; pa i ako se tijelo uslijed protivnih sila udaljilo od središta zemlje, težišna će ga sila opet povući prema središtu. Tako je i s duhom čovječjim. Ako je, odmetnuvši se od Boga, pogreznuo u materiju, iščući mir i blaženstvo, on ne može da se snađe: onda neodoljivom silom bude opet tjeran natrag k jedinstvenom, apsolutnom središtu. Ovo je središte Bog, a zakon se težnosti izražuje u misaonoj i htionoj moći čovječje duše. Čovjek ne može da se mirno razvije i dopre do blaženstva, dokle se nijesu um i volja ukorijenili u Bogu. Razumna narav čovjeka potiče na radikalizam — u Bogu.

Ima dakle radikalizam, koji odgovara ljudskoj naravi, a početnik mu je Bog. Bog, kao što veli apostol Pavao, učinio je, da od jednog sav rod čovječji živi po licu zemaljskom, »da traže Gospoda, ne bi li ga možda opipali i našli . . . jer u njemu živimo i mičemo se i jesmo.«[1] On je čovječjem duhu ucijepio neodoljivu težnju za njim, svojim Tvorcem, stvoriv ga za se, tako te je po riječima sv. Augustina čovječje srce nemirno, dok ne otpočine u Bogu. Da je čovjek ostao poslušan svome Bogu, a vjeran svome zvanju, on ne bi poznao druge težnje nego onu za

[1] Dj. apost. 17, 26 s.

Bogom; i kako bi u jednu ruku sve svodio na Boga kao najviši sveopćeniti princip, tako bi u drugu ruku ideja Božja upravljala čitavim mišljenjem i životom njegovim.

No Bog je čovjeku dao slobodnu volju, prepustiv mu, da se odluči ili za Boga, ili protiv Bogu. Čovjek se odlučio proti Bogu. Prekršiv zapovijed njegovu sagriješi. Grijehom on se odvrati od Boga. Tako se u čovječjem rodu zametnula klica drugog radikalizma, koji vodi čovjeka do protivne skrajnosti: do nijekanja Božjega u teoriji i praksi.

Bogu protivni radikalizam je naravski, psihološki posljedak odmetnuća od Boga. Ta kao što Bogu nije ništa tako sopstveno, nego da bivstvuje od sebe (tako zvana »asseitas«); tako i čovjeku, kao stvoru, ništa nije tako vlastito, nego da nije od sebe, da je nenužno, prelazno biće. Čovjek zaista ništa drugo u sebi življe ne osjeća, nego svoju prelaznost, nenužnost. No isto je tako njemu jasno, da i zadnja mu svrha ne može postojati u njemu samom, već izvan njega. Zato kako mu zdravi razum svjedoči, da mu je kao prelaznome biću zadnji uzrok u nečem neprelaznom, apsolutonm; tako on osjeća u drugu ruku u sebi potrebu, da teži za nekim vječnim i apsolutnim kano za svojim zadnjim ciljem. No pošto se grijehom odmetnuo od Boga, on ovo »apsolutno« traži izvan Boga u protivnom od Boga pravcu. Čeznuće za ovim »apsolutnim« sve se više od Boga udaljuje, dok se napokon ne zaustavi u nečem bar prividno apsolutnom, s čim će moći kako tako u sklad svesti svoje mišljenje i rad, smirivši se sa savješću. Ta nitko znajući se u protivnosti s apsolutnim ne može užiavti blaženstvo i mir. Tako je »apsolutno« n. pr. materijalistu materija, panteistu sveopćenita svjetovna supstancija, pesimistu pravolja, hegelijancu logični pojam i t. d. Ovamo dovodi čovjeka odmetnuće od Boga, neodoljiva sila logike. Tko počne, treba da i svrši. U duševnom životu nema prestanka. Tko ne će da se približi k Bogu, on mora da se sve više udalji od Boga. Volja vuče sa sobom razum, a razum krči volji nove putove, kojima volja sve dalje uzmiče pred onim, od kojega se odmetnula, kojeg mrzi. »Abyssus abyssum invocat«.

Povjest zasvjedočava istinu ove tvrdnje. Što više idemo u trag prvim počecima naroda, to češće nailazimo na religiozno shvaćanje, na to savršeniji moral. U početku vjeruju svi narodi još u jednoga Boga. Malo po malo tek počinje se pomućivati ideja Božja, dok posve ne potamni, zamijenivši se politeizmom. I u politeizmu imade više stupnja: od najidealnije personifikacije prirodnih sila do najskrajnijeg fetišizma.

Isto se postepeno propadanje i deterioracija zamjećuje i u moralu naroda. Koli nepokvarén nam se prikazuje obiteljski život u pradobi nekih naroda n. pr. Germana, Slovena i drugih! Kako se u starih Grka i Rimljana ističu neke građanske kreposti: vjernost, ljubav k domovini i požrtvovnost! No poganska se krepost nije dugo očuvala. U istoj mjeri kako potamnje vjerska ideja, iskvari se i srce, pa i moralna snaga volje sve više smalaksa, dok se ne strovali u onaj duboki bezdan nemoralnosti, gdje ih nalazi sv. Pavao: »napunjene svake nepravde, bludnosti, zloće, lakomstva, pakosti; pune zavisti, ubojstva, lukavstva . . . bogomrsce . . . izmišljače zla . . . neljubavne, neprimirljive, nemilostive . . .«[1] To je radikalizam odmetnuća od Boga.

---

[1] Rim. 1, 29 ss.

6. Radikalizam i liberalizam.

Novodobni radikalizam ostaje vjeran načelima radikalizma uopće, no razlikuje se od radikalizma prijašnjih vremena time, što nastoji ova načela u sve većem opsegu i do najskrajnijih granica primijeniti na prilike ljudskoga života.

On nam se u prvom redu prikazuje u konkretnom obliku protukršćanstva, no ne zaustavlja se kod obaranja kršćanstva: on konačno ide i za tim da obori naravski red, koji je podloga nadnaravskome ili kršćanskome redu.

Novodobni radikalizam dakle ponajprije teži za tim, kako bi podao drugi osnov ljudskome životu i svim socijalnim prilikama, dašto u protikršćanskom smislu. Društvo ljudsko valja raskršćaniti! Djelo raskršćanjenja treba početi u javnom životu i to pomoću javnog zakonodavstva; odatle će se otrovat i privatni život. Javnost valja laicizirati t. j. Krista i evanđelje napolje baciti iz politike, iz škole, iz javnog uzgoja, iz književnosti, znanosti i umjetnosti. Obitelj neka se raskršćani civilnim brakom. Na državu treba prenijeti svu oblast; nju proglasiti jedinim izvorom svakog, javnog i privatnog prava. Tako će se najprije uspjeti, da se putem države i uzakonjenja nasilja odozgo u obitelji i pojedincima uguši svaki kršćanski osjećaj.

No novodobna je radikalna struja u krug svoga razornoga nastojanja povukla ne samo kršćanstvo, nego i sve grane naravnog reda u svrhu, da i tu provede razornu reformu u smislu ateističkih nauka. U filozofiji goji i promiče panteizam u najrazličitijim oblicima; jer uprav panteizam u jezgri obara svaku vjeru u osobnoga nadsvjetnog Boga, te je i po biti svojoj pravi ateizam. Panteističkom se filozofijom obaraju temelji kršćanstvu, kao etičkome i socijalnome redu, što ga utemeljilo kršćanstvo, jer kršćanstvo mora da padne, netom što mu je filozofija oborila stavku o eksistenciji Božjoj. U znanosti osvaja radikalizam nauku apsolutnog skepticizma. U lijepoj umjetnosti poriče vjeru u ideale, ispovijeda naturalizam, obožava golotinju, ističe svuda tamne i gadne strane života u smislu pesimizma. U politici i u sociologiji, propovijedajući svestranu jednakost ljudi i neobuzdanu slobodu, ruši stupove javnog reda, što se osniva na principu auktoriteta i staleške razlike.

Svemu što dosada bijaše rodu ljudskome sveto i časno, što se držalo za posrednu ili neposrednu naredbu Božju, radikalizam naviješta rat na život i smrt. Na to ga nagoni jedino mržnja spram Boga i zakona njegova. To je mržnja kao korijen, odakle niče radikalna misao i djela.

No pošto se kršćanstvo najizrazitije očituje kao prava božanska vjera, pošto ono socijalnom redu stvara najčvršću podlogu i oslon; zato si je i radikalno rovarenje, kako rekosmo, izabralo za cilj svojih navala kršćanstvo. Kršćanstvo se pako cjelotno i nepokvareno čuva u katoličkoj crkvi, zato se i radikalizam svom silom u prvom redu obara na ovu Crkvu, dobro znajući, da je i kršćanstvu odzvonilo, netom što uspije Crkvu oboriti. Radikalci i neprijatelji kršćanstva ispovijedaju očito, da nemaju nego jednog neprijatelja, s kojim imaju ozbiljno računati: a to je katolicizam.[1] Sve drugo će s nedosljednosti i polutanstva smalaksati i bez traga iščeznuti.[2]

---

[1] Longhaye, Suis-je francais, str. 110, Paris 1879.

[2] Sr. Dr. Fr. Schultze: Der Zeitgeist in Deutschland, Leipzig 1894.

Već na prvi pogled odaje radikalizam srodstvo s liberalizmom. I to je srodstvo veoma intimno: srodstvo između oca i sina. Liberalizam je otac, radikalizam čedo: meso od njegova mesa, krv od njegove krvi. Otac je djelo započeo, sin ga nastavlja, a ne će se zaustaviti, dok ga ne dovrši. Da vidimo!

Liberalizam je proglasio načelo: Crkva neka se rastavi od države. Slobodna crkva u slobodnoj državi! No netom što se to provelo, on je Crkvu okovao u željezne okove državnih paragrafa i nesnošljiva birokratizma, otevši joj svaku slobodu. Onda joj se poče rugati: Gle, kako je ostarjela Crkva, kako ne daje ni znaka života od sebe! I osvoji si škole, što ih bila Crkva podigla; iz ovih on škola potjera Krista, kršćansku filozofiju namjestiv onamo racijonalizam i druge bezvjerske doktrine. Liberalizam raskršćanio je ćudorednost proglasiv ju nezavisnom o vjeri i Bogu, kao da čovjek može biti tobože pošten i pravedan, ma kako on i mrzio na Boga! Oskvrnuo je svetište kršćanske obitelji, otevši ženidbi značaj sakramenta i proglasiv je ugovorom civilnim. Na mjesto nepokolebivih vječnih principa naravskog i kršćanskog prava postavio je pravo surove sile i svršena djela. Raskršćanio je i književnost i umjetnost, oslobodiv je od vjere i zakona Božjih. Državu je proglasio vjerski indiferentnom; za sve, što ona naredi ili uradi, niti Bogu niti Božjemu zakonu ona ne odgovara!

Uz te lijepe nauke hoće liberalizam da mu i država i zakoni nepovrjedljivi budu, a u auktoritet da mu nitko ne dira; teško pak onomu, koji bi se drznuo i dotaknuti se velikoga kapitala, koji se pod njegovom zaštitom skupio u rukama njegovih novčanih baruna. Na lovorikama svojih antikršćanskih i antisocijalnih stečevina on hoće da na sve vijeke mirno počiva uživajući plod svoje mudrosti!

Sljepoće! Liberalizam misli, da će sin mu — socijalizam poslušan njegovim zapovjedima kraljevstvo očevo mirno upravljati i čuvati u određenom pravcu! On ne vidi, kako se taj sin, zadojen mlijekom njegovih doktrina, već diže na njega; kako mu već otima oružje iz ruke te ga zabada u njegova rođena prsa.

Liberalizam ne razumije, da čovječje srce prema Bogu ne može biti indiferentno, ono mora da ga ili ljubi ili mrzi; ne razumije, da u vjerskom indiferentizmu uzgojeni narodi, od indiferentizma prelaze na očitu, pozitivnu mržnju proti Bogu na radikalizam. Liberalizam ne shvaća one evidentne istine, da tko hoće uzrok, valja mu poprimiti i posljedice. Napokon nije mu ni to jasno, da čovjek običaje djelom vršiti, što se je u teoriji naučio! Liberalizam ni iz daleka ne naslućuje, kako su silne ideje u povijesti, kako se duhom začeta misao nekom psihološkom nuždom u djelu ostvara . . . »Conceptum sermonem tenere quis poterit?«[1] Svega toga starac liberalizam ne shvaća; no dobro to shvaća sin mu radikalizam. Kako sve drukčije — logičnije, dosljedno argumentuje ovaj!

U tvojim mi se školama — tako sin ocu — u glavu utuvila nauka o jednakosti sviju ljudi. Ti si istina mnogo izjednačio: no to mi ne ide u glavu, kako si uveo i sankcijonirao gorostasnu nejednakost između velikog kapitalizma i bespravnog proletarijata. Ako smo zaista svi jednaki, onda ja držim, da bi bilo logično i nejednakost ponaki, onda ja držim, da bi bilo logično i nejednakost poravnati: oteti, pa makar silom, bogatunu njegovo imanje, razdijeliv ga među proletarce na jednake dijelove. — Ti,

[1] Job. 4, 2.

oče, ukinuo si Božje i historičko pravo, uvedavši pravo »svršena djela«. Dobro! Ali logično nije, što sada zahtijevaš, da ostane sveto, nepovredljivo ono, što si ti svršio. Ta ako pravo sastoji u »svršenom djelu«: što, ako bih ja oboružav radničku pest oborio tvoje tvorevine, pa tako »svršio djelo«, što se tebi jamačno ne će svidjeti? — Ti si učio — a ja si dobro zapamtih: Crkva, bratovštine, crkveni redovi, samostani nijesu pravne ličnosti, nego u koliko i kako ih za takve priznaje država — zato pripada njihovo imanje meni!

I oteo si i rasprodao i rasuo crkveni imetak, koliko si mogao i znao. Pravo! No ne znam, zašto ne bih mogao i ja tako reći: Država, novčani zavodi, dionička društva i t. d. nijesu pravne ličnosti, nego u koliko i ako ih takovima prizna volja naroda. Ovu sačinjava većina, a ta većina opet stoji u proletarijatu (tvoj aksiom, liberalizme!) — zato si može proletarijat sav imetak prisvojiti i porazdijeliti, po svojoj »suverenoj« apsolutnoj volji! — Ti proglasuješ jedino auktoritet tvoje države svetim i nepovredivim, dok svaki durgi auktoritet nogama gaziš. No otkuda tebi ona nepovredivost? tebi, koji sam priznaješ, da vladaš u ime milosti i po milosti suverenoga naroda? Ti si u svojim školama proglasio slobodu misli i nastave. A ja u tvojoj školi, okoristiv se tvojom slobodom, učim: Vlasništvo je krađa, vladari su uzurpatori, zakoni tiranstvo; jer nema slobodne volje, nema samoodluke niti su djela čovječja ubrojiva, nema duše, nema Boga. Zato: živjela anarhija! — Ti si uzakonio slobodu štampe; no uza sve to plijeniš listove, koji iznose nauke tebi nepoćudne, pogibeljne tvojoj vlasti, tvojem kapitalu! No ja — konsekventno: sloboda, ako ima biti prava sloboda, neka je sloboda za sve i za svakoga, sloboda bez uzda, sloboda

svestrana! Ako ti štampaš, što se tebi svidi, proti Crkvi, proti Bogu — zašto ne bih i ja, što se meni sviđa, štampao, govorio proti tebi i tvojoj državi? Kad si ti skinuo Boga s oltara, ja ću skinuti tebe s prijestolja: ta, ti nijesi zar više od Boga?

Tako argumentuje čedo — radikalizam, pa prema tome i radi. To mi vidimo danas na svoje oči. Tko ima pravo? Tko će u tome natjecanju pobijediti? Suvišno je za to i pitati! Pobijedit će radikalizam, i to tako sigurno, kako logika svladava nelogiku, dosljednost nedosljednost, kako odvažnost svladava neodlučnost, a cjeloća nadmašuje polutanstvo.

Tako se već doista i događa. Posvuda na svijetu liberalizam već propada, posvuda bankrotira; dok baštinu mu nastupa radikalizam. Sva se prosvijetljena Evropa stidi runjavog starca; sve mu se ruga, želeći mu što skoriju smrt.

7. Budi katolički radikalac.

Radikalizam je neumoljiv, nepopustljiv, gdje se radi o bivstvu, o principu. Radikalizam je univerzalan, on ne pozna tijesnih granica narodnosti; brat mu je, ma koje narodnosti bio, samo neka prisiže na njegovu zastavu: mržnja proti Bogu. Odavle strahovita internacijonalna organizacija njegova. Radikalizam je praktičan, on ne troši svojih sila u zračne puste teorije, već nauke svojih učitelja provada u djelu, primjenjuje ih na život. Radikalizam ne pozna polutanstva, on je cjelovit, odvažan i dosljedan do skrajnosti.

Na žalost, gdje ima u nas katolika ona neumoljiva, bezobzirna energija u obrani i provadanju katoličkih načela? Ako nam stranac uvrijedi našu narodnu čast, ako

nam gazi naša narodna prava: evo mi se znamo dići kao jedan muž! Dok ni prsta ne ćemo da maknemo niti se najmanje ne uzrujamo, kad nam neprijatelj psuje Boga, kad kleveće sv. oca papu, kad nam narod odvraća od Crkve! Braćo, gdje je naša vjerska, katolička osjetljivost?

Gdje nam je smisao za ono, što je općenito? Crkva je katolička po svojoj ustanovi i svrhi općenita. Među katolicima razne narodnosti uopće ne bi smio postojati nikakav »rastavljajući plot«[1], a kamo li među katoličkim sinovima istog naroda; dok nas na žalost rastavljaju već pokrajinske granice, a da se tijesno ne združimo u jaku katoličku organizaciju.

Gdje je u nas ona radikalna cjelovitost, odvažnost i dosljednost? Svuda polutanstvo, svuda bojažljivost, nepouzdanost u Božju providnost. Dva koraka naprvo — a tri natrag. »Pa šta će reći ovaj i onaj?« Kano da nijesmo uvjereni o istinitosti vjere, što je ispovijedamo. »Pa da li ćemo uspjeti?« »Da li ne ćemo dobroj stvari još više nauditi?« Modicae fidei . . .!

Braćo, ako smo već katolici, ako hoćemo da pobijedimo radikalne sile, pođimo u taktici za svojom majkom katoličkom Crkvom, kojoj neki pisac, neprijatelj joj[2], daje ovu svjedodžbu: »Rimska Crkva je **dosljedna do skrajnosti** (t. j. radikalna) i **zato pobjeđuje«**. Čujmo tog pisca i dalje: »Dvije radikalne sile, koje bez ikakva polutanstva, bezobzirno i konsekventno za svojim svrhama teže, vladaju danas svjetskim duhom, i određuju time tok povijesti. Jedna hoće da svojim nadzemaljskim idealima prošlost opet oživi, druga, da svojim zemskim težnjama novu budućnost sazda: ona prva je ultramontanska (katolička) Crkva; ova potonja je socijalna demokracija (radikalizam). Sve su druge stranke dosada nedosljedne i polutanske; njihova praksa ne odgovara teoriji njihovoj, znanstvo njihovo protuslovi djelu njihovu; s ovoga rasula boluju sve one političke, gospodarske i vjerske stranke, koje se ne mogu odvažiti, da odriješito teže ili samo za starim (mi bismo rekli: katolicizmom) ili samo za novim (socijalističkim radikalizmom); nego između oba lutajući i neprestano kompromise tražeći, neprestano se kompromituju, dok ništa dosljedna i savršena ne urade, nego samo sile svoje troše i pouzdanje pristaša gube. Zato je nesumnjivo, da će biti ovaj polutanski protestantizam (za nas liberalni katolicizam) još više stjeran u škripac, premda se već sada s dušom bori . . .«

[1] Ef. 2, 19.
[2] Schultze: Der Zeitgeist in Deutschland, p. 186

O ljudi, koji mirno sjedite između »dvije skrajnosti« primite k srcu ovu lekciju, što vam evo daje njemački — racijonalist!

Braćo, ne budimo polutanci!

8. Katolička svijest.

Svijest se javlja time, da čovjek zna sam za sebe. Svijest se porađa refleksijom razuma na vlastiti »ja«. No kako čovjek osviješćenjem sazna za samoga sebe, tako upozna i ostali svijet kao nešto od sebe različito. Pa ako se čovjek svojom osviještenom individualnošću napram ostalom svijetu na poseban način ističe, idući za tim, da svoju okolinu dovede u ovisnost o sebi; onda govorimo o samosvijesti.

Što je čovjek bez svijesti? Dijete. Ne zna ni sam za sebe, ni za ono, što se na nj odnosi. Zato ne može raspo-

lagati ni sam sobom ni drugim stvarima. On je igračka slučaja i tuđih sila.

Svijest je prvi uslov razložnoj slobodnoj djelatnosti i moralnoj ubrojivosti. Sav se duševni život, sav napredak u spoznaji i kreposti osniva na svijesti. Čovjek bez svijesti, i ako po biti svojoj nije bezumno živo, ipak živi životom bezumne životinje.

Zato je prvi i glavni zadatak čovječjeg uzgoja čovjeka osvijestiti, jer se bez svijesti čovjek ne može usavršiti niti postići svoje svrhe.

I u zajednici ima neka vrst svijesti. Svijest se zajednice sastoji u tome, da pojedini njezini članovi znaju za svoje zajedništvo s drugima, koji s njima sačinjavaju isto moralno tijelo. Tako ima u roditelja i djece svijest obiteljskog, u državljana svijest državnog, u narodu svijest narodnog zajedništva, biva svih onih koji govore istim materinskim jezikom.

I zajednica, hoće li kao takova da vrši svoju zadaću i postigne svoju svrhu, mora da se osvijesti, t. j. pojedini članovi zajednice moraju da spoznaju i osjećaju svoju pripadnost k moralnom tijelu, čiji su udovi, i svoje zajedništvo s drugim udovima istog tijela, pa da prema tomu uprave svoje težnje prema zajedničkoj svrsi. Samo zajednica, kojom pokreće duh samosvijesti, vršit će ulogu povjerenu joj od Promisla Božjeg. Zajedničko osvješćenje jest jedan od najmoćnijih čimbenika u kulturnom i političkom životu naroda. Osvješćenje narodnog zajedništva uzdrmalo je u devetnaestom vijeku tisućgodišnjim temeljima državnih sastava. Iza narodnog osvješćenja slijedilo je staleško osvješćenje. Svijest staleškog zajedništva iznijela je socijalni problem, koji danas sve više potiskuje u otražnje političko i nacijonalno pitanje.

Tako se procesom zajedničkog osvješćivanja svijetu neprestano nameću novi problemi, tražeći riješenja; nove zadaće, uz vršenje kojih valja prionuti; a prema tomu se eto preobrazuje lice javnom životu.

Ima i vjersko zajedništvo. Na svijetu postoji sijaset raznih religija, a svaka od tih religija broji više ili manje sljedbenika.

I osvješćenje vjerskog zajedništva moćan je faktor u povijesti ljudskog roda, i to bez sumnje najmoćniji. Jer nijedno pitanje ne zasijeca tako duboko u duševni život, kako pojedinca tako čitavih naroda i čovječanstva, kao vjersko pitanje. Kako Bog obuhvata svu istinu i sav bitak u svim mogućim oblicima i odnošajima; tako i vjera, kojom čovjek, a po njem čitavo stvorenje, stupa u zajednicu s Bogom, obuhvata svakolika pitanja, koja se odnose na čovječji život, bio to osobni ili javni, život u svim njegovim pojavama i odnošajima. Pitanje vjersko jest pitanje svih pitanja.

Zato osvješćenje vjerskog zajedništva rađa velesilom, koja nadmašuje svekolike druge moralne sile. Ne govorimo o vjerskom fanatizmu; fanatizam je abnormalna bolesna pojava u duševnom životu čovječanstva. Nego na umu imamo religijsko uvjerenje, što ga u duši stvara slušanje riječi Božje. To uvjerenje jest ona sila Božja, za koju veli sv. Pismo, da pokreće gore[1]. Religijsko je uvjerenje već za pojedinca vrelo nepredobitne jakosti. Vjerom pobijediše junaci kraljevstva, ugasiše silu ognjenu, rastjeraše vojske.[2] Još jače se moć vjere pokazuje u zajednici. Ako su dva ili tri u ime Božje sabrani, ondje je Bog sam

[1] Mat. 17, 19.

[2] Hebr. 11.

među njima. A što tek ako svijest vjerskog zajedništva prožme i ujedini tisuće i milijune duhova prema onome, što čitamo o prvim kršćanima: »Multitudinis autem credentium erat cor unum et anima una«.[3]

Osviješćenje katoličkog zajedništva znači za Crkvu uvijek zoru nove zlatne dobe; katolička je svijest u svako doba slavila najsjajnije pobjede nad neprijateljskim silama. Zato je bio u svako doba, pa je i dandanas, prvi uslov za katolički preporod, osviješćenje katolika kao članova jedne iste Bogom ustanovljene velike zajednice, katoličke Crkve. Samo u tom znaku pobijedit ćemo i mi.

9. Idealizam.

Ideal se može uzeti in abstracto i in concreto.

Ideal in abstracto jest slika savršenstva, što ju um zamislio. Ta se slika može odnositi ili na pojedine kreposti, n.pr. ideal ljubavi prema bližnjemu, ideal čistoće, ustrpljivosti; ili na savršenstvo uopće, biva savršenstvo, koje obuhvata sve kreposti.

Ideal in concreto jest savršenstvo u zbilji t. j. savršenstvo, kako se prikazuje ostvareno u konkretnom slučaju. I u tom se idealu može u svome savršenstvu prikazati ili jedna krepost ili više kreposti.

Sveci katoličke Crkve predstavljaju u svome životu ideale in concreto, i to glede pojedinih kreposti ili glede više kreposti zajedno. Abraham je ideal čvrste vjere u Božju riječ, Job ideal ustrpljivosti, sv. Fran Asiški ideal evanđeoskog siromaštva, sv. Alojzije anđeoske čistoće i t. d. Svekolike Svece nadvisuje Bl. Djevica Marija, s koje u Božanskom svijetlu odsijevaju svekolike kreposti. Za

[3] Act. Ap. 4, 32.

nju veli Crkva: nihil inquinatum in eam incurrit: ona je speculum sine macula et candor lucis aerternae; cuius vita indyta cunctas illustrat ecclesias.

No ideal svih ideala, Ideal kateksohen jest Čovjek, koji je hipostatično spojen s drugom osobom Presv. Trojstva, Bog-čovjek Isus Krist: Quia in Ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter;[1] On jest »figura substantiae eius« (Dei.)[2]

Idealizam ide za tim, da čovjeka potakne na teženje za ostvaranjem ideala.

Prema tome idealistom se zove onaj, koji teži za ostvarenjem ideala, i to ili na samom sebi ili na svome bližnjemu; drugim riječima, tko nastoji sve više usavršiti, budi samoga sebe budi druge.

a) Što se tiče usavršenja samoga sebe, svaki je čovjek već naravskim zakonom obvezan, da u dobru napreduje; a u dobru napredovati što je drugo, nego samoga sebe usavršivati? Zato je Stvoritelj i podijelio čovjeku razum i slobodnu volju. No na poseban je način dužan kršćanin, da neprestano i ustrajno napreduje, te se usavršuje; ta kršćaninu upravlja božanski Spasitelj opomenu: »Budite savršeni kao što je i Otac vaš nebeski savršen«.[3] Naše zvanje kao kršćana, zvanje je k samousavršivanju bez kraja i konca, zvanje k idealizmu, pak smo mi već kao kršćani idealiste u pravom i punom značenju riječi.

b) No čovjek mora da radi i oko ostvarenja ideala na svom bližnjemu. Već kao specijalna bića valja da se pri-

[1] Col. 2, 9.
[2] Hebr. 1, 3.
[3] Mat. 5, 48.

mjerom i riječju međusobno potičemo na krepostan život. Tu dužnost prirodni zakon nalaže napose roditeljima naprama djeci, poglavarima prema zajednici. Kršćanina pak na to obvezuje također Božji zakon o ljubavi prema bližnjemu.

10. Četiri pravila katol. radikalizma.

Nije teško ustanoviti nekoja pravila, kojih se valja držati u boju sa radikalnim neprijateljskim silama, hoćemo li da održimo pobjedu nad njima i spasemo katoličku stvar.

1. Katolička načela valja, čista i cjelotna, očito i svečano ispovijedati kano ona, što ih usvajamo za direktivu svojemu djelovanju. Nemojmo svijetla metati pod sud, nego postavimo ga visoko na svijećnjak, neka vide svi ljudi, te znadu, da vojujemo pod znakom vjere, koja pobjeđuje svijet. Katoličko načelo javno ispovijedano i svečano proglašeno djeluje na duhove božanskom, neodoljivom radikalnom silom, dok će sakriveno pod sud potamnjeti i zakržljati, a da nikad ne urodi zaželjenim plodom.

Učenje bogoslovskih struka, napose dogmatike (u prvom redu za bogoslove) kao i duboka filozofska naobrazba postaju danas, poradi radikalne opreke između kršćanskog i modernističkog svjetovnog nazora, neuklonjivi postulat za katoličkog inteligenta, bio on laik ili svećenik. Osobito bez temeljite filozofske naobrazbe (filozofija uključuje uostalom i teologiju, u koliko je prirodna znanost) katolički je inteligenat nesposoban dandanas krepko, a kamo li za katoličku stvar uspiješno poseći u epohalnu borbu između dvaju skrajnosnih principa.

Ujedno valja, kada se načelo svečano proglasilo, svom odvažnošću neuklonive energije, svom bezobzirnošću na koje mu drago prigovore ili kritiku prionuti uz provađanje načela u praksi. Ničesa se neprijatelji više ne boje, nego kad vide, da načelo nije katolicima samo mrtvo slovo, već da se u povodu njihove djelatnosti sve više ostvaruje primajuć konkretan oblik zbiljskih tvorevina. Radikalizmu načela treba da odgovara radikalizam pozitivnog rada i stvaranja.

2. Naše geslo neka bude: dioba duhova! U liječničkoj se praksi dandanas uobičajila takozvana »operacija«. To je jedan od najradikalnijih lijekova. Nezdravi se ud, ako se ne može izliječiti, a mogao bi i ostali organizam zaraziti, odsječe, izreže, spali. Činimo i mi tako! Zašto liberalizam i nemoral sve više zarazuju redove Bogu odanih kalizam i nemoral sve više zarazuju redove Bogu odanih katolika? Premalo se uvažuje opomena Apostola: »Si is, qui frater nominatur, est idolis serviens, aut maledicus . . .: cum eiusmodi nec cibum sumere . . .«[1] »Maledicus« je liberalac. Opet: »Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam (Christi) non affert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis.«[2] Šta dakle da reknemo o katolicima ili čak o svećenicima, koji se upisuju u čitaonice, gdje se naručuju i čitaju svakojake liberalne i radikalne novine? O svećenicima predbrojnicima ili čak suradnicima i dopisnicima ovakvih novina? O svećenicima pristašama naprednjačkih stranaka? Svećenicima radićevcima? Obzorašima?! »Si in viridi ligno haec fiunt in arido quid fiet?« Što ćemo onda očekivati od laika? Je li po tom čudo, što se katolički život u nas sve više zarazuje? I ako se od jedne strane nastoji narod kršćanski osvijestiti i uzgojiti

[1] I. cor. 5, 11.
[2] II. Jo. 10.

u duhu katoličke Crkve, te se u ovu svrhu doprinose velike žrtve: valja ipak u drugu ruku sa žalosnim srcem priznati, da se zaželjeni uspjesi ne postizavaju, pače da zlo zahvata sve šire krugove. Što je tome uzrok, ako ne upravo to, što se ne možemo odvažiti, e bi jednom na našem katoličkom narodnom tijelu proveli operaciju diobe duhova? Operaciju izlučenja zaraznih liberalnih elemenata do narodnog tijela!

Osobna simpatija, apoteoza i kult ličnosti, krivo shvaćena kršćanska ljubav, želja za podržanjem prividnog trulog mira: to čini te vučemo jaram s nevjernicima, dok odvažnim pobornicima katoličke stvari mećemo klipove pod noge. To je upravo što gotovo posve paralizuje našu katoličku akciju.

Hoćemo li dakle da ojačamo, da velikim koracima kročimo putem pobjede: a mi provedimo na svim linijama diobu duhova. Odbacimo od sebe heterogene elemente, odijelivši se od svega, što pozitivno ne unapređuje našu svetu stvar. Dioba svijetla od tame bijaše već kod stvorenja prvi uvjet, da iz prvobitne nesređenosti u vasioni izađe onaj kosmos, čija nas harmonija i ljepota zadivljuje. Lučenje istine od neistine te dioba duhova isto je tako prvi neophodni uvjet, ako smo radi obnoviti i uspostaviti u nas kraljevstvo Božje.

3. Naši lijekovi moraju da dopru do samog korijena moralnog zla, biva do volje i srca; odakle grijeh i svako moralno zlo potječe. To stoji već u pojmu radikalnog (radix-korijen) liječenja. Bezuspješno je nastojanje jedan narod moralno izliječiti i preporoditi, ako se ne ide u prvom redu za osnaženjem volje i oplemenjenjem srca. Prosvjeta, umjetnost, škola, unapređivanje materijalnog blagostanja, narodnog gospodarstva, industrije i trgovine

— slična sredstva ostat će, zanemarimo li volju i srce, is tolikī palijativi. Zato zapremaju kod moralnog liječen naroda uvijek prvo mjesto vrhunaravna sredstva objav ljene riječi Božje i milosti, koje nam pruža katolička Crkv Takva sredstva jesu: vjerska pouka, napose katekizam nabožne udruge ili bratovštine, sv. poslanstva, vjerski u goj; u prvom pak redu sakramenti, po kojima Bog v saopćuje svrhunaravnu snagu, eda se uzmogne klon zla i činiti dobro, među sakramentima opet zauzima pr mjesto sv. Euharistija, ovo »stablo života« posađeno usre Crkve »za iscjeljivanje narodima«.[1] Oltarski je sakr menat najradikalniji ustuk protiv svih duševnih bolest kako pojedinaca tako i čitav narod iz korijena obnavlja preporada.

4. Za radikalno se izliječenje katoličkog naroda n pokon neophodno hoće duševna obnova i preporod n rodnog svećenstva. Na svećenstvu se i njegovu radu n pokon osniva sav vjerski i ćudoredni život jednog ka ličkog naroda. Svećenstvo je svijetlo, bez koga će na dom zavladati tama neznanja; svećenstvo je so bez k će narodni organizam zaraziti kuga moralne iskvareno Zato je više manje bezuspješan sav prosvjetni rad, s žrtve, savko nastojanje, oko moralnog podignuća naro od koje mu drago strane poteklo, dok narodno svećenst ostane, štono veli evanđelje »bljutava so«. Jer po sveće stvu preporodna se milost saopćuje svijetu; svećenst je postavljeno, eda svijetli narodima ne samo propovi danjem riječi Božje, već i primjerom svetog života; a B sam zapovijeda narodima svećenstvo slušati i za njim povoditi.

[1] Apok. 72, 2.

11. Kršćanska demokracija.

«Demokracija« je geslo, što ga je naš vijek napisao na svoj barjak, kao da od demokracije očekuje svoj spas. Mnogima je »demokracija« i danas još sablast, tako te će se prekrstiti, čuvši samo tu riječ.

Čemu taj strah? Nije li Crkva sama — Leon XIII. i Pio X. — blagoslovila barjak demokracije? Demokracije dakako kršćanske, biva one, koja se pokorava načelima Kristova evanđelja.

Što je zapravo kršćanska demokracija? Šire pučke mase, koje si radom svojih ruku, u znoju svoga lica privređuju svagdanji kruh; duševno i materijalno pridići i izvojštiti im odlučni utjecaj na upravu javnih prilika.

Zašto Crkva dandanas apeluje na kršćanski puk? Razlozi su jasni. Sve do naših dana javnim su prilikama upravljali »inteligencija i kapital«. Bila je to, štono riječ, aristokracija uma i novca. Ta je odlučivala i većinom još odlučuje u politici, u zakonodavstvu, u javnoj upravi. Moderna se inteligencija povela za antikršćanskom strujom, dok je u filozofiji, prekinuvši sa starim tradicijama, usvojila subjektivizam. Iznevjerila se i kršćanstvu i zdravoj logici. U državu, u javne prilike, zakonodavstvo, umjetnost, u javnu nastavu uvela je liberalizam, koji izravno vodi socijalizmu i anarhizmu. Time je moderna inteligencija otela Crkvi javni život sa svim granama javne djelatnosti. Posljedica je općenito raskršćavanje javnog života, što odatle prodire u privatni život. To je moderna inteligencija općenito govoreći.

Jedino je kršćanski puk (plebs) pretežnom većinom ostao vjeran vjeri i Crkvi. U njega ima još smisla za velike probleme kršćanstva, pa ima zato i opravdane nade, da će u njega i poziv za preporodnu katoličku akciju naći odaziva. Zato eto Crkva simpatijom prati i blagosiva pokret, koji ide za tim, da kršćanski puk duševno i materijalno oslobodi, te mu pribavi u javnom životu mjesto, što ga danas zaprema liberalna inteligencija u savezništvu s kapitalom, utovljenim, otimačinom crkvenih dobara i iskorišćivanjem pučkih žuljeva. Jedino pomoću i utjecajem pučkih sila — ponajpače sveopćim, tajnim, izravnim izbornim pravom — moguće je dandanas kršćanstvu i Crkvi u javnom životu opet izvojštiti onaj ugled i utjecaj, koji ih ide po Božjem pravu, te opet uspostaviti kršćanski državni i socijalni poredak.

No tude treba postupati razborito i oprezno. Demokratizam — pa i kršćanski — mač je dvorezac, pa može onima, koji od njega očekuju blagoslov i uskrsnuće, isto tako donijeti prokletstvo i propast. Da se uzmognu pomoću demokratizma ostvariti ideali, koji Crkvi lebde pred očima, neophodno je potrebno, da se ispune nekoji uslovi, a između tih uslova jest prvi: da je puk, što ga zovemo, da on vrši uzvišene zadatke kršćanskog demokratizma, dosta zreo i sposoban za vršenje tih zadataka. Ništa nije opasnije, ništa ubitačnije, nego nezrelome puku dati političke i druge slobaštine. On će nalik na luđaka i druge i sebe upropastiti. Veoma nerazborito postupaju oni, koji bi htjeli puku bez razlike preko noći dati najšira politička i druga autonomna prava, a da ni najmanje ne pitaju, kakvo je intelektualno i moralno stanje, u kojem se nalazi puk. Mi si ne možemo zamisliti opasnije igre.

Samo je duševno osviješten, moralno zdrav i krepostan pa značajan narod podoban vršiti zadaće kršćanskog demokratizma; narodu, u koga nema tih uslova, nemojmo propovijedati demokratizam, jer bismo time i njemu

i dobroj stvari više škodili nego li koristili. Takav narod treba za demokratizam najprije uzgojiti; a to je djelo, djelo kršćanskog uzgoja jednoga naroda, dugo i naporno.

Narodni uzgoj ide konačno za ostvarenjem i utvrdenjem kršćanske značajnosti u narodu. Ta se pak svrha postizava samo putem kršćanske prosvjete. Prvi uslov kršćanskoj prosvjeti jest opet kršćansko osvještenje: narod treba da spozna svoje visoko dostojanstvo kao narod kršćanski i uzvišeno zvanje, što ga po Božjoj providnosti ima da vrši u povijesti čovječanstva. Prema tomu zvanju i zadacima treba udesiti narodno obrazovanje. U narodnoj naobrazbi pak zaprema prvo mjesto riječ Božja, riječ vjere, sadržana u maloj knjizi, koja se zove katekizam. Katekizam jest, a i ostat će do svršetka svijeta za kršćanski puk prvo uzgojno sredstvo k prosvjeti. Sve drugo, što nudi škola, knjiga, umjetnost, znanost — tek je od nuzgredne vrijednosti, premda inače od velike koristi.

No izmedu prosvjete i kršćanske značajnosti ili karakternosti ima opet velik razmak. Čovjek, pa bio on ne znam koliko prosvjetljen, time još nije značajan. Značajnost, premda pretpostavlja intelektualnu naobrazbu i poznavanje istinskih načela, ipak poglavito stoji u postojanosti volje. Ova se javlja time, da ostane volja uvijek i u svim okolnostima vjerna načelima, što ih razum usvojio kao prava, te ta načela dosljedno i ustrajno primjenjuje na život. A upravo ovdje nailazi čovjek na glavnu poteškoću: volja je slaba, volja naginje više na zlo nego na dobro. »Video meliora proboque, deteriora sequor«. Ili kako sv. Pavao istinski i zajedno klasički opisuje to žalosno stanje: Vidim drugi zakon u udima svojim, koji se protivi zakonu uma mojega i zarobljvaa me zakonom

grjehovnim . . . Ja sam prodan pod grijeh . . . Ne radim ja, nego grijeh, koji živi u meni.«[1]

Trostruka požuda grijeha izbija u životu, a proti toj bolesti ima samo jedan liječnik — Isus Krist. Lijek, kojim Bog narode iscjeljuje, te im vraća život, jest Isusova milost, ponajpače u presvetoj Euharistiji.

»Sapientia . . . proposuit mensam suam . . . et insipientibus locuta est: Venite, comedite panem meum et bibite vinum, quod miscui vobis. Relinquite infantiam et vivite.«[1] Riječi Isusove: »Ego sum vita mundi« vrijede vazda.

U Euharistiji ima za radikalno duševno izliječenje i preporod nešto posebno, što se u drugim sakramentima ne nalazi. Euharistija se posebno zove: »pharmacum immortalitatis, panis supersubstantialis, vinum germinans virgines«. Tu se čovjeku ne daje samo milost, nego isto tijelo i krv Sina Božjega, a s njime dakako punoća svih milosti. Taj sakramenat ima narav hrane, s tom razlikom, da dok čovječje tijelo naravnu hranu sebi asimiluje i u sebe pretvara, euharistična hrana naprotiv čovjeka samoga sebi asimiluje i u sbe pretvara. Uz to valja istaći, da moralna slaboća čovjekova ima svoje sijelo baš u tijelu i krvi. »Spiritus promptus, caro autem infirma« . . . To jest ono, rašta jadikuje Apostol, da je tjelesan, da vidi u udima svojim drugi zakon, koji se protivi zakonu uma, te ga zarobljava zakonom grjehovnim i napokon vapije: »Tko će me izbaviti od tijela smrti ove?«[2] Putena pohota tjera volju na grijeh. Primjeran ustuk toj slaboći, od koje boluje čovječja narav, pruža jedino Euharistija: tuj se

[1] Rim. 7.
[1] Prov. 9.
[2] Rim. 7.

Tijelom i Krvlju Božjom tijelu čovječjemu i krvi ucjepljuje nova klica, koja će svojom Božanskom snagom malo po malo prožeti osjetnu narav čovječju, ugasiti u udima plamen grješne požude i oslobodivši duh od neuredne pohotnosti učiniti ga pristupačnim utjecajima Božje milosti.

Dostojnim i čestim primanjem sv. pričesti mora da se prije ili kasnije u čovjeku izvrši proces pretvorbe iz nižega u nešto više, iz čovječjega u nešto božansko, u nešto slično onome, što označuje Apostol riječima: »Nostra autem conversatio in coelis est . . .[1] Quae sursam sunt quaerite . . . quae sursum sunt sapite . . .«[2] Vivo autem, iam non ego, vivit vero in me Christus . . .[3] Ponestat će napasti, svijet i njegove naslade izgubit će svaku zamamljivost, zloća će grijeha tako živo lebdjeti pred duhom, te ćemo radije umrijeti nego na nj privoliti, što se prije činilo neizvedivim, sada će biti lako i naravno: riječju, čovjek će se na jedamput, a da sam ne zna, kako je do toga došlo, osjećati preporođenim principom novog, božanskog života. Tako djeluje, tako preporađa božanski Liječnik u Presvetoj Euharistiji.

O. Gros D. I. pripovijeda slijedeći slučaj: »Neki svećenik iz tuluške biskupije, veoma revan u spasavanju duša, preuzeo je jednu veliku župu, gdje se bilo općenito uobičajilo pohađanje plesa. Ipak on uspije na način, koji se je posve razlikovao od načina, kojim je postupao njegov predšasnik, da to zlo ukine. Prijašnji je župnik plesačima uskraćivao apsoluciju; on pak ne bi ni riječju spomenuo plesa, odriješio bi pokornika, naredio mu pričest pozivom, da se vrati u subotu. Opet bi se pokornik ispo-

[1] Phil. 3, 20.
[2] Col. 3, 2.
[3] Gal. 2, 20.

vjedio, da je učestvovao kod plesa; župnik bi na to šutio kao prije, odriješio ga, poslao ga na pričest, pa molio, da u subotu opet dođe. Doskora ne će se pokornik više tužiti, da je bio na plesu. Župnik poče pitati: »A što je s plesom?« A za odgovor je bio: »O, ples me ne privlači više.«

Isto vrijedi i za druge mane i poroke. Sve bolesti liječi božanski liječnik, on vida sve rane, koje je njegovim otkupljenicima zadao grijeh. Vodimo dakle svoje stado k tomu tajinstvenom stablu, što ga Božja ljubav usadila posred svoje Crkve za spas narodima. Česta i svagdanja pričest pruža najuspješnije sredstvo za moralno pridignuće i preporod pučkih slojeva, a za ostvarenje kršćansko-demokratskih ideala.

Svi pravi rodoljubi i pristaše demokratske ideje, a na čelu im svećenstvo, morali bi se ujediniti, obvezavši se međusobno, da će sa svim silama i na sve načine širiti i promicati, svaki u svom krugu, djelo česte i svagdanje pričesti. Takva bi nabožna udruga iz redova kršćanski misleće svećeničke i laičke ruke, takva recimo »euharistička liga«, bila ne samo najsavremenije, nego zajedno i najpatriotičnije i najnarodnije djelo, što se može zamisliti.

12. Zvanje našeg naroda,

Odgovor na pitanje o promisaonom zvanju hrvatskog naroda daje nam povijest. Svjedodžba povijesti stiže hrvatskom narodu s najuglednijeg mjesta na zemlji: »Antemurale christianitatis«. Ovaj je časni naziv stekao narod hrvatski heroičkim žrtvama, što ih je kroz tri vijeka prinosio u obranu kršćanstva. Postavljen među Zapad i Istok, hrvatski je narod bio poput nepredobive tvrđe, o koju se

konačno smrvi neukrotiva osmanlijska sila. Hrvatska je zemlja napojena krvlju vjernih mučenika.

Uza Svetu Stolicu jedino je hrvatski narod potpuno shvaćao pogibao, koja je od islama prijetila kršćanskoj kulturi, da ukloni ovu pogibao, on je upro svom snagom. Ove slave ne će narodu hrvatskome na sve vijeke nitko poreći. Dok su Francuzi, Nijemci (napose protestanti) i drugi narodi često s Turcima sklapali saveze uckajući jedan na drugoga: ostadoše Hrvati do kraja nepomirljivi neprijatelj islama.

Zlatnim će slovima ostati u knjizi hrvatske povijesti zabilježene pohvalne izjave, kojima su rimske Pape posvjedočili junaštvo hrvatskog naroda u dugotrajnom boju za krst sveti i slobodu zlatnu ne samo Italije nego i čitave kršćanske Evrope. Ovo ban hrvatski Nikola Erdödy u svome listu papi Inocenciju XI. od 10. listopada 1683. izrijekom ističe nazivljuć hrvatsko kraljevstvo »antemurale Italiae, imo christianitatis«. Ne bijaše umišljata bahatost, koja banu ove riječi kaziva u pero, nego on tek opetova, što su rimske Pape u razna vremena i u raznim prigodama pred svijetom očitovali. Naš historičar Smičiklas u svojoj hrvatskoj povijesti pripovijeda, da je papa Leon X. (1513.—1521.) obećao, da ne će dopustiti, te propadne Hrvatska, najjači štit i bedem svega kršćanstva. (I. 699.)

Aleksandar VII. piše Nikoli Zrinjskom, kako mu u ono žalosno vrijeme ne stigne iz Njemačke nijedna vijest, a da se ne spomenu njegova slavna djela. Svi ga jednodušno hvale i slave, tako te glas jednog jedinog čovjeka zadaje strah silnim Turcima, dok kršćanski svijet napunja nadom i srčanosti. Pavao V. poručuje 12. studenoga 1605. hrvatskome banu Ivanu Draškoviću, kako ga u nezgodi, što je zadesila Panoniju, uz Božje milosrđe ništa više ne tješi,

nego čvrsta nada, što je stavlja u postojanost, hrabrost i veledušnost plemenitih Ilira (Hrvata).

I tako dalje tijekom vijekova, počevši od Ivana X. (914.—922.) čije su riječi hrvatskom kralju Tomislavu: »Quis specialis filius S. Rom. Ecclesiae, sicut vos estis?« — sve do Pija IX., u čijoj buli »Ubi primum« od 11. XII. 1852., kojom osniva crkvenu pokrajinu hrvatsku, među inim čitamo: »Drage smo volje uslišali molbe, što nam bijahu u ime pomenutih naroda podastrte . . . a to i s razloga, što su se vjernici onih zemalja slavno borili (gloriose decertarunt) naročito za katoličku vjeru i proti Muhamedancima i proti kasnijim reformatorima . . .«

Stajati na braniku za kršćansku vjeru i kulturu — bijaše zadaća, što je Providnost namijenila hrvatskom narodu. Možemo li pomisliti za jedan narod idealniju, svetiju misiju? U ovom je zvanju hrvatski narod ustrajao do kraja. U tom baš sastoji naša slava i veličina. Istrgnemo li ovaj list iz hrvatske povijesti, što će nam uistinu još veliko preostati, čime bismo mogli obrazložiti našu »raison d' etre?«

Hrvatska ćud nije ratoborna, nije osvajalačka. Ako su se Hrvati kroz vijekove borili poput lavova, stekavši slavu nesvladiva junaštva: to su oni vršili više Božju volju, nego li se podavali pozivu svoje naravi. Odatle i njihova neslomiva jakost. Značajno u ovom je pogledu za povijest hrvatstva, što se nalazi uglavljeno u starodavnom ugovoru, koji su Hrvati sklopili sa sv. Stolicom. »Ovi Hrvati pak, kršćani, ne vode rado izvan granica svoje zemlje rat s drugima, a to s razloga što su od rimskog Pape primili neko proroštvo (chresmon tina oraculum quoddam) i naredbu, (horismon statutum) . . . Hrvati, iza kako bijahu kršteni, ugovoriše i vlastitim se potpisima

sv. Peru Apostolu zavjeriše, da ne će nikad navaliti u tuđu zemlju, nego sa svima, koji hoće, mir čuvati; dok naprotiv od rimskog Pape primiše svečano obećanje, ako bi ikad drugi narodi u hrvatsku zemlju provalili, da će se za njih boriti i osvetiti ih Bog, a pobjedu će pribaviti Kristov učenik sv. Petar — »kai nikas autois Petros hou Christu mathetes proksenei.« (Constant. Porphyrogen, De administrando imperio c. 31. p. 119.)

Povijest je po riječima Ciceronovim učiteljica života — magistra vitae.« Prošlost je narodu putokaz za budućnost. Dosadašnja povijest hrvatskoga naroda, pokazuje mu put u budućnost. Da je pak uistinu volja Božja, e narod hrvatski kroči napred putem, na koji ga je u prošastim vijekovima postavila Providnost: to biva sve jasnije iz savremenih svjetovnih događaja.

Kako se u zadnjih deset godišta, napose od početka svjetovnog rata Evropi preobrazilo lice! Poimence vrijedi to za Istok. Turska se sila, koja je kroz vijekove kršćansku Evropu ugrožavala povodnjom islama, istrošila, od godine se do godine približuje rasulu. Time i misija hrvatstva u obranu kršćanstva ostaje, štono riječ, bespredmetnom.

Stojimo na pragu nove dobe. Težište svjetovne politike prelazi od Zapada na Istok; a tu kako pokazuju svi znakovi namijenjena je hrvatstvu uloga nalik na onu, što se označuje riječima »antemurale christianitatis«.

Otvaraju nam se novi vidici, a pred nas kao da stupa božanski Spasitelj s riječima, koje u svoje doba upravi učenicima: »Podignite oči svoje i vidite njive, kako su već bijele za žetvu. Koji žanje, prima plaću, i sabire rod za život vječni.« (Iv. 4, 35 s.)

Njiva na Istoku dozrijeva. A tko će biti prvi, koga će Gospodar poslati na katoličku žetvu istočne njive, ako ne

opet narod hrvatski, koji neposredno međaši s Istokom, koga uz to s istočnim narodima vežu veze krvi i jezika?

Evo narode hrvatski na naumu Providnosti, u savjetu je trojednog Boga zaključeno, da preuzmeš među rođenom braćom, koja bijahu krivnjom kobnih slučajeva kroz tisuću godina podijeljena, poslanstvo ujedinjenja.

13. Zvanje katoličkih svjetovnjaka.

Od resolucija, koje je prihvatio prvi hrvatski katolički sastanak, cijenimo najvažnijom onu o katoličkim svjetovnjacima. Pitanje o katoličkim svjetonjacima za nas je dan danas životno pitanje. Žalosnim srcem opažamo, kako je naš javni život općenito lišen duha Isusova. U politici, u znanosti i umjetnosti ne će se, da se evanđelju prizna onaj utjecaj, koji mu dolikuje kao božanskoj nauci; vjera je postala privatna stvar. Baš stoga svi osjećamo potrebu reakcije. Već je skrajnje vrijeme, da se katolici otresu mrtvila, te stupe iz domaćeg skrovišta i iznesu u javnost svoje uvjerenje. U srcima Hrvata, hvala Bogu, plamti svijetlo vjere Isusove; ali što žalimo, jest to, da je ovo svijetlo poznato isključivo domaćem ognjištu; ovo svijetlo treba postaviti na svijetnjak, treba s njime stupiti u javnost.

Da to urade, pozvani su u prvom redu naši svjetovnjaci; to je danas veličanstvena zadaća katoličkog lajikata.

Nu čujèmo već unapred, gdje nam se prigovara: »Zar nije rekao Isus Apostolima: Vi ste svijetlo svijeta, vi ste so zemlje? Reakcija protiv bludnja i grijeha, u opće svaki preporod kršćanskog života, mora potjecati od onih, preko kojih Gospodin Isus nastavlja svoj božanski rad na zemlji.

Laici se punim pravom mogu izgovarati: »Što je nama do toga? To je popovski posao!«

Ovaj je prigovor (da u kratko rečemo) bez ikakova temelja. Ta isto sv. Pismo nameće svjetovnjacima dužnost, da sudjeluju sa svećenicima pri ostvarenju kraljevstva božjega, a povijest nas s druge strane uči, kako su vrsni svjetovnjaci vršili zdušno ovu svoju dužnost u svako doba, i time koristili svojoj Crkvi u velike. Dapače upravo u naše doba prilike su takove, da se bez pripomoći svjetovne naobražene ruke jedva možemo nadati radikalnoj i potpunoj preobrazbi javnih prilika prema duhu Isusova evanđelja. Laici pak sami morali bi s veseljem i oduševljeno prihvatiti ovo sudjelovanje; jer oni upravljaju javnim životom, a baš taj javni život treba da opet oživi duhom Isusovim.

Po nauci sv. Pavla Crkva je tijelo Isusovo, pojedini su vjernici udovi toga tijela. Kako na čovječjem tijelu svaki ud ima svoju službu, posao, tako je i svaki vjernik dobio od Boga posebno zvanje i zadaću. Odnošaj tjelesnih udova je zamjenit; po odredbi Stvoriteljevoj: udi se brinu jedan za drugoga, te ako strada jedan ud, s njime stradaju svi udi, a ako li se slavi jedan ud, s njime se raduju svi udi.« (I. Kor. 12, 26.) Isto vrijedi i za Crkvu. Ne opstojimo svaki za se, već svaki za sve, a svi za svakoga. Tijelo Crkve Isusove tako je sastavljeno, da svaki sa svoje strane toliko doprinosi za unapređenje zajednice (Ef. 4.), koliko može. Stoga se ništa više ne protivi duhu Crkve Isusove, nego li nehajstvo. — Svima nam mora biti do napretka, do sreće i slave Crkve katoličke, svi valja da učestvujemo pri tijelu Isusovu (Ef. 4, 12) onako, kako je kome podijelio Gospodin (I. Kor. 3, 5.). Tjelesni se udovi razlikuju među sobom, a tako i crkveni udovi. U Crkvi vjernici nijesu svi apostoli, nijesu svi proroci ili učitelji nego samo oni, koje je postavio Bog (I. Kor. 12.) Tako razlikuje veliki apostol Crkvu učeću i slušajuću. Prvoj je povjerio Isus svoju božansku nauku, da je čuva i nepogriješivo tumači i navješta ljudima; drugoj je naredio naš Spasitelj, da učeću Crkvu sluša. Svećenici spadaju u učeću, a svjetovnjaci u slušajuću Crkvu.

Gospodin Isus govori o Crkvi, kojoj treba da kažemo, ako nas ne posluša koji naš brat, koji je sagriješio; i »ako ne posluša ni Crkve, neka nam bude kao neznabožac i carinik.« Uz te riječi rekao je Gospodin Apostolima: »Štogod vežete na zemlji, bit će vezano i na nebu, i štogod razriješite na zemlji, bit će razriješeno i na nebu«. (Mat. 18.) To je tako zvana «zapovijedajuća Crkva«, koju sačinjavaju samo apostoli i njihovi nasljednici. Ovoj Crkvi treba da se svi vjernici pokoravaju.

No u Crkvi Isusovoj ima i drugih zadataka, koji su zajednički svim katolicima bez razlike. Crkva Isusova na ovoj zemlji zove se »vojujućom«, i zato svi, koji pripadaju ovoj Crkvi, moraju odlučno vojevati. Dapače sav kršćanski život prikazan je u sv. Pismu kano neprestana borba proti požudama puti, očiju i protiv oholosti života (I. Iv. 2, 16.). »Neće dobiti nagradu, tko ne vojuje pravo«. (II. Timot. 2, 15.)

Ovo je zajedničko polje, na kojemu treba da rade u zajednici svećenik i laik, e da suzbiju neprijateljske navale i obrane Crkvu i vjeru i vrhunaravna dobra, koja je stekao Sin Božji s vlastitom krvlju. Cijela kršćanska obitelj je velika vojska, kršćanski život neprestani rat, koji mora svršiti sa sjajnom pobjedom nad grijehom i vlašću tmina. Sv. Pismo, razlikujući dvije Crkve, glede zapovijedanja i slušanja, ne razlikujući ih ni najmanje, kad se radi o borbi

proti zla duha i pokvarenosti ljudske naravi. Ako tko hoće za mnom da ide, neka se odreče sebe i uzme križ svoj.« Ako tko izgubi dušu svoju radi mene, naći će ju.« (Mat. 16.) »Tko ne mrzi na svoga oca i mater i ženu . . . i samu dušu svoju, ne može biti moj učenik.« (Luk. 14.) »Nijesam došao, da donesem mir na zemlju, nego mač.« (Mat. 10, 34.) To su riječi, koje je Isus upravio ne samo svojim apostolima, nego i svim svojim sljedbenicima.

I sv. Pavao u borbi s vlastima ovoga svijeta, bodri sve vjernike bez razlike: »Uzmite sve oružje Božje, da biste se mogli braniti u zli dan . . . Stanite opasavši bedra svoja istinom i obukavši se u oklop pravde . . . a vrh svega uzmite štit vjere, o koji ćete moći pogasiti sve raspaljene strijele nečastivoga«. (Ef. 6.)

Nu uza sve to, što su vjernici svi listom pozvani, da sudjeluju u velikoj borbi protiv neprijatelja, još ne slijedi, da u ovoj borbi imadu svi istu ulogu. Zapovjedništvo u kršćanskoj vojsci povjerio je Bog svećenstvu, koje je podložno rimskome papi i zakonitim biskupima; svjetovnjaci pak treba da se bore ovisno i u zajednici sa crkvenom hijerarhijom. Uza sve to pripada i svjetovnjacima prevažna zadaća i njihov je položaj Crkvi neophodno potrebit, jer bez njih crkva ne bi mogla uspješno vršiti svoju misiju kod ljudskog roda.

Prije nego pređemo na naše doba i prilike, spomenimo nekoje primjere iz prošlosti. U njima ćemo vidjeti, kako su odlični svjetovnjaci uvijek bili svjesni svoga zvanja i od Boga im nametnute dužnosti, te su sve svoje sile uložili na obranu sv. Crkve.

Eno u prvom stoljeću Crkve Isusove nalazimo Hermesa, koji piše knjigu s naslovom »Pastor«. Ovu knjigu toliko su cijenili kršćani, da su je uvažavali kano kanoničke (t. j. sv. Pisma) knjige. Hermes kao i Hieretej, učitelj (kako se drži) Dionizija Areopagite, bili su lajici.

U drugom stoljeću brani Crkvu lajik Atenagoras, atenski filozof, pišući »Apologiju« kršćanstva, koju upravi carevima Marku Aureliju i Komodu. Lajik je također Justin filozof, koji je sastavio dvije apologije, te jednu šalje caru Antoninu, a drugu caru Marku Aureliju. Time on suzbija navale pogana i Židova protiv kršćanstva, a napokon i sam prolije svoju krv za vjeru Isusovu.

I veliki mislilac Klement Aleksandrijski je lajik. Što čini za svoju Crkvu? Vojuje odlučno i odvažno za nju. Neka se pregledaju njegove »Opomene poganima« i »Stromata«, pa će se vidjeti, kako je on žarko ljubio Crkvu i tu dao oduška svojoj ljubavi.

Arnobij Stariji videći, kako su kršćani trećeg stoljeća ljuto progonjeni, uze i on učenom knjigom zagovarati katoličku Crkvu. On je bio lajik. Njegov učenik, lajik Laktancij navaljuje na poganstvo tolikom učenošću i rječitošću, da je zavrijedio počasni naslov »kršćanskog Cicerona«.

Isto tako Tacijan, svjetovnjak, svojim djelom »Protiv pogana« poremećuje redove neprijateljske vojske. Lajik Enej od Gaze u petom vijeku brani u »Teofrastu« crkvenu nauku o neumrlosti duše.

Tko ne pozna velikog filozofa Boecija? I on je lajik. Bačen u tamnicu zadivljuje svojom krepošću istog Teodorika; knjigama o »Trojstvu« i o »Utjehi filozofije« neustrašljivo i pobjedonosno bori se među redovima crkvene vojske.

Što bismo još morali kazati o Marcelinu, o Prokopiju, Kasiodoru, Evagriju, Apoloniju i drugim bezbrojnim laji-

cima, koji su se već za prvih vjekova kršćanstva našli kao čvrsti bedemi na braniku crkvene nauke i slobode!

Pređimo u naše doba.

Danas više nego ikada prije, čuje se glas iz svjetovnjačkih krugova: »Što se to nas tiče? — To je popovski posao!«

Upravo danas, više nego ikada, neopravdana je ovakova isprika; danas više nego ikada u prijašnje doba, Isusova crkva treba sudjelovanja naših lajika, a svjetovnjaci imadu razloga, manje nego ikada u prijašnje doba, da prepuste crkvenu borbu jedino u ruke svećenika. U pitanju ovog njihovog sudjelovanja radi se doduše o najsvetijim probicima katoličke Crkve, ali se radi i o njihovim vlastitim probicima. Da vidimo!

Veliko zlo, od kojega boluje danas kršćanski život, jest to, što su se grane javne djelatnosti odmetnule od kršćanskih načela. To odmetnuće proteže se na politiku, književnost, znanost, umjetnost. U srednjem je vijeku živjela država u slozi s crkvom, a svjetovnjačka inteligencija pokoravala se auktoritetu crkve. Za to su vjerska načela vladala znanošću, umjetnošću, politikom, a protiv vjere nije se ništa poduzimalo. Ali uslijed reformacije ovi se odnošaji promijeniše. Ova je predala i vjerske i crkvene poslove svjetovnoj ruci. Crkva bi skučena pod državnu vlast i time je vjera morala služiti u političke svrhe. Da, cesaropapistički apsolutizam sedamnaestoga i osamnaestoga vijeka svojim duhom tako zaduši crkvu, da je kršćanstvo u kratko spalo na mrtve forme i ostalo bez nutarnjeg života. Nadošla je revolucija i ona je doduše oborila zastarjele forme cesaropapističke države, ali nije povratila javnom životu Isusova načela, nego, srušivši apsolutističke okove pospješila je slobodan razvoj protuvjerskih težnja, koje je već bezbožni cesaropapizam bio ulio u duhove i ujedno svaki njihov pojav dugo priječio pomoću svog željeznog birokratizma. Pravo čedo revolucije je moderni liberalizam; njemu je temeljnim načelom, da se javni život riješi svakog vjerskog utjecaja, a država da se potpuno odijepi od Crkve. I doista liberalizam je oteo javni život svakom utjecaju Crkve i evanđelja Isusova. Liberalizam je dokinuo konkordate između Crkve i države, i proglasio je »slobodnu Crkvu u slobodnoj državi«, s namjerom dakako da Crkvu, lišenu svake državne pomoći, istisne sa svim njezinim uplivom iz javnoga života. Liberalizam je također prihvatio načela »slobodne znanosti«, i udesio je prema tome javnu nastavu. I samome kršćanskome braku, na kojem se temelji kršćanska obitelj i čitavo ljudsko društvo, oduzeo je liberalizam sakramentalni značaj. Liberalizam promiče u filozofiji, u umjetnosti, čak u nacionalnoj ekonomiji i u svim granama javne djelatnosti, protukršćanska načela. Koja se filozofija predaje na sadašnjim državnim sveučilištima Evrope? Materijalizam, darwinizam, hegelijanizam, herbartizam i slične nauke istisli su stare filozofske sustave. Spomenici se dižu Giordanu Brunu, Voltaire-u Heine-u . . . Židove, te zaklete neprijatelje kršćanskog napretka, zaštićuju gotovo sve moderne države. Nedavno[1] se istjeralo iz vojske nekoliko austrijskih časnika, koji svjesni svojih katoličkih dužnosti, nijesu se odazvali pozivu na dvoboj. Tako se sile katolici, da se odmetnu od katoličke Crkve, jer je dvoboj zabranjen pod ekskomunikacijom.

Tko da stane na put tolikome zlu?

Na to su pozvani u prvom redu katolici lajici.

[1] Prije svjetskog rata.

Kuga modernog bezvjerja zahvatila je, kako rekosmo, javni život. Tko je pak u prvom redu pozvan, da upravlja politikom i drugim granama javnog života? Svjetovnjaci. Svećenici po svome zvanju preporađaju ljudski rod za nebo; Njima je kazano: »Nitko, koji vojuje za Boga, ne zapleće se u svjetovne posle« (II. Timot. 2, 4.) Istina, sv. red ne lišava svećenika njegovih građanskih prava; ali pravo poprište njegove djelatnosti ostaje uvijek crkva, a politiku i upravu javnih posala ustupa lajicima; tim se poslovima bavi iznimice u toliko, u koliko to zahtijeva potreba Crkve. Katolička Crkva predaje drage volje politiku lajicima, ako joj se zajamče prava i sloboda u vršenju njezina vrhunaravnog zvanja.

Uza sve to ima ih, koji prigovaraju: Čemu vjeru unositi u politiku i književnost? Između vjere i politike nema nikakova dodira!

Upravo to je jedna od najpogubnijih zabluda modernog vijeka, da se luči od vjere politika, znanost i druge grane javne djelatnosti, da se javni život otimlje od vjerskog utjecaja. Tko tako umuje, ni iz daleka ne shvaća zamašitost vjerskog pitanja. Nema grane ni privatne ni javne djelatnosti, u koju ne bi vjera duboko zasijecala. Vjerski nazor je os, oko koje se kreće sve, što čovjek misli, želi, radi. Vjera daje pravila čitavom ljudskom djelovanju; vjera kroji vječne i nepromjenljive zakone, kojima treba da se pokorava i politika i znanost i umjetnost. Isti Proudhon uočuje[1] i u politici vjersko pitanje. Bog je stariji od zemaljskih vlada, a nauka o Bogu starija je od političara. Victor Hugo izjavio je u svom govoru o javnoj nastavi u narodnom vijeću godine 1850.: Nemojmo nikada zaboraviti, nego svi znajmo: Bog je cilj sviju stvari.«

[1] Confessions d' un révolutionaire.

Da još bolje potkrijepimo važnu ovu istinu, navest ćemo i njezin negativni dokaz. Povijest svjedoči, kako je pogubna politika bez Boga i vjere. Dosta je spomenuti francusku revoluciju, komunu g. 1871., novije anarkističke urote i t. d. Rušiti vjeru znači potkapati temelje državnom i društvenom poretku. Isti Robbespierre uza svu mržnju na Boga i na Crkvu, uviđa prijeku potrebu uspostaviti vjeru u jedno najviše Biće, da se tako sačuva društvo od potpune propasti.

Komu dakle u prvom redu mora biti do toga, da se u naše javne prilike opet unese Isus i njegov sveti zakon? Zar ne samim lajicima, koji su pozvani, da upravljaju javnim životom?

Ima, naročito dan danas, i drugih razloga, koji nas sile, te predočimo svjetovnjacima ovu njihovu važnu dužnost.

Vi, o svjetovnjaci, hoćete, da svećenici preuzmu zadaću preporoda naših javnih prilika. Dobro; ali pitamo: Kako će započeti svećenici to svoje djelo? Svećenici će prionuti uz propovijedanje. — Nu poznato je, kako slabo pohađaju crkve baš oni, kojima bi bilo najviše potrebno; inteligencija. Ova pristaje uz moderni liberalizam, drži se daleko od svetišta i svećeničke halje. Značajne su za naše prilike riječi, što su se čule iz ustiju hrvatskog župnika prigodom prvog hrv. katoličkog sastanka: »Već sam 23 godine svećenikom, a nijesam nikad pričestio čovjeka, koji bi nosio fini kaput.« Ovakove sinove modernog duha uzalud ćeš čekati u crkvenoj zgradi; drugdje ih treba potražiti. Oni se zabavljaju u kazalištima, predavaju na sveučilišnim katedrama, na sastancima oduševljuju se za svoje nazore, svoju nauku šire po listovima, knjigama ovjekovječuju svoju učenost. Ovamo treba da idu za njima i katolički pobornici.

Opet pitamo: Komu je dužnost, da to čini?

Svećenik, opetujemo, sluga je Božji i mjesto je njegova djelovanja — crkva. Istina je, da Leon XIII. dovikuje svećenicima: neka izidu iz sakristije; no uza sve to sakristija ostaje mjesto svećenikova djelovanja.

Sv. Otac šalje iz sakristije svećenike upravo zato, što ne dostaje drugih, koji bi u javnosti zagovarali i branili crkvena prava. Prijeka nužda nalaže svećeniku i ovu dužnost, ali to je i ujedno dokazom, da svjetovnjaci nijesu na svojem mjestu.

Da će kod inteligencije zavladati kršćanski život i da će se radikalno preobraziti naše javne prilike: ne da se dan danas niti pomisliti, ako tome ne priskoči u pomoć svjetovna ruka. U krugovima obrazovane klase svećenik je tuđinac više manje, jer svećenik stoji u opreci s njezinim zahtjevima. K tome moderni svijet ne vjeruje i ne pouzdava se u svećenikovu iskrenost. Naš materijalistički vijek sve sudi sa stanovišta koristi. Kako ima svaki stalež koristi, koje treba da štiti i zagovara, tako — vele — i svećenik mora raditi; on ne može kao svećenik, da drukčije govori, te mora da zagovara vjeru: svoju korist.

Napokon i dobar primjer mnogo vrijedi. Nu svećenik će malo koga svojim primjerom zadiviti, jer svak misli: »Svećenik je; lako je njemu prednjačiti dobrim primjerom; nije ni sve zlato što sjaje, te tko zna, kakav je njegov privatni život!« Naprotiv, primejr lajika mnogo vrijedi, jer se općenito cijeni, da ga u vršenju njegovih dužnosti ne vodi vremenita korist. Takova lajika svatko štuje i uvažava ga to više, što je izobraženiji. I neprijatelji su prisiljeni, da priznadu i odobre takov junački primjer.

Evo dakle razloga, radi kojih treba da lajici ulože sav

svoj ugled i talenat, te ujedno sa svećenicima unesu u javni život načela našega Gospodina.

Tako su shvaćali svoju dužnost i uzorni svjetovnjaci devetnaestoga vijeka, a shvaćaju je i danas. Komu nijesu poznata imena francuskih uzor-lajika: De Bonald, de Maistre, Chateaubriand, Montalembert, Nicolas? O'Conell, oslobodítelj kat. Irske, bio je lajik, pun vjere, prožet ljubavlju spram Crkve i naroda. Upravo politika je bilo ratište, na kojemu je i Crkvi izvojevao slobodu i narodu podao novi život. I Njemačkoj podao je Promisao Božji dobar lajikat, koji je za »Kulturnog boja« oslobodio Crkvu državnog ropstva. Windthorst, lajik, radio je za Crkvu; u državnom vijeću i na političkim sastancima okupljao je katolike, te se je ujedno s drugim zastupnicima lajicima živo borio za svetu stvar. Početnik kršćansko-socijalnog pokreta u Beču i cijeloj Austriji opet je lajik: Vogelsang i dr. Lueger.

Od kolike je važnosti ovaj pokret, ne samo za materijalnu probit naroda, nego i za crkveni život uopće, vidi se, ako se zađe u hramove. Naći ćemo ih pune pobožnog svijeta, osobito muškaraca. Uslijed svog pokreta u Beču indiferentizam pada i umanjuje se. Poznat nam je u Austriji i drugi grad, u kojem židovske novine podržavaju i šire opačine i bezvjerje. Tu već dvadeset godina nastoje revni svećenici oko toga, da započne potpuna kršćansko-socijalna reakcija, nu svi pokušaji ostadoše dosad izjalovljeni; tek jedna kat. zadruga sjeća, da u gradu od 180.000 katolika živu ljudi — katolički kršteni. Na moj upit, otkle takav neuspjeh odgovoriše mi odanle: »U našem gradu nema — Luegera!«

Neprijatelji vjere, rekosmo, šire svoje nazore kao profesori u školama, kao političari u saboru, kao umjetnici,

kao psici. To je bojno polje i za odlične katoličke lajike. Svećenici će i nadalje propovijedati evanđelje Isusovo, a katolički lajici neka svim srcem prionu te obrade filozofska i znanstvena pitanja. Time će braniti i širiti sv. Crkvu.

Najgore moralno zlo, od kojega boluje naše, u ostalom napredno doba, jest — nedostatak žive vjere. Tako se općenito drži. Mi se uslobođujemo ustvrditi, da više nego li uslijed bezvjerja, stradamo s krive i lažne znanosti, i da bi u nas vjera i vjerski život nanovo procvali, netom bi se svijet povratio k nazorima zdrave filozofije. Treba samo navesti glavna vrela iz kojih naša inteligencija crpe svoje znanje i kulturu. U prvom su redu — pjesnici, i ako hoćete glavniji moderni pjesnici: Goethe, Schiller . . . Tko se je napio iz ovih vrela, ne može da sam sebi stvori logični sustav nazora o svijetu. Pomisli li se također, kako je moderna knjiga prožeta bilo materijalističkim ili darvinističkim, bilo racijonalističkim ili panteističkim duhom; kako se nepojmljivom lakoćom svuda i svagdje, riječju i pismom, s katedre i u novinama, šire skeptični nazori, koji truju u zametku svaku zdravu misao i koji su smrt svakoj logici; kako se poriču ne rijetko i iste praistine, koje su po sebi očevidno istinite, i koje su neophodni uslovi svakom logičnom mišljenju i svakoj nauci (kao n. pr. pojam o protuslovlju i dovoljnom uzroku): ako se pomisli na sve to, onda će se lako uvidjeti, da svijetu danas više nedostaje logike, nego li vjere. Dapače nedostatak logike i kriva filozofija krivi su, što propada i vjera. Vjera se istina osniva na principu pozitivne nadnaravne objave, no ona se osniva i na naravnoj spoznaji. Netom dakle počnu kolebati stupovi naravne spoznaje, netom počne filozofija ići krivim putem: eto pogibli i za vjeru. Vjera ne može biti uz krivu znanost ili filozofiju. Zašto propada vjera kod inteligencije?

Jer su zavladali u modernom znanstvenom svijetu krivi filozofski sustavi i jer se tako lako prihvaćaju nazori moderne krive znanosti. Neka se uspostavi prava filozofija, neka duhovi zapuste izmišljotine modernih nadriučenjaka, (koji poput Darwina, Hegela, Häckela plodove svoje mašte prodavaju kano rezultate najeksaktnije znanosti); onda će se poroditi želja za pravom znanošću, a vjeri će biti zajamčeni njezini temelji, onda će i razum dragovoljno prihvatiti vjeru. Prava filozofija vodi k Bogu; prava filozofija je najjači temelj naše nadnaravne vjere.

Neka dakle lajici, koji se bave knjigom, ostave maglovite teorije modernih filozofa i prionu uz jedino pravu i zdravu peripatetičku filozofiju. Ova, oslonjena na izravno iskustvo sjetilne zamjedbe, uspinje se sve više i više uz ljestve idealnog spoznanja, dok ne postigne svoj vrhunac u spoznanju najvišeg Uzroka. Ova filozofija ne samo da ne laska mašti, nego ona vježba um i bistri razum. Kada bi se polovicu onog vremena, što se troši u čitanje »lijepe knjige« i novina, upotrebilo za učenje filozofije i obrađivanje znanstvenih predmeta: umanjio bi se u kratko broj mladenačkih sanjara, te oni ne bi sprovodili svoje najljepše doba života u praznim i nepraktičnim pothvatima. Tada bi se umnožio broj zrelih mislilaca, značajnih muževa, odlučnih katolika.

Kamo puste sreće, kada bi naši svjetovnjaci čitali i bavili se apologetskim stvarima! Kako god čovjek živući u okuženom mjestu lako oboli, tako lako i nehote čovjek udiše nazore i razne presude, protivne vjeri i crkvi! Dok živimo u presudama, dotle nam je duh bolestan; i to bolešću, koja priječi duhu slobodan razvoj i idealni polet; dok presude i dvojbe ostanu u našoj duši, nije moguće, da i uz najbolju volju prionemo svom snagom i objek-

tivnošću uz istraživanje istine. Apologetika u svjetovnjaka katolika treba da zauzme prvo mjesto u njegovom rasporedu osobne kulture.

Budu li se naši lajici na ovaj način spremali na borbu protiv neistine i zla: bit će njihova poslušnost, kojom podlažu svoj um riječi Božjoj, razložna, a isto tako bit će spremni, da u svako doba dadu i drugima razlog svoga vjerovanja i rada. Ta naši lajici imat će uza se načela naravne spoznaje, te će lako s mačem razuma suzbijati prividne razloge, koje neprijateljima vjere i Crkve pruža kriva znanost. Na učiteljskim stolicama, sa saborskih govornica, u političkim novinama, u beletrističkim i znanstvenim listovima neka se iznose načela zdrave filozofije tako, da se počne razum klanjati objavljenoj riječi Božjoj, i znanost da pođe u susret vjeri. U ovu se svrhu služila Božja Providnost već u prvo doba doba crkvenog opstanka filozofima,[1] kojim u disputacijama s poganima filozofija bijaše ishodištem i sredstvom, e da ih privedu k objavljenim istinama. To je, katolički svjetovnjaci, vaše bojno polje! Stupite odvažno i odriješito na ratište za svoju katoličku Crkvu; neprijateljski redovi će brzo uzmaknuti pred živom riječju, jakom i oštrijom od svakog mača (Hebr. 4, 12.)

14. Savremenost katoličke ideje.

Ideja katolička! Navijestila se je svijetu u znaku, komu će se prigovoriti (Luk. 2, 23.) Ideja katolička nije drugo nego odsjev božanskog lica, što se zemlji objavilo u Riječi vječnoga Oca. Njezina sjaja svijet ne može da

[1] Među njima ističu se Klement Aleksandrijski i Origines, koji je bio zaređen za svećenika tek u kasnijim godinama života.

podnese, jer svijet hoće da ljubi grijeh, a ona svjedo za istinu, po kojoj će biti svijet suđen. Zato svijet zatvar oči pred njom, mrzi na nju, progoni je . . .

Povijest katoličke ideje od prvog početka sve d danas povijest je prigovaranja sa strane svijeta. Kad božanski Početnik njezin na poziv poglavara svećeni koga: Zaklinjem te živim Bogom, da nam kažeš, jesi li Krist, Sin Boga živoga? odgovorio: »Ti kaza, jesam! uskomešaše se paklene sile i zatražiše njegovu smrt. — U metropoli helenske mudrosti usudi se Pavao epikure skim i stojičkim mudracima navijeŝtati vjeru i uskrsnuć od mrtvih, a oni će: Što hoće ovaj blebetač da kaže I podsmjehivahu mu se! — Opet stoji Pavao pred kra ljem Agripom i poglavarom Festom; božanskim zanoso i neodoljivom silom apostolske riječi razlaže povijes svoga čudesnog obraćenja, svjedočeći za muku Kristov i uskrsnuće; a Fest ga prekida »velikim glasom«: »Lu duješ, Pavle! Mnoge te knjige dovode do ludila.« (D Apost.)

Ista se igra opetuje kroz vjekove sve do Voltaire- sve do novodobnih monista i budista. Katoličkoj se mis prigovara sad podsmijehom i ruglom, sad grožnjom, sa krutom silom i progonstvom.

Ušli smo u XX. vijek. Na prijelazu iz staroga u no vijek vijerni se sinovi katoličke Crkve pokloniše »Kral vjekova«, Otkupitelju svomu Isukrstu, zaklevši se n njegov barjak. No i protivničke se sile okupiše, da p barjakom »slobodne misli« učine novi juriš na kulu Kr stovu. Podvostručenom intenzivnošću općenite med narodne akcije i jedinstvenom organizacijom napoko će se u XX. vijeku postići, što nije uspjelo kroz deve naest vijekova: da se razvali kraljevstvo Božje n

zemlji! Za ovom svrhom idu ponovni pokušaji prevratnih sila u Španjolskoj, u Portugalskoj, u Francuskoj, u Italiji; onamo smjera priredivanje raznih međunarodnih socijalističkih i slobodomislilačkih sastanaka, upriličivanje općih štrajkova i t. d. To sve kao da se provodi po izvjesnom i dobro promišljenom programu, inicijativom i na poticaj neke tajne vlasti, koja kao da oko sebe okuplja i kao k zajedničkom cilju upravlja sile protivne Bogu i Crkvi. U svim ovim pokušajima izbija tajno ili očito negacija svega, što je kršćansko, pozitivno.

Kao da je Bog već uslišao molitvu Prorokovu: »Praecipita, Domine, divide linguas eorum quoniam vidi . . . contradictionem in civitate« (Ps. 54, 10.) Jest, toliko slavljeno socijalističko evanđelje o vječnom miru, teorija o nedopustivosti rata, o ukinuću vojske i t. d. posta preko noći mrtvo slovo, a njegovi apostoli dadoše si pred svijetom svjedodžbu duševnog siromaštva i šarlatanstva.

O sveopćoj i jedinstvenoj internacijonalnoj akciji,[1] koja bi išla za ostvaranjem nauka jednog Marksa, Bakunina i drugova, ne može se više ni govoriti.

Naprotiv, što doživljujemo! Dok je po nacrtu »Internacijonale« svjetski rat imao da utre put sveopćemu provedenju ateističkog programa medu narodima: vidimo, kako je katolička stvar već u ono kratko vrijeme više uznapredovala, nego li za čitavih pedeset, šezdeset godina otrag. »Altissimus dedit vocem suam (Ps. 17.) Deus sedet super sedem sanctam suam« (Ps. 46.). Događaji što potresaju svijetom, glas su Božji; propovijed, koju pravedni sudac drži narodima. Neodoljivo djeluje

[1] Ovo je b. M. pisao za vrijeme svjetskog rata.

sila propovijedi Božje. Narodi slušaju, slušaju i tresu se, i padaju ničice pred Njega, koji ima vlast nad životom i smrću. Evropa moli, kako nije molila od srednjega vijeka. Vladari, koji raspolažu milijunima vojnika i pušaka i konja i topova, klanjaju se Najvišemu, zazivajući pomoć Njegovu, očekujući pobjedu od Njega.

O da! Priznaje se apsolutno gospodstvo Božje nad ljudima. Apostoli su »slobodne misli« ušutjeli; religija monizma, religija eticizma bez Boga, čistog čovječanstva, religija monizma uz filozofiju »svjetovne supstancije« i kako se sve zovu ti idoli modernog poganstva, — srušiše se preko noći s oltara, te leže poput Dagona u Azotu u prahu ničice na zemlji pred kovčegom Gospodnjim, bez glave, bez ruku, samo trup im je još preostao — da svjedoče budućim vijekovima za istinu riječi Duha Svetoga: »Jer nijesu htjeli da dadu Bogu slavu, koja ga ide: zaludješe u mislima svojim, a nerazumno njihovo srce potamni, dok se građahu mudrima, poludješe«. (Rim. 1.)

Komu ne dolaze na um ovdje riječi Psalma II. i CIX: »Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. — Dominare in medio inimicorum tuorum. — Judicabit in nationibus, implebit ruinas?«

»Ubi sunt dii tui; quos fecisti tibi. Surgant et liberent te in tempore afflictionis tuae; secundum numerum quippe civitatum tuarum erant dii tui«, Europa! (Jer. 2.) Darwin, Häckel, Nietzsche, Du-Bois-Reymond, Strauss, Büchner, pa — Trstenjak!

Jošte žive stari Bog i pravda Njegova. A riječ Njegova, što ju je svijetu progovorio pred dvadeset vijekova, riječ evanđeoska, ima istu vrijednost, istu spasonosnu snagu u XX. vijeku kao u doba Isusa i Apostola.

»Verbum Domini manet in aeternum« (Is. 40, 8.) »Nebo će i zemlja proći, ali riječi moje ne će proći«. (Mat. 24, 35.) Jedan je put Bog govorio ljudima za sve vijekove, jedno je samo Ime dano ljudima za njihov spas. Isukrst i Evanđelje Njegovo savremeno je svim vijekovima do svršetka svijeta.

Tko o tom još nije uvjeren, neka ga pouči činjenica, da upravo sada, kad su paklene sile očekivale, da će katoličkoj Crkvi zadati smrtni udarac, ugled rimskog Pape i sv. Stolice od dana do dana raste. Štovanje i ugled, što ga rimski Papa uživa u izvjesno doba kod naroda, jest termometar, koji najpouzdanije pokazuje visinu vjerskog života dotične dobe. Ovaj se termometar danomice rapidno diže. Netom je počeo bjesnjeti svjetski rat i uzbibali se temelji starodrevnih država i socijalnih uredbi; svijet se, ne izuzevši ni protestanata, sve više uvjerava, da u Pape ima moralna sila, kakve nema drugdje na zemlji. Otkako se Evropa odmetnula od rimskog Pape, narodi njezini lutaju poput stada, kome je nestalo pastira, poput mornara na uzburkanom moru, kočežnja: N a t r a g k R i m u! Za zadnjih se mjeseci opaža prava takmica između katoličkih, akatoličkih, i čak nekršćanskih država, kako bi što prije uspostavile prijateljske odnošaje sa sv. Stolicom. Evropa nastupa put u jemu su sjevernicu odnijeli valovi — bez cilja, bez mira.

U dnu srca kao da se narodima evropskim porađa Canossu. Evropa se vraća k svome Ocu, da joj opet podijeli svoj blagoslov kano zalog sreće i mira. Jest, sve više prodire u svijet misao, da jedino papinstvo sačinjava na zemlji onu najvišu instanciju, na koju će se morati prije ili kašnje da neopozivo apeluje, hoće li se, da se na zemlji uspostavi red i pravda, a narodima obezbjedi trajan mir.

To je, što se zove savremenost katoličke ideje. Današnji potresni događaji pripravljaju put Gospodinu, poravnjuju staze, da se povrati u kraljevstvo svoje Onaj, kome govori Otac od vijeka: »Ti si Sin moj, ja Te danas rodih, išti u mene i dat ću ti narode u nasljedstvo.« (Ps. 2.)

Isus Krist sprema se, da opet sjedne na svoj prijesto, a mi mu u svetom zanosu slavodobitno dovikujemo: »Potentissime . . . intende, prospere procede et regna!«

Najdublji razlog savremenosti katoličke ideje daje nam sv. Pismo. Mojsija pozvan od Boga, da pođe k Faraonu i da izvede sinove Izraelove iz Egipta. odgovori: Evo, ja ću poći k sinovima Izraelovim i reći ću im: Bog otaca Vaših posla me k vama. Ako mi reknu, kako mu je ime, što ću kazati? Na ovaj upit reče Bog Mojsiji: »Ja sam, koji jesam« (II., Mojs. 3.). Ovo kaži sinovima Izraelovim: »Onaj koji jest, posla me k vama«. Ovim riječima daje Bog definiciju samomu sebi, označujući sebe za onoga, koji jest, ili bivstvuje, što još jasnije proizlazi iz grčkog teksta: ego eimi ho on, Definicija određuje bitnost (essentia) bića. Bitnost je nepromjenjiva, vječna. Ako dakle Bog bitnost svoju definiše kao jedinstvo i bivstvo (existentia), slijedi odatle. da Bog bivstvuje od vijeka (essentia eius existentia est).

Bog jest vječnost, obuhvatajući, kao u jednoj tački, svakolika vremena. U Boga, veli sv. Grgur Veliki, nema ni prošlosti ni budućnosti, nego sve promjenjivo traje u njem na nepromjenjiv način; a sve, što u sebi ne može istodobno bivstvovati, Bogu je prisutno; ništa prolazno ne prolazi mimo Boga; pred njim jesu na nedokučiv način otvorene knjige svih vijekova.

Otac djeluje doslije i svudilj:[1] kako u početku stva-

[1] Iv. 5, 17.

rajući, tako sada i sve do konca svijeta stvorenje uzdržavajući, djeluje svagda i svagdje, cio i nedjeljiv, nazočan svim pojedinim časovima vremena, savremen sa svim vijekovima.

I Sin djeluje (ibi) što Otac čini i Sin čini onako. Jer On i Otac jesu jedno[2]. Kako Bog Otac, tako je i Sin nazočan časovima prolaznosti, savremen s vijekovima. Isus Krist jučer i danas onaj isti i u vijeke. (Hebr. 13, 8.)

Isto vrijedi i za njegovu nauku. To Evanđelje Isusovo ni nije drugo nego odraz milosti Božje, koja je jestvo, vječnost: »Bo — nitko ne vidje nikada; jedinorođeni Sin, koji je u krilu Očevu, on ga objavi«.[3] Stoga kao što je Isus, Sin Božji i pravi Bog, savremen svim vijekovima: tako je njegovo Evanđelje savremeno svim vijekovima.

Neka vijekovi nedoglednim redom jedan za drugim slijede, a s njima neka se mijenja umovanje ljudi: Evanđelje Isusovo ostat će uvijek jedno isto: riječi njegove ne će proći. Riječi, kojima Psalmist slavi Božju nepromjenivost i uzvišenost nad prolaznošću vasione, primjenjuje Duh Sveti u Novom Zavjetu na Isusa i njegovu evanđeosku nauku: »Ti si, Gospode u početku osnovao zemlju . . . Ona će proći, a ti ostaješ, i sve će ostati kao haljina. I savit ćeš ih kao haljinu, i izmijenit će se: a ti si onaj isti, i tvojih godina ne će nestati.« (Hebr. 1, 10 ss.)

I Isus obuhvata vijekove i pred njim su otvorene knjige prošlosti i budućnosti. Pred očima je utjelovljene Riječi Božje sve golo i otkriveno (Hebr. 4, 13.). On sam otpečaćuje knjigu povijesti ljudske zapečaćenu sa sedam pečata, samo On je vrijedan čitati je, a drugi nitko, ako

[2] Iv. 17, 21.
[3] Iv. 1, 18.

ne u svijetlu Njegove objave. A u tome sastoji pobjeda Njegova nad vijekovima: »Vicit Leo de tribu Juda, radix David«; radi toga mu se i klanjaju nebeske sile. (Apok. 5.)

Isus je Alfa i Omega. To je pravi najdublji razlog savremenosti i ideje katoličke.

15. Kršćanstvo i surogati.

Sv. Pavao označuje dobu kršćanske objave kao »puninu vremena«. »Punina vremena« je Isus. Njega su iščekivali, za Njim su čeznuli vijekovi: »Dođi Gospode Isuse!« (Apok. 22, 2.)I došao je, te od punine njegove primamo mi svi, milost i istinu (Iv. 1, 16 s.) Isus napunja sadržajem svojeg Božanstva sva vremena. To vrijedi u prvom redu za nauku njegovu. Ta bismo li mogli drugačiju nauku očekivati od onoga, koji svojom vječnošću obuhvata sva vremena, sve vijekove? Kakav bi to bio Bog, čijoj bi riječi vijekovi stavili granicu, čija bi mudrost tijekom vremena presušila?

Kršćanska je objava sveđerna i nedospjetna; to izišćuje njezina narav, njezino porijetlo. Kao takova kršćanska je objava nadalje objektivno neusavršiva. Htjeti Isusovo Evanđelje popuniti ili usavršiti, značilo bi isto, što htjeti biti mudriji od Boga. To je nesmisao; jer kao što je Bog apsolutan, tako je apsolutna i neusavršiva objava kršćanska, što je objava samoga Boga.

Evanđelje Isusovo nosi na sebi obilježja apsolutnosti i neusavršivosti. Prvo predmetom svake prave objave mora biti istina. Zato je najviša, nenatkriljiva ona objava, kojom se očituje apsolutna Istina, Bog. Takva je objava kršćanska, jer od Isusa Krista »postade istina«. On, jedinorodni Sin, od vijeka u krilu Očevu, svijetu javi, kakav

je Bog, kakva je apsolutna Istina. On sam, Riječ Božja, jest Istina »Ja sam put, istina i život (Iv. 14, 6.)

Uz razum ima čovjek i volju. Kako razum ide za spoznanjem istine, te se u njoj smiruje, tako čezne volja za dobrim. Ovom čeznuću mora objava da udovolji pokazavši volji apsolutno Dobro, u čijem će posjedu postići svoju svrhu i blaženstvo. Objava će biti to potpunija i uzvišenija, što je dobro savršenije, na koje upućuje volju; što je viša svrha, za koju čovjeka određuje. A u tom se pogledu kršćanska objava obilježuje kao najviša, apsolutna; jer određuje čovjeku kao uzor, po kojem se ima usavršavati, i kao cilj, za kojim ima čeznuti, Boga samoga. »Budite savršeni, kao što je savršen i Otac vaš nebeski«. (Mat. 5, 48.) Kršćanstvo uzvisuje čovjeka na dostojanstvo djece Božje, čineći ga nasljednikom Boga. A da čovjek imadne uvijek svoj Božanski uzor pred očima, posla mu Otac na zemlju Sina svoga u naravi čovječjoj; te tko vidi Sina, vidi i Oca tko nasljeduje njega, nasljeduje i Oca. Tako se eto ostvaruju želje starog poganskog mudraca (Sokrata), koji jednom izjavi, kako bi trebalo da Bog siđe na zemlju te naukom i primjerom svojim nauča ljude, kako treba da se vladaju prema Bogu i bližnjemu.

Daljnje obilježje apsolutnosti kršćanske objave jest njezina općenitost. Isusovo je Evanđelje prilagodivo svim vjekovima, svim ljudima i narodima, svim stepenima ljudske naobrazbe i napretka. Dok misliocu i filozofu otvara neiscrpivu dubinu misaone sadržine; pristupačno je također nepismenu čovjeku, najprostijoj neznalici, tako da će naći u njem izobilje svega, što treba za sveti život i za vjekovitu i vremenitu sreću. Pače upravo »ubogi duhom« zapremaju u evanđeoskom kodeksu prvo mjesto; dok u drugu ruku valjda ne će nitko ustvrditi, da su i najdublji mislioci, počevši od Pavla i Origena sve do današnjih lučonoša ljudske mudrosti, sadržinu evanđeoske riječi iscrpli ili čak nadmašili! Ima li gdje jedan cigli narod, koji nije našao u Isusovu evanđelju poticaj na sve veći napredak; napredak bez konca i kraja, koji nije našao u njemu sve uslove vremenitoj sreći, spokoj duši i srcu? Istina, mnogi su se već narodi od Isusa odmetnuli; ali su se istotako, poučeni gorkim iskustvom, k njemu i opet vratili; ili su ustrajući u nevjerstvu, moralno i fizički propali. Otkako se je Isus pojavio na zemlji, ima samo jedan put k pravom beskonačnom napretku i trajnoj sreći: taj put vodi ljestvicama, što ih među zemljom i nebom postavilo Njegovo Evanđelje. Samo onaj, budi pojedinac il zajednica, tko se penje ovim ljestvicama, napredovat će i dovinuti se sreće i slave; dok onaj, tko se odmetne od Isusova Evanđelja, sam sebe žrtvuje neizbježivoj propasti.

Ne možemo zacijelo ljepše označiti općenitosti Isusova Evanđelja, nego riječima velikog Augustina: Evan đelje Isusovo: Altitudine superbos irridet, profunditat attentos terret, veritate magnos pascit, affabilitate par vulos nutrit.

Ovoj općenitosti i Božanskoj apsolutnosti kršćansk objave odgovara takoder način, kojim Bog naviješta sv jetu svoju nauku i volju; dapače i sam slog, što ga upo trebljava sv. Pismo. Za Isusa veli Evanđelist, kad i svršio svoju besjedu na gori, da se narod njegovoj nau divljaše: jer ga učaše kao onaj, koji ima vlast, a ne ka književnici i farizeji. (Mat. 7, 29.) Lijepo o toj besjedi ve Laktancij: »Divina tradita sunt breviter ac nude. Nec de cebat aliter, ut cum Deus ad hominem loqueretur, arg mentis assereret suas voces, tamquam fides ei non hab

retur; sed ut oportuit, est locutus, quasi rerum omnium maximus Judex, cuius non est argumentari, sed pronuntiare verum.«

Način arguemntacije, koji jedino odgovara auktoritetu vječnog Boga, jest: Amen, dico vobis . . . Tako jest! Razlog istinitosti nosi riječ Božja sama u sebi: istina je, jer je riječ Božja: »Judicia Domini iustificata in semetipsa« . . . Jer ako bi Bog mogao učiti nešto neistinito, ili učiniti nešto nepravedno; kako bi onda smio on, pita sv. Pavao, ovome svijetu suditi? (Rim. 3, 6.)

Neodoljivom se silom nameće vijekovima geslo, pod kojim vojuje vojska Božja: »Quis sicut Deus?«

Našao se ipak vijek, komu to geslo više ne imponuje. Vijek je to racijonalizma, vijek, što ga zahvatila neobuzdana umska oholija. Ostavivši temelj, što ga Bog za sve vijekove udario u Kristu, vijek se racionalizma postávio na labavi temelj ljudskog umovanja neodvisnog od Božanskog auktoriteta; slobodnog od svake veze objektivne istine. Stojeći na ovom temelju zaplovio je on strujom evolucijonističkog progresizma: napredovanja bez cilja i svrhe, napredovanja »in infinitum«! Doskora će racijonalizam i na Kristovu Evandelju poduzeti popravke, ne bi li ga pročistio i uzvisio do religije čistog razuma. Napokon će proglasiti, da je kršćanstvu odzvonilo.

Međutim oborivši kršćanstvo trebalo je na njegovo mjesto postaviti nešto drugo, jer o samoj negaciji ni racijonalistički vijek ne može da živе. Tu valja svijetu pružiti nešto pozitivno, jer duh i srce hoće hrane. I počeli se eno iznositi razni surogati, da se njima nadomjesti kršćanstvo. Surogati su to filozofsko religijske naravi, samo što se Bog kršćanstva i zdravog razuma iz svih njih više manje isključuje. Religijski surogati, kojima evolucijonistički racijonalizam našega vijeka hoće da nadoknadi Kristovo Evandelje, nose na sebi obilježje bezboštva, očite mržnje na Isusa i na pozitivni, Bogom osnovani poredak. Tih surogata ima legija. Apologet Weiss n. pr. navodi ih više od stodvadeset. Tu ima govora o religiji s »onu stranu« — Diesseitsreligion, o religiji »nijemstva« — Religion des Deutschtums, religija »iskustva, spoznanja«, o religiji »ateizma««, religiji Bismarcka, Nitzsche-a, o popularnoj religiji, gospodarskoj religiji, o religiji izobraženika, gentlemana, o laičkoj religiji, religji ljubavi, narodnosti, monizma, patriotizma, fantazije, napretka, o estetičnoj religiji, religiji idealizma, religiji čina, znanosti, civilizacije, o socijalnoj religiji, o religiji budućnosti, religiji panteizma, religiji straha, čuvstva, političkoj religiji i t. d.

Ovim se i sličnim religijskim surogatima natrag od pedeset, šezdeset godina velikim dijelom hrani evropska inteligencija. Gornje nazive modernih religija navedosmo više iz kurioziteta, dok se gotovo stidimo upuštati se u daljnju raspravu o tim izrodima čovječjeg razuma, koji davaju modernom vijeku svjedodžbu duševne bolesti i abnormalnosti. Čovjek mora zaista da je zabrinut za modernu pamet, kad pomisli, kako ozbiljni ljudi, učenjaci svih kategorija, doktori i profesori, ljudi, koji su cijeli život posvetili mišljenju i znanosti, nakon dugotrajnih studija iznose pred čovječanstvo plodove ove vrsti. O svakoj se od tih »religija« napisale omašne knjige, o nekima cijele biblioteke; dok u drugu ruku hiljade i hiljade novodobnih inteligenata te knjige marljivo čitaju usvajajući njihovu sadržinu! Uza sve to hoćemo ipak da s predstavnicima modernih »religija«, kojima bi htjeli narodima nadoknaditi gubitak kršćanstva, progovorimo ozbiljnu riječ.

Već se na prvi pogled mnogobrojni religijski surogati,

kojima bi se htjelo da nadoknadi Kristovo Evanđelje, prikazuju kao prava karikatura religije, nesmisao. Suvišno je tu i tražiti logičke obrazložbe; ta ovakve se religijske teorije rađaju iz iskvarena srca, da se njima uspava savijest, otresavši se Boga i njegova zakona; ili da se opsjeni prostota. To će valjda najbolje znati oni sami.

Zaista! Što i jest religija bez osobnoga, apsolutnoga, nadsvjetnoga Boga? Ovaj se Bog u novodobnim surogat-religijama ili izrijekom ili neizravno niječe, dok se njegova svojstva, pa i sama apsolutnost, prenose na vasionu, odnosno na čovjeka kao onoga u kojem postizava vasiona vrhunac svoga razvoja. Time se obara bitni uslov onomu, što zovemo »religijom«. Religijom se utanačuje i određuje odnošaj razumnog stvora prema Stvoritelju, religijom se ostvaruje životna zajednica među čovjekom i Bogom. Pojam »religije« iziskuje dva čimbenika različita po naravi i osobnosti: Boga i čovjeka. Ova se različitost u modernim surogat-religijama ukida: priroda se istovjetuje s Bogom, na mjesto Boga stupa čovjek.

Kult se modernih religija, više manje, svodi na čovjeka kao vrhovni princip. Jezgra je njihova neka vrst poganstva, komu je čovjek predmetom. Apoteoza čovjeka i njegovih djela. Ova nam se apoteoza propovijeda u različitim oblicima. Uzmemo li Hegelovu apsolutnu ideju ili Schopenhauerovu pravolju, Kantov kategorički imperativ, ili Herbertov estetički sud, religiju monizma i evolucijonizma ili onu spoznanja i iskustva . . . — sve se usredotočuje u čovjeku, kano apsolutnom počelu i svrsi. Ova je apoteoza čovjeka dobila najkonkretniji i najpopularniji izražaj u Nietzsche-ovoj teoriji o nadčovjeku, koji boravi onstran dobra i zla.

Međutim valja priznati, da ima među pristašama

jedne ili druge surogat-religije i takvih, kojima se ne može poreći svaka iskrenost; koji ozbiljno misle, da bi se ipak moglo kršćanstvo nadomjestiti nekim drugim, nekim kud i kamo boljim, savršenijim religijsko-etičkim čimbenikom. To bi po njihovu, bila moderna kultura t. j. skup tekovina prosvjetnog duševnog rada na raznim poljima. Ova je kultura tobože podobna ne samo uzdržati ljudstvo na već stečenoj visini, nego ga sve više unapređivati i usavršivati, pretpostavivši, da se čovječanstvo sve više osvješćuje i da se u njem sve jače utvrđuje vjera u neiscrpivu preporodnu moć njezinu. Time će kršćanstvo, uopće religija, doskora postati suvišnom.

Ove doktrine, tetošene od liberalnih država u drugoj polovici devetnaestog i početkom dvadesetog vijeka, sve su više dozrijevale; a njihove su pristaše ozbiljno nastojale oko toga, ne bi li u njihovu duhu preuredile javne prilike i život naroda. Tako se n. pr. zapodjela međunarodna akcija za izmirenje naroda proučavajući sredstva i načine, kako mirnim putem rješavati sporna pitanja među državama, e se ukloni pogibelj rata. Time su se nadali, da će se utrti put zlatnoj dobi vječnog mira na zemlji. Dakako bez Onoga, koji je donio mir na zemlju! Značajno je za instituciju »haaških mirovnih konferencija«, da se je u njima svako toliko pojavila težnja za raskršćanjenjem državnog i međunarodnog prava. Prema tomu se i razumije, da se je veliko djelo »treuga Dei«, kojim se imao da na zemlji uspostavi izgubljeni raj, provadalo bez onoga, u čije je ruke Bog položio ključeve mira i sreće — bez rimskog Pape.

Tako sve do jučer. A danas? Svjetski rat, najstrahovitiji i najubitačniji, kakva ni izdaleka ne pozna povijest, najrječitija je ilustracija neispravnih mirovnih računa, koji

se vode bez »Kneza mira« i Njegova zamjenika na zemlji. Današnji događaji, koji potresaju svijetom, ozbiljnog se motrioca doimlju, kao da se Bog mudrosti čovječjoj naprosto ruga: »Qui habitat in coelis, irridebit eos, et Dominus subsannabit eos . . . Tamquam vas figuli confringet eos . . .«

Dakle dotle je svijet dovela obožavana moderna kultura i napredak?!

Budimo pravedni! Nitko ne će poreći, da se je moderna kultura, što se tiče mehanike, tehnike, prirodnih umijeća, higijene, općila, uređenja životnih i socijalnih odnošaja, ublaženja općenite bijede, uljudbe i narodne naobrazbe uopće — dovinula do neviđene visine, tako te zaslužuje općenito priznanje, udivljenje. Što više, mi smo uvjereni, da ta kultura nije još ni izdaleka dostigla svoga vrhunca. Svaki joj se dan otvaraju novi vidici, novi putevi k većem napretku i usavršenju, putovi, koji uzlaze nedoglednim visinama. Nitko ne može odrediti danas međe ljudskome napretku i kulturi. Budući će vijekovi iznijeti zamišljaje i izume, stvarat će djela, o kojima danas niti ne sanjamo. Mi gojimo u tom pogledu najsmjelije nade, i usvajamo za budućnost najširi optimizam. No što slijedi odatle?

Pita se, je li novi vijek već dotjerao, uopće hoće li budući vijekovi ikada u kulturi dotjerat do tolike savršenosti, da će nadvisiti Isusa i njegovo Evanđelje, Boga i religiju učiniti suvišnima? Na ovo pitanje odgovaramo: niječno.

Svatko će priznati, da će skup tečevina, koje obuhvata riječ »kultura«, ostati uvijek čovječje djelo; a na sve se čovječje stvaranje proteže istinitost poznate izreke: Homo sum, et nihil humani a me alienum puto«. Nad svim, što čovjek stvara, stoji Ona volja, koja čine čovječje i njihove posljetke upravlja slobodno k određenim svrhama. Volji služi sve poput sredstva za postignuće jedne ili druge svrhe. Mogu li ove svrhe za čovjeka biti indiferentne? Ne! Razum i savijest, praksa svagdanjeg života kao i povijest svih naroda i vijekova slažu se jednodušno u tome, da postoji objektivna, od volje čovjekove nezavisna razlika između dobra i zla, između moralnog i nemoralnog, između dopuštenoga i nedopuštenoga; stoga biva i svrha dobra ili zla, prema tome, kako čovjek udešava svoje čine i težnje u skladu sa zakonima dobra i moralno dopuštenoga, ili u opreci s njime.

No nesmisao je govoriti o objektivnoj, od volje čovječje nezavisnoj razlici između moralnog dobra ili zla, ako nema nadsvjetovnog osobnog Boga, ako se apsolutni bitak svodi na vasionu, na čovjeka. U ovom je slučaju najvišim neprizivnim mjerilom dobra i zla čovjek sam, te će biti odbro, što on hoće, a što njemu ne prija, bit će zlo. Prizivati se od volje čovječje na višu instanciju, ili htjeti je vezati na viši auktoritet, bilo bi, štono riječ »petitio principii«. Tu će neprizivno zavladati apsolutni »ja«. Ovome »ja« nametati bilo koje zakone, koji bi stegnuli njegovu slobodu, ili bilo kako sprječavati njegovu volju, bio bi atentat na božansko veličanstvo. Ta on je sam sebi najviši, sam sebi vrhom; zato nema za nj nikoje moralne veze ni odgovornosti ili dužnosti. A pomislimo li, kako utječu u iskvarenoj naravi čovječjoj na volju neuredna strast i pohota, kako se svuda i svagdje volji nameće egoizam; onda ćemo lako razumjeti, da će individualni »ja«, postavljen na prijesto Božji, svim sredstvima i bezobzirno nastojati, da sve sebi podvrže, da korist zajednice žrtvuje jedino promicanju svoje vlastite veličine i slave.

A kuda to vodi, ako ne do bezobzirnoga boja jačega proti slabijemu; drugim riječima, do posvemašnjeg rasula moralnog i pravnog poretka?

Tako su eto svi surogati kršćanstva i suvišni i pogibeljni.

16. Moderna inteligencija bez Boga.

»Potpuna disorijentacija i beznačajnost« — ove dvije riječi najistinitije označuju intelektualno stanje moderne inteligencije. Rekosmo »beznačelnost«. Ta ne radi se tu o nuzgrednijim pitanjima, o kojima može napokon suditi svatko, kako mu drago; nego o eminentno načelnim pitanjima, koja misaona čovjeka, htio on ili ne htio, moraju da zanimaju, kao što je pitanje: o Bogu, o duhovnosti i neumrlosti duše, o slobodi volje, o nužnosti objektivne spoznaje, o vrijednosti metafizike o izvoru i značenju ćudorednog zakona.

U ovim i sličnim pitanjima vlada u glavama mislilaca, koji predstavljaju »modernu«, pravi pravcati kaos mnijenja i teorija, od kojih se nijedna ne dade utvrditi i dokazati, dok se ipak svaka proglasuje neoborivim rezultatom eksaktne znanosti!

Kako je »moderni« razum zabasao u ovaj beznačelnosni kaos? Čovjek već po svojoj umnoj naravi osjeća u sebi neodoljivu metafizičku čežnju, on traži konačni odgovor na razna pitanja, koja se odnose na njegov život, na vasionu, u kojoj se nalazi, na svrhu svoju; on traži nepokolebivi potporanj u sveudiljnoj mijeni. Ovaj potporanj je um nekoć nalazio u nepogriješivoj riječi Crkve, što je Apostol nazivlje stupom i tvrđom istine (I. Tim. 8, 15.), i u tradicijonalnoj filozofiji peripatetičke škole. No ovaj je

potporanj uzdrman, kad je Evropa reformacijom zaplovila strujom vjerskog i filozofskog subjektivizma. Subjektivizam tjera neodoljivom nuždom logike u evolucijonistički relativizam.

Amo je dojedrila i moderna pamet. U evolucijonizmu nema stalnog bivovanja, nego samo postajanje. Sva zbiljnost sastoji u djelovanju, tako nam dovikuje jedan od prvih predstavnika evolucijonizma (Helmholz).

Ako nema stalnog supstancijalnog bivovanja, onda nema ni objektivne, statiške, vječne istine. Nego svaka misao, koja je iznikla iz ičije glave, nosi na sebi obilježje apsolutne istine; svaki čin, svaka se činjenica iskazuje kao apsolutno pravo. Čovjek, misleći i radeći, sam je sebi stinom, sam sebi zakonom, najvišom neprizivnom instancijom prava i dobra.

No da dublje zavirimo u narav savremene evolucijoističke struje, te vidimo, kako njome zadojena inteligencija riješava visoke religijske i etičke probleme: ne će biti na odmet, ako ustupimo riječ nekojim predstavnicima »moderne« misli. Pred nama je hrpa raznih knjiga i brošura savremenih »filozofa« i mislilaca, dakako ogromnom većinom njemačkih. Ta Njemačka i misli danas za cijelu Evropu; u drugih ćeš naroda teško naići na jedan moderni nazor, a da, izravno ili neizravno, ne potječe od Kanta, Hegela, Schopenhauera i Nietzschea.

Gotovo svi se predstavnici evolucijonističke misli slažu u tome, da osobnog nadnaravnog Boga nema. »Realno, zasebno bivovanje Božje je naprosto nesmisao. Praktična potreba stvara osobnog Boga«, poučava nas »moderni teolog« u svojoj »Religion der kommenden Zeit«. Moderni evolucijonizam povlači Boga u svijet poistovijetivši ga sa vasionom: »Jedinstveno se

ostvarajuća i djelujuća vasiona«, to je evolucijonistički Bog savremene kršćanstvu otuđene inteligencije. Ovu boga-vasionu slobodno ti je nazvati »prirodom«, »kosmosom« ili »bogom« (Dr. Brander). To je dakako, po našu, pravi pravcati ateizam, a evolucijonistička se inteligencija i ne žaca ateizam očito ispovijedati: »Nema Boga«, propovijeda uz legije drugih Seeward, nijekanje Božje naknađujući riječima: »Ipak ostaje još uvijek u beskonačnom nebu jedna duša, jedan život, jedna moć, daleko nad svim, što o Bogu ikad sanjasmo«. »Bog je nazočnost i sila, koja sve proniče«.

Bog se zapravo u vasioni i iz vasione od vijeka neprestano razvija i određuje neodoljivom nekom nuždom. »Bog je sila onoga što ima da bude« — des Seinsollenden (Delff). Drugom riječju: Bog evolucijonizma Bog je panteizma.

Vasiona se prikazuje kao vječni proces samu sebe rađajuće Svevolje (Delff). U čovjeku postiže ovaj proces svoj vrhunac. Zato i »nema Boga iznad i izvan čovjeka«. »Ja sam prastvaralačka životna sila, Bog u naknadnoj stvaralačkoj djelatnosti« (Schellwein). »Ti sam jesi postajući Bog, Bog prema mjeri onog spoznanja«. »Čovjek je Bog, ako spozna svoje božansko dostojanstvo« (Wust).

Jedni dakle stavljaju božanski princip u spoznanje, u razum, duh. Čovjek se organizuje iz viših principa; ovaj princip jest duh, Bog. (Delff.) Duh se opet razvio iz čuvstva, koje embrionalno u sebi sadržaje svekolike stvaralačke sile, a božanstvo nije nego kategorija srca ili čuvstva. Stoga i podaje Carnio ovu definiciju: Čuvstvo, instinkt je općeniti Bog u nas. Drugima se čuvstvo objektivira u razumu ili fantaziji, te se tim putem rađaju bogovi! Napokon stavljaju u nesvjesnu svjetovnu svevolju, koja se u vasioni objektivira, a u čovjeku se osamosvijesti!

Ovim nazorima o božanstvu odgovara poimanje o religiji. U čovjeku postizava samoobjava Božja najvišu fazu; a religija sastoji bitno u tome, da čovjek spozna svoju identičnost s božanstvom osvijestiv se kano sveopće božansko biće. »Ja nalazim u Bogu moju vlastitu bitnost, nalazim Boga u sebi, a u mojem činu njegovo određivanje ili ostvarenje u prirodi i u napredujućem razvitku povijesti. Život čovjekov u ovom duhu, koji je jedinstvo vjerovanja i znanja, sačinjava religiju u svojoj istinitosti, religiju, koja ima svoju zvijezdu voditeljicu, ne izvan sebe, nego jedino u sebi, u savijesti. Savijest je rođena božanska moć čovjeka, koja ga nuka i opominje, da u spoznanju i djelovanju sveudilj napredujući odgovara svome određenju, t. j da se sa svojim prabićem — Bogom — stavi u sklad . . . To je religija u svojoj istinitosti, a time se označuje ujedno početak svih kolikih religija, pa kriterij, po kojemu valja proučavati religije, kako se tijekom vremena pojaviše«. (Schellwein).

»Religija je ono nepoznato, što nas upreže u jaram dužnosti« (Delff).

Religija je dakle kult samoga sebe kano pravog božanskog bića; jer Bog sam se neposredno u čovjeku objavlja (Delff). U najnutarnijoj se osebnjosti sakriva nesvjesni osjećaj božanstva, koji sve jače izniče na izvan, dok se konačno u čovjeku objektivira i osvijesti. U ovom se samoroditeljnom božanskom procesu sastoji religija, a svi pojavi i faze ovog procesa jesu isto toliki bogoštovni čini. Zato ima religija svoje korijenje jedino u nutarnjem doživljaju, a ni u čem drugome. Problem religijskog života sastoji u tome, da se čovjek osjeća svemogućim

(kao sveopće božansko biće) a zajedno i ništicom (kao samostojni individuum).

Jedini članak, što ga ispovijeda ova religija, jest vjera u sveudiljni, besciljni razvoj iz nepotpunijih u sve potpunije forme, vjera u vlastitu nadsobnost (Ueberselbst), nadčovječnost. Zato se i »nadčovjek« Nietzsche proglasuje »velikim vjernikom« — der grosse Religiöse — naših dana (Lubl).

Sva ta evolucijonistička vjera ne pozna dakako osobnog Boga; no to naše »vjernike« ni najmanje ne smeta. Pa, tako umuje Fogazzarov »Svetac«, čovjek može i Boga nijekati, a da nije u zbilji ateist . . . dosta ako ljubi istinu, ljubi dobro, ljubi ljude, iskazujući ovu ljubav djelom. Vijek je evolucijonizma izumio također »vjeru ateizma«, tražeći urpav u ateizmu spasenje. (F. Wollny, Der Atheismus als Heilswahrheit).

I Isus naš Gospodin ne prolazi bolje nego »Bog«. »On je meni čovjek — dakako divan čovjek i drugi nego smo mi, nova pasmina; kako je lijepo, da je takav čovjek živio! Kako je veliko ljudstvo, u kojem se je ovakav duh mogao pojaviti.« Zapravo Isus je i Bog, dakako, Bog evolucijonistički. »U Kristu došao je imanentni Bog vasione do osobne transcendentalne svijesti« (Bleibtreu). U Kristu se čovjek osvješćuje kao Bog; u tom je smislu Krist Bog-čovjek. Krist nije izvan čovještva ili nad čovještvom, neg u čovještvu, kao njegov najčišći, najidealniji pojav. Kao takav je Krist »nadčovjek« i »svečovjek« — »Uebermensch« und »Allermensch« (Bleibtreu).

»Bitnost se čovjeka u muci i uskrsnuću Kristovu sama sebe objektivira . . . U čovjeku trpeći i pobjeđujući Bog najdublje je i najnutarnije otajstvo kršćanstva.« (Schellwein).

Zato stupa ličnost Kristova posve u pozadinu. Jedno je Krist povijesti, za kojega nam je indiferentno, da je zbiljski bivao ili ne; a drugo je Krist kao ideal. Govoreć o kršćanstvu radi se samo o ideji. Zato valja pitanje, da li smo još kršćani, konkretno formulirati, i da li još imamo ideal apsolutnog (božanskog) osobnog savršenstva? Sva se suština kršćanstva svodi na ideju. Početnik kršćanstva nije u sebi utjelovio božansku narav u objektivnom značenju, nego jednu ideju, najčišću i najsavršeniju ideju o odnosu između čovjeka i božanstva (Renan). Dakako či stoća ove ideje uzima se u smislu panteističkom u smislu identiteta božanstva s čovjekom.

Ovako shvaćeno kršćanstvo naravski ne ispovijeda ni vjere u osobnog Boga. Dapače Isus sam ne pozna osobnog Boga, kako nas Wust ozbiljno uvjerava. Dakle Krist sam bijaše — ateist.

Nema sumnje, da se može tako shvaćeno kršćanstvo lijepo dovesti u sklad sa modernim ateističkim svjetovnim nazorom i civilizacijom. O tom nas opet sa svom ozbiljnošću uvjerava G. Negri: Velika je zabluda vjerovati da kršćanstvo stoji u opreci s modernom kulturom. »Istina je, da je moderna kultura u svojim idealima svakolika sveskroz kršćanska. Pa ma kako se pričinjalo paradoksno usuđujem se ustvrditi, da se tek u naše moderno doba društvo počinje preudešavati po kršćanskom kalupu« (G. Negri). Dapače »savremeni je naš svjetovni nazor kršćanskiji nego ono bijaše u pradoba kršćanstva« (Die Rel der Kommzeit).

Bilo bi odviše daleko istraživati, kakove nazore ima moderna inteligencija o duši i njezinoj neumrlosti, o vječnosti, konačnoj svrsi čovjeka, providnosti i t. d. Iz onog

što već izložismo, ova se pitanja sama sobom rješavaju. Samo dvije tri još o evolucijonističkoj etici.

Predstavnici moderne inteligencije rado ističu, kako im je kod religije jedino do ćudorednog momenta. »Ono što je u religiji bitno, jest njezin ćudoredni sadržaj. Ako se dakle sam mogu učiniti plemenitim i dobrim, onda religije ne trebam.« »Vjersko ćudoredno znamenovanje kršćanstva ne sastoji u dogmama, nego u duhu i moći, koji imadu da u čovjeku postanu njegovim vlastitim osobnim životom« (Delff).

Međutim bit će svakome jasno, kakova mora to etika biti, ma nazivala se i kršćanskom, koja ne pozna osobnog Boga, niti vječne, nepromjenljive volje kano norme dobra i zla.

Sve je u vasioni postajanje, mijena. Ovom se zakonu neodoljivo pokorava i čovjek i volja njegova. Kako stoji sva istina jedino u događaju, tako je dobro jedino, što odgovara momentanoj etapi vasionog razvojnog procesa, što promiče, u izvjesnom času, individualnu ili opću korist. Etički se pojmovi dobra i zla prema tome neprestano mijenjaju. Što je danas dobro, jer pospješuje moju probit, sutra će biti zlo, i obratno. »Pojmovi su dobra i zla relativni, konvencijonalni« (Brander).

Čovjek, koji se je razvio do svijesti svoje identičnosti sa božanstvom, otrest će se predrasuda tradicijonalnog »ropskog« morala, te će sa Nietzscheovim »nadčovjekom« zapremiti stanovište » s onu stranu granica dobra i zla«.

Stojeći na ovoj visini moderni se inteligenat ne predomišlja hoće li požaliti ili preuzeti kršćanski moral. Kršćanski mu je moral — »Pseudomoral«. Kršćanska mu etika ne samo ne promiče ćudorednost, nego je on smatra otrovom za čovječju narav — »ein Gift für die Natur!« (Tappenbeck).

Gotovo je suvišno pripomenuti misaonom čitatelju, da ova etika znači smrt svake ćudorednosti. Jer, prvo, ona obara razliku između dobra i zla. Drugo, mjerilo dobra i zla, dopuštena i nedopuštena — stavlja u volju čovjekovu, proglasivši čovjeka, (koji ima da se zakonu pokorava) apsolutnim neprizivnim zakonodavcem. Samo se po sebi razumije, da se može takav čovjek, ako mu prija, ili ako služi njegovoj privatnoj koristi, zakone, što ih sebi sam nalaže, riješiti i nekažnjeno ih prekršiti.

Napokon u evolucijonističkoj etici nema mjesta izjednačenju poslije smrti, u budućem životu, jer sa smrću svršava individualni život. No već sama pomisao, da se čovjek poslije smrti nema ničemu nadati kao i ničesa se bojati, potiče ga, e si zemaljski život što ugodnijim učini, a to milom ili silom, pa bilo i na račun konvencijonalne etike! Zakoni evolucijonističke etike nemaju nikakove objektivne vrijednosti, nikakove više sankcije, te su zato lišeni svake obvezatnosti; lišeni su svakog izdašnog motiva, pak ostaju i bez svake moralne kreposti. Napokon je puki nesmisao govoriti o ćudorednosti, gdje se ne priznaje sloboda volje i ubrojivost čovječjih čina. A apsolutni evolucijonizam upravo prikazuje volju čovječju kao besnažnu igračku svesilne svjetovne supstancije.

U kratko: evolucijonizam obara temelje svake prave etike, on uvodi u carstvo ćudoredne anarhije. A najznačajnije je, što evolucijonizam u začetku satire ljubav spram bližnjemu, koja se u našem vijeku toliko naglašuje, i ističe kao poglavita tečevina kršćanstvu otuđene moderne pameti! Jer je etika evolucijonizma etika krute sile, etika bezobzirnog nadjačavanja slabijega po jačem u borbi za

opstanak. Ova etika dobiva najtočniju oznaku u teoriji o »Herren — i Sklavenmoral« glavnog apostola evolucijonističke etike — Nietzschea.

Još se u ružnijem svijetlu pokazuje evolucijonistička misao, ako sađemo s religijoznog i etičkog polja na polje filozofije i znanosti uopće. I tu djeluje ona destruktivno. Sastavni dio svake znanosti jesu pojmovi i ideje. Ideja ne izrazuje nešto slučajno, partikularno, nego nešto općenito. Time je i označena narav znanosti. »Scientia non est particularium, sed universalium«. Pogotovo vrijedi to za filozofiju, koje zadaća sastoji u tome, da ustanovi i obrazloži osnovna načela, na kojima se čovječje mišljenje i znanosti dalje razvijaju i usavršuju.

No u evolucijonizmu govoriti o općenitosti o objektivnoj vrijednosti pojma, uopće o načelu, jest besmisao. Evolucijonistička misao stoji na osnovu skrajnjeg subjektivizma. Sva se objektivnost i istinitost svodi na pojedinački slučaj ili događaj. Evolucijonistički relativizam a priori onemogućuje, u zametku uništuje načelnu spoznaju; ograničuje se tek na ono, što je pozitivno, što se u konkretnom slučaju zbiva. Uzvisiti se nad partikularnost nemoguće je po naravi evolucijonističke misli.

Moderni dakle evolucijonizam znači propast znanosti, a filozofije napose. Evolucijonizam rađa intelektualnim nihilizmom; grobar je svakog načelnog umovanja i dokazivanja. Zapremivši svatko svoje subjektivistično stanovište, nema tu mjesta van subjektivnoj spoznaji. Ne može se više govoriti o stvaranju misaonih sustava, koji bi mogli ikoga skloniti, da ih usvoji, priznavši im objektivnu vrijednost. Svačija je misao, svačija filozofija jednako istinita i vrijedna, nitko nema pravo nametnuti je drugome.

Nevjerojatno je, kako porazno djeluje na modernu inteligenciju evolucijonističko poimanje o filozofiji. Neka je sveopća mlohavost i nehajnost napram načelnom mišljenju i naobrazbi ovladala duhovima. »Veliki sustavi ne privlače više, pogled na njihovu bogatu sadržinu uzima moć. Titanske odvažnosti i ustrajnosti za gradnju velebnih misaonih sustava, koja je zanosila još jednog Fichteja i Hegela, čini se, da je nestalo; mjesto toga pojavila se je težnja za nesustavnom filozofijom. Pojedinac se odriče, da bi išta apsolutnog dosegao; zadovoljava se time, da kazuje svoje mnijenje, a ni ne misli na to, da bi podao nešto formalno dotjerano ili da bi koju tvrdnju stringentno dokazao. Što nadvisuje pozitivno znanje, izraz je vlastitog doživljaja, dakle skroz osobni nazor. Dok se bavimo istraživanjem pojedinačkih pojava ili stvari, upotrebljavamo najveću strogost, te ćemo svakoj tvrdnji točno odrediti stepen vjerojatnosti. Naprotiv će imati svaki pokušaj, ne bismo li napram raznim pojavima zapremili stanovište, s kojega bismo ih mogli motriti kao jedinstvenu cjelinu, tek uvjetnu vrijednost. Mjesto objektivne jedinstvenosti sustava zaprema jedinstvenost subjektivnog prosuđivanja ili mišljenja, koje vrši svoju zadaću time, da motriocu omogući, e se kud i kamo zadosno orijentira o različitosti pozitivnih pojava.« (M. Frischeisen-Köhler in »M. L. St.« 1910. p. 26.)

Ne kao da bi se dakle filozofija uopće a limine odbijala; ona se kud i kamo još smatra opravdanom kao skup problema, što se čovječjem umu nameću i filozofsko je razmišljanje psihologična potreba; ali nemoguće je rasuditi, koje između raznih poimanja, na koje nailazimo kod legije filozofa, odgovara istini. Dapače, dosljedno, u smislu evolucijonističke misli, sva su poimanja jednako istinita, zato nije nitko dužan uz ikoje pristati.

U ovoj »filozofskoj« atmosferi diše moderna inteligen-

cija. Je li dakle čudo, da je u nje nestalo vjere u visoku misiju, što je ima filozofija da bude kraljica znanosti u intelektualnom carstvu? Subjektivizam uveo je u redove filozofije anarhiju.

Metafiziku je već Kant osudio na smrt, ista je sudbina zadesila u novije doba noetiku. Mnogi su modernoj filozofiji stavili grobni natpis. Uz filozofiju pada znanost. Već je g. 1895. Brunetiéres u »Revue des Deux Mondes« napisao članak, gdje proglasuje znanost bankrotiranom.

Mjesto će intelektualizma doskora zamijeniti voluntarizam, pragmatizam, misticizam, okultizam, filozofija nutarnjeg doživljaja. Danas mora oholi razum, koji se je pobunio proti Bogu navijestivši rat objavi i vjeri, da čuje iz ustiju rođene djece svoju osudu: svrgnut je s prijestolja — »der Verstand ist ein entthronter König«, njegovu je vladanju kraj —»seine Herrschaft ist vorüber«.(Seeward). Riješavanje se velikih religijskih, etičkih, estetičkih i socijoloških problema ustupa čuvstvu. Iz mutnog vrela nesvijesne podsvijesti (subconscientia) crpe svoju mudrost vijek, koji se svojom prosvjetom toliko ponosi. »Quomodo cecidisti, Lucifer!«

To je dakle ona najljuća rakrana na organizmu modernog ljudstva. Inteligencija mu je krenula glavom! Najljuća zaista, najopasnija rakrana! Jer gdje je uzdrman osnov naravske spoznaje, ondje nestaje temelja i vjeri; ta vjera pretpostavlja umsko spoznanje. Uzaludan je posao dokazivati istinitost kršćanske objave, ako nije razum prije utvrdio bivovanje osobnog nadsvjetnog Boga.

Radi se dakle dandanas o kršćanstvu, o skupu moralnih dobara, što ih obuhvatamo pod imenom kršćanske kulture. Ovu kulturu ugrožava moderna inteligencija. No

kako se narodi povode za inteligencijom, zato se po inteligenciji raskršćanjuju narodi.

Stoga hoćemo li da moderno ljudstvo opet osvojimo za Boga i Krista, da uspostavimo uzdrmani kršćanski poredak i njegovu civilizaciju u javnom i privatnom životu; a mi treba da preporodnu akciju otpočnemo kod inteligencije: odozgo na ozdo! Inteligenciju treba otrijezniti i privesti je natrag k zdravom razumu, koji kroči pravim putem i uvijek vodi k Bogu.

Ova tvrdnja mnogome kao da odiše pretjeranim pesimizmom! No mi se ne ustručavamo uzdržati je u njezinom potpunom smislu. Suviše je pripomenuti, da imamo na umu modernu inteligenciju, u koliko odmetnuvši se od Crkve i pozitivnog kršćanstva, plovi strujom savremene antikršćanske filozofije.

Riječi su sv. Pavla: »Nije moguće, da se oni, koji su jednom prosvijetljeni, i okusili dara nebeskoga, postali zajedničari Duha Svetoga i okusili dobre riječi Božje i sile budućega vijeka pa su otpali: opet obnove na pokajanje, na novo raspinjući sami sebi Sina Božjega i ružeći.« (Hebr. 6, 4 ss.)

Dakako Apostol govori o moralnoj nemogućnosti, jer svemogućnosti Božjoj ne može nitko staviti granica; Bog može milošću svojom praviti i čudesa; ali čudesa su u vladanju Božje Providnosti rijetke iznimke.

Odmetnuće od Kristova Evanđelja i Crkve Njegove, uz tako očito i neporecive znakove, kojima se pred svijetom posvjedočava njihova istinitost i Božansko porijetlo, spada među grijehe, o kojima veli sv. Pismo: »Svaki grijeh i hula oprostit će se ljudima; ali hula na Duha Svetoga, ne će im se oprostiti ni na ovome ni na

onome, koji ide.« (Mat. 12, 31. s.) Ovaj grijeh katekizam označuje riječima: Protiviti se poznatoj istini kršćanskoj.

Nevjerojatno je, kako se moderni vijek hotice oglušuje istini. Pisac je ovih redaka dopisivao jednoć s nekim sveučilišnim profesorom. Zapodjela se odulja polemika oko istinitosti osnovnih zasada naravske i vjersko-kršćanske spoznaje. U nizu strogo znanstvenih rasprava suzbijao sam prigovore veleučenog profesora. Uzmicao je korak po korak; no stjeran u tjesnac ne htjede ipak da prizna nepobitnu dokazanu istinu kršćansku. Videći napokon, da je uzaludno dalje se natezati s njime, pozvah ga, neka na jesen samnom ode u Lurd, gdje će moći svojim rukama opipati istine, uz koje se ustručava pristati, pa će moći ovom prilikom upotrebiti i svoju prirodoslovnu znanost (bijaše naime profesor prirodoslovlja). No on mi odgovori: U Lurd pak ne idem!

Zbilja Lurd! Tko ne pozna njegove povijesti? Savremena je liberalna inteligencija po svojim prvim predstavnicima upela sve sile, ne bi li lurdsko čudo oborila, ali osta osramoćena. Lurdsko je čudo triumfiralo naoči devetnaestog vijeka, vijeka svijetlosti i slobodne misli. Nitko ne može poreći blamaže, što ju s lurdskim čudom doživjela protukršćanska inteligencija i njezina tobožnja znanost. Trebalo je tek još Zole, da poznatim svojim romanom vijeku slobodne misli udari na čelo žig sramote in perpetuam rei memoriam.

Međutim pravi dublji uzrok okorjelosti i nepopravljivosti modernog liberalnog inteligenta valja tražiti u intelektualnim zabludama novovijeke filozofije. Svrhunaravni se poredak milosti i vjere osniva na naravnome, a ovaj je nužna pretpostavka prvomu. Nije moguće dokazati i obrazložiti vjeru u pozitivnu objavu kršćanstva, gdje ne stoje nepokolebivi temelji naravske spoznaje. Kako ćeš onome, koji ne vjeruje u Boga, **dokazati, da** je Bog nešto objavio? Kako će Bog objaviti, ako prije svega neporecivo ne stoji bivovanje nadsvjetnoga, osobnog Boga? No zlo postizava svoj vrhunac baš u tome što je moderna filozofija uzdrmala i temeljima naravske spoznaje, oborivši iste osnovne zakone spoznajne izvjesnosti. U filozofiji apsolutnoga relativizma i monizma gube stavke uzročnosti i protuslovlja svaku objektivnu vrijednost. Sva se istina svodi na momente postajanja. Jasno je, da se pomoću ove filozofije ne može ništa objektivno ustanoviti, dokazati ništa, a nekmoli bivovanje Božje. Inteligenta, koji je zadojen duhom ove filozofije, nije moguće sklonuti na to, te bi priznao eksistenciju osobnoga nadsvjetnog Boga. Bogu u ovom svjetovnom nazoru nema mjesta. Isto vrijedi za dušu i njezinu neumrlost, za objektivnu razliku između dobra i zla, za vječnost; govoriti o čudesima, o svrhunaravskom poretku, o pozitivnoj objavi naprosto je nesmisao.

Moderna filozofija ne pruža kršćanstvu nijedne tačke, preko koje bi ovo s njome moglo stupiti u dodir. Sasvim se drugačije imala stvar glede stare filozofije u prvim vijekovima kršćanstva. Platon i Aristotel vrše ulogu Kristovih proroka u poganskom svijetu. Filozofske škole u Aleksandriji i Antiohiji postaše mostom, preko koga inteligencija prelazi od poganskih zabluda k Evanđelju; moderna pak filozofija čini jaz između razuma i vjere nepremostivim. Filozofija je »čistog« i »praktičnog« razuma (Kant), kojom se novovijeka inteligencija evo već jedan vijek i po hrani, radikalno obračunala s kršćanstvom, tako te možemo s potpunim pravom amo primijeniti riječi Apostolove: »Nije moguće, da se oni, koji

su, jednom prosvijetljeni svijetlošću riječi Božje, postali zajedničari Duha Svetoga« . . . pa su otpali, kunući se na riječ Kantovu, Schopenhauerovu, Darwinovu, Häckelovu i drugih — da se ovi ljudi obnove na pokajanje i povrate Bogu i Kristu Njegovu . . . U ove intleigencije — a ona sačinjava pretežni dio moderne inteligencije — nemojmo se nadati osviješćenju. Njezin je udes — dok ostane takva — za sve vijeke posvemašnji intelektualni i vjerski nihilizam.

17. Katolička sloga.

Sinteza socijalno političkih prevrata počevši od 1789. dade se svesti na ove glavne točke: Svrći s vlasti zakonite vladare; obaliti postojeći državni i socijalni poredak postavivši državu i društvo na socijalističku osnovu; ukinuti pravo privatnog vlasništva proglasivši komunizam.

No kako se postojeći državni i socijalni poredak osniva na principu auktoriteta, kojega je glavna predstavnica i čuvarica katolička Crkva: zato se oštrac novijih socijalno političkih revolucija obraća proti Crkvi i religiji katoličkoj. Progonstvo katoličke Crkve do istrage Alfa im je i Omega. Povijest nas modernih prevrata svuda konačno vodi pred alternativu, kojoj se ne može nitko uklonuti: Ili Bog ili vrag, ili Krist ili Belial. Aut-aut. Time smo označili predstojeću socijalno političku katastrofu.

Mi ne dvoumimo, kako će se svršiti katastrofalni sukob između dvije radikalne sile. Pobijedit će Onaj, koji reče: »Ja sam nadvladao svijet. (Iv. 16, 33.) Crkvi je Božjoj opstanak osiguran do svršetka svijeta, ona će

izići iz boja nepobijeđena, ojačana; dok će se tvorba čovječjih ruku i diplomatske mudrosti razbiti kao lončarski sud. (Ps. 2, 9.)

No uznemiruje nas pomisao: Hoće li Krist i u nas pobijediti? Kraljevstvo Njegovo nije vezano na izvjesne narode, niti na Evropu. Crkva katolička putuje diljem svijeta, od naroda do naroda, s jednog dijela zemlje na drugi. Poznate su riječi, kojima se je Isus zaprijetio farizejima: »Kažem vam, da će se od Vas uzeti kraljevstvo Božje i dat će se narodu, koji donosi rodove njegove«. (Mat. 21, 43.) Gdje toga ploda nema, ondje će vjera doskora malaksati, a nasljedstvo će Božje preći drugamo.

Ta nas pomisao, rekosmo, uznemiruje, jer vidimo, kako se sve više oko nas smrkava. On Gospod i Bog naš, kao da nas ostavlja, a mi zabrinuto kličemo: »Ostani s nama, jer blizu je večer, a dan je već na izmaku!« (Luk. 24, 28 s.)

Međutim uzaludno je kričanje i zapomaganje, jer stoji pisano, da kraljevstvo nije onih, koji mnogo viču. I ona dva učenika, kojima se idući u Emaus, Isus pridruži, ne zadovoljiše se riječima, nego ustaviše Ga i prinudiše, »et coegerunt illum«, da ostane s njima.

Kraljevstvo Božje trpi silu i otimaju ga samo siledžije (Mat. 11, 12.). Uz vapaj: »Gospodine, spasi nas, pogibosmo!« uz molitvu treba da upotrebimo silu ustrajnoga neumornoga rada, hoćemo li da zaustavimo Gospoda kod nas. Samo osviješteni, ojačani i preporođeni radikalnom i energičnom katoličkom akcijom moći ćemo se u sukobu, što nas čeka, ogledati s neprijateljem te ga nadvladati.

Akcijo katolička! Koliko se o tebi već pisalo i govorilo! Pa opet, kako sporo napreduješ! Tek što danas

kročiš jedan korak naprijed, sutra dva koraka nazad . . Čovjek bi morao, da ga ne sokoli vjera u nepobjedivi barjak Isusov, uza sav optimizam klonuti duhom, očajati.

Zar ćemo da opet govorimo o akciji, o organizaciji katoličkoj? Jest. Ali da ne opetujemo starih argumenata, kojima se obrazlaže potreba i narav katoličke akcije, predajemo riječ velikomu Apostolu, za koga je netko rekao, da bi živući u naše vrijeme postao bez sumnje urednikom, katoličkim organizatorom.

Sv. Pavao! To je Apostol, kojega Crkva naziva velikim — »magnus sanctus Paulus«, kojeg odlikuje časnim naslovom naučiteljem naroda — »Doctor gentium«, kojeg slavi kao propovjednika istine po cijelom svijetu — »praedicator veritatis in universo mundo«, a slaveći njegovu spomen upravlja mu molitvu: »Egregie Doctor Paule mores instrue!«

»Egregius Doctor!« Poslanice njegove odaju duboko shvaćanje vjerskih misterija, na kakvo ne nailazimo ni kod jednog veleuma kršćanske dobe; a uz to divni smisao za praktičnu primjenu evanđeoskih nauka na život, za prilagođivanje kršćanskih načela savremenim prilikama. S načelnim se radikalizmom podudara radikalizam volje; krajnja odvažnost, neslomiva energija i ustrajnost sve dotle, dok ne vidi ostvareno ono, što je zamislio: to su značajke apstolskoga rada Pavlova. To su eto — da govorimo jezikom XX. vijeka — i vrline, koje se traže od katoličkog uzor-urednika, uzor-organizatora!

»Mores instrue!« Kad bi se, veliki Apostole, katolički urednici i organizatori napokon ugledali u tvoj primjer!

Apostol je Pavao u službi Evanđelja lijepi dio svoga

života probavio na Balkanu. Udario je temelje Crkvi Is... svoj u Filipima, Solunu, Ateni, Korintu. Nadalje sp... minje, kako je sve naokolo »čak do Ilirika napunio Eva... deljem Kristovim« (Rim. 15, 19.). Ne znamo doduše, d... kuda su se protezale granice starog Ilirika u doba Ap... stola; no to stoji, da su također obuhvatale veći ili ma... dio zemalja, koje sada zaprema naš narod, pa je i vjer... jatno, da se riječ Pavlova čula u jednom ili drugom kra... sadašnje hrvatske domovine.

Neka dakle opet odjekne u ovim zemljama glas v... likog Apostola — urednika i organizatora; a mi, čuv... taj glas nemojmo se oglušiti njegovim opomenama... otvrdnuti srcem!

To je eto prava poruka, koju nam šalje sv. Pava... Jest, da Pavao preko Soluna i Atene opet stigne u s... dašnji hrvatski Ilirikum pa tu da promotri i prouči naš... javne prilike i rad; ne dvoumimo ni najmanje, da bism... od njega čuli isto, što je u svoje doba poručio Korinć... nima: »Doznah za vas, braćo moja, . . da su svađ... među vama. A to kažem, što jedan od vas govori: ja sa... Pavlov; a drugi: ja sam Apolov; a treći ja sam Kef... a četvrti ja sam Kristov. Jeli Isukrst razdijeljen? Je... Pavao za vas bio razapet? Ili se krstite u ime Pavlovo... Molim vas braćo, imenom Gospodina Našega Isukrst... da svi jedno govorite i da ne bude među vama rasp... nego da ste utvrđeni u jednom razumu i jednoj misli... (I. Kor. 1.)

Tim riječima dira sv. Pavao najslabiju stranu kat... ličke akcije uopće. Nesuglasnost u mišljenju, nesloga... radu! To je velika rak-rana katoličke organizacije... cije i u nas Hrvata. Jer ne samo da smo grana Slavenst... koje se od pamtivijeka ispred svih narodnosti ističe inat...

i neslogom, nego mi Hrvati zapremamo baš u tome prvo mjesto. Nesloga je naša posebna mana, naše specijalno — narodno prokletstvo. Istina Apostol piše: »Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia« (Rim. 5, 20.). Morala bi dakle barem svrhunaravna milost da napokon nadvlada grijehom pokvarenu narav! Ali ni to za nas ne vrijedi, inat i nesloga gospodari i cjepka također na polju katoličke akcije!

Polazeći s gornjih riječi sv. Pavla podat ćemo najprije ružnu sliku naših katoličkih (u politiku se ne pačamo) prilika i akcije; onda ćemo se popitati za savjet u sv. Pavla: što nam je uraditi, i ima li još spasa za nas?

18. Ljudi enciklike i silaba.

Zavirih u životopis velikog francuskog katoličkog organizatora Filiberta Vrau-a, koji je izišao kano prva knjiga knjižnice: »Knjige katoličkog života«, što ju izdaje dr. Stj. Markulin. Ima tu sva sila visokih misli i poticaja, privlačivih primjera plemenitih i požrtvovnih katoličkih muževa u službi katoličke stvari. Stoga i ne mogu, a da knjigu svim našim mladim inteligentima, kako laičke tako svećeničke ruke, toplo ne preporučim.

Između drugih naiđoh na ove riječi iz adrese, što ju je II. kat. sastanak u Lilleu g. 1874. poslao pok. Piju IX. »Mi jesmo i hoćemo da budemo uvijek ljudi enciklike i silaba, vjerni učenici i neustrašivi zatočnici svake nauke, izjave i naputka, što dolazi od nepogriješivoga nasljednika Petrova.«

Zlatnih li riječi! Istina, sadržine enciklike kao i drugih sličnih izjava i naputaka, što dolaze od nasljednika Petrova, ne spadaju redovito pod rubriku crkvene ili pa-

pine nepogrješivosti; no uza sve to ima sijaset razloga za to, da ih katolici s počitanjem primaju i prema njima udešavaju svoj rad i život. Evo takvih razloga.

1. Iz enciklika, izjava i naputaka sv. Stolice govori iskustvo devetnaest vjekova.

U Rimu se stečena iskustva te iz njih crpene nauke ne zaboravljaju, one neprekidnom tradicijom živu u svijesti Crkve. Crkva je najstarija, najprokušanija i najkonservativnija uredba na zemlji. Experto crede . . .« Mudrost vijeka jest tekar od jučer, označuje se s pravom kao duh vremena, »Zeitgeist«. Sinovi vijeka uspoređeni sa starom majkom Crkvom jesu djeca.

2. Glas sv. Stolice glas je čuvara, što stoji na mjestu uzvišenom nad uske granice vremena i prostora. Crkva je ustanova univerzalna, za sve vijekove, za sve narode i kraljevstva zemlje. Ni od kuda se ne možemo nadati većoj nepristranosti i objektivnosti u prosuđivanju javnih prilika, ni od kuda očekivati pouzdanije naputke za unapređivanje idealnih i materijalnih probitaka: kao od sv. Stolice. Ničije obzorje ne siže tako daleko, ničije oko ne obuhvata širih krugova idejnog carstva, ničije se srce i volja ne otimaju tako utjecaju subjektivističkog egoizma: kao stare majke Crkve.

3. Iz enciklike i naputaka sv. Stolice govori katolicima glas očev. Već prirodni zakon nalaže djeci, neka slušaju oca više, nego ikog drugoga. Otac će valjda i najbolje znati, što treba sinu i što će mu biti od koristi; otac ima i najbolju volju, da sinu savjetuje tek ono, te ga napućuje tek na ono, o čemu je uvjeren, da će sinu biti na spas i sreću. Uz to i nebo obećaje obilat blagoslov i dugi srećni život sinovima, koji štuju i slušaju svoje oceve.

Uostalom valja pomisliti i to, da će se na koncu konca, htjelo se ili ne htjelo, ipak jednog ili drugog slušati povedavši se za njegovom »naukom« i »naputkom«. Pita se samo, tko je onaj »jedan ili drugi«, koji se dandanas smatra zvanim davati nauke i naputke za socijalni, politički i prosvjetni rad? Parlamentarci, urednici političkih novina, narodni tribuni i demagozi; »filozofi« poput Häckela, Straussa, Euckena, Nietzschea i — si licet parva componere magnis — Trstenjaka . . . Može li se zaista pomisliti, da ovi ljudi više participiraju od nepogriješivosti nego rimski Papa u svojim silabama i enciklikama?

»Audi, fili, disciplinam patris.« »Stultus irridet disciplinam patris sui.« — dovikuje nam Duh Sveti (Prov.). Kad je u lilleskom odboru netko poricao, da ima direktiva, što ju Leon XIII. dao francuskim katolicima, obveznu moć, digne se naglo Fil. Vrau i sav uzbuđen krepkim glasom reče: »Kako? Ne slušate pape! Nije li on Otac vjernika, namjesnik Isusa Krista?« (I. knj. kat. živ. str. 232.)

4. Glas papinskih enciklika glas je vrhovnog voda katol. vojske. Enciklikama i sličnim izjavama Papa ne običaje proglašavati nove dogme, nego njima daje pouku i naputke za boj proti neprijateljima Boga i Kristove Crkve, propisuje bojnu taktiku, koje se valja držati, oružje, koje valja rabiti, razređuje vojsku, određuje poslove, te bodreći sile katoličkih vojnika upravlja k zajedničkom cilju. Sila i konačna pobjeda vojske zavisi o zaptu, zapt stoji u taktičnom izvršivanju naredbi, koje dolaze od višeg zapovjednika. Kad neprijatelj navaljuje, treba da prestane svako kritikovanje, prigovaranje i krzmanje. Vojskovođa je govorio, on tako hoće — i dosta! Da

je Evropa pred 50 godina srcem primila Syllabus i poslušala Pija IX., zacijelo ne bi bila doživjela užasne katastrofe, koja danas drma temeljima državnog i socijalnog poretka. Da su francuski katolici uvažili naputke Leona XIII., ma kako bili više političke no vjerske naravi, Crkvu u Francuskoj ne bi jamačno bila zadesila tako samotna kob, te je postala podnožjem framazunskoj sekti.

Zato, o vojnici katolički na fronti i iza fronte, ostanite ljudi enciklike i silaba!

19. Radikalizam života.

Sjajni su bili dani hrv.-slov. katoličkog sastanka g. 1913. u Ljubljani. Ovaj ssatanak zaprema bez sumnje prvo mjesto među katoličkim sastancima, što su se do sada održali na našem slavenskom jugu.

Katolički se sastanak u Ljubljani održavao u znaku katoličkog radikalizma; prije svega načelnog radikalizma. A to je u doba modernističkih zabluda, u doba »interkonfesijonalnog kršćanstva« i »kršćanskih baza«, dakako utješljivo. Svijetlo čisto, nepomućeno načelo prvi je i neophodno nuždan uvjet zdravom stvaranju i svakom organizacionom preporodnom radu.

No pored radikalizma u načelu ima još jedan drugi radikalizam, to je radikalizam volje i djela. Ovaj radikalizam sastoji u životu, koji se do skrajnosti podudara s načelima ,što smo ih usvojili kao istinita i prava, ma stajalo nas to najvećih žrtava, pa i samog života. A radikalizam se djela na katol. sastanku naglasivao kao nikada prije. Na svečanim sjednicama, kako i u sekcijama od slovenskih tako i od hrvatskih govornika, u raznim into-

nacijama, izravno i neizravno opetovalo: Budimo katolici ne samo načelom, nego i djelom, životom; budimo katolici značajni! Tko katolički govori, a nekatolički živi, neka ne stupa u naše redove; a ako se tu već nalazi, van s njime!

U tom su se naglasavanju praktičnog katoličkog radikalizma isticali u prvom redu lajici. I to je značajno.

Potreba se praktičnog radikalizma sve više osjeća ne samo u nas, nego i u braće Slovenaca. Ma i bili uspjesi, što ih braća Slovenci postigoše kako veliki u doba od zadnjih 20 godina, ma kako si katoličkim načelom preporođena i organizovana Slovenija na dan velikog slavlja obraz osvjetlala pred svijetom; ipak iz riječi se mnogih govornika moglo razabrati, da i u Slovenaca nije baš sve čisto zlato. Homines sumus . . . To vrijedi i za one, koji zapremaju u katoličkoj akciji ugledna mjesta. Mnogi dobro misleći motrioci naših prilika nalaze u redovima katoličke vojske svakojake heterogene elemente, biva ljude, koji vojuju i rade u službi katoličke ideje, dok sami ne vjeruju u božanski izvor i istinitost ove ideje, pa stoga i život njihov stoji u opreci s naukom katoličkom. Motreći ovu činjenicu čovjek se boji, da se prije ili kasnije na velebnom djelu, što ga stvori katolički pokret, ne bi ispunile riječi sv. Pisma: »Omne regnum divisum contra se, desolabitur: et omnis civitas, vel domus divisa contra se, non stabit.«[1] To je ono što dobrog katolika dandanas u velike zabrinjuje, pa se je toj zabrinutosti i na katoličkom sastanku dalo izražaja u zahtjevu: »Tko radi za katoličku stvar, neka kao uvjeren katolik i sam katolički živi; Svetoj stvari valja sveto služiti; stoga ako ima u nas, što ne odgovara ovoj svetosti, dužnost je naša, da se u službi katoličke stvari sve više posvetimo i usavršimo.« Taj je vapaj za praktičnim kršćanstvom i usavršivanjem samoga sebe opravdan, pače neophodno nuždan postulat za svaku zdravu katoličku akciju. Da vidimo!

[1] Mat. 12, 25.

»Error in principiis minimus, in consequentiis fit maximus« — glasi poznata zasada u filozofiji; ozbiljna opomena svakome, tko se dade na posao intelektualnog umovanja. Jedno samo krivo osnovno načelo, kakovo je na pr. ono o sintetičkim sudovima a priori, koje je Kant postavio za bazu i ishodište svome filozofskom sustavu, obara temelje metafizici, a s njom i religiji i etici, te stvara sasvim novi, kršćanskomu skroz oprečni svjetovni nazor.

Na nešto slično nailazimo i u praktičnom životu. Tu mjesto razuma zaprema volja, mjesto intelektualne zablude grijeh, te neuredna sklonost i požuda. Tu se dade gornja na filozofa upravljena, opomena formulirati ovako: Neuredna sklonost, neukroćena strast, ma kako se činila neznatnom ili ništetnom, rada u javnom životu najužasnijim posljedicama za čitavu zajednicu. Nesnosan čovjek, dok ostane među zidovima privatne kuće, zavadat će i vatru nesloge piriti tek među nekolicinom; no postaviš li ga na ugledno mjesto u javnom životu, on će razdvajati i zavađati čitave općine, narode, države. Ako ga postaviš na prijestolje, vrijeđat će druge vladare, izazivat će međusobne sukobe i ratove. Kako malo zahtjeva slavohlepije jednoga seoskog načelnika, da se stiša i zadovolji; no uzmi jednog slavohlepnog kralja ili vojskovođu: koliko prolivene krvi, uništenih eksistencija, koliko opustošenih zemalja, unesrećenih obitelji past će mu

žrtvom! Bludnik će unesrećiti svoju ženu, upropastiti obitelj; zlim primjerom okužit će uski krug svoje bližnje okolice, okrunjeni će bludnik zaraziti čitava kraljevstva, povući za sobom u bezdan nemorala narode. Dosta je spomenuti jednog Henrika VIII., kralja engleskoga.

Grijeh postavljen na svijetnjak javnosti širi svuda svoje kraljevstvo zarazujući sve na daleko i uokolo zlim primjerom. Grijeh i požuda po svojoj su naravi pohlepni, egoistični, pa podređuju zajednicu osobi žrtvujući općenitu korist privatnoj koristi.

Ovo su istine, koje potvrđuje na žalost svagdanje iskustvo od onoga časa, kada se je ljudski rod odmetnuo od Boga, te je njime zavladala trostruka požuda. Kada pak u novije doba težište ljudske djelatnosti od privatnog života sve više prelazi u javni život: postaju ove istine od sve to veće zamašitosti, a treba da ih prije svega uvaže oni, koje Providnost zove, da preuzmu ulogu voda javnog života i raznih struka javne djelatnosti.

Robovi grijeha, zlih sklonosti i neukroćene strasti loši su vođe naroda, oni ne će promicati opće koristi, nego časno mjesto, što ga zapremaju, pouzdanje što ga narod stavlja u njih, bit će im tek sredstvo za postignuće privatnih aspiracija. Narod će im biti krava muzara. Rob je grijeha upregnut u jaram egoizma, u njega nema idealnog zanosa, nema smisla za žrtve. Usta su mu puna slobode; sam ne podnosi ni najmanjeg prigovora, on vlada nesnošljivim apsolutizmom; pod devizom demokratizma domogao se uglednog, unosnog mjesta, a neukroćena ga strast od demokrata čini demagogom.

S velikim se oduševljenjem pozdravila radosna vijest kršćanskog demokratizma; ta došla je katoličkom svijetu iz samog Rima. No već danas kršćanski je demokratizam u mnogim zemljama ozloglašen, a od onoga, što se je od njega očekivalo ispunilo se malo. Mjesto slobode, mjesto promicanja kulturnih i materijalnih probitaka naroda, mjesto osvješćivanja i odgajanja nižih slojeva za umno sudjelovanje u javnom životu i kod javnih posala: — nailazimo na iskorišćivanje narodnog imetka u privatne svrhe ili vlastite ili nekolicine užih pristaša, na zaglupljivanje pučkih slojeva, aristokratsko preziranje proste plebejske ruke, na diktatorstvo i apsolutistično nametanje vlastite volje, na neukroćeno hlepljenje za častima i naslovima.

To danas paralizuje požrtvovni rad tolikih katoličkih pobornika na socijalnom, političkom i prosvjetnom polju; to osujećuje ostvarenje kršćansko demokratskih ideala, a od kršćanskog demokratizma čini pravu pravcatu karikaturu.

Proti tome zlu valja upotrebiti radikalan ustuk: po dekalogu valja i živjeti. O tome ću niže govoriti u II. dijelu u poglavlju o askezi.

II. DIO:

NUTARNJI ŽIVOT.

Za primjerom se Marijinim povode djeca Božja. Vjerujući prodiru u tajne, koje su sakrivene mudracima ovog svijeta. Vjera ih ujedno jača i napunja ljubavlju Božjom. Jer kako veli sv. Fulgencije tumačeći gore navedene riječi molitve Isusove: »Haec revelatio specialis est filiorum Dei, qua non solum cognitionis donum, sed etiam divinae dilectionis accipiunt.« Katolčki narodi živu od riječi, koja izlazi iz usta Božjih. (Mat. 4, 4.) Riječ ih vjere preporada i moralno jača. Znanost, prosvjeta, umjetnost nadolaze kao dodatak.

No mudrost se nebeska i zemaljska nalaze od prvog početka u međusobnom neprijateljstvu. Zemaljska je premudrost protivna Bogu, tjelesna; nebeska je premudrost čista, mirna, krotka, pokorna, milosrdna i zato Bogu ugodna. (Jak. 3.)

Zato će u tom sukobu pobijediti premudrost nebeska, premudrost »malenih«. Jer Bog će premudrost premudrih pogubiti, i razum razumnih odbaciti. Što je ludo pred svijetom, što je slabo i neplemenito, izabra Bog, da posrami premudre svijeta i silne plemenite, da uništi ono što jest. (I. Kor. 1.)

2. Ljubi Boga.

Otkako svijet postoji, nikada se valjda nije življe osjećala potreba, da se čovječanstvo uteče k Božanskom izvoru ljubavi, nego u današnje doba. Ta ne obistinjuju li se dandanas na poseban način riječi Evanđelja: «I što će se bezakonje umnožiti, ohladnjet će ljubav u mnogima?« (Mat. 24, 12.)

Vrutak božanske ljubavi izvire svijetu iz Presvetog Srca Isusova. »Oganj sam došao da bacim na zemlju, pa šta hoću, nego da se upali?« (Luk. 12. 49.) Od prvoga časa Upućenja tinjaše ovaj oganj u Njegovom Srcu, dok se u svoj svojoj sili razbuktio tek u našem vijeku.

Bilo je pred 240 godina. Videći Bog, kako se, pod utjecajem lažnog jansenizma duhovi odvraćaju od Boga, i predviđajući, da će se uslijed toga umnožati grijeh i opačina, sve do očite mržnje na Boga, i konačno do svejećeg rata svih napram svima: otvori Isus objavivši se svojoj izabranoj službenici svijetu Svoje Srce, sjedište neizmjerne božanske Ljubavi. Pa šta htjede, nego da se oganj ove ljubavi opet zapali u ohladnjelim ljudskim srcima?

Nadošlo je vrijeme, gdje ohladnjelost srca dostizava svoj vrhunac i nosi gorke plodove. Nikada nije kršćanska ljubav bila nužnija, nikada je nije zapao tako svet i sveopćenit apostolat, kao danas. Koliko ima tu rana na tijelu ljudske zajednice! Koliko nemoćnih, koliko sirota i udovica, koliko staraca lišenih potpore svojih sinova!

O Isuse, užezi oganj, što ga baci na zemlju, da se njime rasplamte srca onih, koji vjeruju u tebe!

Kako ćemo pak mi vjernici Kristovi vršiti misiju ljubavi, ako se nije prije svega u našim redovima utvrdilo njezino kraljevstvo; dok mi sami pružamo svijetu primjer međusobnog nepouzdanja i otuđenosti, strančarske rascjepanosti i nesloge? I tu vrijedi ona: »Charitas incipit a semetipsa«. Čega nema u nas, to ne možemo ni svijetu dati.

O kad bi veliki Apostol naroda danas osvanuo među nama, te nam opet zapjevao veliku pjesmu ljubavi, što su je u ono doba od njega čuli Korinćani! (I. Kor. 13.) Ova će pjesma za sve vjekove ostati nedostižnim slavopjevom kršćanske ljubavi.

3. Red i sabranost duha.

Uspjeh i plodnost duševnog rada stoji:

1. Do reda. Ordo est anima rerum. — Sv. Augustin: Qui ordini servit, Deo servit. Deus est ordo. Valja dakle znati, tko se kod rada drži reda, da s njime radi Bog sam. Što znači: držati se reda u radu? To znači: a) obaviti svaki posao u svoje vrijeme; b) obaviti ono, što ti dužnost nalaže, prije nego ono, što ugađa tvojoj ćudi i prirodnoj sklonosti; c) obaviti, što je nužnije i prešnije, prije nego ono, što se dade odgoditi bez ičije štete.

2. Uspjeh i plodnost rada stoji do sabranosti duha u Bogu. Bog je scientiarum Dominus, Sapientia increata, Pater luminum — pa tko je sabran u Bogu i s njime združen, on crpe iz njega svjetlost i spoznanje pa i djelatnu snagu — a to su opet uslovi plodnom i uspješnom radu.

3. Do slobode duha, svake strasti i neuredne sklonosti prema stvorovima; jer ove zarobljuju i zadržavaju duh u nizini, da se ne može mišlju i voljom uzdignuti do jasnih visina spoznajnog svijeta i nesmetanog ostvarenja djelatne snage — poput ptice, koja je nogom privezana uz zemlju, tako da ne može razviti letaće moći. Tko se nalazi u uzama strasti i neuredne ljubavi, on će se tek nakon velikog napora sabrati, pa i onda će ga navale pohote neprestano smetati; dok će se onaj, tko je slobodan od nasrtaja niže pohote, svaki čas sabrati, u novim se ili promjenljivim prilikama snaći, te hitro i lako prionuti uz posao.

Živi i radi tako, da tobom u svemu i svuda pokreće volja Božja, kao da kroz tebe radi sam Bog. Onda se ne ćeš nikada uzoholiti niti tražiti hvale ili nagrade od svijeta, a svako će se dobro djelo zabilježiti u knjigu života, te će Bog sam biti tvojom nagradom. Tko pak dobro radi za to, da ugodi svijetu ili jer traži sam sebe, on će na sudu ostati praznih ruku. »Već primiše svoju nagradu!«

4. Novi čovjek.

Euharistija ne uništava čovječje naravi. Baš protivno. Kao što je Euharistija pravi nazočni Bog-čovjek, a to čovjek najsvetiji, najsavršeniji uzor-čovjek; tako i tko blaguje Euharistiju, ne gubi od svoje naravi a ma ništa, nego se njegova čovječja narav Euharistijom usavršuje i uzvisuje do svoga uzora u Bogu-čovjeku Isusu, ona se deificira. Euharistija stvara preobrazujući.

Zato netom su se blagovanjem božanskog kruha Euharistije istrijebile i zatrle grješne klice trostruke požude — što se zbiva takozvanim čistivim procesom — počinje se u duši zametati božanski život, po kojem čovjek sa svim moćima duše i tijela prelazi u neposredni saobraćaj i zajednicu s euharističkim Bogom. Sada će Isus čovjeka sasvim osvojiti; prebivajući u njem i pokrećuć njegovim moćima Isus će u duši zametnuti Svoj božanski život, dakako život božanski u naravi čovječjoj, u čovjeku, nalik na život, što ga On sam, utjelovljena Riječ, provodio na zemlji. Bit će to život, za koji govori Apostol, da se mora očitovati u kršćaninu: »ut vita Jesu manifestetur in corporibus vestris«; pa opet: »ut et vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali«. (II. Cor. 4, 10 s.)

Jest, život se Isusov očituje u životu Njegovih učenika, koji se hrane Njegovim božanskim Tijelom. Taj im život udahnjuje, krijepi i podržava u njima On sam. To je život potpune odanosti i poslušnosti volji Boga Oca;

život poniznosti i krotkosti; mržnje sama sebe; živo samozataje i prijegora; život ljubavi i milosrđa; život koji postizava vrhunac u — ljubavi prema križu i prezir svjetske časti i slave, u žrtvi životnih udobnosti, bogatstva, naslova, osobnih probitaka; riječju, život službi najplemenitijeg, svrhunaravnog božanskog idealizma za slavu Božju i spas bližnjega. Živući životom Euharistije nepokolebivo stoji u Bogu, nijedna ga stva ne može otkinuti od ljubavi Božje: Ni visina (zemaljsk slave i bogatstva), ni dubina (poniženja, neuspjesi, progonstva), ni druga kakova stvar ne može nas razdvoji od ljubavi Božje. (Rim. 8, 39.) Žrtvujući se na žrtvu službu vjere ,raduje se, i raduje se sa svima.' (Fil. 2, 17. Žrtva, što je neprestano prinosi Bogu za spas bližnjega ne pozna ni mjere ni granica. »Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis« kliče Apostol (Rim. 9, 3.) Dakle proklet od Krista, vječno od Njega zabačen, samo da bi mogao spasti braću po krvi!

Toliko htjedoh da reknem o psihologiji Euharistije. Neka mi Bog oprosti, ako sam se raspredajuć o tom najvećem Otajstvu naše svete vjere možda previše oslonio na umske razloge. Dolaze mi na um riječi čuvenog modernog konvertite, koji govoreći o Euharistiji, pripominje: Ne smijemo tu stati na svjetsko stajalište s njegovim načelima i prirodnim zakonima. Ne tako, nego prije pređ preko crte, prije se podloži vjeri Isusovoj, priznaj prije Njegovo sv. Otajstvo — onda ćeš se sam o sebi uvjeriti.

Tako i jest: »Gustate, et videte, quoniam suavis est Dominus; beatus vir, qui sperat in eo«. (Ps. 33, 9.) Što stojite ovdje sav dan besplatni? Malovjerne Tome! Gustate et videbitis.

Blagovanjem se Euharistije ispunjuje obećanje. Što

ga je Bog dao svome narodu u Starom Zavjetu: »Dat ć Vam srce novo, udahnut ću u vaše prsi novi duh«. (Ezek 36, 26.) Jer su riječi Njegove duh i život. On stvara sv novo.

O da, koliko se danas govori, koliko se radi i žrtvuj za katolički pokret, a ipak stvar napreduje tako sporo uz vječno kolebanje, prepirke, cijepkanje. Tako malo uspjeha! Zašto? Duha Isusova, duha euharističkoga nema u nas. Duši je kršćanskoj Euharistija životni elemenat. Što reče nekoć učeni Tertulijano duši čovječjoj: »anima humana naturaliter christiana«, to možemo s pravom ustvrditi o duši kršćanskoj: anima christiana naturaliter eucharistica. Za Euharistijom čezne i gine čitavom bit svojom duša kršćanska. Deder, neka se napokon napije iz ovoga vrutka života i božanske milosti!

Msgr. Mermillod osnovao je g. 1880. u Lillu zadrugu »Oblata presvetog Otajstva«, kao genevski biskup. Pripovijeda Mermillod o njezinu postanku. Zadruga bijaš osnovana povodom godišnjeg sastanka nordijskih katolika, gdje je bilo zastupano i visoko političko besjedništv i velika aktivnost u socijalnim ustanovama i moć bogatstva. Gledajući to — tako Mermillod — govorasmo sebi: »Je li to pravo vrelo katoličkog preporoda? Je l tamo pohranjeno dobro, koje hoćemo da učinimo?« Bijaše nam bjelodano, da sve ovo nije bilo dosta i mi rekosmo Gospodinu: »Ti nam trebaš, tvoja Euharistija nam treba«. I društvo »Oblata« bi osnovano . . .

Lillsko sveučilište — tako oni iz Lilla Mermillodu — uči, radi, obrazuje legije velikih kršćana . . . **Naši** kršćanski gradovi stavljaju Crkvi na službu svoju industriju, trgovinu, svoje bogatstvo. Ali veliki industrijalac, veliki učenjak, žarište svega svijeta i svega života je

Isus Krist! On daje oblik vjekovima i nosi sve silom svoje Božanske riječi. On je naša prava rječitost, naša prava literatura, naša prava pokretna i stvaralačka snaga, Isus Krist. Njegova Euharistija! Dajte nam ga dakle još potpunije i intimnije nego igda!«[1]

Jest, dajte nam euharističkog Isusa. I ako mu se već klanjamo, ako ga već primamo; odsele nastojmo da to činimo dostojnije, intimnije, sve dok duh Njegov nama ne oblada i ne osvoji nas. A u programu naše mlade kršćansko demokratske organizacije treba da među raznim sekcijama časno mjesto damo — sekciji euharističnoj. Ovo je neuklonivi, najsavremeniji postulat katoličkog preporodnog rada.

5. Molimo!

Mi proživljavamo doba gigantskog rvanja. Potresni svjetski događaji drmaju temeljima tisućgodišnjih uredbi, preobrazujuć lice zemlji. Udaraju se temelji novoj dobi, narodi upinju sve sile, kako bi si obezbijedili uslove srećnije budućnosti.

Tek se pri tome na jedno zaboravlja: na molitvu. Ipak je molitva najsavremeniji, neuklonivi postulat.

Naturalistički se vijek previše uzda u svoje sile. Smeću se s uma riječi Duha Svetoga: »Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui aedificant eam«. (Ps. 126, 1.) Mi zidamo kuću na pijesku. Kao da u naše doba više ne vrijede riječi Apostola, da svaki dobar dar dolazi od Oca svjetlosti (Jak. 1, 17.) Mi riješavamo velike probleme, da ne pitamo savjet u Onoga, koji jedini otvara i čita knjigu ljudskih udesa zapečaćenu

[1] I. Knj. Katol. života: Filibert Vrau, str. 197 s.

sa sedam pečata (Otkr. 5, 1.) Mi se kunemo evanđeljem rada, prianjamo uz velika djela, a ne pomišljamo, da najveće, najpotrebnije djelo jest — molitva. Molitva: »opus praecipuum et maxime necessarium«. (Kartus. Dioniz.)

Pitanje molitve jest pitanje vjere. Što smo dublje prožeti duhom vjere, to se usrdnije utječemo k Bogu za pomoć, to nam jasnije biva smisao Psalmistovih riječi: Deus firmamentum meum . . . In Deo faciemus virtutem . . .

Nema ništa mogućnije od muža molitve. Molitva sve nadvlađuje, sve postizava, njezina je moć divna, stvaralačka. Bog sam htjede da ljudima prednjači molitvom. Prije nego će Ocu prikazati krvnu žrtvu vječnoga spasa, Isus se udubi u molitvu. On bira apostole, da udari temelje kraljevstvu Božjemu na zemlji; ali prije nego prione uz ovaj posao, On će na gori proboraviti noć u molitvi. Mojsije, star i umoran, diže ruke moleći se Bogu, dok ne isprosi pobjedu svome narodu. Molitvi prvomučenika Stjepana zahvaljuje Crkva obraćenje Pavlovo, najvećega svoga Apostola. Molitva sv. Monike dala je kršćanstvu najdubljeg mislioca, filozofa i teologa Augustina. Molitva je svetog biskupa Lovrencija Justinijana, kako se čita u njegovu životopisu, mletačku republiku očuvala od propasti. I u novije su vrijeme muževi molitve slavili najsjajnije pobjede nad protivničkim silama. Velikog apostola Irske O'Connella pobjedničko oružje bijaše — Gospina krunica. Izakako je Mallinokrodt dne 7. veljače 1874. u parlamentu silovitim govorom svojim ožigosao i ušutkao preuzetnu nadutost njemačkih »kulturkämpfera«, pođe k duhovnom savjetniku Ed. Mülleru, socijalnom apostolu berlinskomu ,te mu srdačno hvaleći posegne u ruku: »Dobro ste molili.«

Ugledajmo se u ove velikane katoličke akcije! Ako ikada, a ono je pogotovo u naše doba, kada se o našem udesu odlučuje za duge vjekove potrebna molitva. Na kocki su najsvetiji interesi hrvatskog naroda: vjerski, kulturni, socijalni, politički. Uložiti treba sve sile, da se tok prevratnih događaja, koji potresaju svijetom, navrne u pravu kolotečinu te se narodu obezbijedi srećna budućnost. No varamo se jako, ako mislimo, da uspjeh ovisi o našem radu. Nipošto! Idealni zamišljaji, stabilnost i ustrajnost, duh požrtvovnosti, obuzdavanje egoističnih pohlepa, heroizam, što ga iziskuje borba za idealna dobra, stiču se jedino molitvom; oni su plod postojane, ustrajne i ponizne molitve.

Ovo bismo morali ponajprije uvažiti mi katolici. Jedino svećenik molitve jest pravi Isusov svećenik, jer se jedino molitvom stiče ono, što sačinjava dušu svećeničkog života — sensum Christi. Svećenik bez duha molitve jest riba, što su je valovi uzburkanog mora izbacili na kopno. Poginut će. Za nesrećnog se apostatu Döllingera pripovijeda, da je već kao bogoslov mnogo doduše čitao i učio, ali malo malo molio. Visoki crkveni dostojanstvenik, koji je i sam Döllingera radi njegove učenosti visoko cijenio, izjavio se o njemu: »Mističan nije bio« t. j. nije rado molio!

Budimo mistični! Molimo! Doba, koje proživljavamo, nameće nam teške probleme i zadatke, o kojima nijesu prošasti vjekovi niti sanjali. Naše doba zahtijeva velike, moralno jake vođe Kristova stada. No naša veličina, jakost naša stoji u Bogu. Samo u školi Propetoga, u školi Euharistije, askeze i molitve možemo se izvježbati, da budemo dorasli zadacima savremenog svećeničkog apostolata. Ova nam se škola otvara u našem duhovnom Udruženju. To je škola, koja nas otkida od ljubavi prolaznosti, dižući nas sve više i više, sve do tajinstvenih domova mističnog saobraćaja s Bogom. Srećnoga li naroda, čiji vođe duhom i srcem stanuju u domovima Gospodnjim, tražeći ondje svjetlost; krepost, orijentaciju!

Molimo i radimo! Molimo kao braća. Božanski nam Spasitelj obećao, ako se dvojica od nas slože na zemlji u čem mu drago, zašto se uzmolimo, da će nam dati Otac njegov, koji je na nebesima. (Mat. 18, 19.) Premalo ima u nas smisla za jedinstveni u duhu Isusovu organizovani rad; a takav se rad ne da pomisliti bez jedinstvene, iz svih bratskih srdaca na jedan te isti cilj upravljene molitve.

6. Djelovanje Euharistije.

Djelovanje se Presv. Euharistije u duši pojavljuje u dvostrukom smjeru: Euharistija djeluje kao lijek i kao hrana. Djeluje kao lijek, u koliko liječi dušu od rana grijeha i neuredne ljubavi prema stvorovima. U tom je pogledu njezino djelovanje neugodno kao djelovanje lijeka uopće; jer ide za tim, da otrgne i udalji dušu od stvorova, kojima je dosada bila odana. Ona siječe, pali i izgara dušu poput žestokog lijeka ili operacije. — Drugo Euharistija djeluje poput tjelesne hrane, dušu osvježujući i napunjajući božanskom snagom i dižući je sve više od stvorova do Stvoritelja, od ljubavi vremenite do ljubavi vjekovite. — Obično se hoće dugo i dugo, dok Euharistija dušu izliječi (dakako najveóma radi mlohavosti i tromosti čovječje), no dok se vrši proces liječenja, malo se u duši osjeća njezina djelatnost ujedinjenja s Bogom i proniknućem božanskom snagom. Pa može biti da duša godinama, ma kako se često pobožno pričešćuje, živi po-

tištena i u tjeskobi, kao u vatri čistilišta, a da ni najmanje ne kuša one slasti, što je sadržaje »kruh s nebesa«. No čim se svrši proces čišćenja, počinje duša sve više osjećati i kušati snagu i slatkost Euharistije; pa će naskoro doći vrijeme, kada će se na jednom vidjeti prožetom božjim duhom, preporođenom i preobraženom. Zato nemoj biti zabrinut — moguće, da će u tebi proces liječenja i čišćenja potrajati sve do smrti, a da ti ne ćeš ama ništa osjećati u svom životu zagrljaja Očeve ljubavi. — Blago tebi, ako se proces čišćenja izvrši tu, jer onda ne će plamen čistilišta naći u tebi ništa, što bi palio, a ti ćeš izravno, čist, poletjeti pred lice Božje. »Multi, veli sv. Bernard, tota vita sua ad hoc (Dei fruitionem) tendunt, et nunquam pertendunt; quibus tamen, si pie et perseveranter conati sunt, statim ut de corpore exeunt, redditur, quod in hac vita dispensatorie est negatum, illuc perducente eos sola gratia, quo prius tendebant ispi cum gratia, ut consummati in brevi expleant tempora multa.« (Sermo III. de Circumsis.)

7. Želiš li ozdraviti?

Poglaviti uzrok moralnom i fizičkom propadanju naroda jest požuda puti: »Venus et Bacchus«. Bolesti valja da odgovara lijek. Proti požudi puti nema izdašnijeg lijeka od Euharistije. »Tijelo je slabo«, riječi su Isusove. (Mat. 26, 41.) Klasično označuje sv. Pavao bolest požude puti: »Ja sam tjelesan prodan pod grijeh.« — »Znam, da dobro ne živi u meni, to jest u tijelu mojem.« — »Vidim drugi zakon u udima svojim, koji se protivi zakonu uma mojega.« — »Tko će me izbaviti od tijela smrti ove?« (Rim. 7.)

Klica se bolesti dakle nalazi u tijelu. Istina da duh oživljuje tijelo, ali tijelo se ne pokorava duhu, kako bi se moralo. U tome stoji prokletstvo istočnog grijeha, što ga baštinimo od Adama. Zato se i bolest grešne požude puti ne može radikalno izliječiti, nego time da se na pokvarenu Adamovu put ucijepi neporočna put drugog Adama, koja osta neokaljana od grešne požude. Lijepo o tome raspreda sv. Leon papa u govoru, što ga čitamo u božićnom oficiju. Bog stavi u Isusu — đavolu nasuprot — istu čovječju narav, što ju davao u Adamu svladao; no narav bez grijeha: peccati totius expertem . . Nihil in istam singularem nativitatem de carnis concupiscentia transivit, nihil de peccati lege manavit.

Ova se neporočna put Sina Božjega i Djevice na pokvarenu put čovječju navrće po sv. Pričesti. Po prirodnom se zakonu divlje stablo cijepljenjem plemenitog navrta oplemenjuje, sve više gubeći od rođenog divljaštva. Zdravi sokovi nezdrave nadjačaju i sebi asimiliraju. Tako je i u sv. Pričesti. Ono, što čovjek prima, čime se hrani, jest Tijelo i Krv Boga čovjeka Isusa. Po Pričesti neporočna se Put Isusova navrće na put čovjekovu, da u njoj, spojivši se s njom, ugasi plamen neuredne požude, te je malo po malo preporodi, izliječi i sebi asimilira.

Sveta je Pričest najradikalniji, najuniversalniji lijek pokvarene naravi čovječje, jer sv. Pričest liječi, krijepi nesamo dušu, kao i drugi sakramenti, nego neposredno i na najsopstveniji način liječi i hrani također tijelo, utječući na put, to sijelo i klicu grešne požude. Odakle proćući na put, to sijelo i klicu grešne požude. Odakle proizlaze svi oni ružni grijesi, koji upropašćuju kako pojedince tako i narode. Dostojnim se i čestim pričešćivanjem sve više stišava i gasi nečisti plamen požude, materija

se podređuje duhu, dok duhovni čovjek posve ne nadjača tjelesnoga.

Euharistija dopire do korijena, iz koga ljudska zajednica klije i množi se. Zato bismo morali u ovo doba moralnog i fizičkog nazadovanja svom revnošću upotrebljavati božanski lijek svete Pričesti. Napose valja tu obratiti pažnju na mladež, da si ne otruje krvi i duše ružnim grijehom tjelesne pohote, te klicu zaraze kasnije prenese na svoj porod, nego da ostane neokaljana, sve dok uz blagoslov Crkve ne sklopi bračnu svezu. Mladež, koja se održala nepokvarenom sve do zrele muške dobi, ostat će čista i u bračnoj zajednici vršeći dužnosti svoje, kako dolikuje biću stvorenom na sliku Božju, a ne poput bezumne životinje.

Jest, čuvajmo mladež vodeći je k stablu života, da blagujući od njega, u strahu Božjem i čistoći sprovede mlade dane. Drugog sredstva za izliječenje i preporod naroda, nema. Dobro stablo nosi dobar plod. Čuvajmo mlada stabla u nepokvarenoj dobroti, birat ćemo s njih dobar plod: »Ako je kvasac svet, to je i tijesto: i ako je korijen svet, to su i grane.« (Rim. 11, 16.)

Dekreti Pija X. o svagdanjoj i čestoj Pričesti i o prvoj Pričesti djece od epohalne su znamenitosti. »Est hic digitus Dei, signum temporis!« Svijetom je zavladao narodnosni princip. Svaki narod nastoji, ne bi li se očuvao, te sve više razvio i usavršio svoju individualnost. To je nastojanje dobro, jer je prirodno. Bog je, po riječima sv. Pavla, učinio, da rod čovječji živi po svem licu zemaljskom (Dj. Ap. 17, 26.), Bog je čovječji rod podijelio na razne narode . . . Narodnosni princip u svojoj je jezgri dobar. Ali uza sve to dandanas mnogi narodi propadaju, među njima najslavniji i najizobraženiji . . . Opetujemo:

Ne mora da bude tako. Deus fecit nationes sanabiles. K Isusu! K Euharistiji!

I na te, mladiću, upravlja nebo taj poziv!

8. Pohota.

Duša treba da se riješi spona zemaljskih dobara, ako se želi sjediniti s Bogom. Ta spona je po riječima sv. Ivana trojaka: concupiscentia carnis — požuda za putenim nasladama — concupiscentia oculorum — pohlepa za vanjskim dobrima, kao za novcem —, i superbia vitae — pohlepa za dobrima duše, oholost i taština. Redovnik sa sv. tri savjeta radikalno raskida spone spram dobara tijela zavjetom čistoće; spone spram vanjskih dobara zavjetom siromaštva, a napose spram dobara duše zavjetom posluha.

No svaka kršćanska duša treba da se odijeli od svake prekomjerne ljubavi spram ovozemnih dobara, ako je rada s Bogom se ujediniti preko ljubavi.

1. Koliko, pa i najsvetijim čovjekom, ne drma kroz cijeli život bludna požuda! Koliko žrtava ne proždire Moloh putenosti i u svetištima! Od njega nijesmo nikada i nigdje sigurni. Moramo bježati i zatvoriti iza sebe, poput samostanca, vrata klauzure t. j. naše oči, našu maštu i naše srce. Što manje općiti s drugim spolom.[1])

---

[1]) *Opaska.* Nunquam te familiarem cum mulieribus praecipue iu- nioribus exhibeas, eorum domos ne frequentes, negotia officii tui cum illis ne pertractes. Seducent enim cor tuum. An sanctior Davide, sa- pientior Salamone, fortior Samsone? Isti ceciderunt. Cave ergo. Hom- est animal reproductivum et appetitus carnalis certis momentis omne- sensus, phantasiam et cor praeoccupat; omnibus istis voluntas, qu- pars animae superior, coadiuta gratia Dei, resistere potest.

2. Ni uz bogatstvo se ne smije naše srce prilijepiti »Concupiscientia oculorum«. Kako su ludi oni, koji se za cijelog života (možda ne uvijek dozvoljenim načinom) muče, da potomcima namru bogatu baštinu, a međutim za života odbijaju siromahe, ne mare za vjerske ni druge kulturne institucije! Ta nijesu rijetki slučajevi, gdje »mamon iniquitatis« zahvati i srca svećenika. Zgrće se pusto blago, a za koga? Ako za sve vrijedi ona »multos autem perdidit aurum et argentum« (Eccl. 8, 3.), koliko više vrijedi za katolika, koji novac ne upotrebljava za dobre svrhe, nego zle, a možda i najgore ciljeve. »Qui volunt divites fieri — piše sv. Pavao Timoteju (I. 6, 9.) — incident in tentationen i laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociva, quae mergunt homines in interitum et perditionem«.

3. Nije manji naš neprijatelj »superbia vitae«. Anđeli i prvi ljudi padoše poradi oholosti, pa i svaki naš grijeh nije no različit oblik oholosti. Izvor je oholosti u razumu, koji precjenjuje svoje znanje; u volji, koja ne će da se podloži auktoritetu. A za kaznu tome neposluhu, kao da i niže osjetne i požudne moći neprestano rogobore protiv gospodstva duha. Revolucija potpuna. Tako se srće u propast: razum, odmičući od središta istine a volja od težišta dobrote, prisižući prvi na svoje omiljele nazore, a druga ili slijedi, zaluta i obadvoje trpi. Sklonost, samoljublje, strast, taština nepouzdani su vodići na stazi života. Naš kompas je volja Božja, a da je prihvatimo u svoj svojoj širini i dubini, treba da smo ponizni; jer poniznima daje Bog milosti, a oholima se protivi. Ponizni razumom, voljom i vanjskim djelovanjem. Nemojmo da hlepimo za unosnim (bilo i crkvenim) častima, za koje nijesmo podobni, za koje nemamo dovoljno kreposti.

Ostavit će nas Bog sa svojom milošću, te ćemo u jedan čas osjetiti svu našu slaboću, a možda i vanjsko poniženje. Za kolike bi bilo puno bolje, da nijesu zauzeli viši položaj, stečen više nedičnim manevrima, nego li solidnim krepostima! Dužnosti teške, a pomoći ni od kuda, osobito za slučaj, kada se ide za tim, da se udovolji svojoj taštini. Žalosno, kad se mora u životu iskusiti posljedice svoje taštine na način, koji nas kompromituje pred savješću, pred Bogom, a i pred ljudima. Gorka pouka, ali pravedna i spasonosna!

9. Askeza.

Askeza treba da je svagdanji kruh katoličkoj inteligenciji, naročito onoj, koju zapada zadaća narodu prednjačiti i voditi ga u javnom životu.

Askeza kroti strasti, podređuje trostruku požudu, to vrelo svakog grijeha. Askeza ugušuje u srcu egoistične težnje, a mjesto njih usađuje klice ljubavi, koja je po svojoj naravi difuzivna, koja ne zavida, ne traži svoje, sve snosi, sve trpi, sve žrtvuje. Askeza uči čovjeka obamrijeti samome sebi, odreći se samog sebe, utvrđuje ga u poniznosti, u preziranju zemaljskih dobara, časti i slave; uči ga svuda i uvijek ličnu korist i udobnosti zapostavljati stvari Božjoj i probiti zajednice. Askeza stvara idealiste, stvara muževe, djela, čelik-značajeve. Askeza uzgaja katoličkim narodima O'Connelle, Garcia Morene, Windthorste.

Askeza propisuje i sredstva, koja treba upotrebljavati, e si stečemo kreposti potrebite za svakoga, koji radi na prosvjetnom, socijalnom ili političkom polju kao zastupnik, kao narodni prvak, vođa ili učitelj naroda. Ova su sredstva: razmatranje vjerskih istina, molitva, pri-

manje sv. sakramenata napose sv. Pričesti, motrenje vlastite volje, zle sklonosti, obuzdavanje i kroćenje strasti. Od narodnog prvaka ili pučkog vođe, komu je askeza »terra incognita«, ne očekujmo ništa dobro. Prije će ili kasnije njime zavladati egoizam ili zla sklonost, pa će mu ono, što bi imalo biti sredstvom, postati svrhom, a svrha postat će mu sredstvom.

A što da kažemo o katolicima, koje sposobnosti, govornički dar ili volja naroda zove na ugledna mjesta javnog života? U našem lajikatu, pa smatrao se on i katoličkim, prevladuje općenito uvjerenje, da je askeza samo za svećenike, a katoličkog lajika a ma ništa da se ne tiče! To je mišljenje krivo, pa treba s njim temeljito obračunati. To imperativno traži žalosno iskustvo naših dana. I lajik treba da se hrani kruhom askeze, naročito lajik, koji, kako rekosmo, vojuje u redovima katoličke vojske za svetu stvar Božju. Duhovne vježbe priređene za lajičku inteligenciju morale bi biti stalnom rubrikom u programu katoličke akcije. Naši bi lajici imali da se upoznaju s asketičnim piscima, da uvijek nose sa sobom jednog ili drugog od ovih pisaca. Svagdanje slušanje sv. mise, česta sedmična pa i svagdanja pričest ne bi smjela biti ništa rijetko u redovima našeg lajikata; katoličkom bi lajiku moralo biti pravilo da se upiše u jednu ili drugu bratovštinu, treći red sv. Frane, u Marijinu kongregaciju i slično. I jedan list nabožne ili asketične naravi morao bi se nalaziti na stolu katoličkog lajika.

Res clamat. Čujte vi svi, kojih se tiče! A kad moleći Gospodnju molitvu izgovarate riječi: Kruh naš svagdanji daj nam danas, — mislite pri to mu prvom redu na kruh zdrave kršćanske askeze, koja jedino uzdržaje život vojniku Kristovu.

10. Dnevni križ.

»Qui non accipit crucem suam et sequitur me, non est me dignus«. (Mat. 10 38.)

Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. (Act. 14, 21.)

Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutonibus, in angustiis pro Christo: Cum enim infirmor, tunc potens sum. (2 Cor. 12, 10.)

Mi trpimo mnogo, jer uz mnogo prianjamo, od čega nas mora Bog otklonuti. Bog tjera dušu do skrajnosti, da je odijeli od svega, što nije On.

Križ nije nikada bez ploda, ako ga prihvatimo pravom požrtvovnošću.

Križ je siguran znak milosrđa i obilna žetva milosti za vjerne duše.

Pustimo, da samo Bog vlada; ljudi ne mogu ništa; kada se misli, da je sve izgubljeno, često je sve dobiveno. Bog hoće da nas svojom rukom obori, svojom nas rukom opet pridigne.

Križ, što ga sami odabrasmo, gotovo nije ništa; tek Bog umije nas uzgajati odricanjem samih sebe.

Samo u samozataji je naš mir. (Lehen.)

Treba puno da trpimo za ljubav Božju, prije nego li ćemo uživati Boga. (Sv. Fr. Sal.)

Što nam je najteže, to nam je i najkorisnije.

Često se tužimo na neshvaćanje i nezahvalnost ljudi, na napasti sa strane svijeta, na neuspjehe u našem radu, na teškoću naših dužnosti, na nesređenost naših prilika, na mušičavost i promjenljivost naše naravi: mi se tužimo, ali nema druge. Jedino kroz mnoge nevolje pročisti

ćemo svoje srce od neurednih sklonosti (pravi razlog tolikih nevolja) spram vanjskih dobara. Upravo zato ogorčuje nam, e se ne bi k njima privinuli, dragi Bog i najmilije poslove, te u njima ne vidimo uspjeha; a odstranjuje od nas čudesnim načinom osobe, spram kojih možda ne gojimo najčišću ljubav, dopušta, da i sami poglavari nam ne naklanjaju onog povjerenja, za kojim smo mi prekomjerno hlepili. Nekoje dužnosti su nam nemile; jer nema u nama duha požrtvovnosti. Mjerodavna nam je naša sklonost, a ne volja Božja. Nedostojna sebičnost! Zato nam Bog prije ili kasnije ogorči sav onaj »idealni« rad, gdje ima toliko primjese samoljublja. Samo kad bismo upoznali, kako nam taj lijek dolazi od Boga! U takvim kušnjama treba da smo mirni, ustrpljivi, i da se samo u Boga pouzdamo, i lijek će djelovati polagano, ali stalno.

Kako se često tužimo na poglavare, na sudrugove, na podanike; jer da nas zapostavljaju, ne shvaćaju, ne slušaju! Htjeli bismo, da se s nama postupa prema najstrožim pravilima morala i udvornosti. Inače ćemo se tužiti, mrmljati. Ali uzalud! Ljudi su ljudi; pa uz istočni grijeh, koji ih uvijek poput teškog tereta pritište toj pustoj osjetnosti, ima svaki svoju ćud, svoj karakter sa svojim dobrim i zlim stranama. Malo kada svijetlo zahvaća cijeli predmet; bit će koja strana i u sjeni. Zle strasti, eto naše sjene! Te sjene nije se toli lako osloboditi, ona nas slijedi. Nije lako svladati svoju narav. Hoće se uporne i postojane borbe. Svi bismo rada biti ustrpljivi, krotki, udvorni, radišni; pa ipak nas toli lako svlada srdžba, svojeglavost, lijenost i drugi poroci. Osjećamo njihovu težinu, ali ne možemo se je brzo riješiti. To je sudbina djece Adamove. Nastojmo radi toga jedan drugomu olakotiti taj teret međusobnim snošenjem. »Alter alterius onera portate«. (Gal. 6, 2.) Ako ti podnosiš drugoga, i drugi će tebe, pak će u nama vladati ljubav a s njome druge kreposti: »charitas, quae est vinculum perfectionis«; (Col. 3, 14) i tako ćete ispuniti zakon Hristov: »et sic adimplebitis legem Christi«. (Gal. 6, 2.)

Imadu u čovjeka dvije sile, koje ga neprestano gone i tjeraju sad ovamo sad onamo, tako da nema nikad mira. To su pamet i razmniva. Pamet ga hvata u mrežu uspomena iz prošlosti, razmniva ga mami tlapnjama budućnosti. Koliko puta bude duša, kada bi se željeli u razmatranju i molitvi nesmetano zabavljati sa svojim Bogom, upravo silom protjerana iz svoga zakloništa, tako te uzdiše s Apostolom: Nesrećna li mene, tko će me izbaviti od tijela smrti ove? Lutanje i vrludanje bez cilja i konca!

Hoćeš li da ukrotiš ove rušitelje tvoga mira? Ovo ćeš postići samo, ako se posvema odaš tvome Bogu. U Bogu nema ni prošlosti ni budućnosti, nego svedema prošlost i budućnost obuhvataju sadašnjost. Zato i jest u Boga apsolutni i nepomućeni mir. Bog sam je mir. Onaj mir, što ga želimo pokojnicima moleći: »Requiem aeternam dona eis Domine«. A Apoštol nas pozivlje, da se požurimo unići u ovaj mir. (Hebr. 4, 11.)

Tko počiva u Bogu, njemu je lako oteti se sjećanju onoga, što je bilo. Je li to bilo dobro, ostat će zabilježeno u knjizi, što se zove »memoria aeterna«; je li bilo zlo, pokaj se, a Bog ti je eno oprostio. Čemu dakle toliko si razbijati glavu s onim, što je bilo ili nije? — Isto tako pogledom na budućnost. Dogodit će se, što Bog hoće. Sva kolika se praktična filozofija glede budućnosti svodi na formulu: »Fiat voluntas tua!« To pak nije isto s onom stoičkom: »Sustine, abstine!« Naš Bog nije kruti neumo-

ljivi Fatum, on je milosrdni Otac, koji promisaonom ljubavlju upravlja čovječjim udesom.

Tko tako počiva u Bogu, on će već u ovom životu uživati blaženstvo izabranih duhova u nebesima, koji se naslađuju množinom mira pijući iz vrutka vječnog mira — Boga.

11. Iskrenost.

»Čuvajte se kvasca farizejskoga, što je licemjerje«, reče jednom Isus učenicima; jer »ništa nije sakriveno, što se ne će otkriti, niti tajno, što se ne će doznati«. (Luk. 12, 1 s.)

Često se Isus u Evandelju bavi »kvascem farizejskim, koji je licemjerje«. Nijedne čovječje opačine ne rasvjetljuje tako svestrano kao licemjerje. Licemjerci dobro, što čine, izlažu na polje, da ih ljudi vide i hvale. Dajući milostinju, trube pred sobom po zbornicama; kad se mole, stoje na raskršću ulica; kad poste, žalosni su i nagrđuju lica svoja, da ih ljudi vide, kako oni poste. (Mat. 1.) — Licemjerci, zlo, što počinjaju, prikrivaju velom svetosti, da prostotu opsjene, prikazujući se protivno od onoga, što u zbilji jesu. Isus ih nazivlje obijeljenim grobovima, koji se s polja ljudima prikazuju lijepim, a unutra su puni kostiju mrtvačkih i svake nečistoće. Spolja se ljudima prikazuju pravedni, dok su iznutra puni bezakonja. (Mat. 23.)

»Malo kvasca ukiseli sve tijesto« (Gal. 5, 9) »Modicum fermentum totam farinae, cui inicitur, massam corrumpit universamque mox conspersionem suo sapore commaculat«. (S. Bed. Ven.) Takav je »kvasac pakosti i lukavstva« (I. Kor. 5, 8.), kvasac licemjerja! Licemjerje ukiseli prije svega licemjera samoga. Licemjerje lišava

dušu iskrenosti. Licemjerje truje u čovjeku ono, što je prvim, prijekim uslovom svakoga dobra djela i kreposti: čistoću namjere. Na licemjeru se obistinjuje riječ Gospodinova: »Ako se oko tvoje pokvari, sve će tijelo tvoje tamno biti. Ako je dakle svjetlost, što je u tebi, tama: sama tama kolika će biti?« (Mat. 6, 22 s.) Licemjer sabire blago na zemlji, zato se lišava zasluge pred Bogom. Za njega vrijedi ona: »Zaista vam kažem, primili su plaću svoju.«

12. Kako da radiš.

1. Ne radi po svojoj glavi, kao da si uzeo u zakup svu mudrost. Štuj i uvaži savjet svoje braće, osobito pak starijih iskušanih ljudi. U devet od deset slučajeva pokajah se, što se nijesam propitao za savjet, ili što sam njihov savjet mimoišao.

2. Ne zaboravi, da se katolička akcija dandanas provodi pod devizom kršćanske demokracije. Zato se ne vladaj poput autokrata, apsolutistički. Gdje nijesi dužan bezuvjetno poslušati Bogom postavljeni auktoritet, pokoravaj se većini. Inače će se demokratizam izroditi u diktatorstvo, a od demokrata dobit ćemo oligarhe, tirane.

3. Ako ostaneš sa svojim nacrtima i prijedlozima u manjini, pa se ne izvede, što ti hoćeš; a ti se nemoj groziti: Ja se ustežem od katoličke akcije, pa radite bez mene. Na taj se način mnogi inače sposoban od katoličke akcije povlači natrag u privatni život. Ako se ima raditi jedino ono, što ti hoćeš, i samo onako, kako se tebi sviđa: onda su suvišni svi drugi, suvišno je svako vijećanje, suvišan je svaki savjet, jer za sve bi mjerodavna bila jedino tvoja volja. To je jedno od najvećih zala u kato-

ličkoj akciji, a proti njemu ima samo jedan lijek: poniznost, koja se osniva na spoznaji samoga sebe.

4. Često si ispitaj savjest: Što te vodi pri tvome radu? Je li to trijezna razložitost, ili neuredna sklonost, neukroćena strast? Ne daj se voditi čuvstvom ili čak simpatijom ili antipatijom. Srce je za javni rad, loš i nepouzdan savjetnik. Savjetnikom neka ti bude razum, a djelom tvojim neka upravljaju umovni razlozi.

5. Ne srami se prema boljoj spoznaji promijeniti i preinačiti svoje nacrte, povući svoje prijedloge, ili čak opozvati ili popraviti, što si već učinio. Sv. Pismo zove djecu Božju djecom svijetla. Pravome spoznanju dužni smo se svi pokoravati, kao istini samoj, jer prava spoznaja i nije drugo nego odraz istine u razumu. U pravom smislu mudrac nije tvrdoglavac. Čuj, što o tome veli Kasijan: »Rectius est nostrum nos praeterire sermonem, quam rei salubriosis ac piae subire iacturam. Denique nunquam rationabiles ac probatos patres duros aut irrevocabiles in huiusmodo definitionibus fuisse reminiscimur, sed velut ceram calore solis, ita eos ratione mollitos et intercedente salubriore consilio melioribus partibus sine haesitatione cessisse. Quosqumque autem vidimus definitionibus suis pertinaciter inhaerere, irrationabiles semper probavimus ac discretionis expertes.« (Coll. XVII. c. 27.)

6. Nemoj biti rob impresije ili momentanog utiska. Prije nego se na što odvažiš, nešto uradiš, valja da utisak podvrgneš reviziji umovne refleksije; pa ćeš doskora uvidjeti, da treba raditi drugačije nego ti se činilo u prvom početku. Impresijonisti rijetko pogode pravo. Oni će glavom u zid, pa će se kajati, kad bude prekasno.

7. I za katoličku akciju valja da ti ostane pravilo: »In medio virtus.« Svako i najplemenitije nastojanje, najpožrtvovnije revnovanje za slavu Božju i probitak naroda može se izroditi, ako prevrši izvjesne granice. Griješi se ne samo »per defectum«, nego i »per excessum«. Revnost, koja pređe granice razboritosti, postane nadri-revnost, fanatizam, koji ne gradi, nego ruši. Razboritost, prudentia, mati je svih kreposti; bez nje se krepost ne može ni pomisliti. Zato i toliko potrebuju mladi ljudi, puni vatre i idealnog zanosa, da ih obuzdavaju stariji razboritiji. Uzda zdravog konservatizma ne smeta napretku, nego ga uvjetuje, jer ga zadržaje u zakonu naravskog postepenog razvoja prema poznatoj: in natura non dantur saltus. Zato se ne boj prigovaranja ili ukora ljudi iz stare škole; bit će dobroj stvari više na korist nego štetu.

8. Ne budi osjetljiv! Tko javno istupi, valja da je spreman na prigovaranje i kritiku. Čut će štošta neugodna. Moderna je kritika bezobzirna, često bezobrazna i surova. Tko je osjetljivije ćudi i nervozan, teško je podnosi. Napokon

9. Budi neprikoran! Tko se javno izlaže za stvar Božju, za njega vrijede riječi, što ih Spasitelj govori apostolima: »Vi ste svjetlost svijetu«. »Ne može se skriti grad, koji stoji na gori, niti se užiže svijeća i meće pod sud, nego na svjećnjak, da svijetli svima, koji su u kući. Tako neka svijetli svjetlost vaša pred ljudima, da vide vaša dobra djela . . .« (Mat. 5.) Ako si sam bolestan, nemoj se dati na vidanje tuđih rana, jer će ti protivnici na svakom koraku predbaciti: »Medice, cura te ipsum«. A tvoj će rad ostati bez uspjeha, tvoje žrtve bez ploda. Zlim ćeš primjerom rušiti, što gradiš. Pače katoličku ćeš akciju diskreditirati, više joj škoditi nego koristiti. Čije je

ime okaljano, on bolje da se zakloni za zidine privatnog života prepustivši polje javnog rada drugima.

Primajmo dobar savjet.

Nemojmo ništa javno poduzeti, ako ne dogovorno i sporazumno.

U načelu budimo radikalni i nepopustljivi.

Prilagodimo se modernim prilikama u svemu, što se ne kosi s kršćanskim načelima.

Kanimo se nastranosti i skrajnosti.

Učimo dobro i od neprijatelja.

Organizujmo i usredotočujmo radne sile.

Pojednostavimo rad.

Okanimo se svađa.

Kod kulturnog odgoja naroda ne upotrebljavajmo duševnih surogata i palijativa.

Uzgajajmo u narodu i estetski ukus.

Istupimo odvažno i složno na obranu javnog morala.

13. Potreba duhovnih vježbi.

To je ono, što smo baš htjeli da preporučimo vojnicima na katoličkoj fronti! Duhovni bojevi iziskuju Duhovne vježbe. Čemu i valja neizvježban vojnik? Takav niti umije rabiti oružja, niti zgađati, niti nogom kročiti, nije utvrđen u snošenju vojnih napora . . .

Jest, Duhovne vježbe u širem značenju: molitva, sakramenti, razmatranja vjerskih istina, askeza! Duhovne vježbe i u užem, pravom značenju; pa to ne samo za svećenike i redovnike, nego i za lajike! I tu bismo opet preporučili našim ljudima, da čitaju zlatnu knjigu »Filibert Vrau«, gdje će u glavi XIV. naći naslov: Organizovanje Duhovnih vježba, te će vidjeti, koliko je ovaj sveti svjetovnjak radio oko promicanja Duhovnih vježba među lajicima.

Što i koristi raditi, govoriti na sastancima i u društvima, prinositi svakojake žrtve, duševno i fizično istrošiti se u službi svete stvari; kada će jedna sama neukroćena strast preko noći porušiti ono, što si kroz dugi niz godina gradio! Neobuzdana pohlepa za novcem, slavom, udobnošću, samoljublje, tvrdoglavost vlastitih nam ljudi više osujećuje i čini besplodnom katoličku akciju nego protivljenje i progonstvo sa neprijateljske strane. Godine se i godine u grudima goji zmija ljutica, sve dok ne ojača; a kad dođe odlučni čas, te se treba odvažiti za Boga ili mamona, za Krista ili Belijala, za općenito dobro ili za vlastiti ja: onda se tek »otkriju misli srca« (Luk. 2, 35.) — na razočaranje i žalost dobro mislećih, na zator svete stvari.

Ovi zlodusi, izdajice katoličke vojske ne utamanjuju se nego ustrajnim Duhovnim vježbanjem: molitvom, meditacijom, primanjem sakramenata pokore i Pričesti, askezom. Duhovne su vježbe za uspješnu katoličku akciju prvi i najnužniji uvjet. Dok ovu istinu ne uvažimo i u djelo ne provedemo, uzalud sve naše nastojanje i žrtve. »U nas manjka nešto, što je baš Vrauovo: vruća pobožnost, koja crpe svoju snagu iz dodira s Bogom« tako su pisali pred dvadeset godina neki katolički organizatori u Francuskoj profesoru Canetu, desnoj ruci Vraua, moleći, da privede ovog »modernog apostola« k njima, jer on će učiniti, da njihovo započeto djelo junački pokroči napred. (Ibi str. 229.) Podigao Bog doskora i nama mnogo mnogo hrvatskih Vraua!

III. DIO:

POSLANICE.

1. Uvod iz Excelsiora.

Javni život! Tu treba da usredotočimo svoje sile. Liberalizam je oteo javni život Kristu i Crkvi, proglasivši vjeru privatnom stvarju. Pojedinac može za se vjerovati i Bogu se moliti, dok država, znanost, umjetnost, zakonodavstvo, javna nastava i škola ne priznavaju nad sobom ni Boga ni Krista, niti se pokoravaju ičijem višem zakonu! — Prema tom se i čovjek podijelio dvostruko: na privatnog i javnog čovjeka; pa tomu se čovjeku iskalupio dvostruki moral, dala mu se dvostruka savjest: javna i privatna. Javnom savješću i moralom vlada i upravlja jedino Hegelova država-bog; dok si privatni moral svaki može prikrojiti po svom ukusu, a savjest osigurati, kako bolje umije. Tim je tobože spasena sloboda savjesti, kojom se liberalizam tako ponosi!

Lukavosti! Kao da javni život ne utječe na privatni, kao da otrov ireligije i nemorala ne zarazuje po javnim institucijama pojedinca i obitelj!

Javni život valja opet osvojiti za Krista, koga je Otac postavio kraljem ne samo pojedincima, nego i narodima i državama — dakle i javnom životu. Uzalud se bune i narodi i zemaljski kraljevi: Raskinimo veze Njegove, zbacimo sa sebe Njegov jaram! Jer On ih je dobio u nasljedstvo, te će buntovnike udariti gvozdenom palicom, razbit će ih kao lončarski sud. (Ps. 2.)

Treba dakle javni život preobraziti prema načelima Kristove objave, tako da dobije opet kršćansko lice. Nu kako su javni i privatni život među sobom neodjeljivo

spojeni, te budući se u javnom životu nužno obrazuje život pojedinaca, koji sačinjavaju zajednicu: ne mogu ove preobrazbe provesti drugi, doli ljudi, kojih se mišljenje i življenje podudara s naukom Kristova evanđelja.

Stoga se i priprava za kršćanski rad na polju javnog života sastoji poglavito u tom, da se mladi čovjek sve više utvrđuje u kršćanskom mišljenju i življenju, sve dok ne postane štono riječ: »cijeli čovjek« t. j. čelik značaj. Svako polutanstvo — budi u načelu, budi u životu — cijepka čovjeka: polutan će lutati između istine i neistine, između Boga i svijeta, kršćanstva i liberalizma, te će već radi toga biti nesposoban za svaku radikalnu, preporodnu akciju. Polutanstvo je već osuđeno onim Isusovim riječima: »Nitko ne može dva gospodara služiti.« (Mat. 6, 24.) I opet: »Ljubi Gospoda Boga svoga, svim srcem svojim i svom dušom svojom i svom misli svojom.« (Mat. 22, 37.) Polutanstvo je loša građa za kuću Božju.

Uzor »cijelog čovjeka«, čelik značaja prikazuje vam pisac u Isusu. I ovo je najsjajnija strana čitave knjige. Pisac umije iznijeti iz evanđelja ona božansko-čovječanska svojstva i kreposti Isusove, koje su ponajvećma kadre, da oduševe mlado idealno srce za sve dobro i plemenito. Motrite, mladi prijatelji, ovu sliku Isusovu, što je nalazite tu izloženu, ugledajte se u nju. Savršenijeg uzora od Isusa ne pruža vam zemlja, pa ni samo nebo. Ovo nije slika junaka, kao što su oni u romanima, što ih stvara mašta umjetnikova; to je živa istinska slika utjelovljene Riječi Božje.

Nu Isus nije samo uzor savršenstva: On, nestvoreno svjetlo, jest i život; riječ Njegova nije mrtvo slovo, fraza, već živi i oživljujući duh. Isusovo je evanđelje, veli Apo-

stol, sila Božja, na spasenje svakomu, koji vjeruje. (Rim. 1, 16.) Ova se oživljujuća i preporađajuća sila Isusova evanđelja čovjeku saopćuje po milosti Duha Svetoga, što ga on ljudima šalje od Oca. Odavle dobiva kršćanstvo, ova teoretski najuzvišenija nauka, koja svu mudrost čovječju nadvisuje, eminentno praktični značaj. Pomoću natprirodne milosti kršćanska se teorija ostvaruje u kršćanskom životu. Nijedna nauka, niti filozofska niti vjerska, nije urodila tolikim obiljem najsavršenije svetosti i herojčke kreposti kao kršćanska.

Isus je svoje evanđelje povjerio Crkvi. Crkva ne samo nepogrešivo tumači Isusovu riječ, pokazujući čovjeku put istine, nego ona ga i krijepi milošću Isusovom, da uzmogne prema spoznajnoj istini živjeti, te tako i u sebi i u čovječjoj zajednici ostvarati namisli Božje Providnosti.

Ovoj Crkvi treba da se i mladi čovjek posve povjeri, kao dijete majci, jer nužno treba njezina vodstva i pomoći. Bez Crkve uzaludno je sve nastojanje, da se uzgoje potpuni ljudi, pravi čelik značajevi. Ogromne su naime zapreke, što osujećuju ovo nastojanje; samo je Crkva vrsna da ih svlada natprirodnim sredstvima, kojima raspolaže.

Ove zapreke izviru ponajviše iz pokvarene čovječje naravi. Prije svega ističem sanjarstvo i sentimentalnost, na koju mladić već po naravi naginje. Ništa više ne tupi spoznajne sile, više ne ubija moralne snage volje kao prebujna mašta i razuzdano čuvstvo. Zato su romani i neumjereno beletrističko štivo za viši duševni život, za osvješćenje i moralnu samoniklost mladog čovjeka otrov, smrt. Jedino Crkva pruža ovdje izdašnu pomoć. Dok Crkva u jednu ruku obasjava mladi duh čistim i neoka-

ljanim zrakama objavljene nauke, prikazujući mu božansku istinu o Bogu, o svrsi, o neumrlosti, o vječosti u svoj ozbiljnosti, te nalažući mu vježbanje u kreposti i vršenje kršćanske dužnosti kao uvjet vremenitoga i vjekovitoga spasa; u drugu ga eto ruku primjerom Isusovim i sijaset svetaca dražesno i ljupko sebi privlači, pružajući hranu njegovoj mašti i čuvstvu, budeći u njem zanos za idealima. U Isusu i svecima pokriva se idealnost i realnost, pa tako eto nestaje za mladog čovjeka pogibli, da bi prevršio granice zdrave idealnosti i poezije, te zašao u maglovite sfere sanjarstva i sentimentalnosti. Uza sve to, da njeguje poeziju i čuvstvovanje, što i neodoljivo iziskuje mladenačka narav, on će se ipak, praćen svijetlom neprolaznih istina, te potaknut svetačkim primjerima na ozbiljni rad samousavršivanja, sve više dizati prema svrsi mladenačkog uzgoja: kršćanskoj čelik značajnosti.

Ima i drugih grebena, koji sprečavaju djelo samousavršivanja, a to su: oholost i neposlušnost, pohlepa za udobnošću, sebičnost, samoživost, zavist — sve tužni plodovi istočnog grijeha i ostavština naših praroditelja. U koga je zavladala samo jedna od ovih mana, on će ostati njezin rob, te će njoj žrtvovati svoje sile, a njegov će se idealizam svesti na kult sama sebe, na promicanje osobne koristi. I proti ovim razaračima idealizma i čelik-značajnosti ima samo jedno sredstvo, jedan ustuk: milost Isusova, a čovjeku je pruža sveta Crkva. Samo milost čuvat će ga u prijateljstvu Božjem, samo milost uspostavit će to prijateljstvo, ako ga je izgubio; samo milost ulijeva mu nove snage, da ustraje u borbi proti onim »domaćim neprijateljima«, koji neprestano vrebaju na nj. Prave kršćanske značajeve može uzgojiti samo milost Kristova.

Zato vam toplo preporučam: čitajte i opet čitajte, pa razmišljajte, što pisac u 4. poglavlju knjige »Excelsior« tako istinski i lijepo govori o »znamenitosti i praktičnom značenju veze s Bogom«. Od ove sveze zavisi sve. Nu opet: ovu svezu sklapa i podržaje samo posvećujuća milost. Uz ovu milost i ustrajno sudjelovanje s njom usvojit ćete si sve više i više one divne kreposti, o kojima tako lijepo pisac raspreda u 5., 6., 7. i 8. poglavlju, kreposti, koje udaraju temelje kršćanskom čelik-značaju: srčanost, ljubav k istini i pravednosti, kršćansku mudrost i samozataju, poniznost, čistoću.

Što više budete utvrđeni u ovim krepostima, to će više nestajati u vama maglovitog besplodnog sanjarenja i sentimentalnosti, to će više stupati u pozadinu vaš »ja« i nečastiva mu pratnja, te će vašom pameću ovladati trijeznost zdrave logike, vaše će srce ožariti plamen čistog idealizma, a volja će se vaša oduševiti heroičkom ljubavlju za rad, zavoljet će žrtve za uzvišene ideale vjere i domovine.

Ljubav prema bijednom potištenom radničkom narodu, kojoj je pisac posvetio 9. poglavlje, ova će ljubav sama po sebi nadoći kano najdivniji i najsladi plod duhom Isusovim preporođene mlade hrvatske inteligencije. Što bismo mogli uzvišenije, što idealnije zaželjeti na ovoj zemlji nego — uz kraljevstvo Božje, kraljevstvo kršćanskog demokratizma? Nu tu ne mogu a da vam, mladi prijatelji, i opet ne naglasim, kako vam valja zakone kršćansko demokratske akcije crpsti iz vrela Isusova evanđelja, kako ga tumači katolička Crkva, a ne kako se sviđa na kojem modernom »amateur-kršćaninu«, koji se srami biti katolik. Takav bi se demokratizam naskoro izrodio u demagogizam, koji se u biti ne razlikuje od revo-

lucijonarnog socijalizma. Svete i čiste požrtvovne ljubavi prema puku nema bez božanskog načela Isusove objave, ona je od potonjeg neodjeliva, kao što je sunčani žar neodjeljiv od sunčane zrake. Čisto, neokaljano neka se svijetli na vašem barjaku kršćansko katoličko načelo!

Ja eto u duhu već gledam i pozdravljam prve zrake onog velikog dana, kada će se skršiti u Hrvatskoj sila bezbožnog nadriliberalizma, te će kršćanski pobožni puk zaposjesti kormilarsko mjesto. Neka Providnost Božja pospieši taj dan! Nu i to će opet stajati najvećma samo do vas, mladi prijatelji, do vaše veće ili manje ljubavi prema velikom hrvatskom patniku u seljačkoj haljini »Caritas nescit tarda molimina«. Hoćete li pak, da vam se srce raspali plamenom najčišće ljubavi prema milom kršćanskom puku, a vi pristupite k vrelu presvete Euharistije, one najidealnije demokratske institucije: tuj ćete naći prisutna Onoga, koji je u svojoj neizmjernoj ljubavi ostavio nebo, da »umre za narod svoj i da rasijanu djecu Božju skupi u jedno«. (Iv. 11, 52.)

Ako me ljubite, a Vi primite ovu zlatnu knjigu kao svoj »vade mecum«. Nosite je sveđer u žepu, da se uzmognete u svako vrijeme, u svim prilikama u nje, kao u najboljeg prijatelja popitati za savjet. Blago vama, ako se budete ravnali po njezinoj nauci!

2. Vijenac na oltar Svibanjske Kraljice.

Ruka je Svemoguća posijala u Božjem raju, da cvatu i svijetu kanoti plod donesu vječni život: vjeru, ufanje i ljubav.

To je mistični »trisagium« kršćanskog života, što ga naučitelj naroda, apostol Pavao, ostavi u spomen budućim vjekovima: » A sada ostaje vjera, ufanje i ljubav, ovo troje«. (I. Kor. 13, 13.) Vrijeme zemaljskog putovanja u vječnost valja provoditi u vjeri, nadi i ljubavi. U tome sastoji vrhunaravni kršćanski život, koji ide za neposrednjim gledanjem i uživanjem Boga kao konačnom svrhom. Za ovu nas svrhu usposobljuje vjera, nada i ljubav; jer njima je Bog neposrednim predmetom, pa se zato i zovu »bogoslovne« kreposti.

Ako ikada, a to je pogotovo u naše doba od prijeke potrebe, da upremo oči u ovaj kršćanski trisagium. U njemu nam nebo podaje ustuk protiv triju poglavitih zala, koja truju i ugrožavaju kršćanski život: proti racijonalizmu, pesimizmu, egoizmu. Vjerom treba da svladamo racijonalizam, nadom pesimizam, ljubavlju egoizam.

Racijonalizam se zove vjersko filozofski nazor, koji čovječji razum proglasuje najvišom, neprizivnom spoznajnom instancijom, ne priznajući za istinu drugo nego ono, što se izvodi iz naravskih spoznajnih vrela. Racijonalizam zabacuje sve, što nadvisuje umsku spoznaju.

Prema tome racijonalizam otklanja i vjeru u objavljenu riječ Božju, napose vjeru u misterije. Kršćanska je katolička vjera racijonalizmu nerazložita, jer sadržava nauke, što ih um čovječji ne dokučuje. Ovo je poglaviti prigovor, kojim racijonalizam obrazlaže svoje vjeri oprečno stanovište. Zato treba da se s njime pobliže pozabavimo.

Tvrdnja je racijonalizma neosnovana. Mi nasuprot tvrdimo. Vjeru pa i onu u otajstva, razum ne samo da ne zabacuje kao nerazboritu, što više, razum vjeru iziskuje kao neuklonivi postulat vlastitih zakona mišljenja.

Jedan takov osnovni zakon mišljenja glasi: nema ništa bez dovoljnog uzroka. »Nihil sine causa sufficienti.«

Što je prolazno ili slučajno, ne može imati dovoljnog uzroka u sebi. Stvari, koje sačinjavaju vasionu, jesu prolazne (kontingentne). Zato moramo da vasioni potražimo dovoljan uzrok izvan nje, u nečem neprolaznom. Radi slučajnosti ili prolaznosti vasione dakle zaključuje razum, da opstoji biće kao dovoljan uzrok vasione.

Do toga zaključka nije prvi došao ne znam kojim predrasudama obuzeti »kršćanski« razum, nego razum najbistrijeg mislioca poganskog vijeka — Aristotela. Neprolazni uzrok prolazne vasione, Aristotel označuje kao »Nepomični micatelj« t. j. kao biće, koje od vijeka o sebi bivstvujuć sve drugo izvan sebe miče, ostvaruje.

Za razum stoji neosporivo: jer nešto bivstvuje, mora nešto i od vijeka bivstvovati; jer inače bi se moralo uzeti, da je ono, što bivstvuje, samo sebe stvorilo, prije nego je bivstvovalo. To je apsurd. Nešto vječna mora opstojati. No vječnost je bez početka, dakle neizmjerna, stoga konačnom razumu nedohvatna. Ova je vječnost Bog.

Razum dakle traži bivstvovanje Boga kao vječnoga bića, nedokučljivoga. Bog ili je tajinstven ili nije Bog. Budući da je potonje isključeno, stoji prvo. Bog, kojega bi čovjek mogao svojom pameću doumiti, ne bi bio Bog.

Stoga i vjera u istine, koje nadmašuju spoznajnu moć razuma, nije nerazložita, nego potrebit postulat razuma i njegove logike. Vjera je u misterij racijonalna, a neracijonalan jest racijonalizam, koji ovu vjeru proglasuje nerazložitom. Filozofija zdravog razuma i vjera pružaju prijateljsku ruku jedna drugoj u nerazdruživo savezništvo.

Ako dakle Bog nešto objavi, posvjedočiv svoju objavu nesumnjivim znakovima, to je čovjek dužan objavu Božju usvojit kao istinitu, ma kako sadržavala stvari,

što nadvisuju umsku spoznaju. Netom se ustanovila činjenica objave, nameće se čovjeku dužnost, da vjeruje.

Suvišno je razlagati, kako je Bog svoju objavu posvjedočio znakovima, koji isključuju svaku sumnju o njezinoj vjerodostojnosti. Dosta je ustanoviti, da je prvi racijonalist bio onaj, što ga sv. Pismo zove »ocem laži«. Vrag je istom ucijepio čovjeku otrov sumnje o istinitosti riječi Božje. Nevjerstvo nije postulat razuma, nego plod laži i neposlušnosti. Zato i sv. Pismo riječi »nevjerstvo« i »neposlušnost« upotrebljava često izmjenice.

Neposlušnošću je pao čovjek u nevjerstvo: poslušnošću vraća se k Bogu. Poklon je poslušnosti riječi Božjoj prva prikazala Bl. Dj. Marija, kada joj je objavio Bog po Anđelu upućenje svoga Sina. »Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po riječi tvojoj«. (Luk. 1, 38.)

Ovom je ispoviješću vjere u otajstvo nad otajstvima Bl. Dj. Marija udarila temelj kršćanskom vjerovanju i vrhunaravskom poretku. Marija je početnica vjere; jer je privolom na poziv Božji i osjenjenjem Najvišega rodila Riječ vječnoga Oca. Marija je i učiteljica vjere, jer svojim primjerom prednjači vjekovima, kako valja razum podvrći riječi Božjoj. Zato i slavi sv. Crkva Mariju, da je satrla sve krive nauke i hereze na cijelom svijetu. A njezino neizmjerno dostojanstvo materinstva Božjega pripisuje Crkva vjeri: »Blago tebi, što si vjerovala, jer se ispunilo na tebi, što bijaše rečeno od Boga.«

Po Mariji održa vjera pobjedu nad racijonalizmom, koji se neprestano i na razne načine pretvara u Anđela svijeta, da narode opsjeni i zavara. Vještina se ovog opsjenjivanja u naše doba dotjerala do vrhunca.

Blistave fraze: napredak, sloboda, prosvjeta, evolucijonizam, modernizam, religija ljepote, religija savjesti,

ljubavi, i t. d. — kojima se zavarava naš vijek, — podsjeća nas na apokaliptičnu ženu, koja sjedi na crvenoj zvijeri punoj hulnih imena, sa sedam glava i devet rogova. »I žena bijaše obučena u porfir i skerlet, i nakićena zlatom i dragim kamenjem i biserom na čelu njezinom napisano je ime: tajna, Babilon veliki« . .[1] One fraze, što su drugo no raznolik nakit, kojima se resi mnogoglavi racijonalizam, da zavede narode u bezvjerstvo odmećući ih od Boga.

Tu ne preostaje drugo nego boj. Izmedu svijetla i tame, izmedu Boga i Beliala, vjere i racijonalizma nema zajednice. Za ovaj nas boj usposobljuje i oboružava Bl. Dj. Marija. Sv. Oci Mariju nazivlju »štitom prave vjere« — »scutum otrhodoxae fidei«, a sv. Crkva primjenjuje na Mariju riječi Pjesme nad pjesmama: »Vrat je tvoj nalik na Davidovu tvrđu, koja je uzidana s braništima; o njoj visi tisuću štitova, i svako viteško oružje«.[2] Ovu je tvrđu s braništima, gdje Bezgrješna brani katoličku vjeru, u naše vrijeme Providnost Božja sagradila u Lurdu. Nepredobitna tvrđa! Već pola vijeka juriša racijonalistička znanost, potpomagana od bezvjerske štampe gotovo cijelog svijeta, na lurdsku kulu; ali uzalud. Ušutkana je, nemoćna je. Neoboriva činjenica od stotina i stotina čudesa, istraženih i potvrđenih od prvih liječnika i prirodoslovnih kapaciteta pokazuje modernoj, racijonalizmom zadojenoj, inteligenciji istinitost katoličke vjere u sjajnijem svijetlu, nego to ikad bijaše sve od apostolskog doba. U svijetlu ovih činjenica mi se ponosimo, što smo katolici.

Bezgrešna se u Lurdu pojavila moleći krunicu, a katolička je pobožnost ispod Njezina svetišta sagradila

1 Apok. 17.
2 Gl. 4.

crkvu Presvetog Ružarja. Krunica je ono »viteško oružje«, kojim Marija oboružava svoje vojnike protiv bezvjerskoga racijonalizma. Razmatrajući kršćanska duša otajstva Isusova i Marijina života, koja joj prikazuje krunica, crpe iz njih svijetlo i jakost. Marijina krunica prosvjetljuje i osvješćuje katolike, čini ih razboritim i odvažnim. To i jest, što mi katolici u današnje doba najviše trebamo.

I nije li bila Marijina krunica ono »viteško oružje«, kojim su se naši oci slavodobitno borili »za krst časni i slobodu zlatnu«. Pobjeda Krstova nad polumjesecom pobjeda je poglavito Marijine krunice; to nam svjedoči svaka strana turskih ratova. — Turske je pogibli već davno nestalo. Mnogo veća pogibao prijeti danas »krstu časnome« od bezvjerskog racijonalizma, koji je na žalost i hrvatsku inteligenciju zarazio. U naše dane; gdje se topovima i mačem rješava istočno pitanje, kao da Providnost opet pozivlje Hrvate na obranu »krsta časnog« i jedino spasonosne rimo-katoličke vjere. Bezvjerski se racijonalizam sjedinjuje s bizantinizmom, da zavlada Balkanom. Na nas Hrvate katolike kao da Providnost upravlja poziv, e da nastavimo slavenskim blagovjesnicima povjerenu zadaću. »Slavicas servare gentes Numini« — sve dok: »Errore mersos unicum — Ovile Christi congreget — Factis avitis aemula — Fides virescat pulchrior.«

Ova zadaća savremenog hrvatstva idealizuje žrtve, što ih prinose sinovi Hrvatske. Radi se o najsvetijim našim idealima.

Primite dakle, mili sinovi, iz Marijinih ruku »viteško oružje«, da se utvrdite i nepokolebivo ustrajete u svetoj katoličkoj vjeri! Vjerom, da govorim riječima sv. Pavla,

pobijediše junaci Božji kraljevstva, učiniše pravdu, stekoše obećanja, zatvoriše usta lavovima, ugasiše silu ognjem, utekoše od oštrice mača, ojačaše od nemoći, postaše jaki u bitci, rastjeraše tuđe vojske.[1] Nijedna sila ne može svladati vojnike, koje oživljuje duh Isusove vjere.

Na požunskom saboru g. 1597. dovikuje ban Ivan II. Drašković revniteljima protestantizma, da voli s čitavom svojom kraljevinom razvrći svaku vezu sa svojim saveznicima nego dopustiti, da se u Hrvatsku uvede »duševna i smrtonosna kuga«, a za njegovu domovinu »najsramotnija ljaga«. A kad počeše protestanski propovjednici iz Ugarske da unose novu hereziju i u Hrvatsku, ban će Toma Erdödy g. 1608. opet na požunskom saboru trgnuti mač: »Ovim ćemo mačem istrijebiti tu kugu, ako nam stupi na vrata. Još imamo tri rijeke: Savu, Dravu i Kupu; jednu ćemo dati piti tim novim gostima.«

Držimo se čvrsto Petrove stijene, koja kroz vjekove sve do svršetka svijeta nepokolebivo stoji usred uzburkanog mora ljudskih umovanja i zabluda! Odvažno neka glasi svim protivnicima svetih katoličkih načela, ma od kud nam se nametali, odgovor što ga dade 17. lipnja 1647. protonotar hrvatskog kraljevstva na saboru u Požunu: Hrvatska otklanja »vagam et fluctuautem, liberamque, ut vocant, religionem« (mi bismo rekli: religiju »slobodne misli«), nego hoće da, kao dosele tako i unaprijed; ispovijeda neosporivu rimokatoličku vjeru — »sed potius uni certae Chatholicae Romanae fidei sicut hactenus ita etiam in posterum, inhaerere et semper inhaerere velle.«

Iz kršćanske katoličke vjere niče kao naravni plod kršćanska nada. Vjera nam otvara vrata u nebesa k Bogu

[1] Hebr. 11, 33.

Ocu, koji je poslao svoga Jedinca na zemlju, da spase ljudstvo iz ropstva grijeha i smrti, te ga opet privede u izgubljeni raj. Razmatrajući sv. Pavao ovu ljubav Božju sav ushićen kliče: Ako je Bog s nama, tko će biti proti nama? Ako predade za nas svoga Sina, nije li nama njime darovao sve? (Rim. 8, 31 s.) Čemu se ne smijemo nadati od Boga, koji nas je tako ljubio?

U Kristu je naš spas, naš život i blaženstvo. Stoga nije teško razumjeti, da je u istoj mjeri, kako je u novom vijeku ponestalo vjere, oslabila i kršćanska nada. S nevjerstvom se sve više zamagljuje pogled u vedro, ljupko i nasmijano nebo, a počinje sve dublje zjati ponor beznađa i očaja. Duhovima zavlada nazor o svijetu poznat pod imenom »pesimizma«. Pesimizam je plod bezvjerskog racijonalizma, kao što je kršćanska nada i kršćanski optimizam naravni plod vjere. Bilo bi suvišno dokazivati, da je uistinu moderni pesimizam iznikao iz njive, u koju je prije racijonalizam posijao sjeme bezvjerstva.

Kao glavni predstavnici modernog pesimizma, koji nastojaše pesimizam filozofski obrazložiti, spominju se Schopenhauer i Ed. Hartmann. Njima se pridružuju moderni budhisti, koji presađuju budhističku nauku na evropsko tlo. Pesimistički nazor izbija osobito u modernoj lijepoj knjizi i umjetnosti. Poznata su imena Byron, Ugo Foscolo, Leopardi, Heine. Ruskih pesimističkih beletrista ima legija. Kod Slovenaca prvi je pravcem pesimizma krenuo Stritar. U nas Hrvata glavni je predstavnik pesimzima Kranjčević, koji ima i svoju školu.

Ništa se više ne protivi duhu Kristova Evanđelja, nego pesimistični nazor o svijetu. Gdje se Bog-ljubav objavlja, gdje Sin Božji otvara vrata nebeska, da prognanu djecu Evinu iz doline suza uvede u raj, pred lice

Božje; tamo nema mjesta žalosti, očaju. Apostol pozivlje vjernike: Veselite se, opet vam velim, veselite se! (Fil. 4, 4.) Pa i kad nas svijet proklinje i progoni pravde radi, treba da se veselimo i radujemo, jer je plaća naša velika na nebesima. (Mat. 5, 11.) Apostol je pun utjehe i izobilan radošću uza sve brige, koje mu zadaje apostolsko zvanje. (II. Kor. 7, 4.)

Pesimizam je filozofija crnog »fatuma«, koja rađa klonulošću i očajem. Pesimizam ugušuje svaku inicijativu, slabi i priječi djelatnu energiju, a čovjeka čini svačijim bezvoljnim oruđem. Pesimizam je grobar idealizma.

Idealizma nema bez nade. Jedino nada u nepobjedivu silu ideje, daje duhu krila, kojima se penje u visine, te ga jača, da ustraje u pouzorivanju niže realnosti po slici, koja mu se pokaza na gori. (II. Mojs. 25, 10.) Što su ptici krila, to je idealizmu nada u Boga.

Zašto uvene dandanas mnogi mladi život, prije nego se razvije i rasplodi? Ubija ga slana pesimizma: »ceu turbo nascentes rosas«. Uz vjeru nestane u mladom srcu nade budućeg života, nade »plaće u nebesima«; zato odvraća svoje težnje od neba na zemlju, ne bi li si što ugodnijim učinio kratki boravak na zemlji. »Post mortem nulla voluptas!« Za užitkom, za blaženstvom čezne čovječje srce neodoljivom silom. Srce ne može ostati prazno; ako ga ne puni nada budućeg života, ono će svim silama i sredstvima poraditi oko toga, da si steče i obezbijedi blaženstvo na zemlji.

Zato se i toliko mladih inteligenata, koji su nekoć, za svojih gimnazijskih i sveučilišnih studija, puni zanosa plamtjeli ognjem oduševljenja za domovinu i narod, kasnije iznevjeri idealima svoje mlade dobe, davši se u ja-

am podlih, izdajničkih aspiracija. Utrnula im je zvijezda ršćanske nade! Zato su pokopali svoje ideale, klanjaući se Molohu udobnosti, bogatstva i časti: »Sve ovo ću ti dati, ako padneš te mi se pokloniš.« (Mat. 4, 9.)

Kad ponestane vjere i kršćanske nade, onda se rađaju narodu beznačajni izdajice i svake vrsti podle duše. ato dolje s pesimizmom, smrt modernom budhizmu.

Pred nekoliko godina čuveni njemački biskup Kepper napisao je knjigu s naslovom: »Mehr Freude!« Više veselja! Ovaj poziv pisac upravlja na modernu inteligenciju, u koje je s vjerom nestalo i kršćanske nade. Duševni c horizont moderne Evrope, koji je prije nebeskom vedrinom rastjerao očaj i duhove razvedrivao, sve više zatire tamnim oblacima očajnog pesimizma.

Više veselja! Žalost, očaj prouzrokuju smrt, veli Apostol (II. Kor. 7, 10.) Nad nama bdije oko Oca, koji se brine i za vrapca, a kamo li ne za djecu svoju, koju mu je in otkupio svojom božanskom krvlju. Istina, mi ne shvaćamo sve, što vjerujemo; nemamo još, čemu se nadamo — jer inače bi vjera prestala biti vjerom, nada prestala bi iti nadom — još vrijedi za nas, štono pjeva Crkva u lagdan sv. Pavla: »Velata dum meridiem cernat fides«; li uza sve to vjera je naša jasnija od sunca, nada je naša vedrija od vedrog neba, a mi puni ove vjere i nade odgovorimo podrugačima naših svetih načela i ideala riječima, što ih u doba krvavog progonstva svojim mučiteljima upravi vatreni kršćanski idealist, mučenik Lovrencije: »Mea nox obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt.«

Da se pak predragi u Isusu očuvate od zaraze ružnog pesimizma, te ostanete vjerni uzvišenim idealima, kojima ste se zavjerili, uprite oči u zvijezdu kršćanske

nade — Bl. Dj. Mariju. Marija, kako je početnica i učiteljica kršćanskog vjerovanja, tako je i majka kršćanske nade: »Ego mater sanctae spei«. A nije se zacijelo desilo bez posebne naredbe Božje Providnosti, što se Marija u Lurdu ukazala moleći krunicu, očima uprtim u nebo. Šta bi tražila na zemlji ona, koja je popevši se nad anđeoske zborove, u krilu Oca moćju Duha Svetoga začela Sina Božjega? Zaručnica mišlju i željom boravi kod zaručnika, majka kod sina. Na Mariji se obistinjuju u najpotpunijem smislu riječi sv. Pavla: »Naše je življenje u nebesima«. (Fil. 3, 20.) Mislite na ono, čeznite za onim, što je gore, a ne što je na zemlji. (Kol. 3, 2.)

Marija ustraja u nepokolebivoj nadi, u očekivanju pobjede istine i pravde, za koju se Isus žrtvovao, ustraja crpeći jakost iz vjere sve do Kalvarije, gdje nju, kraljicu mučenika, nalazimo pod križem Sina svoga. U Mariji slave vjera i nada triumf. Vjerom i nadom osvaja Marija nebesa, uspinje se do dostojanstva kraljice neba i zemlje. Na njoj se u potpunom smislu obistinjuje riječi Duha Svetoga: Ustrpljivo vam je čekanje od potrebe, da volju Božju savršivši, primite obećanje.« (Hebr. 10, 36.)

Kao majka kršćanskog ufanja Marija je također majka i čuvarica kršćanskog idealizma. Zato je i od tolike potrebe, da se u atmosferi bezvjerstva uzgojena mladež uteče pod zaštitu »majke svete nade«. Ovu joj zaštitu pruža Marija u svojoj kongregaciji. Marijina se kongregacija u naše vrijeme katoličkoj omladini upravo imperativno nameće kao prijeki postulat, kao ustuk proti otrovnim materijalističkim i pesimističkim naukama, što ih usisava iz savremene knjige. Marijinu kongregaciju smatram najvažnijom točkom našeg organizacijskog programa, točkom, o kojoj po mojem dubokom uvjerenju

u prvom redu zavisi sav naš uspjeh i budućnost Hrvatske. Naša je zastava zastava kršćanskog idealizma. No ne varajmo se: idealizam će naš ostati šuplja fraza, te će se prije ili kasnije izvrći u najrđaviji materijalizam, ako ga ne obasjava zvijezda mora Marija, ako ga ne podržaje i oploduje sinovska ljubav i odanost prema njoj, Majci upućenog Logosa — Ideje. Exempla docent.

Treće glavno zlo našeg vijeka jest egoizam. Egoizam stavlja vlastiti »ja« kao svrhu, za čije postignuće ima da sve drugo služi poput sredstva. Egoizam podređuje sve sebi, sve žrtvuje svojoj koristi. Apostol veli, da je korijen svih zala lakomost — egoizam. (I. Tim. 6. 10.) a egoista nazivlje idolopoklonikom. (Ef. 5, 5.) Egoist kadar je da svuda i svagdje probitak zajednice zapostavi ličnoj koristi, za novac ili slavu pogazi Božja i ljudska prava, izdade domovinu, pa ako ustreba, prodade i Boga. Egoist je okrutnik, koji zatvara srce bijedi. na zlo upotrebljuje u sebične svrhe oskudicu brata, tlači udovice i sirote, uskraćuje zasluženu plaću.

Egoizam se protivi ljubavi. Dok egoizam teži jedino za osobnom korišću, ljubav zapostavlja i žrtvuje sebe probitku zajednice. »Amor est sindiffusivus«. vele teolozi. Ljubav se izlijeva, saopćuje. Ljubav se žrtvuje.

Sv. Ivan, apostol ljubavi, podaje najdublju definiciju ljubavi riječima: »Bog jest ljubav«. (I. Iv. 4. 16.) Bog je sam o sebi apsolutno blaženstvo, komu se ne može ništa dodati. Ako je dakle Bog čovjeka stvorio i otkupio, nije ga ni mogla potaći na to nikoja korist, nego najčišća ljubav. On to čini jedino iz ljubavi, jer je sam Ljubav.

Bog-Ljubav rodi se od Bl. Dj. Marije. Tako postade Marija kao Majka Božja majkom ljubavi. Uz to pruža Marija i svojim životom svijetu uzor ljubavi prema Bogu

i bližnjemu. Za lijepu ljubav veli Duh Sveti: »Ordinavit in me caritatem« — uredio je u meni ljubav. Poredak ljubavi zahtijeva prvo, da ljubimo Gospoda Boga svoga nada sve, svim srcem svojim i svom dušom svojom i svom misli svojom. Marija je ljubila Boga, kao što ga ne može ni iz daleka ljubiti nijedan drugi stvor Božji. Njezino srce i duša boravi neodjeljivo kod Boga, onamo upravlja sve misli i želje, jedino joj je ljubav Božja poticajem za sve, što radi i podnosi. Red ljubavi zahtjeva, da radi Boga sjetilnost podređujemo duhu, da u svemu slijedimo sud razuma i savjesti. Sveta je ljubav djevičanska. A da takva ljubav bijaše ljubav Djevice djevica, zaručnice Duha Svetoga i Majke Onoga, koji se od Oca rađa »u sjaju svetosti« — ne može se drukčije ni pomisliti. Red ljubavi napokon zahtijeva, da se čovjek dade u službu Božje slave i spasa bližnjega; jer stvorenju svrha jest Bog; niti je zajednica radi pojedinca, nego pojedinac radi zajednice. To je i smisao Isusovih riječi, koji govoreći o ljubavi prema Bogu i prema bližnjemu veli: »O ovim dvjema zapovijedima ovisi sav zakon i proroci«. (Mat. 22.)

Sva svojstva međutim, koja rese uređenu ljubav, sve dužnosti, što ih treba ljubav da vrši, pretpostavljaju jedan uslov: odricanje, žrtvu. Žrtva je suština djelatne ljubavi. Sv. Apostol govoreći o ljubavi Isukrsta prema Crkvi, ističe, kako je sebe predao za nju. (Ef. 5, 25.) U ovoj žrtvi nasljedova Isukrsta majka ljubavi Marija. Ta što i bijaše cijeli njezin život nego svеđerna žrtva, što je ona prinese, udružena sa Sinom za spas ljudstva? Otkako joj u hramu pravedni Simeon proreče, da će joj probosti dušu mač, slijedi ona neustrašivo Isusa sve do Kalvarije, gdje dijeli s Njime muku i smrt za spas čovječanstva.

Mi živimo u vijeku egoizma. To je vijek, o kome proreče Isus: »I ustat će mnogi lažni proroci i prevarit će mnoge. I jedan će drugoga izdati i jedan će na drugog omraziti. I što će se bezakonje umnožiti, ohladnjet će ljubav u mnogima. (Mat. 24.) Što možemo drugo i očekivati od vijeka, koji se je odvratio od sunca Istine i Ljubavi? Od vijeka, u kojem kroji pravicu fizička sila, sretno uspjela činjenica, od vijeka »neposredovanja«, vijeka, koji se kune na evanđelje »borbe za opstanak«, komu je kodeks »pravo jačega«, vijeka nitzscheanizma.

Tko će nas spasti od ovoga vijeka zla? Idimo k Majci lijepe ljubavi! Koje će sunce ogrijati djecu, ako ne sunce majčino? Tko će djecu opet sklonuti na ljubav Oca i braće, tko oduševiti za sve, što je uzvišeno i plemenito, ako ne ona, u čijem se djevičanskom krilu nebo sa zemljom poljubi i izmiri?

Suština djelatne ljubavi sastoji u odricanju i žrtvi. Vijek naš ne pozna žrtve. »Svi traže, što je njihovo« (Fil. 2, 21.) Toliko se danas govori o narodu i domovini, o narodnim idealima i dužnostima i t. d., i to je sve: ostaje se pri frazi. Ljubavi, djelatne ljubavi nema, a ova se ne dade pomisliti bez žrtve.

Hoćemo li da nam sveta katolička i hrvatska stvar ne propadne, onda moramo da ozbiljno prionemo uz posao. Tu treba sjekirom na korijen. Iščupati i satrti valja egoizam. U tu nam svrhu služi samo jedno sredstvo: odricanje, žrtva. Žrtva ova mora biti žrtva paljenica t. j. odreći se valja nesamo onoga, što svijet nuđa, što godi pohlepi, očiju i sjetila; bogatstva, novca, udobnosti, naslova, visokih unosnih karijera; nego i onoga, što jesmo: svoje volje, svog suda i omiljelih nazora. Ovo potonje

upravo jest, u čemu sastoji jezgra žrtve čovjeka kao razumnog bića.

Žrtva vlastite volje i razuma! Mnogima je to — »sermo durus«. Teško se je odvažiti na ovu žrtvu. Ali u službi je to dobre stvari od prijeke potrebe, jer bez ove žrtve nema jedinstva i sloge, a to su opet neotklonjivi uvjeti za uspješan rad i konačnu pobjedu.

Ima često među katoličkim pobornicima i takovih, koji rade dan i noć, koji u naporu za dobru stvar troše duševne i tjelesne sile, podnose ogovaranje, klevete, progonstvo, žrtvuju novac, trpe glad i nestašicu; a ipak tvrdokorno ustraju kod svojih nazora. Ne govorim o nazorima, koji se odnose na načelna pitanja, jer u ovima jesu i moraju biti svi katolici jednodušni; nego o nazorima, koji se tiču taktike, ili primjene katoličkih načela na sadanje prilike javnog života. Pa ako ne prodru sa svojim nazorom, oni su u stanju ostaviti redove katoličkih vojnika povukavši se u privatni život: Ili neka vrijedi moja ili ja odstupam!

Lijepo, zaista! To su žrtve na oltar katoličkih ideala! Uz ovakav li će se jogunluk uzdržati disciplina, učvrstiti katolička vojska?! Onda zaista ne preostaje drugo, nego proglasiti diktatorstvo za vladavinu katoličke zajednice!

Daleko neka su jogunice od naše organizacije! Jogunice ruše disciplinu, paralizuju katoličku akciju, cjepkaju braću. Organizacija na polju javnoga života sačinjava skupinu jednakopravnih članova, koji određuju pravac njezinom radu. Tu nema mjesta diktatorstvu. Kakav će se način postupanja, koja će se sredstva, koja taktika upotrijebiti u pojedinim slučajevima: to ne stoji do pojedinca, nego do većine članova, koji očituju svoju volju ili

neposredno na glavnoj skupštini, ili posredno u upravnom vijeću po svojim slobodno izabranim pouzdanicima. Ovoj većini treba da se pokori pojedinac, ma kako se sam sebi činio mudar. Kakav bi to metež nastao, kada bi iza kako je većina državnog vijeća zaključila jedan zakon, pojedinac istupio proti većini namećući nasilno svoju volju! »Svako kraljevstvo razdijeljeno u sebi, opustjet će, i svaki grad ili dom razdijeljen u sebi, propast će«. (Mat. 12, 25.) Hoćemo li da izgradimo hrvatskom narodu nešto stalno, vjekovito: onda ne zaboravimo, da je najljuća rak-rana na tijelu hrvatstva dosada bila nesloga, strančarstvo. Dosta toga! Lađa nam tone. Jedinstvo i slogu valja uz na koju cijenu uzdržati u našem taboru. Tu valja da rušiteljima jedinstva i sloge zagrmimo sa sv. Pavlom: Maran atha! Anathena!

Prinesimo dakle na oltar svete katoličke i hrvatske stvari žrtvu paljenicu vlastitog suda i volje! U oganj s tvrdoglavošću! Jogunice treba bezuvjetno upreći u jaram discipline; to je zakon od koga nema oprosta ni za koga. Ugledajmo se u našeg vrhovnog vojvodu Isusa. »Ne moja volja, nego tvoja neka bude«, tako se on moli Ocu. »Ostavši poslušan do smrti, do smrti na križu«, (Fil. 2, 8.) održi Isus pobjedu nad grijehom — smrću.

Mnogi dandanas slabo cijene pasivnu krepost, kao da sav uspjeh katoličke akcije ovisi jedino o aktivnom čimbeniku. To je velika zabluda. Bog, istina, hoće da ne stojimo prekrštenih ruku, nego da neumorno radimo; ali nemojmo misliti, kao da je naš rad Bogu neiskazano potreban. Bog je bez nas stvorio nebo i zemlju, on i od kamenja podiže djecu Božju. Što i koristi graditi bez temelja? No temelj stalnosti i vjekovitosti čovječjeg djela stoji u pasivnoj kreposti. Ova i jest, koju traži Bog od nas

prije svega. A jezgru pasivne kreposti sačinjava odricanje samozataja.

Gledajući u duhu prorok - pjesnik Starog Zavjeta veliko djelo Otkupljenja, navodi Isusa, kako upravlja Bogu Ocu molitvu: »Žrtve i darova ne ćeš; ti si mi uši usavršio . . . Potom rekoh: Evo idem — Na čelu knjige pisano je o meni, da činim volju Tvoju. Bože moj, hoću, a zakon je Tvoj meni u srcu«. (Ps. 39.) — Povedimo se za njegovim primjerom!

»Sada dakle, o sinovi, revnujte za zakon Božji, i žrtvujte svoj život za zavjet svojih otaca, i sjetite se djela svojih starijih, što ih činiše u svoje doba, a steći ćete veliku slavu i vjekovito ime«. (I. Mak. 2, 50s.)

Ove riječi, kojima se umirući Matatija oprostio od svojih sinova, upravljam i ja vama, premili i predragi sinovi. Ta one kazuju sve što sam imao da Vam na srce stavim. Za zakon su Evanđelja vaši oci revnovali i žrtvovali se. Na to ih je poticala i junačila vjera, podržavalo ih ufanje, užigala ih ljubav.

To troje ostaje i vama potomcima hrvatskih junaka. Vjera, ufanje i ljubav. To je znak, u kojem pobjeđuju pobornici Božje pravde. Da pak ustrajete u boju pod ovim znakom, idite u školu početnici i učiteljici vjere, majci sv. ufanja i lijepe ljubavi: K Mariji!

Vi se sada nalazite u najkritičnijoj dobi čovječjeg života, koja odlučuje o vremenitom i vjekovitom udesu Vašem. U vama se počinju buditi strasti, raspaljivati se plamen požude, dok u razumu sve više nestaje samostalnog mišljenja i prosuđivanja. Mlado će se stablo nagnuti ili na lijevo ili na desno; tako će ostati kroz život i u vječnosti.

Blago mladomu čovjeku, koji se uteče pod zaštitu Marijinu. Ona ne će dopustiti, da njezino dijete živi u ropstvu grijeha i grdne požude, da se, zaboravivši na dostojanstvo Sina Božjega, dade u službu krutog gospodara, da mu pase svinje. O koliko mladih ljudi danas umire od gladi u tuđoj zemlji, jer su ostavili kuću svoje majke! Mnogi bi i htjeli natrag, ali ih kruti gospodar drži prikovane. Ne preostaje im drugo nego — očaj.

Čujte poziv, što vam ga upravlja Majka svete nade i lijepe ljubavi:

Nunc ergo, filii audite me:
Beati, qui custodiunt vias meas.
Audite disciplinam, et estote sapientes,
et nolite abicere eam.
Beatus homo, qui audit me,
et qui vigilat ad fores meas quotidie,
et observat ad postes ostii mei.
Qui me invenerit, inveniet vitam,
et hauriet salutem a Domino. — (Prov. 8.)

A u ovom mjesecu okupljajate se oko oltara svibanjske kraljice, kitite ga svježim cvijećem iz proljetnog vrta svoje mlade dobe. Nema štovatelja, čija bi je blizina više obradovala, čiji bi joj poklon i molitva više ugodili, nego što joj ih prinose katolički akademnik i đak. Neka diljem Hrvatske posvuda, gdje se slavi svibanjska Kraljica, odjekuje iz ustiju i srca katoličke hrvatske mladeži Njoj, čuvarici naših ideala: »Zdravo Kraljice, majko milosrđa, živote, slasti i ufanje naše, zdravo!«

(Ratna knjiga Luči 1914/15.)

3. Naša duhovna organizacija.

1. Ovaj ću vam put, mladi prijatelji, progovoriti o stvari, koja mi je već dugo na srcu. Dandanas se sve organizuje, samo se pri tom nešto zaboravlja: organizacijoni se rad ne proteže na ono, što označuje sv. Pismo kao »jedno potrebno«. To jedno potrebno jest: spasti dušu, utvrditi kraljevstvo Božje i pravdu njegovu u samom sebi, da se uzmogne širiti i među druge. Taj se cilj postizava duhovnom organizacijom.

2. Što je organizacija? O tom je pitanju već raspravljala »Hrv. Straža«. (g. 1904. str. 58s.) Organizacija uzevši je subjektivno, jest radnja, kojom se nešto uredi nalik na organizam. Objektivno pak razumijeva se pod organizacijom ono, što se organizacijonim radom stvara. Organizacija nosi obilježje organizma, a to sastoji u principu jedinstvenosti, kojim se dijelovi jedne cjeline upravljaju na zajedničku svrhu. Princip je jedinstvenosti organizmu unutrašnji. Time se organizam ili organičko biće razlikuje od stroja, komu određenje na izvjesnu svrhu pridolazi izvana. Tu razliku označuje zgodno naš jezik riječima »ustroj« i »stroj«. Takav organizam jest životinjsko tijelo, kom je jedinstveni princip životinjska (razumna ili nerazumna) duša.

Slično kao prirodni organizam provodi se i organizacija razumnih bića. Nerazumna se naime bića ne daju organizovati, jer nijesu sposobna usvojiti organizatorni princip jedinstvenosti u svrhu teženja za zajedničkim ciljem; tomu su principu pristupačna tek razumna bića.

Narav se organizacije određuje svrhom, za koje se polučenje pojedinci sakupljaju u organizacijonu zajednicu.

Prema tome ima raznovrsnih organizacija: kulturnih, socijalnih, gospodarskih, trgovačkih i t. d.

Tako ima i duhovna organizacija, to jest organizacija, koja se tiče duha, koja ide za tim, da se poluče duhovni ciljevi. O ovoj mi govorimo.

3. Prije svega treba tačnije odrediti značenje riječi: duh, duhovno. Duh je jednostavna supstancija s umom i slobodnom voljom kao prirođenim silama. I u čovjeka ima duh kao bitno sastavni dio naravi čovječje; a taj se duh naziva »dušom«, ukoliko je određen da se spoji s tijelom u jednu narav kao njegov ostvarajući i oživljujući princip.

Raspravljajući o duhovnoj organizaciji uzimamo riječ »duh«, »duhovno« u drugom značenju, u onom, kako ga izlaže sv. Pavao Korinćanima: »Mi pak ne primismo duha ovog svijeta, nego duha, koji je iz Boga, e znademo, čime smo od Boga darovani«. (I. Kor 2, 12.) O tom duhu i podrijetlu njegovu veli Isus, da ne može nitko ući u kraljevstvo Božje, ako se ne preporodi vodom i Duhom Svetim: jer što je rođeno od tijela, tijelo je; a što je rođeno od duha duh je. (Iv. 3, 5 s.)

Ne kao da čovjek, kada se preporodi milošću Duha Svetoga, uz dušu, koju ima od naravi, dobije drugi, novi duh, nego preporodna milost Duha Svetoga daje duši čovječjoj ovo počelo, počelo svrhunaravskog božanskog života. U tom smislu preporođenu, a na svrhunaravski život uzvišenu dušu naziva Apostol »duhom«; tako preporođena duša valja da živi duhovnim životom, koji njegovati, usavršivati jest svrha duhovne organizacije.

4. Duhovni život crpe duša iz Isusa. On je čokot, mi smo loza na njemu, samo ako ostanemo u životnoj zajednici s njim, rađamo rod. (Iv. 15.) Stoga i Apostol za

duhovnog čovjeka veli, da ima »sensum Christi«: on misli i osjeća duhom Kristovim. Isus je glava, duša, koja oživljuje uda i pokreće cijelim tijelom, sve upravljajući k — Ocu.

Nada sve su uzvišeni zadaci duhovne organizacije. Radi se o tome, da se duhom Isusovim osvijestimo kao druga uda tajinstvenog tijela Njegova, iz toga se osviješćenja rađa katolička samosvijest i ponos; radi se o tome, da se očuvamo u posvećujućoj milosti Božjoj, da podržavamo životnu vezu i prijateljski saobraćaj s Presvetim Trojstvom prinoseći Gospodu prinos dobrih djela, Njemu na slavu, braći na spas; da se krijepimo i međusobno bodrimo za bojeve Gospodnje . . . Time se obezbjeđuju uslovi onog jedinstva, u kome katolička zajednica postizava vršak savršenstva (Iv. 17, 23.), gdje je Bog sve u svima (I. Kor. 15, 28.), onog zajedništva čovječanstva s božanstvom, kome je udaren osnov Utjelovljenjem Riječi.

5. Najopćenitija duhovna organizacija jest katolička Crkva. Ona obuhvata sve članove kraljevstva Božjega na zemlji. Nju vodi i oživljuje Duh Sveti, u nje se nalazi sve blago istine i milosti, što ga Sin Božji s neba donio na zemlju. Zato katolici ne trebaju samo po sebi drugo, nego da prožeti duhom Crkve živu i rade, kako ih Crkva naučava i upućuje, služeći se svrhunaravnim sredstvima, što ih pruža Crkva u obilju.

No uz opću organizaciju, Crkvu, postoje i druge duhovne organizacije užeg, djelomičnog djelokruga, koje sukladno s Crkvom i zavisno od nje promiču pojedinačke, sveopćoj svrsi podređene ciljeve. Ljudske se prilike neprestano mijenjaju, a s novim se, preinačenim prilikama nameću i nove potrebe, kojima valja udovoljiti, te prema

tome udesiti duhovni rad. Obazirati se valja i na raznu ljudsku ćud i druge individualne osebujnosti. Nije svaka organizacija za sve. Organizacijoni se rad razgranjuje prema dobi, spolu, staležu, sklonostima i nagnućima.

I tako eto niču na crkvenom tlu raznolične duhovne organizacije: bratovštine i drugo, pobožna udruženja, crkveni redovi, kongregacije, kojima se religijski život svestrano razvija i razgranjuje. Ta šarovita bujnost podaje katoličkoj Crkvi neki svrhunaravni sjaj i ljepotu, kojom se ispred drugih religija ističe i svjedoči pred svijetom, da je zaručnica Božanskog Kralja, o kojoj pjeva proročkim duhom nadahnuti Pjesnik Staroga Zavjeta: »S desne Ti strane stoji Kraljica bujno ukrašena . . . u haljini iskićenoj zlatom«. (Ps. 44.)

6. No valja nažalost konstatovati, da se u duhovne organizacije danas skupljaju gotovo isključivo vjernici iz nižih slojeva, dok onaj stalež, koji je od Providnosti izabran, da širokim narodnim masama primjerom i naukom prednjači putom do vjekovite i vremenite sreće, na pobožna udruženja nekako krivo i pun predrasuda pogledava te im uz rijetke iznimke ostaje tuđ. Nehaj za duhovni život, kako se njeguje u crkvenim bratovštinama, u lajičke je inteligencije danas općenit, a baš to je krivo, da katolička vojska dobiva odatle tako malo kontigenta, i da naš lajikat općenito uzevši nema ni smisla za uzvišene zadatke, koje mu je namijenila Providnost, a kamoli da bi bio sposoban i spreman prionuti uz njihovo vršenje.

O tim zadacima sada pobliže da raspravljam.

7. U vojsci je Isusovoj obrazovani lajikat u svako doba zapremao odlično mjesto. Crkvena je povijest puna zlatnih stranica o tome, kako je obrazovani katolički stalež

pored svećenstva vršio svoju misiju »na sazidanje tijela Kristova«. (Ef. 4, 12.)

U naše se pak vrijeme još življe osjeća važnost i potreba suradništva lajika sa svećenstvom za katoličku stvar. Istina svećenik je po svome zvanju vojnik Kristov, čuvar Siona. No poslovi se svećeničkog zvanja množe od dana u dan, jer ne samo da se nutarnji vjerski život u stadu Kristovu sve intenzivnije razvija i razgranjuje, te prema tome raste i teret dušobrižničkih poslova, nego moderne prilike traže svećenikov rad i izvan crkve. S najvišeg se mjesta danas dovikuje: Van iz sakristije! Van na pozoricu javnog života! Tu se danas bije boj oko najviših probiti ljudskih, probiti ne samo političkih, socijalnih i kulturnih, nego i onih etičke i religijozne naravi. Tu se na koncu odlučuje: hoće li narodima vladati Isus ili suparnik Njegov. Tako se eto uslijed razvoja i pod utjecajem modernih prilika nametnula katolička akcija, kojoj nije bilo pred šezdeset-sedamdeset godina za političkog apsolutizma i cezaropapizma ni traga. Kako bi se toj akciji mogao oteti katolički svećenik, vođa i naučitelj izabranog stada Božjega?

Uz to valja konstatovati činjenicu, da su zvanja za svećenički stalež sve rjeđa, pa kako nema dosta naraštaja, redovi se svećenstva sve više stežu. Tako i svećenstvo sve bolje uviđa, da ne može odgovarati zahtjevima, što ih na nj stavljaju savremene prilike za obranu katoličke stvari.

8. U toj se nuždi katoličko svećenstvo ogledava za saveznicima. Takav saveznik svećenstva u obrani svete katoličke stvari jest katolički obrazovani lajikat. Taj valja da priskoči svećenstvu u pomoć, preuzevši razne uloge katoličke akcije. Otkako postoji katolička Crkva, nikad

se nije možda tako živo osjećala potreba suradništva katoličkog lajikata obrazovanih staleža sa svećenstvom kao upravo danas. Mnogi krajevi na polju katoličke akcije morat će da ostanu neobrađeni, ne pruži li lajik svećeniku ruku pomoćnicu. Imade drugih grana javne djelatnosti katoličke, koje istina može svećenik samo po sebi obrađivati, no za koje ima ipak obrazovani lajik više spreme i spretnosti, budući da se on lakše snalazi u svijetu, te su izvjesni krugovi ljudske zajednice pristupačniji njemu nego svećeniku.

9. Velebna je, divna zadaća, koju treba da katolički obrazovani lajikat u naše vrijeme vrši u službi katoličke stvari. Radikalno zlo našeg vijeka sastoji se u svestranom raskršćanjenju javnog života i gotovo svih grana javne djelatnosti. Uza sve nastojanje, ne bi li javnost dobila kršćansko lice, te čovječanstvo opet osvojila za Boga i Krista, Crkva ipak ne će postići željenoga uspjeha, sve dok joj u ovom nastojanju ne pruži ruku pomoćnicu katolička inteligencija, koja, živući među svijetom i zapremajući u javnom životu razna uplivna mjesta, izravno utječe na preobraženje i upravljanje javnih prilika.

Radi se danas o tome, da se uspostavi sveza i prijateljski odnošaji između Crkve i države, da se u sklad dovedu vjera i razum, dogma i znanost, sloboda i Crkvi dužna poslušnost, moderni napredak i vjersko-načelni konservatizam katoličke nauke i filozofije.

Riječju — treba da se premosti jaz, koji zijeva između Crkvi odanih narodnih slojeva, te vjeri i Crkvi otuđene moderne inteligencije. Kako svećenstvo s crkvene strane tome mostu utvrđuje temelje, tako i katolički lajikat stojeći na tlu Crkvi neposlušnog svijeta treba, da ide sa svoje strane ususret crkvenim graditeljima, dok se s

obadvije strane most ne dogradi, te si Augustin i Plato, Toma i Aristotel pruže ruke u savez. Katolički obrazovani lajikat zapada zadaća, da Krista i njegovo Evanđelje opet uvede u znanost i umjetnost, u javni moral i nastavu, u parlamenat i zakonodavstvo, u državnu upravu, politiku i međunarodne odnošaje — otkuda ga je istjerao nacijonalizam. Do toga, kako se vrši ta zadaća stoji i riješenje vitalnog pitanja za nas: hoćemo li Evropi spasiti kršćansku kulturu i hegemoniju nad ostalim svijetom, ili ćemo se povratiti u pogansko varvarstvo?

10. No katolički lajik ne smije smetnuti s uma, da se ta zadaća vrši tek neprestanim bojem. Život je boj, a pogotovu vrijedi to za život u službi Kristove stvari. Tu valja vragu silom oteti plijen Kristove ostavštine, i s mačem u ruci čuvati ga od njegovih navala. No vojnički se duh, duh hrabrosti, pregaranja i požrtvovonosti čuva i jača vježbanjem. Bez vježbanja će se vojnik doskora zalijeniti, duh će junaštva u njem zamrijeti.

To vježbanje nalaže Isus svojim sljedbenicima riječima: »Tko hoće da ide za mnom, neka se odrekne sebe i uzme križ svoj svaki dan i ide za mnom«. (Luk. 9, 23.) Isus se borio i vraga pobijedio odricanjem, samozatajom noseći križ na Kalvariju, umirući na križu. I Njegova vojnika vodi do pobjede put odricanja i križa. A to je put duhovnog života i kršćanske askeze.

11. Radikalna sila, koja preobrazuje lice zemlji, koja povijesti određuje razvojne pravce i stvara nove epohe, te u zadnjoj instanciji odlučuje o udesu naroda, nije sila ognja i gvožđa, to je sila duševne, moralne naravi, volja, srce! Da je Aleksandar Veliki znao obuzdati svoju ćud, svijet bi bio zacijelo dobio drugo lice. Car Fridrik II. mogao je povijest srednjega vijeka svratiti u drugu kolote-

činu, da mu je bila pamet i srce na pravom mjestu. U Engleskoj ne bi bilo jamačno došlo do odmetništva od katoličke Crkve, da se Henrik VIII. nije dao zarobiti putenom strasti. Napoleon I. bio bi i sebi i Francuskoj obezbijedio trajniju slavu, a Evropu očuvao od tolikog krvoprolića, da nije zapao u ropstvo nezasitnog slavohleplja. Isto se može razmjerno ustvrditi o tolikim i tolikim narodnim prvacima i vođama javne akcije na političkom, prosvjetnom i socijalnom polju.

Sve se konačno i vrhovno, svodi na alternativu: ili će čovjekom nadvladati krepost Božja ili egoistična pohlepa, zarobivši s razumom i volju u nečiste svoje svrhe. Proti tom moralnom zlu nema ustuka do onoga, što ga Kristovim vojnicima propisuje Apostol riječima: »virtute corroboravi per Spiritum in interiorem hominem« —utvrditi se, ojačati Duhom Kristovim za unutarnjeg čovjeka (Ef. 3, 16.), tako da staroga čovjeka, čovjeka grijeha i pohlepe, nadjača novi čovjek, čovjek milosti i božanske kreposti, zasužnjivši duševne i tjelesne sile u službu Božju. To se postizava jedino duhovnim životom, koji se njeguje u duhovnoj organizaciji.

Duhovno je vježbanje i kršćanska askeza za Kristova vojnika životni elemenat; zato mu to mora biti svagdanjim kruhom, koji podržaje premoć duha nad materijom, ljubavi nad egoizmom.

12. Vojniče Kristov! Vježbaj se dakle, vježbaj duhovno! Mnogi imaju o duhovnom životu i o askezi krive pojmove. Askezu smatraju za nešto zastarjelo, što je tobože odgovaralo tmurnoj atmosferi srednjeg vijeka, a s modernim vedrim poimanjem o životu ona da se ne može dovesti u sklad. Pasivne kreposti stoje tobože u opreci s težnjama slobodnog i naprednog vijeka, koji teži za ne-

obuzdanim svestranim razvojem i aktiviranjem latentnih prirodnih sila. Tu ima mjesta samo aktivnoj kreposti; askezom neka se bave svećenici i — trećoreci!

Tomu nije tako. Svakom kršćaninu, bio on redovnik, svećenik ili svjetovnjak, askeza je od prijeke potrebe, hoće li — a to je dužan — rasti u savršenstvu i usposobiti se za bojeve Gospodnje.

Opominjujući Isus, kako valja uzeti križ i za Njim poći, upravi on svoje riječi ne samo užim učenicima svojim, nego — kako Evanđelje izrijekom ističe — svima. A da to na osobiti način vrijedi i za savremenog katoličkog inteligenta, za to ima, kako već izložih, sva sila razloga, kojima ne može nipošto izmaći onaj, tko ima ozbiljnu volju vojevati u redovima Kristove vojeske.

13. Oprostite, ako se nanovo dotaknem stare materije. O askezi i potrebi pasivne kreposti već vam govorih zadnji put. Kad je sv. Ivan apostol ostario, ne znadijaše učenicima dati druge opomene nego: »Sinci moji, ljubite se među sobom!« — tako da im je stvar napokon dosadila, pa ga upitaše, zašto im uvijek opetuje isto. A on će im ovako: »To je zapovijed Gospodinova; i ako samo to činite, dosta je«. I ja znam, što ponajviše trebate, pa ako od mene opetovno čujete propovijed o askezi, nemojte mi zamjeriti. Ako samo to činite, dosta je, sve će drugo doći samo sobom. Ta upravo u vježbanju dohovnog života i askeze sastoji se ona Mudrost, za koju svjedoči Mudrac Starog Zavjeta: »Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius, et laetatus sum in his omnibus,quoniam antecedebat me ista sapienta, et ignorabam quoniam horum omnium mater est«. (Sap. 7.) Zato je Mudrac i toliko čeznuo za njom, te ju je zavolio više od svega blaga ovog svijeta, i slave

i bogatstva, jer sve je zlato i srebro prema njoj — kao blato.

14. Nakon svega, što razložih, nameće se pitanje: kako ćemo prema savremenim potrebama konkretno udesiti svoju duhovnu organizaciju, da se u njoj uzgoji i učvrsti naša katolička inteligencija i njezin naraštaj?

Na to nas upućuje sama povijest Otkupljenja. Što je djelo Otkupljenja drugo, nego sveopća organizacijona akcija, što ju je za spas ljudstva pokrenuo Bog sam?

U organizacijonoj se akciji Otkupljenja nalaze nerazdruživo spojena dva imena. Marija i Isus. Prva svijetu poput zore, što navješta porod sunca, osvanu Marija Bezgriješno Začeta, da pripravi Bogu ugodno tlo. Iza nje side na zemlju Isus. — Taj se slijed javlja kroz vjekove kod duhovnog preporoda kao pojedinca tako i naroda: Marija — Isus, po Mariji k Isusu!

Uzmimo katolički preporodni pokret novog doba. On se započinje pred šezdeset godina dogmatičkim proglašenjem Bezgrješnog Začeća po Piju IX. g. 1854. Iza toga svečanog čina slijedi odziv neba: ukazanje Bezgrješne u Lurdu. Sjeme padne na plodno tlo. Nevjerojatno je, kako se bujno, svestrano razmahala pobožnost prema Djevici Mariji. Katolici se poput djece, koja traže sklonište u majčinu krilu, utekoše pod zaštitu Bezgrješne.

Pobožnost prema Mariji uspirit će doskora pobožnost i ljubav prema Božanskom Sinu Njezinu. Iza doba Marijina slijedi doba Isusovo, koje se označuje kao doba Srca Isusova i Presvete Euharistije. Pio IX. bijaše papa Bezgrješne, Pio X. papa Euharistije. — Time se rješava i pitanje o udešenju duhovne organizacije.

15. Katolički inteligenat, koji ima ozbiljnu volju prionuti uz vježbanje u duhovnom životu, prije svega treba da

ide u školu k Mariji. Ta je škola neka vrsta priprave, namijenjena početnicima, mladem naraštaju katoličke inteligencije. Tu školu otvara Marija mladeži u raznim bratovštinama i udrugama. Za dačku mladež pokazuje se kao najprikladnija Marijina kongregacija.

I tom se predmetu vraćam po treći put. Oprostite! Apostol Pavao dopušta Timoteju, da propovijeda riječ Božju nesamo u pravo vrijeme, nego i u nevrijeme — importune — makar to bilo komu nepoćudno ili dosadno. A ja znam, da tu opet pogađam u živac. Nije u nas sve tako, kako bi trebalo da bude. Nekoji su tek imenom naši, prije ili kasnije ostavit će naše redove . . . Ima ih, koji se već i odmetuše . . . Svega toga ne bi bilo, kad bi svi išli u školu Marijinu . . .

Ja sve jasnije vidim, da će se morati tu radikalnije postupati. Tko nije sin Marijin, ne će biti ni vojnik Kristov. Da tko postane profesorom, liječnikom, odvjetnikom, nije dosta da svrši više škole, nego treba da je prošao, i to još prije, također i niže.

16. Jedno je poglavito, što čini za novaka Kristove vojske danas školu Marijinu neophodno potrebitom. Mi živimo u doba materijalizma. Svakome je jasno, što znači materijalistička nauka u primjeni na život. Šesta zapovijed. Upravo se užasno čuje i čovjek strepi od straha, kad čita, što sve ustanovljuje statistika. Pakao sustavno ide za tim, da mladeži već na srednjim učilištima otme najljepši ures mladenačke dobe, te je duševno i fizički upropasti . . .

»O quam pulchra est casta generatio!« kliče sv. Pisac. Nebrojne žrtve nečastivi hvata u svoje lukavo razapete mreže, mladi pak čovjek, koji se zapleo, izgubljen je za katoličku vojsku. Tko će ga očuvati od rafinovanih napasti i zasjeda, ako ne Ona — Sveta Djeva Djevica?

Da ne duljim: Marijina škola važno je poglavlje u programu duhovne organizacije.

17. Prelazimo na drugo poglavlje. — Rekrut će doskora dorasti do zrelog vojnika, pa će morati na frontu, a tu stvar izgleda kud i kamo drugačije. Tu se treba s neprijateljem ogledati okom u oko, tu treba, kako veli sv. Pismo, podnositi »tegobu dnevnu i žegu««. (Mat. 20, 12.) Vojnik na fronti, što ga majka u mlado doba hranila mlijekom svojih grudi, treba jake tvrde hrane. (Hebr. 5.) Takovu mu hranu pruža Isus — u križu i Euharistiji. Vojnik na fronti prelazi iz škole Marijine u školu Sina Njezina Isusa. Ne kao da ostavlja Majku, nego on s Njome polazi za Kristom — na Kalvariju, pod križ.

Drugom riječju, za katoličke inteligente, koji su prešli preko praga akademijskog u život, treba da se ustroji posebna duhovna organizacija, kako je iziskuju savremene prilike. A to su prilike nove, dosad nepoznate, jer su se zametnule utjecajem čimbenika, koji su dosad malo ili ništa uplivisali na kulturni život naroda. Načelne se skrajnosti danas zaoštruju, radikalizam Bogu protivnih vlasti sve dublje prodire i širi se, posvuda sile svoje okupljajući i organizujući. Ta pojava zove prema onoj: abyssus abyssum invocat — i katoličke sile na okup. Skrajnje je vrijeme, da se katolici, napose katolički inteligenti, u posebnu duhovnu organizaciju okupe, gdje će se sustavno vježbati i utvrdivati u katoličkom radikalizmu, radikalizmu ne samo načelnom, nego i praktičnom t. j. u radikalizmu svetosti i kršćanske kreposti; jer tko nije praktičan radikalac, on će se prije ili kasnije iznevjeriti načelnome radikalizmu.

18. No vrelo nesavladiva radikalizma svetosti i istine nalazi se u Isusu. Iz tog vrela — »de fontibus Salvatoris« — treba dandanas da katolici crpu božansku krepost za bojeve s bogumrskim radikalnim silama. To je ona jaka, tvrda hrana, koju Isus svojim vojnicima pruža u Presvetom Srcu svome i u Euharistiji.

Danas nama treba sveopća i to koncentrična duhovna organizacija za akademski obrazovane svjetovnjake, koji ispovijedaju katoličko vjerovanje i spremni su vojevati u Kristovoj vojsci. I ta organizacija treba da se osloni izravno na Božanske grudi Isusove, postavivši se pod zaštitu Njegova Srca. Takove organizacije još nema u nas.

19. Dugo razmišljah o tome, kako bi se doskočilo tome nedostatku. Napokon zamislih udrugu nalik na onu, što već postoji među našim svećenstvom pod nazivom »Svećenička zajednica«. Zašto se ne bi isto tako mogla i za naše katoličke obrazovane svjetovnjake osnovati slična udruga: Zajednica katoličke lajičke inteligencije?

Pravila te zajednice već su sastavljena, i podastrta našem senioratu, neka ih pretrese, eventualno popravi ili upotpuni. Stvar je zrelo promišljena i gotova. Čim se uspostave normalne prilike, te opet preuzmemo svoj rad, istupit ćemo s tim pravilima pred našu katoličku obrazovanu publiku; mimo sve pred onu, koja se rekrutira iz redova naših đaka i akademičara. Ako pomislim, da se u nas od prvog početka sve do danas njegovala i prakticirala pobožnost prema Bezgriješnoj, kako je ta pobožnost urodila pobožnošću prema Presvetoj Euharistiji i čestom Pričešću u našoj organizaciji: to sam čvrsto uvjeren, da poziv moj ne će ostati glasom onog, što vapi u pustinji. (Luč. 1915./16.)

4. Katolički svjetovnjaci i svećenici.

Svaki je pojedini kršćanin pozvan, da pridonese svoj dio zidajući kraljevstvo Božje na zemlji, a to prema mjestu, što ga zaprema u zajednici i prema sposobnostima i svrhunaravskim darovima, što ih je primio od Boga. Kraljevstvo Božje i nije drugo nego Crkva katolička, koju Apostol naziva tijelom Isusovim; na ovom tijelu koliko vjernika — toliko uda. Kako na fizičnom tijelu jedno udo pomaže drugo, jer je to neophodno nužno, da se tijelo cjelovito razvija i svoj zadatak vrši u službi razumne duše; tako se i otajstveno tijelo Isusovo usavršava, te svrhu svoju u službi trojednog Boga uzajamnim nastojanjem članova kršćanske zajednice postizava. To je i smisao Apostolovih riječi: »Sve je tijelo sastavljeno i ujedinjeno po svakom zglobu međusobnog pomaganja«. (Ef. 4, 16.)

Pitanje »međusobnog pomaganja« pri zidaju kraljevstva Božjega za katoličku je akciju dandanas od vitalne zamašitosti s obzirom na dvije velike skupine, koje tvore otajstveno tijelo Isusovo: na svećenstvo i katolički lajikat. I naš se pokret započeo u znaku uzajamnog rada lajičke i svećeničke obrazovane ruke. Od prvoga smo početka do danas ostali vjerni ovom načelu. To je jedino pravo načelo. Ta posvetili smo se službi Kristova Evanđelja, sav naš pokret ide za jednim ciljem: da zadahnemo hrvatski narod onim svrhunaravnim životom, koji je tek djelomični pojav mističog života, što ga Bog-čovjek Isus do svršetka svijeta u rodu ljudskom proživljuje.

I za nas je dakle ovo pitanje aktualno. Istina mi smo, kako rekoh, dosele načelo »međusobnog pamaganja« djelom provodili, budući uvjereni, da je to za uspjeh našega rada od prijeke potrebe; ipak ne će biti na odmet, ako

ovo pitanje malo pobliže promotrimo. Jer se može dogoditi, da se i među nama štošta pojavi, što je podobno slogu između svjetovnjačke i svećeničke inteligencije narušiti i razvrći. Biva da se na vedrini neba nadvije po koji mali oblak, navještajući oluju. Tada počinjemo zabrinuto sumnjati, hoće li za našu katoličku inteligenciju svjetovnjačke i svećeničke ruke naći u Oca uslišanje molitva Isusova: »ut unum sint«.

Već ova nas pomisao uznemiruje i rađa u duši klonulost. Daleko bilo od nas što takova! Tu treba unaprijed ukloniti sve, što bi moglo naše redove poremetiti te nas razdvojiti; predusresti treba svakom nesporazumu. Prije svega treba da si o tom pitanju stvorimo ispravne jasne pojmove. Zato uzeh ono pitanje za predmet posebne rasprave.

Nada sve valja ustanoviti razliku, koja postoji između svećenstva i lajikata. Ova se razlika osniva na Božjoj naredbi. Apostol veli, da se tek nekolicina uzima iz ljudi »in is quae ad Deum« — na službu k Bogu; a nitko sam sebi ne daje svećeničkog dostojanstva, nego to imamo od Boga (Hebr. 5.) Na ovo dostojanstvo uzvisuje čovjeka sakramenat svetog reda, kojim se čovjek ne samo usposobljuje, »za službu Božju«, nego mu se također utiskuje neizbrisiv biljeg, kojim se svećenik razlikuje od svjetovnjaka.

Služba; za koju sakramenat reda usposobljuje svećenika, trostruka jest: propovijedati riječ Božju, upravljati Crkvom i dijeliti otajstva Božja, napose prikazivati Bogu nekrvnu Žrtvu.

Kako se jedino svećenstvo posebnim sakramentom usposobljuje za ovu službu, tako njemu pripada isključivo pravo vršiti poslove, koji odgovaraju ovoj službi, dok se

lajikatu nameće dužost ovu trostruku vlast svećenstva pripoznati i pokoriti mu se u svem, što ono (u opsegu i) uslijed svoje vlasti naredi. U tome i sastoji karakteristično obilježje, kojim se razlikuje katolicizam od akatolicizma. Potonji je dokinuvši sakramenat reda ukinuo i razliku između svećenstva i lajika.

Napose treba da slušaju lajici riječ Božju, što je navještaju i tumače svećenici, jer na slušanju riječi osniva se vjera, bez koje nema spasa, bez koje nitko ne može biti katolikom. Riječ vjere treba prihvatiti ne samo spoljašnjom poslušnošću, ukoliko se naime vjerskoj nauci Crkve ne prigovara, nego i nutarnjim pristajanjem. Apostol piše, da se opravdava pred Bogom samo onaj, tko vjeruje »srcem«. (Rim. 10, 10.) Ovo je jedan od bitnih uslova, da tko može biti katolikom; a to ne priznati, modernistička je zabluda, prava hereza, odmet od katolicizma.

Nadalje treba lajici da pripoznaju svećenstvu nadležnost u upravljanju crkvenih poslova pokoravajući se naredbama, što ih crkvena vlast smatra potrebnim, ili umjesnim. Čitav se katolicizam temelji na ugledu ili auktoritetu Crkve, auktoritetu pak odgovara s druge strane poslušnost. Dakako, ima i tu više vrsti zapovijedi i naredbi, pa je prema tome i obveza na poslušnost veća ili manja. Katkada daje Crkva vjernicima tek naputke, koji ih strogo ne vežu. No princip poslušnosti i štovanja, što su ih katolici dužni Crkvi, ne dopušta, da vjernici naredbe crkvene oblasti javno žigošu, ili izvrgavaju ruglu. To zabranjuje četvrta zapovijed. Crkva je katoliku majka, crkveni predstojnici njemu su duhovni oćevi. Sinovima ne pripada pravo suditi svojim ocima; poslovi, koji se tiču Crkve i njezinih predstavnika, ne spadaju pred lajički forum. Ako je pak predstavnik crkvene vlasti prevršio granice

svog pravnog područja, stoji vjernicima otvoren put priziva na višu i najvišu crkvenu instanciju.

Radi se tu o principu koji se ne može katolicima nikad dosta preporučiti, pogotovo u doba, kojega težnje idu za tim, da se obori svaki auktoritet, u doba neobuzdane individualne slobode. O taj se princip znaju ogriješiti inače dobri katolici. Dandanas se potcjenjuje uopće pasivna krepost, a ipak je ona uslov prave aktivne kreposti, osnov katoličkom životu. Među pasivnim krepostima zaprema prvo mjesto poslušnost. U katolicima treba da se očituje život Isusov na zemlji, a On bijaše Ocu poslušan do same smrti na križu. — Istina, mnogima će se ovaj govor činiti nesavremen, tvrd; ali nema drugog puta do spasa i pobjede katoličke stvari.

No šta onda, ako predstavnik crkvene vlasti prekorači granice svojeg pravnog područja prešavši n. pr. na političko polje? Treba razlikovati. Dok se biskup, ili svećenik služi političkim pravima, koja mu pripadaju kao građaninu, ne može mu nitko prigovoriti; jer i za nj vrijedi, što u ono doba reče sv. Pavao o sebi: »Civis Romanus sum«. No drugo je, ako crkveni dostojanstvenik kao takav ugled svoj upotrebljava za to, da vjernicima daje propise, ili naputke za politički rad. Vjernici su dužni samo toliko uvažiti glas svojih crkvenih poglavara u politici, koliko načela vjerske, ili etičke naravi zasijecaju u politiku; dok imaju slobodne ruke gdjegod se radi o političkim pitanjima bez ikakova odnosa na vjeru i moral. Tu mogu katolici ingerenciju crkvenih poglavara, očitovala se u obliku zapovijedi, upute ili savjeta, »debita cum reverentia«, otkloniti! Jedan takav primjer imamo u pitanju septenata, gdje je njemački katolički Centrum otklonio želju izraženu od pok. Leona XIII.

Može se dogoditi, da i biskup usvoji politički program, uz koji katolički lajici ne mogu pristati. Može biskup i pritisak učiniti na svećenstvo i vjernike u smislu izvjesnog političkog pravca. No nitko nije u ovom slučaju dužan žrtvovati ovome pritisku svoje političko uvjerenje. Što više, dopušteno je i javno, bilo riječju ili pismom, uz dužno štovanje, »sine ira et studio«, politički pravac i rad crkvenog dostojanstvenika ne odobriti, pa i narod odvraćati, da se ne povede ovim pravcem.

Daleko bilo to od nas, da bismo nadležnost duhovne vlasti protezali na čisto političko polje, nametnuvši vjernicima jaram, što ni Bog ne će da ga nose! Za crkvene je poglavare u tom pogledu mjerodavan primjer Kristov. Upitan Isus, da li je on kralj Židovski, izjavi, da Njegovo kraljevstvo nije od ovog svijeta. A uzlazeći u nebo, ovlasti Apostole, da uče narod održati sve, što im je naredio. No glede politike ne nalazimo u Evanđelju nikakvih naredaba Kristovih do one: »Dajte Cesaru što je Cesarevo, a Bogu što je Božje.« Kada je netko od Njega tražio, neka rekne bratu njegovu, da podijeli s njime baštinu, odgovori mu Isus: »Čovječje! Tko me je postavio sudijom nad vama?« (Luk. 12, 13s.)—

To je svećenstvu putokaz i opomena, da i ono u poslovima politike i svjetske uprave traži tek ono, što je Božje, da se tuj bez potrebe ne nameće, a kamo li da lepi za političkim vodstvom.

Lajici napokon u svećenstva treba da traže sredstva, kojima se uzdržava katolički život, a to je život posvećujuće milosti i za vječni spas zaslužnih dobrih djela. Katolik-lajik neka ne bude katolik tek imenom, dok je mrtav pred Bogom, nego on treba da bude uistinu takav t. j. živo udo na tijelu Isusovu. To pak on ne može trajno ostati,

ne prima li sv. sakramente i ne upotrebljava li druga sredstva, kojima raspolaže Crkva. To je katoličkom lajiku sveta dužnost, ne će li da se njegovo katolištvo svede na mrtvo slovo. Kao što smo dužni težiti za svrhunaravnim blaženstvom, jer nas je Bog za to odredio; tako smo dužni upotrijebiti i sredstva, bez kojih se ovaj cilj ne može postići. U kojoj pak mjeri je katolik obvezan upotrebljavati ova sredstva, to stoji više manje do prilika, u kojima žive, pa i napasti, kojima ga izlaže njegova prirodna ćud ili okolina. Crkva je svojim zapovijedima tek odsjekla najmanju mjeru zahtjeva, što ih stavlja na vjernike, da ih smatra svojim, dakako — in foro externo.

Ovo su ukratko dužnosti, što ih ima lajik napram Crkvi i svećenstvu. Svećenstvu je dopala kocka, »to kleros«, da vrši u svijetu službu Božju. Kao takav ima kler vlast nad lajikatom, dok su lajici bez iznimke, dužni kleru ukoliko vrši svoju misiju, pokoravat se. Klerikalizam je u ovom značenju identičan sa katolicizmom; u tom smislu mora da je svaki katolički lajik — klerikalac. Njemu takov klerikalizam nesamo da nije na sramotu, nego mu je na ponos.

Kao što lajici imadu svoje dužnosti napram Crkvi i svećenstvu, tako imadu oni i svoja prava, što ih svećenstvo ima da prizna lajiku, a nipošto da ih krši ili sebi svojata. Već kao sinovi Božji po milosti Duha Svetoga, uživaju lajici pravo tražiti od svećenstva, da im pruža sva ona sredstva, koja je Bog Crkvi povjerio za spasenje čovječanstva. Međutim nama su tu na umu prava, koja katoličkom lajikatu pripadaju uslijed socijalnog položaja, što ga zauzima u organizmu katoličke zajednice.

Područje lajičke nadležnosti navije̊šta Apostol riječima: »Nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus«. — Nitko tko vojuje za Boga, ne zapleće se u svjetovne poslove. Ove riječi upravlja Apostol svome učeniku biskupu Timoteju. (II. Tim. 2, 4.) On hoće da kaže Timoteju, ti si vojnik Kristov, od Njega si primio posebnu milost (sv. reda), da vršiš službu za vječni spas tebi povjerena stada Kristova. Zato treba da ostaneš pri ovom poslu, prepustiv drugima poslove, koji se odnose na zemaljski život. Ovi drugi, koji se nijesu poput Timoteja na poseban način posvetili službi vojnika Kristovih, jesu svjetovnjaci, lajici. Na njih dakle spada baviti se svjetskim poslovima. Važno je i uzvišeno zvanje katoličkog lajikata, a da bismo ga smjeli omalovažavati.

Kao prirodno polje lajičke djelatnosti sv. Apostol prikazuje područje naravskog poretka. Naravski se poredak svrhunaravskim poretkom Evanđelja i milosti ne ukida, već dopunjuje i usavršava (Mat. 5, 17.) Ta i sam se svrhunaravski poredak milosti osniva na naravskom poretku, pretpostavljajući ga, kao što zgrada pretpostavlja temelj, jer će bez temelja ostati u zraku i srušiti se. Time se i zadatak lajičke ruke, što ga vrši upravljanjem svjetskih posala, prikazuje u višem, svrhunaravskom svijetlu; rad se njezin konačno upravlja istome svrhunaravskome cilju, za kojim ide i rad svećeničke ruke. Katolici lajici pozvani su, da narav i zemaljski život osvoje za Krista, dovodeći ih ususret Evanđelju i milosti, eda ih oplemene i uzvise do zajedništva svrhunaravskog božanskoga života. Nikada ne će moći Kristova Evanđelja ljudsku općinu prožeti sve do najnutarnijih skrovišta, nikad potpuno prisvojiti privatni i javni život u svim njegovim oblicima i pojavama, ako svećenčkoj ruci ne pruži pomoć ruka lajička.

Djelatno se polje lajičke ruke dijeli dvostruko: na

javni i na privatni život. O jednom i drugom progovorit ćemo napose.

Javni život obuhvata mnogostruke grane djelatnosti. Ovamo spadaju: znanost, umjetnost, književnost, uprava državnih, općinskih i drugih javnih posala, narodna ekonomija, politika. Lajik se nalazi u neposrednom i neprekidnom saobraćaju sa svijetom, on je svjetsko dijete, sa svijetom žive, misli i osjeća; njemu su pristupačni svi slojevi zajednice. Zato i lajik stiče u svjetovnim poslovima više iskustva, veću okretnost u vršenju svjetskih poslova, nego li svećenik, kojega je Bog od svijeta odijelio, upravo zato, da stojeći nad ljudima posreduje među zemljom i nebom. Preimućstvo lajika u upravljanju svjetskih poslova je neoporecivo. Što je svjetovno — svjetovnjaku. Svakome svoje! Napose vrijedi to za politiku.

Politika zauzima u savremenom javnom životu vrhovno mjesto. Konstitucijonalizmom težište je državne uprave odmaklo od vladara na narod. Narod po svojim zastupnicima vijeća i odlučuje gotovo u svim pitanjima političke naravi i javne uprave. Moderna javnost dobiva sve više političko lice. Nema gotovo nijedne struke javnoga života, a da o njoj u vrhovnoj instanciji ne određuje politika.

I tuj, na polju političkog rada, opet je katolički lajik pozvan, da istupi na polje i sile svoje uloži, ne bi li i u politici izvojštio priznanje i pobjedu načelima zdravog razuma i Kristova Evanđelja. U novije je vrijeme katoličko svjetovnjaštvo na sjajni način posvjedočilo inteligentnim i odvažnim vršenjem političkih zadaća svoje vrline i spretnost, osvjetlavši si obraz pred cijelim svijetom. Imena jednog O' Connella, grofa Du Mun, Windhorsta, Luegera i sijaset drugih potvrđuju nepobitno, kako katolički lajici

razumiju svoju političku misiju u službi vjere i morala; i kako su, što se tiče politike i ostalih grana javnog života upravo katolički svjetovnjaci u prvom redu oni muževi, po kojima dolazi spas Izraelu. (I. Mak. 5.) A svećenik bi morao da tri puta promisli, prije negoli, ostavivši hram, komu ga je Bog postavio čuvarom, istupi na političko polje kao agitator, kandidat, ili čak kao vođa izvjesne političke stranke. Zato i Crkva nalaže svećeniku, da se nesamo u svoga biskupa popita za savjet, nego da dobije i izrijekom od njega dopuštenje, prije nego li preuzme bilo koju važniju ulogu na političkom polju. Svećenik, koji ne haje za ovu naredbu Crkve, nego uzdajući se u svoje političke sposobnosti tvrdoglavo prihvaća političku karijeru, dijelit će udes nerazboritih svećenika Makabejske dobe, o kojima pripovijeda sv. Pisac: »In die illa ceciderunt sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum sine consilio exeunt in proelium«. (II. Mak. 5, 67.) Kolikim se već svećenicima na kliskom tlu političkog vrvljenja okliznula noga, a oni su kukavno postradali!

Drugo se polje rada katoličkog lajika otvara u porodici. Lajik je pozvan, da osnuje obiteljsku zajednicu. Iz obitelji se upopunja i množi ljudska zajednica. Lajik baštini zato posebni blagoslov, što ga Bog podijelio prvoj bračnoj dvojici: »Rastite i množite se i napunite zemlju i vladajte njom«. Sin je Božji bračnu zajednicu uzvisio na dostojanstvo sakramenta, odredivši joj viši svrhunaravni zadatak. Apostol Pavao govoreći o kršćanskom braku, piše, da je to »velika tajna u Kristu i u Crkvi«; ili kako stoji u grčkom originalu: »mysterion mega . . . eis Christon kai ten ekklesian« (Ef. 5, 32.) t. j. kršćanski je brak velika tajna u svojem odnošaju spram Krista i Crkve.

O da bismo sve bolje shvatili ovu »veliku tajnu«! Da bismo znali dostojno cijeniti uzvišenost misije, što je Bog katoličkom lajikatu povjerio u porodici za probitak svoga kraljevstva na zemlji!

Istina, bračnim se saobraćajem daje život djeci Adamovoj, koja se u grijehu rađaju; ali katoličkim se brakom djeca prvog Adama dovode drugom Adamu, Kristu. Svrhunaravni se poredak osniva na naravnom poretku; stoga i djelovanje Kristove milosti uvelike zavisi o raspoloženju naravnog čovjeka, koji je plod bračnog saobraćaja. Kršćanske roditelje zapada zvanje nalik na ono, što ga od Boga primi Ivan Krstitelj: da pripravljaju put Gospodnji, da poravnaju staze njegove, e uzmogne čovjeka osvojiti svojom milošću.

O kako obilatije djeluje milost Kristova u čovjeku, koji je već od roditelja naslijedio, štono riječ, dobru ćud, čije je srce njiva bez trnja i kukolja! Čitajmo samo povijest Svetaca Božjih, pa ćemo naći, kako su Sveci gotovo bez iznimke bili sinovi pobožnih svetih roditelja, koji bi ih već u ranoj dječjoj dobi navrnuli na put kreposti i straha Božjega. »Quem ab infantia timere Deum docent et abstinere ab omni peccato«, ovim riječima slavi sv. Pismo nastojanje starog Tobije oko odgoja sina mu Tobije.

Sretne djece ovakovih roditelja! Ona se već u ranoj mladosti nalaze na stepenu savršenstva, do kojega će se mnogi drugi, što ih očinsko izdajstvo proda u ropstvo grijeha (I. Petr. 1, 18.), tek nakon dugotrajne mukotrpne borbe, ili nikada popeti! Mladi godinama, stari su i zreli krepostima: »Venerabilis senectus non diuturna, neque annorum numero computata ... Aetas senectutis vita immaculata ... Consummatus in brevi, explevit tempora multa ...« Ovim riječima slavi Duh Sveti svetost nježne

dobe, a ova slava ide zapravo na pobožne katoličke roditelje.

Roditelji imadu u rukama postanak djeteta, njegovu narav i ćud, u njihovoj je vlasti srce i volju sklonuti na dobro, misao i osjećaj mladog života upraviti na Boga. Za vršenje ove misije oni i primaju sakramentalnu milost. Ova je misija dio dušobrižničke misije, koju vrši svećenstvo za spasavanje neumrlih duša.

Crkva milošću Kristovom gradi od ljudskih srdaca hramove Boga živoga, a kršćanska obitelj Crkvi za ovu gradnju namiče građu. Ako je građa loša, onda će i gradnja biti labava, te će se prije ili kasnije srušiti.

Svrhunaravno se djelo preporađanja u Kristu na priliku Božju u prvom redu oslanja na uzgoj, što ga kršćanska porodica daje mladome naraštaju. Milost Kristova ne može da urodi željnim plodom, ako njezino sjeme pada među kamenje, trnje, na zemlju punu kukolja. Istrijebiti kamenje, iskrčiti trnje, iščupati kukolj iz srca pripada kršćanskim roditeljima, hoćemo li da milost donese rod po sto, po šezdeset, po trideset. U tome stoji »velika tajna« Sakramenta u Kristu i u Crkvi.

S najvišeg mjesta stigao je poziv: »Instaurare omnia in Christo! Obnoviti sve u Kristu!« I ako je ovaj poziv u prvom redu upravljen na svećenstvo, bilo bi ipak krivo misliti, kao da je katolički lajikat isključen od velikog djela općenite obnove u Kristu. I na lajikat je upravljen ovaj poziv. Svećenstvo bez pomoći i suradništva katoličkog lajikata danas i ne može da potpuno provede obnovu i preporod svijeta u Kristu. Ta zlo, koje osujećuje obnovu u Kristu, zlo je pretežno socijalne naravi: ono ima korijen u iskvarenom porodičnom životu, u poremećenim društvenim prilikama. Odbiti tu ruku katoličkog lajikata zna-

čilo bi isto, što nastojanje oko »obnove u Kristu« već u zametku učiniti bezuspješnim, iluzornim.

Svećenstvo dakle treba da u katoličkom lajikatu pozdravi od Providnosti mu poslana saveznika za promicanje istih probitaka, za ostvarenje istih ideala, čijoj se službi ono samo posvetilo. I lajici su pozvani uza svećenstvo, kao što veli Apostol in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi (Eph. 4, 12.). Dakako u drugom smislu, na drugi način, služeći se drugim sredstvima, ali to u stvari ništa ne mijenja.

Svatko, kome je na srcu raširenje kraljevstva Božjega i pobjeda Kristove stvari, priznat će ne samo zamašitost, nego i prijeku nuždu lajičkog saradništva sa svećenstvom; pogotovo u doba, kakovo proživljavamo danas, doba sveopćeg raskršćanjenja javnog i privatnog života. Uza to treba uvažiti i nestašicu svećenstva, koja jednako raste. Radi pomanjkanja duhovnog naraštaja mora svećenstvo da sve više napusti svjetske poslove, te se povuče u hram, ograničivši se na strogo dušobrižničke poslove. A ovi se poslovi u zadnje doba silno umnožali. Tko dakle ne uviđa, od kako je prijeke nužde, da katolički lajikat zamijeni u javnom životu svećenstvo, preuzevši ulogu promicanja katoličkih probitaka?

Da pak svećenstvo u katoličkom lajikatu steče trajna saveznika, treba da ga susreta s iskrenim pouzdanjem, iskazujući mu poštovanje i ljubav, koji ga idu. A mi smo tvrdo uvjereni, da lajikat obrazovane ruke, koji se gotovo u svih katoličkih naroda Evrope u novije vrijeme iz redova savremene inteligencije rekrutira, okupljajući se pod barjakom katoličkog načela, u velikoj većini i zavrijeđuje štovanje i pouzdanje svećenstva.

U savremenog katoličkog lajikata ima više dobra, više heroizma, nego li se općenito misli. Samo što se lajička krepost toliko ne ističe, jer se od javnosti uklanja u uski krug privatnog života; dok je svećenik od Boga postavljen na svijećnjak, da poput svijeće svijetli ljudima. Za pretežnu se množinu katoličkih lajika može s nekim pravom primijeniti riječ evanđeoska: »Na svijetu bijaše, i svijet ga ne pozna; k svojima dođe, i svoji ga ne primiše.« (Iv. 1, 10s.)

Mimo to i misija što je svjetovnjak vrši u porodici i u svijetu, redovito ne iziskuje vanrednih djela, koja bi se na posebni način isticala, svraćajući na se pažnju drugih. Jer ovo su djela, što ih kršćanski zakon nalaže svakom lajiku, svakome ocu obitelji kao svagdanju trajnu dužnost, budući da je njihovo vršenje neophodni uslov za probit porodice i društvene zajednice. Djela su to općenite svagdanje kreposti doduše, ali za socijalni poredak od najpreče potrebe, a često skopčane sa žrtvama i odricanjem, kako ih smaže tek herojička krepost.

Premalo se pozna i cijeni blago socijalnih kreposti, koje cvatu i mirišu tek među uskim zidinama domaćeg ognjišta, onaj tihi herojizam, — koji sve snosi, svemu se nada, sve trpi, sve prašta, nikad ne prestaje. Ustrpljivost sv. Joba, kojom kršćanska žena podnosi ćud surovog muža pijanice, psovača; požrtvovnost, kojom majka njeguje svoje čedo; počitanje, koje kršćanska kći iskazuje nemilostivu ocu; samozataja, kojom mladi dvore zlovoljne stare: To su cvjetovi kršćanskih kreposti u obiteljskom životu, štono riječ, na dnevnom redu, a baš zato se malo cijene. Ipak, kako su one divne, dragocjene! Presadi ih iz tla domaćeg ognjišta napolje, da mirisom svojim napune svijet — lice zemlje će se preko noći obnoviti, suzna će se dolina promijeniti u lijepi raj.

I u javnom životu ostaje lajička krepost često neopažena. Jest, malo, premalo se poznaju i cijene žrtve, što ih u svijetu prinosi katolički lajikat Bogu i njegovoj stvari. Prezir, podsmijeh, ruganje, zapostavljanje, očito i potajno progonstvo, što ga katolički muževi trpe radi ispovijedanja kršćanskih načela od modernog poganstva. Na učilištima, u sudnicama, u saborima, u ministarskim vijećima, u društvima i na sastancima svjetovnjačkih inteligenata! Mučenici! Dok svi bježe od Krista, oni ustraju nepokolebivo uz Njega, noseći, kako veli Apostol, Njegovu sramotu. (Hebr. 13, 13.) Njemu za ljubav žrtvuju sjajnu karijeru, unosna mjesta, udobnosti života, časti i naslove, kojima svijet obasiplje svoje sluge, ako preda nj padnu i njemu se poklone.

Heroizma ima i u redovima naše akademske i srednjoškolske mladeži. Koliko bismo primjera mogli tu navesti iz desetgodišnje povijesti našeg đačkog pokreta, ganutljivih primjera junačke ispovijesti katoličkog načela, opsluživanja vjerskih dužnosti i crkvenih zapovijedi — među drugim rugačima, koje je liberalni vijek do fanatizma zadojio svojim bogomrskim naukama.

Ne, nije usahnulo vrelo katoličkog idealizma i zanosa u hrvatskom lajikatu: što više, ono nanovo sve većom snagom proviruje na utjelu svima, kojima je na srcu pobjeda katoličke i pravedne hrvatske stvari. Uprimo pouzdano oči u onu zvijezdu! Nijesmo izgubili nade u veliki dan, što nam ga naviješta zvijezda - danica mlade naše inteligencije, što se okuplja pod barjak Bezgrešne s Isusovim križem na čelu. Ovoj inteligenciji i svećenstvo hrvatsko pruža ruku u nerazdruživo savezništvo, dobro znajući, da može samo u sporazumu i bratskoj slozi s njome postići svoje ciljeve. Zato će se svećenstvo uklanjati

svemu, što je podobno jedinstvo i slogu među njim i katoličkim saveznicima lajičke ruke narušiti.

Svećenstvo hrvatsko ne će nikada pogreške ili prekršaje Božjeg ili crkvenog zakona, kojih se čini krivim pojedinac, generalizovati, niti će pokazujuć na mladu našu organizaciju reći: Evo ih! Takvi su naši mladi katolici! Ne! I katolici lajici — jesu ljudi. Pa ako je u dvanaestorice Kristovih apostola bio izdajica, odavle ne slijedi, da su apostoli izdajice. I u svećeničkim redovima ima na žalost po koji Juda, ima, kojima se Krist grozi: »Teško svijetu od sablazni«. No tko će toga radi nabaciti kamenom na svećenstvo?

Suviše valja i to uvažiti, da je svjetovnjak mnogo više od svećenika izložen napastima i zlu primjeru iskvarenog vijeka, a uz to njemu nijesu kao svećeniku na raspoloženje tolika svrhunaravna sredstva, da se ukloni grijehu i sačuva u milosti. Treba samo promisliti, kakav je milieu, u kome se nalazi katolički obrazovani lajik. Vazduh, kojim odiše naš vijek, pun je svakojakih predrasuda i intelektualnih zabluda. Dakle koje čudo, ako i katolički lajik katkada bude zaražen od svijeta? Dakako grijeh ne valja nikad zagovarati, još manje odobravati, ali to je ipak razlog, da sudeći savremenom lajiku, donekle upotrebimo poznatu: Tout comprendre c' est tout pardonner.

Nerazborito bi bilo također pretjerivati zahtjeve na katolički lajikat; tražiti n. pr. u katoličkog lajika savršenstvo, na koje je po svojem zvanju vezan svećenik ili redovnik. Lajik nije redovnik, svjetovnjački stalež nije stalež svećenički. Zato iziskuje pravednost, da i mjeru zahtjeva na lajikat prema tome snizimo. Nemojmo od lajika više zahtijevati nego li to zahtijeva Crkva. Crkva je u svojim takozvanim crkvenim zapovijedima odredila

skrajne granice, među kojima se je katoliku zadržati, eda se uzmogne smatrati sinom majke Crkve. Sve dok lajik opslužuje ove zapovijedi, nemamo pravo izopćiti ga, ili nazivati odmetnikom. Dakako treba uz to, da svoju vjeru i drukčije ispovijeda, u koliko od njega traži socijalni položaj i prilike, u kojima živi, pa da ni u kojem pogledu nije sablažnjivim životom svojim katoličkoj braći kamen smutnje.

U tome sastoji, rekosmo, minimum zahtjeva na katolički lajikat; minimum, koji dostaje, da lajika smatramo svojim, primivši ga u redove katoličke vojske.

Drugo je dakako pitanje, da li je dandanas ovaj minimum katoličkom lajiku dosta, eda ustraje u posvećujućoj milosti, živo udo na mističkom tijelu Kristovu. Ne poričemo, ovaj minimum može dostajati, a ima uistinu katoličkih lajika, koji ustraju do kraja u redovima Kristove vojske, kojima se ne može ni u vjerskom ni u moralnom pogledu ništa prigovoriti, ma kako se oni ograničili na minimalnu mjeru vjerskih dužnosti.

No uočimo li vanredne pogibli i napasti, kojima savremeni život izlaže katoličkog lajika; onda možemo s pravom ustvrditi, da će pomenuta minimalna mjera u opsluživanju kršćanskih dužnosti za većinu jedva dostajati, eda mogu živjeti kao pravi katolici, ispunjajući zadatke, što ih savremenom katoličkom lajikatu određuje Providnost.

Zato savremenom katoličkom lajikatu treba da bude pravilom, da se ne zadovolji s onim, što propisuje slovo crkvenih zapovijedi, nego da prakticira i ono, što je — »de consilio«, što se lajiku, pogledom na savremene duhovne potrebe, savjetuje. Savjet, koji može prema okolnostima dobiti snagu zapovijedi. A tu mi lajicima dobre volje dovikujemo sa sv. Pavlom: »Aemulamini charismata meliora . . . excellentiorem viam vobis demonstro«. (I. Kor. 12, 31.) Revnujte za ono što je bolje, ne zadovoljivši se s onim, što treba činiti, eda se pokažete katolici, štono riječ »in foro externo«, nego činite i ono, što treba činiti eda živite u očima Božjim, u zajedništvu s Presvetim Trojstvom, donoseći plod dobrih djela i kršćanskih kreposti. Stupajte putem, što ga Apostol zove »excellentiorem viam«, koji vas vodi u zaklon »Višnjega«, u sjenu »Svemogućega«, gdje vas ne će zadesit zlo«. (Ps. 90.), gdje ćete biti neprijateljskim silama nesavladivi. Bog tvori čudesa po lajicima; koji mu u svetom strahu služe i Njega ljube.

»Via excellentior« otvara se katoličkom lajikatu u nabožnim udruženjima. Mnogo se u nas već pisalo i govorilo o Marijinim kongregacijama, napose o onima za đake i sveučilištarce, uopće za akademički obrazovane inteligente; o trećem Redu sv. Frane za lajike. Iznijeli smo i misao o Zajednici katoličke lajičke inteligencije . . .

Da, to je, što savremenom katoličkom inteligentu preporučamo. Da se dobro razumijemo! Kada preporučamo kao nešto »de bono meliori«, onda Kongregacija, Zajednica nijesu uvjet, da koga smatramo pravim katolikom, pristašom svojim; jer Crkva ima i bez kongregacija ili bratovština dosta životne snage, da lajika očuva na putu milosti i kreposti, vodeći ga k sve većoj savršenosti. Dostaju za to riječ Božja i Sakramenat. Ali pogledom na društveni ustroj čovječje naravi, pogledom na posebnu spremnost, koju iziskuje dandanas taktika u borbi s protivničkim silama, spremnost, koje ne će pojedinac, dok ostane osamljen, nikad steći: potreba se nabožnih udruženja katoličkome inteligentu imperativno nameće. Kad bi veliki katolički pokretač sv. Pavao, danas stupio među

naše redove: on bi jamačno, što se tiče nabožnih udruženja, zvala se Academica maior ili minor, treći Red, ili Zajednica katoličkog lajikata, ponovio riječi, što ih je u svoje doba upravio svome Timoteju: »Nastoj u dobro vrijeme ili u nevrijeme, bilo komu poćudno ili nepoćudno, moli, zaklinjaj ustrpljivo doduše, ali neumorno i ustrajno, nastoj naše akademičare sklonuti, da se u Ime Isusovo i Djevice Marije, Majke Njegove, okupljaju u nabožnim udrugama, koje im Crkva tako preporučuje.

Toliko htjedosmo da ustanovimo, na što su katolički lajici obvezani, a u čemu imadu opet slobodne ruke. Glede toga treba da imamo ispravne pojmove, da se niti popusti od onoga, što nalaže prijeka dužnost, niti se u drugu ruku ne stegne ičija sloboda. To je prvi uvjet pravednog prosuđivanja međusobnih odnošaja, snošljivosti i štovanja. »Clara pacta, boni amici«. Stoga ako bi se doskora pred naše katoličko lajištvo istupilo s pravilima nabožnog udruženja, kakono bi bila već naviještena Zajednica katoličke lajičke inteligencije: neka svatko zna, kako o tom sudimo, nesamo mi nego i crkva; neka prema tome i radi. Bože sačuvaj, da bismo ičiju savjest kontrolirali! Kao djeca nebeskog Oca pozvani svi na slobodu; jedino ovo od nas se zahtijeva: da slobodu ne zasužnjujemo tjelesnoj požudi. (Gal. 5, 13.)

»Svatko neka ostane pri tome, za što je pozvan«. Ove riječi sv. Pavla (I. Kor. 4, 20.) dovikujemo i mi našemu svećenstvu i lajikatu. Sve dok se držimo ovog pravila, živjet ćemo u ljubavi i slozi, radeći svaki po svome zvanju za zajedničku stvar.

Svećenika je Bog pozvao, da vrši duhovne poslove. Obrađivanje ovog polja iziskuje sve njegove sile. Spasti jednu samu dušu, odgojiti jednog samog kršćanina na

svetost: više vrijedi, nego li osvajati kraljevstva, stvarati nove svijetove.

U svjetske poslove, u poslove političke neka se svećenik upliće samo, ukoliko to iziskuju probitci katoličke vjere, dok nema svjetovnjaka, koji bi te probitke branili ili promicali. Bespotrebno upletanje sama sebe u svjetske poslove, usvajanje uloga, za kojih su vršenje pozvani, a i sposobniji lajici, daje neprijateljima Crkve povod, te oni svećenstvo prekoravaju s takozvanoga »klerikalizma«. Nema jamačno ništa odioznije, ništa poraznije za svećenički ugled, ništa što vjeri i Crkvi nanosi veću štetu, nego svećenstvu predbačeni klerikalizam u smislu, kao da svećenstvo klepi za vodstvom u svjetovnim stvarima, a s namjerom, da svome gospodstvu podvrgne državu i općinu iskorišćujući ih u nečiste svrhe.

Svećenstvo treba da se kloni svega, što je podobno pobuditi sumnju, da u javnom životu i u politici traži nešto drugo nego Isusa, pobjedu evanđeoskih načela i slobodu Crkve. Gdje ga ne vode ovi razlozi, neka se svećenik ne tura na upravu svjetskih posala; pa ako uistinu drži, da bi to moglo biti probitačno za katoličku stvar, neka slučaj podastre svome crkvenom poglavaru, ne bi li uvažio njegov naum. Svećenik, koji se usuđuje istupiti na političko polje, bez odobrenja i blagoslova svoga biskupa, ili što više proti njegovoj volji: žet će prokletstvo, rad će njegov katoličkoj stvari biti prije na štetu, negoli na korist. Zato treba prinesti svaku žrtvu, da se predusretne sablažnjivom trvenju između svećenstva i svjetovnjaka; trvenju, kojim se cjepkaju sile, što su zvane, da složno porade oko širenja Božjega kraljevstva na zemlji. Ujedno se time suzbija jedini razlog, koji neprijatelja opravdava, da katoličkom svećenstvu spočitne odijozni klerikalizam.

No govoreći o klerikalizmu, treba da i katolički lajik bude na oprezu. Neprijatelji Crkve slikaju svijetu klerikalizam i ondje, gdje mu nema ni traga. Dosta, što svećenstvo vrši svoje duhovne dužnosti, što iskazuje Papi i biskupima dužnu poslušnost: pa već udaraju na nj žig klerikalizma. Tako namišljeni »klerikalizam« prosta je kleveta. Utvarom se »klerikalizam« liberalizam i framasunstvo služe, da katoličke narode plaše, odvraćajući ih od njihovih pastira i duhovnih otaca; dobro znajući, ako se svećenstvo diskreditira kao pohlepno za svjetskom vlašću, da će i vjerni narod na nj zamrziti; te izgubivši pouzdanje u svećenstvo, odmetnut će se od Crkve i vjere. Ovim se putem najprije i najsigurnije dolazi do raskršćanjenja katoličkih naroda i do lajicizacije javnog života. Primjerom nam je Francuska. Bilo je 4. svibnja 1877., kad čuveni sektarac Gambetta u francuskom parlamentu, nakon žestokih navala na Crkvu iskali sav svoj framasunski gnjev na vjeru i svećenstvo: »Le cléricalisme, voilà l' ennemi!« »Klerikalizmom« htjede Gambetta da pogodi katoličku Crkvu. »Stoji bezdvojbeno«, tako je kard. Guibert, četiri dana zatim, prosvjedujući reagirao na riječi Gambettine — stoji bezdvojbeno, da riječi »klerikalac« i »ultramontanac« znače čitavu katoličku zajednicu naše zemlje, biskupe, svećenike i vjernike. Zna se, kako smo svi uvjereni, da svi ispovijedamo cijelu nauku rimske Crkve. Na katolicizam se dakle cilja riječima: »Evo neprijatelja«.

Katolički lajik neka ne ide na lijepak neprijatelju. Ako počne neprijatelj plašiti klerikalizmom, neka si to strašilo dobro ogleda, nije li to Gambettin »cléricalisme«. Ako je uistinu tako, onda neka ga potjera: »Idi od mene, sotono! ti si mi sablazan!« (Mat. 16, 23.)

Ima još jedna druga hrid, o koju se dandanas mnogome lajiku brod razbije. Naš se vijek u velike razmahuje demokratizmom, pa bi se htjelo, da se savremeni socijalno-politički demokratizam primijeni i na Crkvu, podijelivši lajikatu odlučni utjecaj na poslove vjersko crkvene naravi. Crkva se tobože sastavlja od pojedinih savjesti, ona da je tvorba kolektivne savjesti. Odavle da prima Crkva vlast i auktoritet; Crkva je dakle zavisna od zajednice vjernika, te mora da se ovoj pokorava. Ova je nauka zavodljiva i zamamna. I savremeni je lajik dijete vijeka neobuzdane slobode; vijeka, komu je kumovao königsberški filozof »autonomije volje«. Iz ove se nauke rađa želja za neovisnošću, koja se ne može dovesti u sklad sa poslušnošću, koju je katolik dužan Crkvi, ne će li, da ga zadesi osuda Kristova: »Ako li Crkve ne posluša, neka ti bude kao neznabožac i carinik.« (Mat. 18, 17.)

Ovaj krivo shvaćeni demokratizam očituje se u raznim oblicima. Ima katolika, koji javno istupaju protiv Pape i biskupa podvrgavajući censuri crkvene naredbe, čak i grozeći se i apelujući na javno mnijenje! Drugi se ističu time, ne bi li politiku, socijalni rad, strukovne organizacije, umjetnost i knjigu i ostale prosvjetne grane što više oteli uplivu Crkve, kao da tu vjera i kršćanska etika nemaju a ma ništa da ulaze! Ovim se lajiciziranjem, ili bolje raskršćanjenjem prirodnih grana ljudske djelatnosti Krist zbacuje sa vlade nad svijetom, komu je On Stvoriteljem (»svijet kroza Nj posta« — Iv. 1, 10.), pa se utire put vladi Kristovih suparnika.

Budimo na oprezu! Ustav je Crkvi svojoj dao sam Bog, a čovjeku ne pripada pravo, da ispravlja djelo Božje. Ovaj ustav nije apsolutistički ili monarhistički, ni konstitucijonalistički ni demokratski u smislu ustava svjetskih država. To je ustav svoje vrsti, uzvišen nad ustave svjet-

skih državnih zajednica. Ustav katoličke Crkve sadržaje i od monarhije i od konstitucije i od demokracije po nešto, a to što je najbolje za probitak Crkve i spas duša.

Jest, i demokratizma ima u katoličkoj Crkvi, ali to nije demokratizam u smislu modernističke kolektivne savjesti, nego u smislu, koji se lijepo slaže s poslušnošću, što je katolik duguje Crkvi; i s neotuđivim pravima, što ih ima Bog Stvoritelj i Otkupitelj na prirodu i na javni život u svim fazama njegova razvoja. Previše bismo se odulјili, kad bismo htjeli o ovom kršćanskom demokratizmu, što ga ispovijedamo i mi, podrobnije raspravljati. Mnogo se već o tom raspravljalo i u »Hrv. Straži« i u drugim glasilima hrvatske katoličke inteligencije.

Uostalom krivo se misli, kao da katolički lajikat nema nikakva utjecaja na crkveni život, pa i na istu upravu posala, što spadaju u područje crkvene vlasti. I neke vrsti inicijative priznaju se lajikatu. Koliko je opće korisnih zakona i drugih naredbi Crkva već uvela na poticaj ili savjet lajika! Crkva pače ništa više ne želi, nego da i inteligenti svjetovnjačke ruke očituju svoje mnijenje, da iznesu svoje prijedloge, gdje se radi o preudešenju postojećih zakona, i uopće o unapređenju kršćanskoga života. Samo neka se tu lajikat samovlasno ne namiće, prezirući crkveni auktoritet, ili prisvajajući si vrhovnu odlučnu riječ.

Jest, i lajici neka svoj dio pridonesu osvješćenju katoličkih naroda, probuđenju vjerskog duha. Najuspješnije savremeno sredstvo za ovu svrhu jesu katolički lajici. Inicijativa i glavna uloga u priređivanju katoličkih sastanaka pripada po našem mišljenju katoličkim lajicima; predmnijevajući dakako, da oni rade u sporazumu i uz blagoslov predstavnika crkvene vlasti. Priređivanjem ka-

toličkih sastanaka, govorima i ostalim radom, što je spojen s ovakvim sastancima, savremeni je katolički lajikat u novije vrijeme stekao neprocjenivih zasluga za osvješćivanje i unapređenje katoličkog života.

Crkva ne steže lajicima slobode, nego samo ukoliko je to neophodno potrebno, da postigne svoj cilj. Uvjetima, što ih Crkva u ovu svrhu stavlja na lajikat, prava se sloboda nesamo ne steže, nego usuprot obezbjeđuje. Što se pak napose tiče naše dobe, dobe načelne upornosti protiv auktoriteta i racijonalizma; to se suština dužnosti obrazovanog lajikata prema Crkvi svodi na dvije glavne tačke: na poslušnost u svemu, što Crkva uči i naređuje, i na čistoću načela. O prvoj smo tački već dosta govorili; dvije tri riječi čujmo i o drugoj.

Načelo! Čistoća katoličkog načela sačinjava regbi, vrhunac zahtjeva, što ih Crkva dandanas stavlja na katoličkog lajika izobražene ruke, koji stupi u javni život. Naš vijek zaplovio je strujom modernizma. Dvoličnost modernističke teosofije rada skrajnom nemetnjom vjerskih pojmova, tako te drma istim temeljima pozitivnog kršćanstva. Čistoća je katoličkog načela dandanas izvrgnuta većoj pogibelji, negoli za Voltaire-a.

Okružnica Pia X. »Pascendi Dominici gregis« otkriva ovu pogibelj u cijeloj svojoj ozbiljnosti. I od »čuvara hrama Božjega« mnogi padoše žrtvom modernističke zaraze. A šta tek lajik? Pri svakom koraku, što ga čini u javnom životu, katolički bi lajik trebao duševno paziti, da li se ono, što je naumio, slaže s naukom sv. Crkve, ili se s njome kosi. Ta poznato je, kako moderna škola zanemaruje načelnu izobrazbu; filozofija i vjeronauk uživaju upravo maćehinsku njegu. Ako se lajik nije bavio privatno i marljivo filozofskom i teološkom strukom; ne će se u

prosuđivanju javnih prilika nikad popeti do visine vjersko-načelnog gledišta. U svome će se radu on dati voditi od čuvstava ili od dobre volje. No čuvstvo, ma kako plemenito; volja, ma kako dobra i iskrena, slijepi su vođe, te ne mogu nikad nadomjestiti načelnu izobrazbu. Oni, što njih slijede, prije ili kasnije će zalutati i postradati. Ne idimo na uzburkano more javnoga života bez temeljite vjersko-teološke izobrazbe! Vjersko pitanje zasijeca u sav kulturni i politički život. »Teologija je ocean — veli Donoso Cortes, — koji sadržaje i obuhvata sve znanosti, kao što je Bog ocean, koji sadržaje i obuhvata sve stvari.« A Proudhon: »Doista začudno, da se i na dnu iste politike nailazi na teologiju.«

Odatle se i lajiku, koji nije dovoljno obrazovan u filozofijskoj i teološkoj struci, namiće dužnost, da u pitanjima načelne naravi, napose ukoliko se odnose na vjeru, traži savjet onih, koji su teološku struku ex professo učili; i koji su pozvani, da auktoritativno tumače riječ objavljene nauke Božje. Katoličkom će lajiku, ma kako bio inače učen, svećenik kao vještak u bogoslovskoj struci svedjer biti dobro došao prijatelj i savjetnik. Kod svih važnijih pothvata i poslova, u koje zasijeca vjersko ili ćudoredno pitanje, bilo to u saboru, u uredništvu političkih novina i inih časopisa, kod socijalne i stručne organizacije i drugdje: katolički će lajik uz sebe drage volje vidjeti predstavnika katoličke nauke. Ne govorimo tu riječ u prilog kontrole svećeničke ruke nad lajičkom, tu se radi o stvari, što se sama po sebi razumije. I svećenik kao nestručnjak, traži savjete u lajika liječnika, u lajika odvjetnika kao stručnjaka: uvjeren, da će mu ovaj bolje pomoći negoli sam sebi. Tako će se i razumni lajih u stvarima, što se tiču vjerskog načela, uteći k svećeniku za savjet.

U ostalom neka naši mladi inteligenti nastoje, da i sami steku sebi temeljitu načelnu vjersko-filozofsku izobrazbu. Ovom nastojanju treba da se dođe u susret sa strane starijih. Zato je od prijeke potrebe, da se u Zagrebu podigne katedra za kršćansku filozofiju i apologetiku. Nadalje trebalo bi započeti priređujući filozofsko-znanstvena predavanja, barem po jedan put na sedmicu. Ovdje bi se za akademske slušaoce i za đake viših razreda srednjih škola s načelnog gledišta raspravljala i rješavala pitanja aktuelne zamašitosti, što zasijecaju u savremeni kulturni život.

Na taj će način naš mladi inteligenat sve bolje shvatiti važnost i uporabivost kršćanskog načela na život i na praktične probleme novoga vijeka, te će se tako sve bolje usposobiti za misiju, koju mu Providnost odredila.

Tako će u našim redovima sve više nestajati svakog nepouzdanja i nesloge između inteligencije lajičke i svećeničke ruke — na procvat katoličke i hrvatske stvari.

(Luč, 1916./17).

5. O kršćanskoj slobodi.

Nakon dulje vremena evo me opet, predragi u Kristu, da Vam prozborim nekoliko riječi. Moja je besjeda ovaj put namijenjena slobodi.

Ništa nema za čovjeka dragocjenije od slobode. Za slobodom ginemo svim svojim bićem, za slobodu spremni smo žrtvovati i život. I veliki se svjetski rat zametnuo, da si narodi izvojšte slobodu, bez koje im nema dostojnog opstanka. Videći stoga narodi, kako se raskidaju gvozdeni okovi, u kojima su ih mogući samosilnici držali sputane, pjevaju u svetom zanosu pjesmu slobode.

Jest, mi te pozdravljamo, mi te slavimo, kćeri nebeska, zlatna slobodo! Grijalo nas tvoje sunce sve dane — onamo do uskrsnuća i vječne slave! Mi blagoslivljamo spomen junaka, koji su pridonijeli žrtvu života za slobodu; — a ima ih i iz naših redova. Pokoj im vječni! Neka počivaju u miru!

No u isti mah strepimo i dršćemo od straha s užasom gledajući, što se danas sve zbiva u ime slobode. Pod imenom »slobode« svijetom se razmahiva anarhizam, što ugrožava društvu životne uslove.

Sloboda je mač dvorezac. Sve stoji do toga, kako se čovjek ovim mačem služi — dobro ili zlo. Prema tomu ili će on slobodom steći slavu i sreću, ili će sebe i druge upropastiti.

Ako ikada, a to pogotovo u doba, gdje se narodi opajaju nektarom božanske slobode, nužno je, da si stvorimo pravi pojam o slobodi, te prema tome udesimo svoj rad polažući temelja sretnijoj budućnosti.

Slobodan sam, ako činim, što ja hoću. Ovom se oznakom označuje najtočnije bit slobode. Treba tek uočiti, što znači »ja«. »Ja« jest izražaj svijesti; a sebe je svijesno tek umno biće, samo u njega se pojavljuje ono, što zovemo »svijest«. Htjeti ili činiti dakle, što hoće moj »ja«, znači nešto, što se slaže s razlozima razuma. Razumno se toga radi zove i »razložno«. Razumnost prvi je uvjet slobodnoga htijenja. Samo se toliko nešto hoće slobodno, koliko se hoće »razumno« ili »razložno«.

Razum određuje spoznaja. Predmetom spoznaje jest istina. Istina sastoji u skladu razuma sa predmetom, što smo ga upoznali. Samo istinska spoznaja uvjetuje razložnost i slobodu htijenja.

Volja je slijepa moć. Volja ne može sama o sebi ništa

prohtjeti. Volji treba da prednjači razum svijetlom spoznaje, pokazajući što joj je birati, kako se za jedno ili drugo odlučiti. »Ignoti nulla cupido«. Volja, koju ne osvjetljuje razum, ostaje u tami. Tko hoda po tami, ne zna, kuda bi; na desnu ili na lijevu. Tako i čovjek, komu je potamnjela zvijezda spoznaje, boravi u tami. Takav čovjek slobodan je u tome, što pri svakom koraku nagazi na zapreke, dok se ne strovali u bezdan. Nema za dušu gore smrti, nego je sloboda zablude. Sloboda bez istinske spoznaje negacija je slobode.

Bez istine nema dakle prave slobode i samo istina je obezbjeđuje čovjeku. »Non congruum est libertati, nisi quod congruum veritati«, veli sv. Augustin. Ovo je i smisao Kristovih riječi: »Poznat ćete istinu, a istina će vas osloboditi«. (Iv. 8, 32.) Što je dublje čovjek umom zaronio u istinu, što više se udaljio od mogućnosti da zabludi: to je slobodniji. Bogom objavljena riječ Istine, što je nepogriješivo tumači i naučava katolička Crkva, najtvrđe zajamčuje narodima slobodu. Najslobodniji su dakako duhovi blaženih u nebu, koji licem u lice gledaju božansku Istinu, tako da na sve vijeke ne mogu zabluditi. Apsolutno slobodan je napokon Bog, čija bit jest istina; u koga spoznati i htjeti, htjeti i spoznati jest isto.

Spoznaja istine prvi je i neophodni, ali ne jedini uvjet slobode. Znati još nije htjeti. Sokrat je, kako kažu, umnoj spoznaji doduše pripisivao toliku moć, da čovjek nešto, što je spoznao za pravo, nužno i čini; kao da je znati isto što i htjeti, dok je neznanje jedini uzrok zlih djela. Ali to ne stoji. I uz najjasnije znanje može čovjek htjeti zlo. O tom nas uvjerava svagdanje vlastito iskustvo.

U čovjeku ima uz razložnu volju i drugih sila, koje volju odvraćaju od jasno spoznata dobra, a nagone na

zlo. Poznate su riječi rimskog pjesnika: »Video meliora proboque, deteriora sequor.« Sile, koje se protive volji, klasično opisuje sv. Pavao u poslanici Rimljanima: »Znam, da je zakon (Božji) duhovan; a ja sam tjelesan, prodan pod grijeh. Jer ne znam, šta činim; jer ne činim ono, što hoću; nego na što mrzim, ono činim . . . Znam da dobro ne živi u meni. to jest, u tijelu mojem. Jer htjeti imam u sebi, ali učiniti dobro ne nalazim. Dobro što hoću, ne činim, nego zlo, što ne ću, ono činim . . . Jer radujem se zakonu Božjemu po nutarnjem čovjeku. Ali vidim drugi zakon u udima svojim, koji se protivi zakonu uma mojega i zarobljuje me zakonom grijehovnim, koji je u udima mojim. Ja nesrećni čovjek . . .« (Rim. 7.)

Grijeh ili grijehovni zakon, o kome govori Apostol, trostruka je požuda: puti, očiju i oholost. Ovu požudu zove Apostol grijehovnim zakonom, jer volju odvraća od zakona Božjega i podvrgava je ropstvu grijeha. Neuredna požuda slobodnu volju umanjuje, često i uništava. Tko misli, da slobodno radi podavajući se pozivima požude, on se vara. On ne radi, što hoće njegov »ja«, nego našto ga goni sramna slast; taj »ja« izražaj je kako rekoh, umnoga bića. »Arbitrium voluntatis tunc est vere liberum, cum vitiis peccatisque non servit«, uči sv. Augustin. Nije slobodan pijanica, nije slobodan raskošnik, ni bludnik, ni lijenčina, nije slobodan ubojica pod vlašću osvetljivosti ili gnjeva; nije slobodan pospanac, koji spava po deset dvanaest sati na dan, dok mu razum kazuje, da zdravlju duše i tijela prija, ako spava od prilike: sedam osam sati. To je ona kriva sloboda, za koju veli isti Apostol, da prouzročuje smrt — »operatur mortem«. Mnogi se mladi čovjek dade primamiti sirenskim vabljenjem ove slobode; podavši se raskoši i uživanju, hoteći da pije iz pune čaše

zemaljskih naslada; a zanemaruje svoje dužnosti i kloni se svakog napornog i ozbiljnog rada. te tako i sebe i svoje upropašćuje.

Apostol Pavao, osjećajući žešće nego itko na samom sebi nedostojnost ropstva, u koje čovjeka baca ona trostruka požuda, sav očajan jadikuje: »Ja sam puten, prodan pod grijeh . . . Ja nesretni čovjek! Tko će me izbaviti od tijela smrti ove?« (Rim. 7.)

Tko će izbaviti? Znanje, izobrazba, prosvjeta? Vidjesmo već, da »znati« nije još »htjeti«. Volja se odmeće od istine, pa bila ova i ma kako poznata. Često se doduše slavi jakost čovječje kreposti i energija volje. Stari »Stojici« polagahu u krepost volje svoju svu vjeru u pobjedu dobra nad zlim. Poznato je njihovo: »Abstine! Sustine!« Ovo geslo izrazuje jezgru njihove stoičke vjersko-etičke premudrosti. Ipak nam povijest rimska svjedoči, da se i toliko slavljena stoička »virtus« pokazala sasvim drugo nego moćnom, da svlada trostruku požudu i volji izvojšti slobodu nad grijehom. Još jasnije potvrđuje povijest novovjekoga naturalizma i racijonalizma, koji je kult čovječje energije dotjerao do skrajnosti, kako vjera u čovječju krepost ne može narode očuvati od ropstva duha i tijela. Istočni je grijeh čovječjoj naravi usjekao preduboku ranu, a da bi ona mogla trajno održati slobodu duha nad materijom, ako joj ne nadođe pomoć odozgo.

Ovu je pomoć donio Isukrst. Na očajni uzdah, tko će ga spasiti od tijela smrti, odgovara Apostol: »Milost Božja po Isukrstu Gospodu našemu.« (Rim. 7, 25.) Kako razum treba vjerske objave i nepogrešive naučiteljice Crkve, e da ne zađe na stazu zablude, pa da se, ako je zašao, povrati na put istine: tako treba i volja milosti, da se krijepi i čeliči, te uzmogne krotiti grijehovnu požudu, i

ako joj je podlegla, opet ozdraviti i ojačati za nove borbe. U ovom je smislu istinita evanđeoska riječ: »Ako vas Sin oslobodi, zaista ćete biti slobodni«. (Iv. 8, 37.) Bez Isusa nema svijetu prave trajne slobode. Gdje zabluda zamračuje razum, ili niži životinjski nagoni zavladaju voljom; tamo nema mjesta slobodi. Samo gdje vlada duh Gospodnji, Duh istine i milosti, što ga Isus šalje svojima s neba; ondje je sloboda. (Gal. 3, 17.) Naše kršćansko zvanje sastoji u tome, da se neprestano borimo proti neprijateljima naše slobode, koji naš na sliku i priliku Božju stvoreni »ja« podvrgavaju zakonu životinjske slasti i grijeha, sve dok si ne izvojštimo slobodu sinova Božjih, kojom nas Isukrst oslobodi. (Gal. 4, 31.)

Ove istine smatram potrebnim, da vam izložim. One sačinjavaju temeljni zakon kršćanske slobode, nalik na »magna charta libertatis«. Istine, koje se danas nažalost previše smeću s uma. Slavi se sloboda, očekuje se od nje zlatni vijek, a ne pita se, ima li u nas svih onih uslova, uz koje jedino sloboda pušta žile u narodno tijelo i daje željeni plod. Što više, za potpunu se neograničenu slobodu obično oduševljavaju ljudi, koji pružaju najmanje jamstvo, da će slobodu upotrijebiti za unapređenje narodne dobrobiti, kojima će naprotiv sloboda biti sredstvo za iskorišćivanje bližnjega i podjarmljivanje pučkih masa. Ljudi, kojima je Bog trbuh, i slava u sramu njihovu (Fil. 3, 19.); oblaci bezvodni, koje vjetrovi pronose; bijesni valovi morski, koji se pjene svojim sramotama, zvijezde lažne . . . (Jud.) Moderni pogani, nalik na one stare, koji pretvaraju istinu u laž! Zato ih Bog preda sramnim slastima, tako da su puni svake nepravde, lakomstva, zavisti, svade, lukavstva, ubojstva . . . . (Rim. 1.)

U ljudi bez vjere i straha Božjega, u ljudi moralne

prljavštine, u sljedbenika materijalističkih nauka nema i ne može biti smisla za slobodu, kako ga nema u slijepca za svijetlo. Opet veli sv. Augustin: »Libertas nulla est, nisi legi aeternae adhaerentium«. Robovima grijeha i strasti je cimer, pod kojim javnost zavaravaju, da prodadu nevaljalu robu za skup novac; mač na propast zajednice. O njima kaže sv. Petar, da imaju slobodu za pokrivač pakosti — velamen malitiae habentes libertatem. (I. Pet. 2, 16.)

Ništa čovjeka toliko ne zamamljuje, koliko sloboda; među darovima Božjim nijedan se toliko ne zlorabi na vlastitu propast i propast zajednice, koliko sloboda. Od ove zloporabe potječu sva moralna i fizična zla na svijetu. Zato i treba duboko u dušu utisnuti opomenu odvažnog zatočnika kršćanske slobode proti sužanjstva mrtvoga slova, velikoga Apostola naroda: Vi ste, braćo, na slobodu zvani; samo nemojte svoju slobodu upreći u službu putenih slasti; Bog vas je nadario slobodom, da iz ljubavi služite jedan drugomu. (Gal. 5, 13.)

Mi stupamo u novo doba, u doba slobode. Mi doduše moramo svojim očima da gledamo, kako se ovaj dragocjeni biser nebeski od opakih ljudi gazi i blati. Čovjek katkad očaja te zaželi, neka se povrati doba gvozdene imperatorske ruke, koja bi obuzdala razorne sile, što pod barjakom slobode ugrožavaju društvo. No po mojem tvrdom uvjerenju monarhističkom je apsolutizmu tlo uzdrmano, te se ne će nikad više trajno učvrstiti. Monarhistički apsolutizam postao je anahronizmom. Budućnost stoji pod znakom demokratskih sloboština. Budućnost je republikanska. Dotle je čovječanstvo dotjerao naravni razvoj ljudske psihe. S ovom eventualnošću treba računati kao s gotovom činjenicom. Mi gledamo u budućnost puni po-

uzdanja. Mi smo se evo već okupili pod barjakom kršćanske demokracije, što ju je blagoslovio i pred svijetom razvio Namjesnik Kristov na zemlji.

No hoće li demokratska sloboda narodima donijeti sreću i spas, ili nesreću i propast? Sve stoji do toga, hoće li buduća generacija pružati sve one uslove, koje iziskuje sloboda u narodima, da uzmogne uspijevati i plodove donašati. Ili će to biti generacija ropske naravi, kojoj će sloboda biti »pokrivačem pakosti«?

Sloboda, rekosmo, najdragocjeniji je dar nebeski. »Corruptio optimi pessima«. Kao što sloboda, ako se narodi njome služe, kako zahtijeva zakon razboritosti, usrećuje: tako njezina zloporaba prouzročuje opći slom i rasulo socijalnih prilika. Za slobodu vrijede riječi, što ih u hramu izreče o Božanskom Djetetu sveti starac Simeon: Gle, ovaj je postavljen na propast i ustanak u Izraelu. (Luk. 2, 34.)

Rekosmo gore, da je monarhističkom apsolutizmu odzvonilo. No zloporaba slobode može narode upreći u jaram drugog apsolutizma, koji zna biti mnogo krući od monarhističkoga, to je apsolutizam umjetno skalupljenih ili silom nametnutih radikalnih većina u državnim zastupstvima. Dosta je spomenuti takozvani Narodni konvent g. 1792.—1795. i parišku komunu g. 1871.

Hoćemo li dakle da uklonimo od naroda pogibli, što mu prijete od zloporabe slobode: onda treba da prije svega obezbijedimo uslove, koji ga čine dostojnim slobode. Drugim riječima, narod treba za slobodu uzgojiti, učiniti ga zrelim za uživanje demokratskih sloboština.

No u tom ćemo uspjeti tek onda, kada se prije svega mi sami vinemo do one slobode duha i volje, do koje narod treba da dotjeramo.

Ništa nije naravnije. Sv. Pismo veli: »Ako slijepac slijepca vodi, oba će u jamu pasti«. (Mat. 15, 14.) »Licemjere! izvadi najprije brvno iz oka svoga, pak ćeš onda vidjeti izvaditi trun iz oka brata svojega«. (Mat. 7, 5.)

Kako će rob, koji nema smisla za slobodu, narodu propovijedati slobodu? Ako sam život provodim u ropstvu niskih strasti i požuda, ne će li glas moj biti nalik na »praporac koji zveči — cymbalum tinniens«? (I. Kor. 13, 1.)

Tu si valja duboko u srce utisnuti opomenu sv. Pavla »Ne vladajte se prema ovomu svijetu, nego promijenite se obnovljenjem uma svojega«. (Rim. 12, 2.) »Obnovite se duhom . . . Obucite se u novoga čovjeka . . .! (Ef. 4.) Renovamini! Reformamini!«

Reforma, što je treba da svatko započne kod sama sebe, proteže se na um i na volju. Um treba da se prosvijetli i osvijesti zrakama istinske spoznaje, volja da se okrijepi i ojača milošću Duha Svetoga.

To je prvo, na što nas opominje Apostol. Um teži po svojoj naravi za spoznanjem uzroka stvari. Polazeći duh od nižeg uzroka penje se do sve viših, dok nije dopro do najvišeg uzroka svega, što bivstvuje, — do Boga. U spoznanju uzroka postizava um zadovoljstvo i blaženstvo. Rimski pjesnik veli: »Beatus, qui rerum potuit cognoscere causas.«

Spoznanjem uzroka um stvara načela. Kako se u carstvu bivovanja niži uzroci svode na više, a svi konačno na najviši uzrok, koji ima svoj uzrok u sebi; tako u carstvu spoznanja niža načela potječu od viših, dok su sva kolika u nedjelivom jedinstvu obuhvaćena u najvišem načelu apsolutnog uma.

Čovječji se duh ne može spokojiti, dok nije ma na

kakav način skrojio i utvrdio neko vrhovno načelo, s kojega kao s neprizivne instance sve drugo prosuđuje, obrazlaže i opravdava, što misli i radi. Od najvišeg načela zvali ga »svjetovnim nazorom« ili kojim mu drago drugim imenom, dopire duševnom životu sređenost, jedinstvenost, iz njega crpe duh dosljednost i stalnost, vrline, koje sačinjavaju tako zvanu »načelnost«.

Jedna od glavnih mana modernog svijeta je beznačelnost. Što je uzrok ovoj beznačelnosti? Prije svega javni uzgoj. Naš vijek teži prekomjerno za općenitom izobrazbom. U prošlo je doba bilo osnovno pravilo kod uzgoja: »Non multa sed multum« Danas je protivno: »Non multum, sed multa«. Preopterećenje uma množinom naukovnih predmeta ne može biti nego na uštrb temeljitosti. Duh, koji se svestrano rastresa, ostaje na površini, a ne dostaje mu snage i vremena, da zaroni u dubinu. Sveznalice nijesu temeljiti mislioci.

Uz to moderna nastava prekomjerno njeguje »realija«, a goni iz nastavne osnove staroklasičnu knjigu i druge struke spekulativne naravi, kojima se mladež upućuje na apstraktno mišljenje i načelno prosuđivanje životnih prilika.

Moderna škola ne priznaje filozofiji ono mjesto, koje joj pripada kao kraljici znanosti. Zadojena duhom Kantova kriticizma, moderna škola zabacuje metafiziku, koja sačinjava jezgru filozofske izobrazbe, utvrđujuć transcedentalne razloge načelne spoznaje.

Koje dakle čudo, što u modernoj inteligenciji nalazimo tako malo načelnosti, te se svjetovni nazori mijenjaju poput suknje. Ljudi inače načitani, učeni, koji umiju o svim znanstvenim strukama raspravljati, a u pitanjima načelne naravi, koja se tiču Boga, vječnosti, religije i etike: oni su neznalice, igračka javnog mnijenja: »mala djeca, koju ljulja i zanosi svaki vjetar nauke u laži čovječjoj, putem prevare«. (Efež. 4, 14.)

Ovaj nedostatak u javnoj nastavi treba da katolički inteligenat popuni privatnim učenjem filozofije. Samo temeljita filozofska izobrazba uzvisuje inteligenta nad nivo često oprečnih nazora i mnijenja svagdanjih ljudi; samo na njezinim se krilima penje do one visine, koja obezbjeđuje samostalnost i sigurnost u prosuđivanju dnevnih događaja i životnih prilika. Filozofska izobrazba podiže duh na više orijentacijono stajalište, s kojeg polazeći lako će se snaći u zamršenim slučajevima života, i prema tome svoje vladanje udesiti. Filozofska izobrazba čini, štono veli Apostol, čovjeka duhovnim, čovjeka, koji sve razgleda, svemu sudi, dok njega sama nitko ne zagleda, nitko mu ne sudi. (I. Kor 2.) Filozofija usposobljuje inteligenta, da raznolične slučajeve i pojave jedinstveno sređuje, svodeći ih na viša općenita načela. Riječju: Filozofska izobrazba utvrđuje temelje načelnosti, a načelnost je prvi uvjet značajnosti.

Učenje se filozofije savremenom katoličkom inteligentu nameće, regbi kano vjerska dužnost; jer drugačije ne može da nadjača Bogu i vjeri protivnu struju modernog vijeka. Vjera doduše pobjeđuje svijet, kako veli Apostol, ali vjera se osniva na razumu. Gdje su uzdrmani temelji razumnog spoznanja i zdrave filozofije, ondje se ruši i vjerska zgrada.

Prionite dakle svim žarom i marom uz učenje filozofije. Sekcije za filozofiju treba u akademskim i ostalim đačkim organizacijama nanovo da oživu. Dužnosti, da sluša prelekcije iz kršćanske filozofije na našem sveučilištu, ne možemo nijednog našeg akademika riješiti. Se-

njor sveučilištarac ili đak viših razreda srednjih škola, u čijoj se privatnoj biblioteci ne nalazi barem jedan filozofski auktor; ne shvaća važnosti misije, koja zapada savremeni lajikat obrazovane ruke. Upozorujem na »Opću noetiku« dra Zimmermanna, kao i na »Ontologiju« te »Teodiceju« preuzv. dra Bauera. Da ne govorim o stranim filozofima. Štivo vam je iz filozofije potrebito kao ribi voda. Filozofija je modernom katoličkom inteligentu uporište, bez kojega će prije ili kasnije početi kolebati, dok ne padne i ugine.

Druga se tačka duhovne obnove tiče volje. Bio inteligenat ne znam kako svestrano obrazovan i vješt svim umječima; sve to još ne jamči za postojanost njegove volje u dobru. Upravo nam savremena povijest podaje sijaset primjera, kako i muževi opširne temeljite intelektualne izobrazbe često postanu trskom, kojom vjetar ljulja. Paklene sile navaljuju danas svom žestinom na katoličkog inteligenta, eda ga nadjačaju i strpaju u svoju službu, odasvud katoličkome uvjerenju duva protivan vjetar. Ruše se tvrde i padaju stari hrastovi. Nikad nije za katoličkog inteligenta bilo od preče potrebe, da uz načelnu izobrazbu upotrebi moralna sredstva, te si očeliči i učvrsti volju.

Jedno takovo sredstvo jest disciplina u redovima katoličke organizacije. Svi bez iznimke neka znaju, da u našoj organizaciji nema mjesta onome, koji se bezuvjetno ne pokorava društvenom zaptu. Nad članovima treba voditi strog nadzor. Tko nije čist, ne prima se u našu zajednicu; tko neposlušnošću, diktatorskim nametanjem ili sablažnjivim životom pokazuje, da mu nije stvar ozbiljna, te se opomenut ne osvijesti: on se jednostavno otpušta. Mi svijetu treba da podamo izgled besprikornih, razboritih, iskrenih ljudi, kojima kršćanstvo nije fraza, koji ne hine niti se pretvaraju. Protivnik treba da nas se boji, nas štuje, ne imajući ništa zlo o nama reći. (Tit. 2, 8.)

Međutim stegom se još ne postizava sve. Stega je organizaciji te ono, što je u državi ili općini policija. Stega zadržava tek spoljašnjega čovjeka u granicama pristojnosti, dok sama po sebi ne obrazuje njegovu nutranjost; a to je upravo poglavito i bitno. Ne valja naime smetnuti s uma evanđeosku riječ: »Iz srca izlaze zle misli, ubojstva, preljubi, bludnost, krađe, lažna svjedočanstva, hule; a to upravo pogani čovjeka«. (Mat. 15, 19.)

Za radikalno obnovljenje unutarnjega čovjeka ima samo jedan lijek: milost našega Gospoda Isukrsta. »Sve mogu u njemu, koji mi daje moć«. (Til. 4, 13.)

Budimo uvjereni, da srećna budućnost naša i naroda našega stoji najprije do milosti svemogućega dobroga Boga. »Ako Gospod ne gradi doma, uzalud se muče, koji ga grade; ako Gospod ne čuva grada, uzalud bdije, koji ga straži«. (Ps. 126, 11.) Uzalud nam napori i žrtve, ako ne gradimo s Bogom. Zato živimo u prijateljstvu s Njime, u Njegovoj posvećujućoj milosti. Milost pak Bog nam daje po svetim Sakramentima. Primanje svetih sakramenata sa strane narodne inteligencije je termometar, koji pokazuje njezino moralno stanje, iz kojega se da proreći i budućnost naroda. Inteligencija, koja se klanja Bogu Stvoritelju i Otkupitelju, saziva na narod blagoslov Božji i pruža najtvrđe jamstvo za njegovu sreću i slavu.

Dakako milost sama ne čini sve. Govoreći sveti Apostol o milosti, što je primio od Boga, dodaje: »Milost Njegova ne osta u meni prazna, nego potrudih se više od svih njih« (apostola, — I. Kor. 15, 10.) Pavao potrudi se ra-

deći s milošću. Rad je uz milost neophodno nuždan. Sv. Augustin veli: »Deus qui te creavit sine te, non te salvat sine te«. Dužnosti, što ih ima kršćanin da vrši, radeći s milošću Božjom, obuhvaća askeza. Askeza znači vježbanje, kojim se činimo sposobnima za borbu s neprijateljima našega spasa. Mimo primanja sv. Sakramenata idu ovamo: molitve, razmišljanje ili meditacija, post, vježbanje u kršćanskim krepostima: u poniznosti, poslušnosti, u samozataji, ustrpljivosti, u ljubavi i t. d. Askezom stiče kršćanin onu »premudrost odozgor«, za koju veli apostol Jakov, da je najprije čista, a potom mirna, krotka, pokorna, puna milosrda i dobrih plodova, nepristrana i nelicemjerna. (Jak. 3, 17.)

Blago mladome čovjeku, koji je askezom stekao ovu nebesku premudrost! Za njom je od svoje mladosti čeznuo Mudrac Starog Zavjeta. »I ja se pomolih, i sašao je u mene duh mudrosti. I ja je cijenih više nego kraljevstva i prijestolja — a bogatstvo prema njoj držah za ništa... Obljubih je više nego zdravlje i ljepotu; odlučih držati je za svjetlost, jer njezin je sjaj neugasiv. Došlo je meni s njom svako dobro, a po njezinim rukama neizreciva čast. Ova mudrost hodaše preda mnom, premda ja ne znah, da je ona mati svih ovih stvari . . . Ona je pak ljudima neizrecivo blago . . . A meni je dao Bog, da govorim mudro. Jer je u njoj duh razumnosti, svet, jedin, višestručan, tanahan, blagorječan, pomirljiv, neporočan, nevarav, ljubezniv, oštrouman, slobodno djelujući«. (Knj. Mudr. 7.) Riječju »mudrost odozgor«, majka je najuzvišenijega, najčišćega a ujedno i najplodnijega idealizma. Malo si obećajem od generacije, koja nije prožeta duhom mudrosti odozgo; bit će to ljudi, kako ih označuje Duh Sveti, nalik na bezvodne oblake, koje vjetrovi prenose . . . nalik

na jesenska drveta nerodljiva . . . a ideali njezini nalik na lažne zvijezde. (Jud. 12s.)

»Mudrost odozgo« utjelovila se u Isukrstu, Sinu Božjem. Ona obasjava i zagrijava one, koji u Nj vjeruju i Njega ljube. Isukrst je žarište svega svijetla i svega života. On je naša mudrost, naša prava rječitost, naša prava literatura, naša umjetnost i beletristika; On je naša prava pokretna i stvaralačka snaga, naša prava sloboda. Tko nije živi ud Njegova mističnog tijela, on će uvenuti i osušiti se poput grane, što si je odsjekao od stabla.

No Krist znači križ. Dok živimo na zemlji, ne ćemo Krista naći ni uživati, osim u križu. »Per aspera ad astra«. Samo kroz mnoge nevolje, možemo ući u kraljevsko nebesko. Stoga nemojmo da se ičim drugim hvalimo, osim križem Gospoda Isukrsta (Gal. 6, 14.), jer jedino u Njemu je spas, život, uskrsnuće naše, prava sloboda naša.

Sa slobodom igraju dandanas mnogi opasnu igru. Jest, plemenit je zanos za slobodom, lijepo je i narod za slobodu oduševljavati; ali nigdje nije opreznost od preče potrebe nego tu. Prije svega treba pitati, da li je narod zreo za slobodu? Da li umije dvorezni mač rukovoditi sebi na probit i slavu, ili će njime sama sebe probosti?

Povijest nam dosta jasno govori, kako sloboda, eda usreći jedan narod, iziskuje kao uvjet izvjesnu intelektualnu zrelost i moralnu jakost; gdje toga nema, onamo će sloboda biti narodu na propast, te će takav narod najširu slobodu doskora zamijeniti s najkrućim apsolutizmom. Kod starih Grka i Rimljana republikanska je sloboda samo tako dugo uspijevala, dok su u njih cvale republikanske kreposti: umjerenost i trijeznost, čistoća porodičnoga života, radinost, strah bogova, požrtvovnost, poštenje. Netom poče ovih kreposti nestajati, te zavlada mekoputnost,

raskoš, pohlepa za bogatstvom, beznačajnost; počeše nametati se silnici, koji republikanske sloboštine postepeno dokinuše, a narod sebi podvrgoše. Revolucija 1789. iskopa sama sebi grob gazeći Božja i ljudska prava; slobodu i jednakost ukine gvozdena ruka imperatorskog samosilnika. Revolucija g. 1848. nerazboritom radikalnošću izazove reakciju u oprečnom pravcu. Narod, koji robuje grijehu, kojim su ovladale zle navike, narod bez straha Božjega ne zaslužuje nego udes političkog ropstva. Na ovaj se način pravda osvećuje narodu za njegove grijehe. Uostalom moralno je propalom narodu apsolutizam više na probitak nego na štetu, budući da se slobodom ne bi mogao služiti drukčije, nego na vlastitu propast.

Je li naš narod zreo da uživa slobodu u onoj potpunoj mjeri, kako to odgovara idealu kršćanskog demokratizma? Mi dvojimo. U našega naroda nedostaje još mnogo toga, što zajamčuje razboritu i podesnu porabu demokratskih sloboština. Narod treba za slobodu prije uzgojiti; ovo je velevažna zadaća, koja zapada našu katoličku inteligenciju.

Pridignimo narod intelektualno! To ćemo postići prosvjetnim radom, oslobađajući narod od tame neznanja i zabluda. Narod mora da si stvori jasan pojam o ustavnom ustrojstvu države, o svojim političkim pravima i dužnostima, o odgovornosti, što je preuzima vršenjem suverene vlasti. O tim i sličnim pitanjima treba da narod steče neko uvjerenje i siguran sud, e da ne postane žrtvom kojekakvih vralica i demagoga. U ovu svrhu treba među prostim narodom priređivati poučna pučka predavanja. Velik je dio našega naroda nepismen, zato se preporuča održanje analfabetskih kursova. Narod valja putiti i bodriti, da mnogo čita. Popularno pisane novine jedno su od najizdašnijih sredstava za osviješćenje i prosvjetljenje širokih pučkih slojeva. Naša je dužnost, da ovakove novine podržavamo na visini savremenih zahtjeva, i u narodu na sve moguće načine širimo. Jednako gorljivo treba širiti društvo sv. Jeronima. Kad je moglo društvo sv. Mohora kod Slovenaca dotjerati do 80.000 članova, Sveto jeronimsko bi se društvo u hrvatskom narodu moralo domoći do 200.000 članova. Svaki član đačke organizacije neka godimice privrede društvu sv. Jeronima nekolicinu novih članova. Nema u nas svetije prosvjetne misije, što je može vršiti svaki đak. Vodimo narod k vrelima nepomućene istine!

Pridignimo narod moralno! Kako se prosvjetom rasvjetljuje um, tako se moralnim odgojem jača i čeliči volja, oslobađajuć je od grijeha i zlih nagnuća. U narodnom organizmu jugoslavenstva mnoge su rane, koje treba vidati i cijeliti. Samo se slijepac može tješiti tobožnjom nevinom ćudi našega naroda.

Evo nekih rana, koje nam izjedaju narodni organizam: pijanstvo, rasipnost, raskoš, mekoputnost, maltuzijanizam, prevrtljivost, beznačajnost. Ove opačine krše narodnu energiju i izopačuju volju čineći čovjeka nesposobnim, da uživa kršćansko-demokratsku slobodu. Tu treba uložiti sve sile, da ih istrijebimo i utamanimo.

Poglavita uloga u ovom poslu zapada svećenike. Ta oni su od Boga ovlašteni, da narod vode putem slobode djece Božje. Svećenici ovu ulogu vrše najprije, propovijedajući i tumačeći vjerske istine. Riječ Božja rasvjetljuje um i krijepi volju; riječ Božja je ognjevita i užiže u srcu ljubav. Razumijevanje Božjih zapovijedi rađa mržnjom na »svaki put lažni«. (Ps. 118.)

Nije zacijelo slučajno, što sv. Stolica u doba, gdje je

razvila i blagoslovila barjak kršćanske demokracije, pastire stada Kristova tako ozbiljno opominje, neka savjesno i gorljivo propovijedaju riječ Božju i tumače katekizam. Katekizam jest i ostaje građanski zakonik kršćansko-demokratske republike.

Drugo sredstvo za moralni preporod Kristova stada pružaju sv. sakramenti. Sakramenti su vrelo milosti Božje. Ovo vrijedi osobito za sv. Pokoru i Euharistiju. Euharistija je središnje sunce katoličkoga bogoslužja, žarište kršćanske pobožnosti. Ništa ne zajamčuje većma pobjedu kršćanskog demokratizma nad socijalističkim lažnim demokratizmom, nego dostojno često primanje sv. Pričesti. Duhovni će pastir, koji shvaća svoju savremenu misiju, sav svoj dušobrižnički rad konačno upravljati k ovome cilju.

Napokon su danas od prijeke potrebe sveta poslanstva, da se kršćani temeljito očiste i osvijeste. Svjetski je rat sa svojim demoralizujućim posljedicama vjeri i moralu u narodu zadao grdnih rana, koje se mogu izliječiti tek radikalnom operacijom i vanrednim lijekom. Ovakav lijek pružaju sveta poslanstva. Netom što se srede javne prilike, sveta će poslanstva biti prva briga našega svećenstva; a bit će zacijelo na najveću korist kršćansko-demokratske stvari, ako se preporodna akcija pučkih misija protegne na sve i najmanje župe Jugoslavije.

Međutim spada i na katolički lajikat obrazovane ruke da svoj dio pridonese k moralnoj obnovi naroda. Katolički inteligenat treba da prije svega narodu prednjači primjerom neprikornog kršćanskog života i zdušnog vršenja vjerskih dužnosti. Neustrašivo ispovijedanje sa strane obrazovanih lajika danas je najuspješnija apologija katolicizma i Crkve. Narod, videći da njegovi vođe u knjizi, u

umjetnosti, u javnim zastupstvima ispovijedaju isto vjerovanje, koje on moli u hramu sa svojim svećenicima, da živu kao pokorni sinovi svete majke Crkve: povest će se za njima neodoljivom silom. Tu vrijedi više nego igdje poznata: »Exempla trahunt«. Zato budimo strogi sami sobom! Nitko ne služi našoj stvari, ako ne živi kršćanskim životom.

Katolički lajikat obrazovane ruke zapada nadalje zadaća, da preuzme zaštitu javnog morala i suzbijanje javnih sablazni. Zaštita javnoga morala jedna je od najvažnijih i najaktuelnijih tačaka našeg programa. Tu svatko od nas treba da se obveže, da će u ovu svrhu u svojoj okolini uraditi sve, što stoji u njegovim silama. No i to još ne dostaje. Mi treba da se okupimo zbivši se u jednu falangu za obranu javnoga morala i čestitih kršćanskih običaja. Samo na ovaj način bit će nam moguće, da upliv svoj preko granica privatnog djelokruga protegnemo na zakonodavstvo i druge čimbenike, koji već po zvanju ili socijalnom položaju imadu da se staraju za općenitu dobrobit. Privatnim pojedinačnim nastojanjem ne ćemo nigda uspjeti da na dugo uklonimo javne sablazni i zaustavimo struju duševne kuge, koja sve više zarazuje i izjeda zdravi mozak narodnoga tijela. Javno izdavanje i prodaja nemoralnih knjiga i slika, maltuzijanizam, pijanstvo i druga zla ne daju se uspješno suzbiti i odstraniti, osim pomoću zakonodavstva, javnog mnijenja, udruženja dobro mislećih, javnih predavanja, štampe.

Još dvije riječi o pijanstvu i rasipnosti, s kojih ginu tolike zdrave sile u našem narodu. Protiv ovih poroka daje nam osim svrhunaravskih pomagala najizdašniji ustuk antialkoholični pokret. Vrlo se premalo u nas dosele uradilo na ovom polju. Nama zacijelo na čast služi, da

antialkoholični pokret nigdje nije naišao na toliko razumijevanje i zanos, kao u redovima katoličkog đaštva. Mnogo se da tu postići, osobito među seoskom mladeži, ako razborito postupamo. Za potpuno apstinenstvo hoće se posebno zvanje i vanredna milost. Zadovoljimo se, ako smo koga sklonuli, da zavoli umjerenost, ili ako koga odvratimo od uživanja žestokih pića. Neka svatko u svome krugu vrši ovaj tako važni socijalni apostolat! Kolikima će on spasti vremenitu i vjekovitu sreću i zdravlje, kolikim će obiteljima povratiti mir, kolike mladiće navratiti na put kreposti. Riječju, koliko će pridonijeti, da se osvježi i oslobodi narodna psiha.

Gore srca! Gore k Božanskom početniku i zatočniku kršćanske slobode! Suparnik Božji u našim nas praroditeljima rinuo u ropstvo grijeha i smrti. Čovjek se u ropstvo predati mogao, otkupiti se nije mogao. No nadođe jači od suparnika Božjega, Isukrst, te ga nadvlada, uze mu oružje, u koje se je uzdao, i razdijeli njegov plijen. (Luk. 11, 22.) »Ide knez ovoga svijeta, ali na meni nema ništa. . . .« (Iv. 14, 30.)

Nadvladao ga je na križu, smrću svojom uništiv grijeh i smrt. Svojim uskrsnućem posta čovječanstvu početnikom novoga života. Tako se ispuni riječ: »Izišavši na visinu zaplijeni se plijen, a da dade dare ljudima. (Efes 4, 8.) Najdragocjeniji dar, što ga od Njega primismo, dar je kršćanske slobode, dar je djece Božje.

Uprimo oči u barjak kršćanske slobode, što ga božanski naš Vojskovođa razvija pred svijetom. Gore srca!

Blizu je rođendan slobode, dan Uskrsa. Sveta nas Crkva na dostojno svetkovanje Kristova Uskrsnuća pripravlja u korizmi molitvom, postom, primanjem Sakramenata, kršćanskim djelima pokore. Upotrijebite, predragi sinovi u Kristu, ova sredstva, da stečete slobodu Božje djece; to jest, da se izbavite iz ruku neprijatelja svojih, te služite bez straha u svetosti i pravdi pred njim u sve dane života svoga. (Luk. 1, 74s.)

Očistite stari kvasac, da budete novo tijesto . . . da praznujete Uskrs, ne u kvascu pakosti i lukavstva, nego u prijesnom hljebu čistoće i istine. (I. Kor. 5. 7s.) U ovu svrhu svaki od vas, dakako prema prilikama, u kojima se nalazi, neka obavi Duhovne vježbe, i temeljitu ispovijed, da uzmogne dostojno primiti svetu Pashu i u onaj veliki dan zapjevati veselu pjesmu kršćanske slobode.

(Luč, 1914.)

6. O biti katoličke vjere i o kršćanskom životu.

Uvod.

I. Budite uvjereni, premili i predragi u Isusu, da mi misao na Vas zaokuplja dušu danju i noću. I neprestano upravljam nebu molitvu, onu, kojom se uoči svoje muke Veliki Svećenik i Spasitelj naš molio Ocu svome: »Oče, sačuvaj ih oda zla. Posveti ih istinom!« (Iv. 17.) Ta nema a i ne može biti za mene veće radosti od ove, kad čujem, da djeca moja hodaju putem istine. (III. Iv. 4.)

Vi ste, da govorim sa sv. Pavlom, radost moja i vijenac moj (Fil. 4, I.). Pomisao na Vas napunja mi srce nadom u bolju i sretniju budućnost mile hrvatske domovine. Zato brižljivim okom pratim Vaš život i rad Vaš, jer Vas ljubim čistom svetom ljubavlju; ljubim Vas u srcu Isusovu. Tom se ljubavi i sada srce moje širi i otvara . . . Ova me eto ljubav i potiče, da Vam prozborim evanđeosku riječ.

Vi, predragi u Kristu, sačinjavate organizaciju hrvatskog katoličkog đaštva. To je upravo ono, što želim, da nikad s uma ne smetnete: Vaša je organizacija katolička, time se, da tako reknem, specifično razlikuje od drugih đačkih organizacija. Organizacija katolička — znači, da se organizacija Vaša osniva na nauci katoličke Crkve. Ta nauka opet nije druga nego ona, što ju Bog svijetu objavio po Sinu Svome Isukrstu; nauka evanđeoska.

Krivo poimanje Isusova evanđelja.

II. Mnogi imadu krivi pojam o Isusovu evanđelju i o katoličkoj vjeri. Nekojima evanđelje Isusovo ne znači više negoli teorija koje mu drago filozofske škole. Isusa nekako isporeduju s Buddhom, Konfucijem, Sokratom, Platonom, Aristotelom, Kantom, premda mu daju prvo mjesto među njima. Isusova nauka ni nema — prema njihovu — više vrijednosti ili obvezatnosti za čovjeka, negoli je ima nauka ljudi filozofa. Čovjeku je slobodno, da se upozna sa sadržajem i duhom evanđeoske nauke, kao i s teorijom ma kojega mislitelja, te da je uporavi na život ili ne, prema tome, kako mu se sviđa ili ne. Drugi opet s Isusovim evanđeljem postupaju, kako se kaže, eklektično. Oni će prema subjektivnoj ćudi svojoj zavoliti jednu ili drugu stranu kršćanske religije poput pčele, koja oblijećući livadom izabira ono cvijeće, što joj prija. Jednog zadivljuje na kršćanstvu estetski momenat, drugoga etički, trećega privlači socijološka sadržina Isusove nauke, mnogima se sviđa evanđeoski demokratizam. Tu dakle odlučuje subjektivni ukus, te se od kršćanske vjere prima ono, što tomu ukusu godi.

Ovo je, rekoh, krivo poimanje Isusova evanđelja ili

katoličke vjere. Vjera je katolička nešto sasvim drugo, ona je nešto više.

Što je vjera?

III. Što je zapravo opće govoreći vjera, religija? Tumačeći Laktancije riječ »religio« izvodi je iz lat. »religare«, t. j. vezati ili obvezati. Religija je veza, kojom se čovjek obvezuje ili zavjerava Bogu. Uočimo li odnošaj, koji postoji između Boga i čovjeka, to vidimo, da čovjek nije od sebe ništa, on je sav kolik od Boga. Bog je čovjeku i početak i svrha; a čovjek je od Boga posve i apsolutno ovisan. Prema tome je čovjek i dužan Bogu se klanjati i njemu služiti. Tom odnošaju između Boga i čovjeka daje vjera primjeran izraz. Ispovijedajući vjeru i živući po njoj uzvraća čovjek Bogu, što on od njega traži po proroku: »Ako sam ja Otac, gdje je moja čast? Ako sam Gospodin vaš, gdje je moj strah?« (Mat. I. 6.). Vjera je dakle skup onih najsvetijih prijekih dužnosti, što ih ima čovjek prema Bogu.

Vjera je naša vjera u Boga. To znači: vjerom ne samo držimo za istinu, što nam je Bog objavio, nego mi se vjerujući posve Bogu predajemo ili povjeravamo. Vjera dakle obuhvata cijelog čovjeka i sile njegove, nesamo razum, nego i volju, pamet, maštu, srce, tijelo njegovo. Vjerom zarobljava čovjek sam sebe, svoje misli, djela i sav kolik život stavlja u službu i poslušnost svome Bogu. To i znače riječi sv. Pisma: »Boga se boj i zapovijedi njegove opslužuj, jer to je cijeli čovjek.« (Ekls. 12, 13.). Ovim se riječima najkraće izrazuje suština i sadržina religije.

Iz rečenoga slijede nekoje istine od najveće praktične važnosti.

Što slijedi iz rečenoga?

IV. Prvo. Nije i ne može biti čovjeku slobodno, da se vjeri otima ili za vjeru ne haje. To bi značilo isto, što ne hajati za Boga, uskraćivati Bogu poklonstvo i službu, koju smo mu dužni. Kao što ne može sluga biti indiferentan prema gospodaru, od koga dobiva hranu i plaću, govoreći, da stoji do njega, hoće li obavljati naložene mu dužne poslove ili ne, jer bi time vrijeđao prava gospodareva: tako i još manje može čovjek kazati Bogu: svejedno je, da li ti služim ili ne; otkud tebi pravo tražiti to od mene? Ili šta će otac sinu, koji ga prezire govoreći: Što je meni do tebe? Ti nijesi meni ništa više nego koji mu drago drugi čovjek. Ja te ne priznajem ocem svojim; ja ne marim za tvoje zapovijedi! Ne će li otac ovakva sina istjerati iz kuće i razbaštiniti? Više, neizmjerno više od zemaljskog oca jest čovjeku Bog; zato i ima Bog neizmjerno veće pravo, od čovjeka zahtijevati, da ga priпozna svojim Stvoriteljem i Gospodarem, da mu se klanja i njemu da služi. To čovjek čini ispovijedanjem i prakticiranjem vjere. Ispovijedati dakle vjeru u Boga i Bogu služiti, kako vjera propisuje, jest za čovjeka dužnost, kojoj se on ne može oteti. Ništa nije apsurdnije, ništa oprečnije zdravom razumu i logici, a ništa nepravednije nego vjerski nehaj ili indiferentizam.

V. Drugo. Vjera nije puka teorija, koja se tiče tek razuma. — Vjera se doduše najprije obraća na razum, ali ona se ne zaustavlja kod razuma, nego razumom sklanja volju osvajajući čovjeka za Boga. Vjera, u svome početku teoretična, u primjeni je i po svrsi svojoj eminentno praktične naravi. Bog se objavio, da ga čovjek spozna te da ga prema ovom spoznanju ljubi i da mu služi. A mi vjerujemo, ne da nam vjerske zasade budu predmetom učenih disputacija i sofističkih deklamacija, nego da se živući po vjeri spasemo. Vjera je bez djela mrtva, kao što je mrtvo tijelo bez duše. Samo tko vjeru prakticira, čovjek je religijozan, pravi kršćanin. Zato nemojmo nikada povjerovati »kršćanima« šarenih fraza, ili onima, koji se s bilo kojega razloga dive evanđeoskim naukama, a živu poganski, o vršenju pak kršćanskih dužnosti kod njih ni traga. Uvađajmo kršćanstvo prakse i života, jer gdje je život kršćanski, ondje je i vjera; ta život kršćanski i nije drugo nego plod vjerskog uvjerenja.

Uzgojna svrha religije.

VI. No s religijom ili s vjerom kršćanskom spaja Bog i drugu svrhu. Ta je svrha uzgojna. Bog hoće da čovjeka vjerom, koju mu je objavio po Sinu svome Isukrstu, uzgaja za vječni život. Nije ni moguće dostojno cijeniti vjeru, ako se ne uoči ovaj uzgojni momenat njezin. Zato ću i ja o njemu pobliže progovoriti.

U čemu sastoji vječni život, za koji Bog čovjeka uzgaja vjerom? Na ovaj nam upit daje odgovor sv. apostol Ivan: »Vidite, kakvu nam je ljubav iskazao Otac, da se zovemo i budemo djecom Božjom. Još se ne pokaza, šta ćemo biti; no znamo, da ćemo, kad se pokaže, biti nalik na Njega, jer ćemo ga vidjeti, kao što jest.« (sv. 3, II).

Bog je dakle, koga po naputku Isusovu zovemo svojim Ocem, odredio, da mu budemo djeca. To znače riječi sv. Pavla, da smo rod Božji. (Dj. ap. 17, 29.). Djecom svojom hoće Bog da nas učini i svojim baštinicima. Naša je baština on sam, kao što je već obećao Abrahamu, a po njemu duhovnom potomstvu njegovu, pravovjernim kršćanima: »Ja sam nagrada tvoja obilata«. (I. Mojs. 15. I.)

Kako se Bog sam, uronjen sam u sebe, spoznaje i ljubi, te mu je ovo spoznanje i ljubav vrelo neizmjernog blaženstva: tako zove i nas, da ga gledamo i uživamo licem u lice, kakav je na sebi i odatle da crpemo onu sreću i blaženstvo, koje oko nije vidjelo niti uho čulo niti srce čovječje zaželjelo.

No djeca treba da odrazuju u sebi priliku Očevu. Prije nego nas Bog prizna svojom djecom i pristupi gledanju i uživanju svoga lica, treba da se preobrazimo na Njegovu priliku, da postanemo njemu slični. No Bog živi, kako veli sv. Pavao, u nepristupnoj svjetlosti. Njega nitko od ljudi nije vidio, niti može vidjeti. (I. Tm. 6, 16.) Zato je Bog poslao na svijet svoga jedinorođenoga Sina, koji je u krilu očevu; po Njemu je Bog ljudima sebe objavio.

Isus kao pravi Sin Božji živo je obličje ili slika nevidljivog Boga. Mi pak, da postanemo ugodni Bogu i djeca nebeskoga Oca, treba da se prema nauci sv. Apostola (II. Kor. 3, 18.), sve više preobrazimo u to isto obličje Isusovo iz slave u slavu, iz kreposti u krepost, dok se sasvim ne preporodimo nalik na Njegovu sliku. Bog je htio, kao što piše isti Apostol, da Isus bude prvorođeni među mnogom braćom; a svi oni, koje je odredio za vječnu slavu u nebesima, htio je da budu slični obličju Njegovu.

To je eto duboki smisao odgojnog momenta kršćanske religije. Bog hoće da nas prema obličju svoga Sina Isusa preobrazi na svoju sliku, da uzmognemo jednom doći do gledanja i uživanja Boga licem u lice.

Ovaj se uzgojni proces vrši u živom saobraćaju i zajedništvu s Isusom milošću Duha Svetoga. Označujući ovaj proces prikazuje nam sv. Pavao Isusa kao drugog Adama, to jest kao novog preporoditelja čovječjeg roda.

Prvi je Adam od zemlje, zemaljski, drugi je Adam iz neba, nebeski. Kao sinovi prvog Adama treba da nosimo sliku nebeskoga. Zadatak kršćanskog života stoji po nauci sv. Pisma u tome, da staroga čovjeka, što no ga naslijedismo od prvog Adama, s njegovim grješnim djelima, svučemo, pa obučemo novoga čovjeka, koji se obnavlja po slici Isusovoj. (Kol. 3, 9. s.) Zato nas i opominje sv. Pavao: »Obucite se u Gospodina našega Isukrsta«. (Rim. 13, 14.) Što više, kako smo se tijelom rodili od prvoga Adama, tako treba da se nanovo duhom rodimo iz drugog Adama. To uči i Isus u evanđelju: »Ako se tko nanovo ne rodi, ne može vidjeti kraljevstva Božjega«. (Iv. 3, 3.). Napokon Isus sam treba da se u nama nanovo rodi počevši u nama provoditi Božanski svoj život. Ta što drugo i znače riječi Apostolove: »Ne živim više ja, nego živi u meni Krist.« (Gal. 2, 20.).

Milost Duha Svetoga. Sakramenti.

VII. Ovo preobraženje kršćanina na sliku Isusovu, ovo sve tjesnije zajedništvo njegova života s božanskim životom Isusovim ostvaruje se milošću Duha Svetoga. Jest, onaj isti Duh Sveti, od koga je Marija Djevica začela i rodila Sina Božjega Isusa, preporađa i ljude na dostojanstvo djece Božje, na sliku drugoga Adama Isukrsta. Duh Sveti milošću svojom oplođuje djevičansko krilo zaručnice svoje katoličke Crkve, odakle se rađaju sinovi Božji — ne od krvi, ni od volje tjelesne, ni od volje muževlje, nego od Boga, kao što piše sv. Ivan. (I. 12s.) Na svetom se krštenju otpočinje proces preobraženja prema obličju Isusovu. Težak je to i dugotrajan proces. Jer čovjek, sin prvog Adama, rađa se u ropstvu očinjeg izdajstva, kako to lijepo prikazuje apostol sv. Petar (I. 1, 18.).

Iz toga se ropstva, ropstva grijeha, neurednih sklonosti i pohlepe valja izbaviti. A to stoji mnogo napora, neprestanog boja. Tu valja uzeti u ruke mač, što ga Isus donio na zemlju, na neprijateljima spasa navijestiti rat do istrage. No čovjek nije u tome boju sam. Duh Sveti, koji je djelo svoje započeo kod sv. krsta, nastavlja ga podupirajući čovjeka kroz život sve do groba.

Putem sv. sakramenata dovodi Duh Sveti čovjeku vrhunaravnu snagu milosti svoje. Tu ga on sve više čisti, najprije od težih, onda od manjih grijeha, da uzmogne obuzdavati grešne pohlepe i utišati neuredne strasti. Duh Sveti čovjeka vodi postepeno putem kršćanske kreposti i savršenosti. Nema grijeha, a da ga ne bi milost Isusova nadvladala; nema neuredne sklonosti ili pohlepe, a da je ne bi Duh Sveti ukrotio upokorivši je zakonu razuma i zapovijedi Božje. »Sve mogu u onome, koji me krijepi«, veli sv. Pavao (Fil. 4, 13.)

Isusovo evanđelje — sila Božja.

VIII. Time se i evanđelje Isusovo razlikuje od svih drugih nauka i vjera ljudskih. Teorije, što ih ljudima podaju osnivači filozofskih i vjerskih škola, mogu doduše sadržavati mnogo lijepih istinskih nauka, i korisnih pravila za život; ali one se tek tiču razuma, ne dopiru pak do volje, puke su to teorije bez moralne preporodne snage, mrtvo slovo. Tko je ikad čuo, da je jedan Platon svojim idealističkim filozofskim sustavom ili Kant svojom »kritikom čistoga« ili »praktičnog razuma« moralno popravio ili oplemenio makar i jednog čovjeka, a kamo li duševno preporodio jedan narod ili čak cijeli čovječji rod? Drugo je sa Isusovim evanđeljem: ono uz svjetlost razuma podaje i volji moć, da uzmogne ono, što razum

spozna za dobro, djelom i životom izvršiti. Vjera kršćanska uz svijetlo istinske spoznaje donosi čovjeku i milost, koja ga potiče i krijepi, da uzmogne po vjeri živjeti. Zato sv. Pavao Isusovo evanđelje duhovito a istinski označuje kao silu Božju — virtus Dei — svakome, tko vjeruje. Vjera Isusova čovjeka nesamo rasvjetljuje, nego i jača, preporađa, oživljuje. To i znače riječi sv. Ivana, koji u uvodu svoje knjige govoreći o Riječi ili Sinu Božjem, veli, da svjetlost bješe ljudima ujedno i život. Jest, zamisao spasenja čovječjega po Isukrstu ide bitno za tim: čovjeka uskrisiti od smrti, u koju je zapao istočnim grijehom na novi, svrhunaravski božanski život, e da uzmogne jednom doći do gledanja i uživanja Boga svoga licem u lice.

Euharistija.

IX. Međutim bitna se sadržina oživljujuće sile Božje nalazi u Presvetoj Euharistiji. Dok ostali sakramenti sadržavaju samo jedan određeni dio sveopće milosti Božje, u Euharistiji se čovjeku predaje Početnik svih milosti, Bog sam. Euharistija u posebnom je smislu »sila Božja«, vrutak života. Govoreći Isus o tijelu svome, što će ga dati za hranu ljudima, veli: »Riječi, koje Vam rekoh, duh su i život« — »Hljeb, koji ću ja dati. Tijelo je moje za život svijeta«. (Iv. 6.)

Tek primanjem Euharistije završuje se u pravom smislu životni saobraćaj i zajedništvo kršćanina sa svojim Bogom. Euharistijom bo se Bog sam čovjeku saopćuje, njom postane čovjek dionikom naravi i života Božjega. U Euharistiji se naime Isus čovjeku daje, da ga uživa nalik na tjelesnu hranu; no uz tu razliku, da dok se zemaljska pretvara u nas, nebeska hrana Euharistija pretvara nas u sebe. Blagujući Tijelo i Krv Isusovu čovjek

sve više gine sam za sebe, osvješćujući se duhom Isusovim, jačajući životom božanskim. Tu se čovjek napaja neposredno iz neiscrpivog vrutka Božanstva prema riječima proroka: Crpst ćete vodu iz vrela Spasiteljevih. (Iz. 12, 3.). Po Euharistiji se čovjeku daje moć i život beskonačnog Boga. Odatle i neslomiva, nesavladiva krepost kršćanske duše, koja se hrani Božanskim hljebom Presvete Euharistije. Pričest Isusova Tijela stvara kršćanski heroizam. Milijuni mučenika, koji su u prva tri vijeka kršćanstva vjeru svoju posvjedočili najžešćim mukama i prolijevanjem vlastite krvi, crpali su jakost iz sv. Pričesti. Dostojno i često primanje Presvete Euharistije urodilo je uvijek u Crkvi svetošću života i heroizmom. Primanje je Euharistije toplomjer kršćanskog savršenstva i svetosti.

Plod milosti jest slava u blaženstvu nebeskom, prema riječima Duha Svetoga: »Milost i slavu dat će Gospod« (Ps. 83, 12.). Kako je Euharistija skup i vrelo svih milosti, tako je i zalog vječne slave u nebu. Tijelo Isusovo što ga primamo u Euharistiji, tijelo je neumrlo. »Krist, ustavši iz mrtvih, već više ne umire, smrt više ne će obladati njim«. (Rim 6, 9.). Blagujući dakle to božansko Tijelo primamo u sebe klicu slavnog uskrsnuća i neumrlosti. Isus je sam rekao učenicima: »Tko jede tijelo moje i pije krv moju, ima život vječni, i ja ću ga uskrisiti u posljednji dan«. (Iv. 6, 55.)

Euharistija je dakle središte i srce kršćanskog života, otkle se cijelome tijelu katoličke zajednice saopćuje Božanska moć, svjetlost i snaga. Hraneći se Euharistijom, kršćanin usvaja duh i život Isusov preobrazujući se u njegovo obličje, prelazeći u Božansko zajedništvo s Njim, tako, te može i on reći s Apostolom: Život se Isusov pokazuje na tijelu mojem (II. Kor. 4, 10.); ne živim više ja, nego živi u meni Krist. (Gal. 2, 20.). U Euharistiji postizava život Crkve, mističnog tijela Isusova na zemlji vrhunac svoj; što više, ovaj život sastoji bitno u Euharistiji. Život kršćanski ili je euharistički, ili ga nema.

Izložio sam Vam, premili u Kristu bit kršćanske katoličke vjere, te Vam pokazao, u čemu sastoje njezini visoki zadaci. Iz rečenoga se izvode osnovna pravila za kršćanski život, kojih treba da se drži svatko, koji hoće da bude kršćanin, nesamo imenom nego uistinu.

Prvo pravilo kršćanskog života: Vjeruj!

X. Prvo pravilo glasi: Vjeruj! Vjera je osnov kršćanskog života; bez vjere nitko ne može ugoditi Bogu; iz vjere živi pravednik. Ta kršćanski život nije drugo no primjena vjerskih nauka na život. Bez vjere se kršćanski život ne da ni pomisliti. No govoreći o vjeri ne smijemo smetnuti s uma, da se vjera rađa iz slušanja riječi Božje (Rim. 10, 17.), koju propovijeda sv. Crkva. Ono, što čini, te katolik drži za istinu, što je Bog objavio, jest auktoritet ili ugled katoličke Crkve. Tu se dakle ne prepušta svačijoj volji, da izabravši neke izvjesne istine, a druge opet odbacivši, vjeruje, što se njemu svidi. Treba vjerovati sve, što uči i kako to uči katolička Crkva. Tko ne bi makar jednu samu vjersku istinu prihvatio ili drugačije tumačio, nego što to čini Crkva, ne bi bio više katolik.

Predragi! Cijenite vjeru visoko, cijeniti je nada sve drugo! Što je tijelu glava, to je katoliku vjera. Na barjak ste Vaš napisali »katoličko« načelo, pod ovim se barjakom borite eto već desetak godina. S ponosom mogu konstatovati, da je taj barjak Vaš sve do danas ostao neokaljan.

Ispovijedajte neustrašivo Kristovo načelo! Neka svijet vidi, da ima u Hrvatskoj još junaka, koji su spremni za krst časni žrtvovati sve sile svoje, pa i život svoj.

No nemojte zaboraviti, predragi u Kristu, da ćete vi sačinjavati buduću hrv. katoličku inteligenciju. Obrazovanom čovjeku dolikuje, da znade navesti i razloge za ono, što misli ili čini. Tako treba katolički inteligenat da umije obrazložiti vjeru svoju, opravdati je pred sobom i drugima. On treba da steče umom uvjerenje o istinitosti vjere svoje, da uzmogne s Apostolom reći: »Znam, komu sam povjerovao, i uvjeren sam«. (II. Tim. 1, 12.). Ta znate dobro, koliko se danas prigovora iznosi proti katoličkoj vjeri. Katolički inteligenat neka uvijek ima u spremi mač razuma, da njime suzbije navale neprijateljske na tvrđu vjere, ako ne će, da se protivnici utvrde u svojim protuvjerskim nazorima, a da možda i on sam oslabi vjerom. Zbog toga je od potrebe, da se upoznate s kršćanskom filozofijom, osobito s apologetikom, koja brani i razlaže katoličku vjeru pokazajući, kako kršćanska objava nije u opreci sa zdravim razumom ili s pozitivnim rezultatima eksaktne znanosti.

Zdrava filozofija i znanost ne odvraća od Boga, nego vodi čovjeka k Bogu te ga utvrđuje u vjeri. Zato i ne mogu da ne izrazim svoje posebno zadovoljstvo i veselje nad tim, što se u krilu »Domagoja« osnovala »Leonova sekcija« sa posebnom zadaćom, da goji skolastičnu filozofiju; a nešto slično, kako čujem, namjerava učiniti i »Hrvatska« u Beču. Samo naprijed ovim putem. Zato bih i želio, da bi se i u Vašem glasilu »Luči« više mara posvetilo obrađivanju filozofskih tema; jer mladi čovjek i onako pun fantazije, pa će biti dobro, ako se navrne na ozbiljnije filozofsko mišljenje.

Drugo pravilo: Ispovijedaj vjeru djelom.

XI. Drugo. Nije dosta vjerovati, vjeru treba ispovijedati i djelom ili životom. Istakoh već gore, da kršćanstvo ide po biti i svrsi svojoj zatim, eda se čovjek preporodi i preobrazi na priliku Božju. To će on postići, ako vjeru, kako vele, prakticira. Vjera je bez dobrih djela mrtva, kao tijelo bez duše. A zašto toliki katolici, napose inteligentnijih staleža, dandanas nemaju vjere? Jer je ne prakticiraju. O vjerskim se istinama počinje sumnjati, čim se počnu zanemarivati kršćanske dužnosti: molitva, slušanje mise, sakramenti — pa se podavati grijehu i neurednoj požudi. Od dvojbe se prelazi na vjersko nehajstvo, odatle na očito bezvjerstvo. To je historija današnjih bezvjeraca u katoličkim zemljama. Sv. Pismo veli za onoga, koji sluša riječi Božje i vjeruje, a ne izvršuje ih, da je kao čovjek lud, koji sazida kuću svoju na pijesku: udari dažd, i dođoše vode, dunuše vjetrovi i napadoše kuću ovu, i pade, i bi razvalina od nje velika. (Mat. 7, 26s.). Prva teža napast uzdrmat će temeljima vjere, navalit će grijeh za grijehom, i malo pomalo nestat će i zadnjeg traga vjeri.

Vi naprotiv, predragi u Isusu, treba da slijedite mudrog čovjeka, koji sazida kuću svoju na kamenu, a ni dažd ni vode ni vjetrovi ne mogoše je oboriti, jer bješe sazidana na čvrstom temelju. Ovaj mudar muž je čovjek, koji vjeruje riječi Božje i izvršuje ih. (Mat. 7, 24s.) Neoboriv temelj vjeri podaje život po vjeri. Tu je istinu izrekao već poganski mudrac Platon. A Isus veli u evanđelju hoće li tko poznati, je li nauka Njegova od Boga istinita, neka čini volju Božju, neka živi, kako nauka Isusova naređuje. (Iv. 7, 17.).

Ako dakle naiđete na ljude, koji ne vjeruju, zvali se

liberalci ili radikalci i naprednjaci: nemojte odmah pomisliti, da su oni vjeru odbacili uslijed temeljnih studija, jer su se tobože umnim razlozima uvjerili, da je kršćanstvo prazna vjera, koja ne podnosi kritike zdrave logike ili eksaktne znanosti. Nipošto! Niti jedan od tisuće njih, nije tim putem došao do bezvjerstva. Ali ispitajte malo njihov život, njihova djela, pa ćete se doskora uvjeriti, da pravi uzrok nevjerstva i naprednjaštvu redovito jest iskvareno srce, grijeh. To i znače riječi Psalmiste: »Rekao je bezbožni u srcu svojem: Nema Boga«. Dakle ne u umu, nego u srcu odanom grijehu treba potražiti izvor nevjerstvu. Time se i moderno bezvjerstvo samo osuđuje, jerbo kao što veli sv. Evanđelje »svjetlost dođe na svijet, a ljudi većma zamilovaše tamu, negoli svjetlost; jer njihova djela bijahu zla; jer tkogod zlo čini, mrzi na svjetlost i ne ide k svjetlosti; da ne budu pokarana djela njegova. (Iv. 3, 19. s.). Zato nemojte se, predragi, smućivati videći, da ima dandanas toliko nevjernika; dapače znajući što je zapravo pravim uzrokom tog nevjerstva, neka Vas to još više utvrdi u kreposnom kršćanskom životu, koji, kako rekoh, podaje vjeri samoj nepokolebiv temelj.

Treće pravilo: Primaj sv. sakramente!

XII. Treće. Primanje sv. sakramenata. Sakramenti su, kako već rekoh sredstva, po kojima nam Bog daje milost svoju. Najdragocjenije blago kršćanske duše jest posvećujuća milost Božja. Ta se posvećujuća milost sakramentima umnožava, ili, ako smo je izgubili, ona nam se podjeljuje. Ona je ono svadbeno ruho, bez koga ne će nitko na »veliku večeru Božju« (Apok. 19, 17.), nego će biti bačen u tamu najkrajnju. (Mat. 22. 13.). Bez nje smo djeca srdžbe Božje, a naša su djela mrtva i bez svake zasluge za nebo.

Posvećujuća milost podržaje u nas vrhunaravni život i prijateljstvo Božje. Bez nje nema zajedništva s Bogom. Zato i mora kršćanin uložiti sve sile, da se uzdrži u stanju posvećujuće milosti. Jedno ga samo zlo lišava posvećujuće milosti; a to je smrtni grijeh. Smrtni se grijeh oprašta u sakramentu sv. Pokore. Sa sv. Pokorom združuje se sv. Pričest. Kako se duša sakramentom Pokore neprestano čisti od grijeha i grešnih ljaga, tako Presveta Euharistija na pričesti dušu krijepi, da uzmogne sve više grijeha se čuvati i uzdržati se na kreposnom životu. Ta su dva sakramenta, štono riječ, osovina, oko koje se kreće kršćanski život. Bez ovih sakramenata nije redovito moguće dugo ustrajati u posvećujućoj milosti. Naučitelji duhovnog života općenito drže, da je za mladež, hoće li, da se očuva od smrtnoga grijeha i uzdrži u posvećujućoj milosti, od prijeke potrebe barem mjesečna ispovijed i Pričest. Zato me i uvelike veseli, što sam čuo, da su se članovi »Hrvatske« u Beču (a moguće ste isto učinili i drugdje) među sobom obvezali na mjesečno primanje sv. sakramenata. Želio bih samo, da bi se taj zaključak usvojio za svu koliku Vašu organizaciju. Dakako, ne ću da to silom zatražim od Vas, nego, kako rekoh, izrazujem samo želju svoju. Neka bi se to pitanje zasad barem pretreslo u euharističkoj sekciji, pa kasnije predložilo sekretarijatu ili glavnoj skupštini, da konačno odluči. Pa ako bi se doista usvojilo predlog za mjesečnu ispovijed i Pričest, time se ne će nikomu ograničiti sloboda. Pa tko ne bi mogao ili htio prilagoditi se organizacijskoj disciplini, njemu je istup otvoren. Istaći ću samo to, da nam često primanje sv. sakramenata upravo imperativno nameću savremene

prilike. Javni je život naš duboko ugrezao u glib moralne korupcije, značajnosti nema gotovo ni traga, osobnim se interesima sve žrtvuje: domovina, opća dobrobit, savjest, poštenje. Sanacija ovih moralnih i socijalnih zala traži cijele muževe, čelik značajeve, te se dade postići samo herojičkim žrtvama. Hrvatskoj i nema drugog spasa. Pravi domoljub hrvatski mora biti spreman i na mučeništvo. Tu se valja odreći časti i naslova, visokih mjesta i unosnih službi, životnih udobnosti i užitaka; riječ u jednu: ostaviti sve, sve, što svijet visoko cijeni i za čime tako teži pohlepa ljudskog srca. Takve žrtve valja danas prinositi svetoj katoličkoj i narodnoj stvari, idealima našim, hoćemo li da izbavimo Hrvatsku iz očajnog stanja, u kome se nalazi.

No heroizam niče, kako već rekoh, jedino iz Euharistije.

Da, predragi, živite u zajedništvu Božjem, a sjedinjeni sa Isusom posvećujućom milošću! Prikazujte sami sebe kao čistu živu žrtvu za Crkvu i domovinu! Krijepite se Tijelom Isusovim, da uzmognete Bogu služiti u ljubavi i pravednosti! Tako ćete skloniti i milosrđe Božje, da se smiluje bijednoj i nesretnoj domovini. Tko se Bogu klanja i pred Njim ponizuje, primit će Ga, a molitva će njegova prodrijeti oblake. (Eklk. 35, 20. s.)

Nabožne udruge.

XIII. Napokon još jednu o bratovštinama ili nabožnim udrugama. Za mladoga je čovjeka vrlo potrebito, da se začlani u jednu nabožnu udrugu.

Za Vas je najzgodnija a ujedno i najsavršenija nabožna udruga, premda stara već više od tri vijeka: Marijina kongregacija, koja je hvala Bogu već uvedena na

mnogim gimnazijama i drugim učilištima Hrvatske. Kršćanski je život najsvetiji, a ujedno najteži zadatak kršćanina; jer se kršćanskim životom čovjek vježba i uposobljuje za vječni život na nebu. Znanost i koja mu drago umjetnost redovito stiče se školom, pomoću učitelja; isto vrijedi i za znanost Svetaca, za umjetnost svih umjetnosti — za kršćanski život. Tu školu đaku i obrazovanom čovjeku pruža Marijina Kongregacija, to vježbalište kršćanskih kreposti. U njoj se mladi čovjek upozoruje na vanredne sklonosti i mnogovrsne pojave grešne požude, a daju mu se u isti mah sredstva, kojima će ih obuzdati i skloniti na posluh razuma i milosti. Tu se upoznaje sa zakonima kršćanske askeze; oduševljava za često primanje sv. sakramenata. U Marijinoj se kongregaciji kršćanin stavlja pod vodstvo prokušanih duhovnih vođa, koji mu pokazuju put kršćanskog savršenstva, uzgajaju ga na kršćansku značajnost.

Ne zahtijevam istina, da se svaki od Vas upiše u Marijinu kongregaciju, jer to ni nije uvijek moguće, ali neka Vam je Marijina kongregacija toplo preporučena, jer ona je Crkvi i domovini kroz tri vijeka uzgojila bezbroj svetih i značajnih muževa; pa će svatko priznati, da nema nabožne institucije, koja bi mogla osobito školsku mladež u najopasnijoj dobi života očuvati od napasti đavla i svijeta, kao što je Marijina kongregacija.

Vršenje staleških dužnosti. Štovanje starijih. Disciplina. Zaključak.

XIV. To je, što htjedoh da Vam na srce stavim, premili i predragi sinovi u Kristu. Nadam se, da će ove riječi, jer potječu od srca puna ljubavi prema Vama, isto tako naći odziva i u Vašim srcima. Uostalom neka sve,

što je dobro, lijepo i plemenito, što je Bogu i dobrim ljudima ugodno, u Vas uspijeva i cvate; da poput stabla, Božjom rukom usađena u plodnu zemlju i orošena milošću Duha Svetoga, donesete u svoje vrijeme željeni plod Crkvi i domovini. Nemojte, da ikada svrgnete s uma, da ste članovi velike kršćanske obitelji, da ste uda tajinstvenog tijela Isusova, naime sv. Crkve katoličke. Svako udo na tijelu ima svoje mjesto, svako ima da vrši svoj zadatak. Nijesu sva uda jednaka; jedno je od drugog više, savršenije; jedno se drugome pokorava. Samo se složnom i sporazumnom saradnjom svih kolikih uda postizava zajednička svrha. Tako i Vi. Vršenje staleških dužnosti, što Vam pripadaju na velikom tijelu kršćanske katoličke zajednice, prva je i najsvetija dužnost Vaša. Vi ste mladi, udarate temelje budućem životu. Zato učite i opet učite, da uzmognete jednom i druge naučiti.

Nadalje štujte starije! Štovanje auktoriteta i poslušnost najpotrebitija je krepost mladeži. Poslušnost je dika mlade dobe. Poslušnost je i najsigurniji put do buduće sreće i veličine. I Vaša se organizacija sastoji od mlađih i starijih. Od đaka drugog, trećeg razreda srednjih škola sve do akademičara i do senijora. Kolike li razlike. Neka tu razliku nitko ne omalovaži! Vaša organizacija neka bude ujedno škola štovanja, poslušnosti prema onima, koji su učeniji, prokušaniji. Ovdje treba da vlada među Vama stroga disciplina. Disciplina vojske Isusove, koja se sva kolika osniva na principu auktoriteta, međusobne ovisnosti i podređenosti, dakako u duhu ljubavi i bratstva. Ne dajte ničim povoda, te bi itko mogao prigovoriti, kao da Vaša organizacija uzgaja Crkvi i društvu uporne buntovne elemente; nego dajte u svemu i svuda svojim vršnjacima izgled pravih Kristovih sljedbenika, koji jedino u poslušnosti, u samozataji i križu, u molitvi i ozbiljnom radu traže ostvarenje svojeh ideala.

Blagoslovio te Bog, stado Isusovo! Bij bojeve Gospodnje pod barjakom Bezgrešne, neprestano napredujući u mudrosti i u milosti kod Boga i ljudi, na veselje i ponos Crkvi i domovini!

Da ste mi zdravo, mili sinovi, u ime Isusovo i Marijino!

(Luč, 1914.)

7. Poruka mojim mladim prijateljima diljem Hrvatske.

Vi dakle kanite izdati koledar katoličkog đaštva. Ne mogu a da ne pohvalim lijepu namisao. No vi se obraćate i na mene, ne bih li i ja napisao jedan članak. »Dajte nam u njem iskru vatre, što plamsa u Vašim grudima, dajte nam savjeta, da budemo onakvi, kakvima nas želite . . .«

Tko bi se oglušio toj molbi? Iskreno je srce našlo u mene uvijek odziva.

». . . da budemo onakvi, kakvima nas želite«! Uzvišen, mladi prijatelji, jest ideal, što si ga u duhu stvaram o katoličkom hrvatskom đaku. Želim Vas takvima, kako od vijeka zamislio božanski Razum. Želim Vas, kakvima Vas želi vječna Mudrost i Ljubav.

Zato nema — svjedok mi trojedini Bog — za mene veće utjehe, nego što sam pod veče svoga života doživio, da se hrvatsko đaštvo prenulo iza sna, te krenulo putem ideala. I ta utjeha nije prazna, moje me nade ne će prevariti.

I zaista, koji su osnovni uslovi idealističkog teženja mladeži?

Prvi je uslov, što no ga iznosi sv. Pismo: »immaculatum se custodire ab hoc saeculo« — očuvati se čistim od ovoga svijeta. (Jak. 1, 27.). Nijedno drugo doba čovječjega vijeka nije toliko izloženo, da ga okalja svijet, kao mladenačko doba — stari mudrac je označuje riječima: corrumpi et corrumpere saeculum est. To znajući i Vi postavili ste se pod zaštitu Neoskvrnjene Djeve i Majke Božje, te već od početka smatraste bitnim dijelom Vaše organizacije pobožnost k Majci Božjoj, kako se ona goji u Marijinim kongregacijama.

Drugi uslov idealističkog teženja mladeži jest, da se u mladenačkom srcu čuva i njeti vatra zanosa za sve, što je dobro, lijepo i plemenito. No valja znati, da vatra goreći stvari uništuje a sebi izjednačuje. Idealističko je teženje paljenica, žrtva duševnih i tjelesnih sila, koju mladi pregalac prinosi na oltar svetoj stvari.

Drugim riječima idealističko se teženje prikazuje u obliku apostolata ideje. Značajka apostolata jest žrtva samog sebe u službi ideje samozatajom, zapostavljanjem svojih koristi i udobnosti, podnošenjem sumnjičenja, preziranja ogovaranja, kleveta, progonstva. Takvim je smatrao svoj apostolat sv. Pavao, kad je pisao: »Za Tebe nas ubijaju vas dan, drže nas kano ovce, koje su za klanje«. (Rim. 8. 36.).

Možemo li ustvrditi, da u srcima hrvatskih đaka, koji se okupljaju oko barjaka katoličke organizacije, plamti vatra idealizma? Tko će o tome samo i posumnjati? Vaša akademička društva, Vaši zborovi, Vaša glasila, Vaši sastanci i skupštine, đački listovi, analfabetski tečaji, pučka predavanja, agitacija za naše katoličke ustanove — sve to i mnogo drugo svjedoči, da u istinu u Vašim grudima plamti ogani idealizma. A da Vas ovo Vaše nastojanje

stoji svakojakvih žrtvi, rugla i prezira naročito sa strane Vaših drugova, za to opet svjedoči povijest Vaše organizacije od prvog početka pa sve do danas. No upravo to je dokazom, da je sveta stvar, za koju se izlažete.

Ustrajte u započetom djelu! Nema pobjede bez boja, visoki se ideali postizavaju tek naporom i žrtvom. Pogotovo stvar Božja zahtijeva da se žrtvuju najbolje sile. Blagoslovio Bog Vaš barjak, a okupila se doskora oko njega sva hrvatska mladež!

Jest, mladi prijatelji, sva hrvatska mladež. I tuj bih Vam iznio jednu želju, koju već dugo gojim u mojim grudima, a koja je mnogima od Vas već i poznata.

Bih li mogao gojiti svetiju želju, nego da se što skorije oko Vašeg barjaka okupi sva hrvatska mladež? Dosele Vaš je rad obuhvatao đačke krugove. Preko dvije tisuće mladih vojnika poredano je već u bojnu vrstu. Vašoj organizaciji postaviste krunu đačkim »Savezom«, koji se nedavno sretno proveo.

No uz vaše bih redove, pod istim barjakom, rado vidio gdje koraca također ostala hrvatska mladež; ona mladež, koju doduše ne miluju Muze kao Vas, no koja je zajedno s Vama dionica prirodnih i natprirodnih dobara. S Vama ih spaja ista krv i jezik, ista Kristova milost i vjera, u njihovim grudima plamti ista vatra kršćanskog idealizma kao i u Vašima.

Jasno je, da imam tuj na umu našu seosku i radničku mladež.

Ima dandanas poseban razlog, koji rekao bih imperativno nameće jedinstvenu organizaciju sve kolike mladeži, đačke i radničke. Prema inicijativi rimskog pape, najvišeg vojskovođe, katolička akcija treba da sve više poprimi oblik kršćanskog demokratizma. Taj demokrati-

zam obuhvata sav koliki narod, počevši od inteligencije sve do najnižih pučkih slojeva, koji si težačkim radom podmiriuju potrebe života. Pače onamo, u šire pučke slojeve, stavlja kršćanski demokratizam poglavito polugu svoga nastojanja, onamo on koncentrira svoje sile. Naravski. Dvije se radikalne sile danas otimlju za vlast: kršćanstvo i ateistički socijalizam. Pučke su radničke mase pozvane, da odluče ovaj boj. Oružje im daje u ruke moderni vijek sam općim jednakim izbornim pravom. Doskora će svuda odlučivati većina glasova. Hoćemo li da ova većina odluči u prilog kršćanstva, onda treba da pučke mase, u čijim srcima još žive kršćanska vjera, okupimo oko našeg barjaka, da ih osvijestimo, da ih moralno i materijalno pridignemo, te tako osposobimo za vršenje visokih kulturnih zadataka: Riječ u jednu: treba da smo kršćanske demokrate.

No kako kod svake preporodne akcije, tako treba da se i tuj otpočne sa mladeži. Do Vas je dakle, mladi prijatelji, da u redovima drugova Vama srodnih, po dobi, vjeri i kršćanskom zvanju, zapodjenete organizacijono djelo, da u njihovim grudima uspalite plamen katoličke samosvijesti i zanosa, te ih primate pod Vaš barjak, gdje će Vama uz bok biti boj Gospodnji.

Nijedan sloj našeg narodnog tijela nije tako zanemaren kao seoska mladež. Zato nije ni čudo, što među seoskom mladeži haraju svakovrsne opačine: neumjerenost i pijanstvo, blud, rasipnost, surovost i podivljalost. No ta će mladež doskora sačinjavati glavni stup hrvatske domovine, koja se do devedeset postotaka sastoji baš od radničke i težačke ruke; ta će mladež u bližnjoj budućnosti biti pozvana, da odlučuje o udesu domovine, da rješava najzamašnije kulturne i socijalno-političke probleme.

Mnogi uviđaju doduše potrebu mladenačke radničke organizacije; ali videći veliku pokvarenost i raspuštenost mladoga svijeta, klonu duhom puštajući, neka se događaji razviju svojim tokom. Drugi, napose svećenici, imadu ozbiljnu volju doskočiti tomu zlu krepkom akcijom: ali staleški im poslovi i preopterećenost ne dopuštaju, da bi se dali na taj posao. Ima napokon i takvih, koji pako uopće ne shvaćaju potrebu modernog vijeka, tako drže, da je najbolje stajati prekrštenih ruku, jer Bog, koji čuva Crkvu svoju, donijet će valjda pomoć —, pa bilo i čudesnim načinom.

Od vas, mladi prijatelji, očekujem nesamo smisla, za ovu akciju, nego i zanosa i ozbiljne djelatne volje. Neka svijet od Vas uči, kako stare ideje, koje su preporodile svijet, još živu, da su jake, svemoguće, kao Bog, čijeg su lica odsjev. . . .

Jest, već gledam u duhu prizor nalik na onaj, što se g. 1909. odigrao prigodom teoforične procesije u starodrevnom Dubrovniku: uza stotine hrvatskih akademičara i đaka, sa znakom Krsta i hrvatske trobojnice na grudima eno koračа tačno, odmjerenim korakom, uniformirana vojska katoličkih sokolaša seljačke i zanatlijske ruke. U tom prizoru pozdravljam zoru nove dobe za Hrvatsku; dobe kršćanskog demokratizma. Ta vojska neka bude, štono veli sveto Pismo, »populus acquisitionis« (I. Pet. 2, 9.), narod stečevine Vaše, biva narod, što ga Vi Vašim organizacijonim radom osvajate za Krista okupljajuć ga pod Njegov barjak.

Na posao!

Pita se: kako ćete Vi otpočeti s tom akcijom? Ništa nije jednostavnije.

Prvi ćete pokušaj učiniti u vrijeme narednih školskih

praznika. Svaki će od Vas poći u svoj zavičaj, da se odmori od napornog studija i školskih briga. Tko ti taj odmor ne bi priuštio, dragi moj đače?

I opet ćeš se sastati sa svojim vršnjacima na selu, s kojima si u djetinsko doba dijelio veselje i žalost seljačkog života. I može biti, da ćeš se začuditi promjeni, koju ćeš zamijetiti na mnogima od njih. Koliko ih se pomamilo za užitkom i zalutalo! Između tebe i njih kao da je neprijatelj postavio ogradu, koja se ne da preskočiti . . . No bit će i po koji dobar, nepokvaren. Pa ako ih i nema više, bit će barem dvojica trojica, kojima ćeš se moći približiti, te progovoriti s njima ozbiljnu riječ.

U prijateljskom razgovoru oživjet i osvježit će se stare uspomene, otvorit i raširit će se srce, te će se u onaj tren uspostaviti nekadašnja pouzdanost. Sad eto bit će red na tebi, da pokažeš pretežniju osvajalačku silu tvoje izobrazbe. Umna riječ zadivljuje neznalicu. Đak, koji je svijestan svoga zvanja, bit će poput kralja među svojim seljačkim vršnjacima. On će im se nametnuti i za sobom ih povući.

A nemoj misliti, da su mlade seljačke grudi nepristupne visokim idealima, koji tebi napunjaju duh i srce. Iznesi ih, prikaži mu ih, pa ćeš u čudu vidjeti, kako i u seljačkim grudima bije plemenito, zanosno srce, pristupačno za sve dobro i lijepo.

Malo pomalo otvaraj im vrata u tajinstvene Muzine dvorove. Iz povijesti, iz fizike, iz književnosti, iz stare mitologije iznijet ćeš koješta, što godi fantaziji, ili mami srce. I mlade će se grudi pomamiti, planut će u njima plamen idealizma, pa će se to više otimati niskim pomamama zemaljskog užitka, što će ga više ogrijavati zrake idejnog sunca. Riječima ćeš dodati koju knjigu, koja se ne obi-

čaje vidjeti u seljačkoj ruci, knjigu gospodsku, učenu ... A on, dijete seljačko, mnogo će držati do toga, da može i on takvu gospodsku knjigu u sebe držati i čitati. Ti si ga eto osvojio.

Netom si nekolicinu seljačke čeljadi oko tebe okupio, a ti ćeš otprilike ovako:

Seljaci obično krivo sude o đacima, kao da smo mi sve sami bezbošci, a u nas da nema a ma ništa dobra i poštena. Pače nekoji hoće, da se đaci viših razreda zavjetuju nečastivome. Naći će se dakako i u nas gdjekoji nevaljali. Pa kao što sada prave i roditeljima i profesorima silu neprilika i neugodnih razočaranja, tako će jednom cijelome društvu biti kamen smutnje i začetnici svakojakih zala.

No ima u nas i dobrih pa i više nego li se uopće misli. I ovi su se dobri počeli među sobom zbližavati, pa danas eno oni i sačinjavaju mnogobrojnu vojsku. To je ona vojska katoličkih hrvatskih đaka, koja si je na barjak napisala lozinku: »Sve za vjeru i dom«.

I ja vojujem pod tim barjakom. No vruća želja moja i mojih drugova jest, da se ta vojska jednako umnoži, da se njoj pridruži i druga hrvatska mladež. mladež poštena, a kako vidim, takovi ste i vi. Hoćete li stupiti pod naš barjak. — Tako ti . . .

Ni malo se ne boj: dobit ćeš oduševljen odziv: »Dakako da i mi želimo stupiti pod vašu zastavu. Primite nas! Samo treba da znamo, što sve zahtijevate od nas?«

»Što zahtijevamo od Vas?« Ništa drugo, nego što se za poštena mladića samo po sebi razumije: ne psovati, ne pijančevati, ne pjevati gadne i ružne pjesme, ne potucati se noću po selu, nikoga surovo ne napadati, nikoga riječima ili nepodobnim ponašanjem ne vrijeđati . . .«

»Ako se ništa više ne zahtijeva, onda za nas lako; jer sve to i onako obdržavamo. Evo nas dakle . . .«

Međutim uz najbolju volju, koju ima mladi čovjek, da će sve ono, što rekosmo, obdržavati, to će ga ipak to stajati mnogo samoprijegora i žrtava, jer dobra odluka ne dokida još »zakon grijeha« u mladim udima; on će i unaprijed osjećati onu poznatu »nitimur in vetitum«. Pa tko bi se mogao uvijek klonuti društva dragih starih znanaca, koji eno tako slatko piju iz čaše zlatne slobode?

Zato treba mladim ljudima drugo što dati za oštetu za svoje »žrtve«. Onome, »cupimus negata« moramo dati protutežje; a to će u prvom redu biti — zabava. Dakako, ne zabava tamne noći i zakutnih skrovišta, nego zabava bijelog dana i otvorena čela. A tu će zapremati prvo mjesto — šport.

Športa ima najrazličitijih vrsti; narodni običaji, što već postoje, i sklonosti, pa i druge krajevne prilike pokazat će, koji će se športi pred drugima izabrati. Najbolje je u toj stvari slijediti prirodu i njezin nagon.

Šport je najprirodnija, najzdravija, najneprikornija zabava. I Crkva ga odobrava, posvećuje. Pijo X. jest opetovno talijansku mladež pozvao u Vatikan, da bi se naslađivao njezinim športskim produkcijama. I blagoslovio ih.

No šport neka ne ostane sam, neka ga prati, u koliko moguće, pjevanje ili glazba. Umjetnost treba da šport oplemenjuje, idealizuje, te tako podigne zabavu u više sfere.

U ostalom valja sastaviti pravila za organizaciju seoske mladeži. Ta pravila neka budu kratka, precizna, kako je ono u običaju kod vojnika.

Međutim takva pravila valjda već opstoje. Počeo je dapače izlaziti i list poput slovenske »Mladosti«, biva hrvatska »Mladost« u Splјetu. Taj list i oni, koji su oko njega, dali su se već i na organizaciju seoske mladeži; nekako u smislu, kako izložih. Mi taj list s veseljem pozdravljamo. Dobro nam došao!

Na djelo dakle, mladi prijatelji! Do dvije tri godine treba da se hrvatska publika na vlastite oči uvjeri, koliko može i na tom polju tvrda volja našeg katoličkog đaštva. Istupite! Van — na selo, na ladanje — otimati vaše vršnjake opačini i socijalizmu, te ih osvajati za Krista i domovinu, da se budete jednom uz bok s njima borili za Krst sveti i slobodu zlatnu!

Bog Vas blagoslovio i da ste mi zdravo! Ostanite uvijek veseli, uživajte život u Bogu!

(Koledar kat. mladeži 1911—12.)

8. Naš rad.

Zahvaljujem Vam prije svega od srca na lijepom pozdravu, što mi ga u ime Jugoslavenske Katoličke Đačke Lige upravio Vaš gosp. predsjednik, kad sam prvi put stupio na tlo oslobođene i ujedinjene domovine. Obradovao sam se videći, kako se jugoslavensko katoličko đaštvo ujedinilo u jedinstvenu dobro uređenu falangu. Ona nedavno mala četa danas je već toliko ojačala, te može obdržavati ovaj Vaš veliki sastanak u Mariboru i misliti na osnutak slavenske, pa i internacijonalne katoličke đačke lige.

Želio bih lično prisustvovati Vašemu zborovanju, no Providnost je odredila drukčije. Budući da radi bolesti ne mogu sam glavom doći u Maribor, hoću da Vam prigodom Vašega zborovanja upravim od srca par riječi o Vašoj orijentaciji i o konsolidaciji Vaših redova iza rata.

Polazeći Spasitelj na muku i rastajuć se s učenicima svojim moljaše: »Oče sveti, sačuvaj ih u imenu svojem, koje si im dao, da budu jedno, kao i mi«. — Budite i Vi, predragi u Kristu, jedno! Budite jedne misli i jedne volje međusobno, budite jedno s čitavim jugoslavenskim katoličkim pokretom! Vi ste mlada junačka generacija, koja se pripravlja, da u svoje vrijeme bude podobna biti bojeve Gospodnje. Ugledajte se u svojem nastojanju i spremanju za Vaš budući rad u prvijence katoličkog đačkog pokreta, u prve njegove žrtve u prve svoje vitezove: pokojne Dre Eckerta i Rogulju. Budite vazda u sporazumu sa starješinstvom, koje po mojoj prvoj namisli i sadanjoj volji ima da vodi čitavu akciju katoličkoga pokreta u nas.

Naš odnošaj prema pravoslavnima.

Temelj našega pokreta jest katolička vjera sa svim onim kulturnim moćima, koje ona sadržaje u sebi. I Vaš se đački pokret temelji na katolicizmu. Mi smo i ostajemo nacijonalci i mi smo srećni, da je upravo naša katolička organizovana omladina pripomogla ujedinjenju Srba, Hrvata i Slovenaca u jednu zajedničku krasnu i bogatu domovinu. Što smo još uvijek vjerom razdijeljeni, nije naša krivnja, i to nas apsolutno ne priječi, da priznajemo i želimo narodno jedinstvo. Mi poštujemo svačije uvjerenje i želimo se iskreno približiti svojoj pravoslavnoj braći. Pače mi bismo se iskreno radovali, kad bi se i kod njih pokrenuo pravoslavni đački pokret na vjerskom temelju, te biste i Vi organizovani katolički đaci, kooperirali s njime u borbi protiv zajedničkoga neprijatelja: bezvjerstva i lažnoga liberalizma. Svakako treba da ostane netaknut katolički karakter Vašega katoličkoga đačkog pokreta i svih njegovih jedinica.

Potreba praktičnog katolištva.

Predraga katolička omladino! Zadatak je katoličkog organizovanog đaka, da se u svojim orgnizacijama i društvima pripravlja na budući rad i borbu. Jedno pak osobito želim: da bude uvijek živ i svjež duh vjerskoga života u Vama. »Sic luceat lux vestra bona et glorificet Patrem vestrum, qui in coelis est«. Neka svi vide u svakom našem đaku ne samo dobro poučena i duboko uvjerena, nego i praktičnoga katolika.

Pristupajte, predragi moji, osobito često k Stolu Gospodnjemu, da se ondje nahranite nebeskim kruhom, koji će Vas jačati u borbi za život vječni, i da se ondje napojite krvlju neokaljanoga Jaganjca, koja rađa djevičanske duše. U tom Vam stavljam za izgled Vaše zagrebačke drugove, koji zajedno sa seniorima svakoga mjeseca pristupaju zajednički k sv. Pričesti.

Po mojem je dubokom uvjerenju neophodno potrebito, da svaki od Vas bude u kojem vjerskom društvu, bilo u Marijinoj kongregaciji, bilo u III. redu sv. Franje.

Katolički ženski pokret.

Prilike su modernoga doba iziskivale. da se jugoslavenski đački pokret proširi također na učenice. Ja potpuno odobravam ovaj vaš korak i želim, da i katoličke učenice prema svojoj prirodi i prema zadatku, što ga je Providnost odredila ženi u ljudskom društvu, sudjeljuje u katoličkom đačkom pokretu, i da se tako pripravljaju za svoj pozniji rad oko rekristijanizacije našega društva. Providnost i priroda određuje ženi kao glavnu zadaću skrb i odgoju djece. Želim, da se katolički organizovane učenice uz gajenje duboke i iskrene pobožnosti u svojim

posebnim organizacijama pripravljaju za ovaj svoj poziv i misiju u narodu. Uz to neka se praktički usposobljavaju za kršćanski karitativni i prosvjetno-organizatorni rad među katoličkim ženskim svijetom. A nada sve neka čitavim svojim shvaćanjem života, nošnjom i ponašanjem budu svjetao izgled kršćanske čednosti svim svojim drugaricama i cijelome svijetu. Neka budu vesele, ali čedne. Neka ne teže za ispraznim zabavama i časovitim užicima, nego neka jačaju duh svoj i tijelo požrtvovnim radom, punim nadnaravne kršćanske ljubavi. Neka uvijek drže na umu našu lijepu slovensku riječ: Mlado lice lepo ni, če ga čednost ne svetli.

S pohvalom ističem, da ste vrlo dobro učinili, kad ste sve organizacije katoličkih učenica sjedinili u posebnom ženskom Sekretarijatu Jugoslavenske Katoličke Đačke Lige. Opravdano je, da organizacije katoličkih učenica budu zastupane u upravnom odboru i na predstavničkom sastanku Jugoslavenske Katoličke Đačke Lige. No takva idejna veza s organizacijama katoličkih učenika i jest posvema dovoljna.

Rad u organizacijama.

S radošću sam opazio, da se rad u Vašim organizacijama i akademskim društvima razvijao prema potrebama vremena. Dobro je, što ste u svojim organizacijama i njihovim sekcijama posvetili pažnju ne samo lijepoj knjizi, umjetnosti, socijalnom studiju, katoličkoj štampi, apologetici i folozofiji, nego i plemenitoj zabavi: pjevanju, glazbi, pa i športu i gimnastici. Doista je dobro, da Vaša društva pružaju organizovanomu katoličkom đaku s v e. U sadanje Vam doba osobito preporučam, da proučavate i širite ideju i organizaciju »orlovstva«, i to ne samo u vlastitim redovima, nego i među seoskom i gradskom mladeži. Orlovska će ideja nesamo jačati Vaše tijelo, nego će također unijeti u Vaše redove još više samoprijegora i stege, a od vanredne će Vam koristi biti i kasnije u radu među kršćanskim pukom.

Jedno Vas ipak osobito molim: Ne zaboravite, da su sve te stvari tek sredstvo za postignuće naše glavne svrhe: o b n o v i t i s v e u K r i s t u. Ta je svrha ono *unum necessarium,* komu se mora sve podložiti. Vaš katolički đački pokret ne smije da bude nikakovo literarno, glazbeno ili športsko udruženje, nego mora da jest i ostane ***veliki idejni pokret oko obnove u Kristu svakoga pojedinoga od nas i čitave sadašnjosti.***

Đaštvo i politika.

Čujem, da Vam protivnici u najnovije doba prigovaraju, da ste se bacili u vrtlog stranačke politike. Znam, da su ti prigovori posve neosnovani i zlobni. Vi ste oduvijek bili jedina đačka grupa, koja se nije bavila politikom. Vašemu je pokretu živa vjera u Krista Boga, a cilj mu je, da tom živom vjerom prožmete sebe same i da se tako pripravite za izgradnju kršćanske jugoslavenske kulture. I upravo činjenica, da nijeste nikada bili politička skupina, niti ste ikada bili ma kako ovisni od bilo koje političke stranke, upravo to je Vaša glavna snaga i tajna Vaših uspjeha. Uvjeren sam da se Jugoslavenska Katolička Đačka Liga u politiku kako ni dosad, tako ni odsad ne će upuštati. A ako Vam tko zamjera, što vidite Boga nesamo u crkvi nego i na ulici, u školi, u znanosti i umjetnosti, pa što dosljedno tome svagdje nastojite raditi u vjerskom smislu: pustite ga, i mirno radite dalje. Da ste od ovoga

svijeta, svijet bi Vas hvalio; a ovako, jer ste od Boga, svijet mora da Vas mrzi i progoni.

Biskupova sedamdesetgodšnjica.

Vaš me gosp. predsjednik pitao, kako želim da proslavite moj sedamdeseti rođendan. On pada upravo na blagdan uznesenja sv. Križa, kada Crkva svoju svetu liturgiju počinje riječima: Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Jesu Christi, in quo est salus, vita et resurrectio nostra: per quem salvati et liberati sumus. — Pristupite tom zgodom, predragi moji sinci i kćerke u Kristu, širom Jugoslavije i vani u tuđini zajedno sa starješinama zajedničkoj sv. Pričesti i namijenite je, da Gospod blagoslovi sav naš katolički pokret i kao pomirbu za javne grijehe i pogrde Božjeg imena, koje zazivlju Božju srdžbu na našu milu Jugoslaviju. Sjetite se u molitvama i mene, kao što se ja dnevice sjećam Vas, djece svoje. Svaki drugi način proslave i bilo kakva priredba bili bi mi neugodni. Izvolite uvažiti ovu moju iskrenu želju.

Konačno Vam, predraga braćo i sinci u Isukrstu, preporučam čvrstu disciplinu i duh jedinstva, koji je duh katoličke Crkve i duh Božji.

Blagoslov Gospodnji sašao vrhu Vas i ostao vazda s Vama!

Varaždinske Toplice, u julu 1920. (Luč. 1920.)

9. Moja oporuka katoličkoj mladeži.

Doskora će biti konac mome životu na ovoj zemlji, jer osjećam, da mi dnevno propadaju sile. Prije smrti želim, o moji mladi prijatelji, da vam još jednom upravim srdačnu, a dakako i posljednju riječ. Siguran sam, da ćete

je primiti dobrohotno, kako ste je susretali i dosada, i to za volju katoličke stvari, ne obzirom na moju osobu.

Najprije stavljam vam na srce *jedinstvenost i slogu* u katoličkim redovima. Ta slogom rastu i male stvari, a jedinstvenost vodi do krasnih i brzih uspjeha. Stoga visoko cijenite opomene sv. Pavla: »Starajte se držati jedinstvo duha u svezi mira« (Ef. 4. 3); »predusretajte se čašću« (Rim. 12, 10), te »svi jedno govorite i da ne budu među vama raspre, nego da budete utvrđeni u jednom razumu i jednoj misli« (1 kor. 1, 10). Ovo ćete postići, ako poslušate sv. Petra: »Ljubite se kao braća« (1 Pet. 2, 17). Ispunite Isusovu želju, da med sobom budete »jedno«, kao što je On i Otac nebeski (Iv. 17, 22.); poradite, da svi budete kao prvi kršćani »jedno srce i jedna duša« (Djela ap. 4, 32). — A ne zaboravite nikada, da je ondje slaba jedinstvenost i labava sloga, gdje nema i spremnosti spram vanjskog zapta. Po njemu Bog daje čvrstoću i trajnost. Salamun veli: »Tvrdo se drži zapta; od njega ne popuštaj, čuvaj ga, jer je on tvoj život«. (Prov. 4, 13). Obična je posljedica zapta red, a u redu jedinstvenost mišljenja i djelovanja; dosljedno jakost. Treba se stoga čuvati i u misli svega, što vodi do cijepanja, te podgriza jedinstvenost i bratsku slogu.

Tvojoj brizi, učeća mladeži, preporučam i organizaciju *seoske katoličke omladine*. Jedni i drugi mladići treba da uporedo stupaju, te tako budu »dobro uređena vojska« (Pjesma nad pj. 6, 3) katoličke misli u javnom životu. Učeća je mladež iz naroda i svom se narodu ne može bolje odužiti, nego da i po selima i varošima podigne jaki bedem protiv krivog liberalizma, tog zakletog neprijatelja kršćanskog puka. »Brat, kome brat pritiče u pomoć, jest kao tvrdi grad« (Priče 18, 19). Bog traži, neka se svatko

brine za svoga bližnjega (Crkv. 17, 12); a mislim, da se ne varam, ako kažem, e je Božja Providnost učenoj omladini, namijenila i rad oko katoličkog pokreta med seoskim mladićima. Oživite dakle što prije i za njih što jače udruženje i posebni časopis.

Radite ovako ozbiljno i svojski, pak će doskora naša domovina doživjeti svoju kršćansku renesansu, jer će u kratko vrijeme dobiti dobre vođe po srcu Božjem.

Cijeli sam svoj vijek ustajao protiv modernog poganstva raznih oblika, i tu vam borbu ostavljam u amanet. Protukršćanske ideje neka budu daleko od vas! Dragi! Lako ćete se očuvati svake nezdrave i pogibeljne misli, ako budete vazda odani svim srcem sv. Stolici, *rimskome papi.* Naša je Crkva »stup i tvrđa istine« (1 Tim. 3, 15); nje se držite, da »istina evanđelja ostane među vama« (Gal. 2, 5). Boga valja ljubiti, da možete živjeti (Deuter, 30, 6), a Crkvi pripadati, da se spasite. Tu je Crkvu Isus Bog povjerio papi, kako veli već IV. opći sabor u Halcedonu. Papa je onaj, o kome piše naš sv. Jeronim: »Znam da je Crkva sagrađena na onom kamenu« (Posl. 15). Stoga, o katolička omladino, drži se tvrdo ovog ugaonog kamena! Nesamo u vršenju naloga sv. Stolice, nego se spremno odazovi uvijek i njezinim napucima i željama! To je osobito važno za vas, premili mladići, jer se nalazite na pragu Istoka, a usto i današnji protukršćanski vihor hoće i onako da uništi med ljudima svaki nadnaravni auktoritet.

Kako vidite, mladi prijatelji, želim, da vi budete pokoljenje, koje ima »u svojoj nutarnjosti novi duh« (Eseh. 11, 19), t. j. duh Božji. Vruće želim, da postanete dobra sol sebi i narodu. To ćete jedino time postići, ako se usko spojite s Kristom; ako se u Vašim redovima bude često i

prečesto pristupalo k presv. *Euharistiji.* Tu će vas Bog pretvoriti i »mladost vaša će se obnoviti kao u orla« (Ps. 102, 5). Ovaj sakramenat »umiruje bijesneći zakon naših uda, jača pobožnost, gasi duševne strasti« (Ćiril Aleks., Hom. o Iv. 17); jača našu dušu i kao čokot lozi daje pravi plod. Dnevno pristupanje k ovoj sv. trpezi neka bude barometar napredovanja u katoličkom duhu, u spoju s Isusom. — Ovaj je duh doslije tako uspješno gojila kod mladeži *Marijina kongregacija.* To pokazuje prošlost. Ona će i u budućnosti buditi u vama ovaj pravi odgoj, e se vaše oduševljenje ne prihvati samo vanjštine i nuzgrednosti na štetu kršćanske kreposti. Kako tijelu dolazi od duše život, tako i nabožost neka životno provejava vaše djelovanje. Poradite stoga živo, da svatko od vas u Marijinoj kongregaciji upije njezin duh i na sebi oživotvori njezine ciljeve. Nastojte, da ne bude zavoda bez ove ustanove, tako svete i zaslužne.

Katolička omladino! Svršavam. Mnogo toga bih imao da kažem; ali me izdaje snaga. Sve rečeno još jednom ti stavljam na srce, da uvažiš, zavoliš i u svojem življenju provedeš u djelo. Nitko od vas, premili moji, neka ne zađe ni za čas s katoličkog puta! Svi budite veselje vječnom Bogu, kod Koga ću se za vas moliti u lijepome nebu, i od koga vam već sada prosim najobilatiji blagoslov!

Zagreb, 25. IX. 1920. (Luč, 1921.)

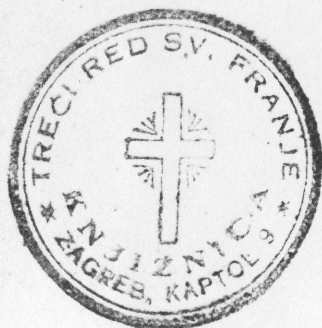
Kazalo osoba i stvari.

Strana

Strana

Sadržaj.

Strana

Ispravci.

Na str. 5. red 2. mjesto: krškim; ima biti **krčkim.**

Na str. 6., red 1. mjesto: rastjerati; ima biti **tjerati.**

Na str. 8., red 12. mjesto: goriškom; ima biti **goričkom.**

Na str. 14., red 30. mjesto: »Excelsior« (uvod); ima biti **»Excelsior« uvod.**

Na str. 24., red 1. mjesto: zato značaj! ima biti **zato zao značaj.**

Na str. 31., red 26. mjesto volji; ima biti: **volju.**

Na str. 35., red 17. mjesto: nepokvaran; ima biti **nepokvaren.**

Na str. 40., red 6. mjesto: Tu si učio; ima biti: **Ti si učio.**

Na str. 49., red 14. mjesto: izreče; ima biti: **izreže.**

Na str. 53., red 5. mjesto: kapitulom, utovljenom; ima biti **kapitalom utovljenim.**

Na str. 60., red 6. mjesto: hon; ima biti: **ho.**

Na str. 63., red 32. mjesto: razlikujući; ima biti: **razlikuje.**

Na str. 65., red 9. mjesto: sa vjeru; ima biti: **za vjeru.**

Na str. 79., red 19. mjesto: oređuje; ima biti: **određuje.**

Na str. 79., red 22. mjesto: esentia; ima biti: **essentia.**

Na str. 80., red. 5. mjesto: I tim djeluje (ibi) što . . .; ima biti: **I Sin djeluje (ibi) Što . . .**

Na str. 81., red 8. mjesto: sa njim; ima biti: **za Njim.**

Na str. 84., red 5. mjesto: volis; ima biti: **vobis.**

Na str. 92., red 10. mjesto: nam svim; ima biti **nad svim.**

Na str. 101., redak 20. mjesto: raspirujući; ima biti: **raspinjući.**

Na str. 112., redak 30. mjesto: Svetoj stvari; ima biti: **svetoj stvari.**

Na str. 115., redak 10. mjesto: nametanja; ima biti: **nametanje.**

Na str. 127., redak 27. mjesto: Malinokrodt; ima biti: **Mallinckrodt.**

Na str. 137., redak 8. mjesto: onim; ima biti: **enim.**

Na str. 171., redak 18. mjesto: vicam; ima biti **vitam.**

Na str. 194., redak 27. mjesto: qetr; ima biti: **Petr.**

Na str. 228., redak 25. mjesto: Njema; ima biti: **Njega.**